ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ
Γυμνασιάρχου Γ' ἀρρένων Ἀθηνῶν

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΕΓΚΡΙΘΕΝΤΑ

ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΑΣ ΤΗΣ Γ' ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΟΥ ΤΩΝ ΛΟΙΠΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΤΗΣ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΠΕΜΠΤΗ

. . . Ναὶ δὲν ἀξίζει ὁ κόσμος χωρὶς τὴν ὀμορφιά, χωρὶς τὴ λεβεντιὰ καὶ δίχως τὴν ἀρετή.
Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ

Τιμᾶται μετὰ τοῦ βιβλιοσήμου καὶ φόρου δρ. 54.40
(Βιβλιόσ. δρ. 14.30 Φόρος Ἀναγκ. Δανείου 4.40)
Ἀριθ. ἀδείας κυκλοφορίας 52,648—4 Ὀκτωβρίου 1933

ΕΚΔΟΤΗΣ ΗΛΙΑΣ Ν. ΔΙΚΑΙΟΣ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΟΔΟΣ ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΗ 9
1933

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μὲ τέτοιον καιρὸ νὰ κατεβάσουν ξύλα ἀπάν' ἀπ' τοῦ Κουρούπη τὰ κατσάβραχα, στὸ Στοιβωτό, ἐκεῖ ποὺ δὲν μπορεῖ γίδι νὰ πατήση. Καλὰ νὰ τὰ παθαίνουν !

— Μυαλὸ δὲν ἔχουν αὐτὸς οὐ κόσμους, θὰ πῶ, εἶπεν ἡ θειὰ τὸ Μαλαμώ. Τώρα οἱ ἄνθρωποι γινῆκαν ἀπόκοτοι.

— Νὰ εἴχανε τάχα τίποτε κουμπάνια μαζί τσ', εἶπεν ἡ παπαδιά.

— Ποιὸς ξέρ', εἶπεν ἡ θειὰ τὸ Μαλαμώ.

— Θὰ εἴχανε, θὰ εἴχανε κουμπάνια, ὑπέλαβεν ὁ Πανάγος ὁ μαραγκός, ἀλλιῶς δὲ γίνεται. Πήγανε μὲ τὰ ζεμπίλια τους γεμάτα. Καὶ τουφέκι θὰ εἶχαν καὶ θηλειὲς σταίνουν γιὰ τὰ κοτσύφια. Εἶχαν πάρει κι ἅλάτι μπόλικο μαζί τους γιὰ νὰ τ' ἁλατίσουν γιὰ τὰ Χριστούγεννα.

— Τώρα Χριστούγεννα θὰ κάμουν ἀπάνω στὸ Στοιβωτὸ τάχα ; εἶπε μετ' οἴκτου ἡ παπαδιά.

— Νὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ τοὺς ἔφερνε βοήθεια ; ἐψιθύρισεν ὁ ἱερεύς, ὅστις ἐφαίνετο κάτι μελετῶν μέσα του.

Ἦτον ἕως πενήντα πέντε ἐτῶν ὁ ἱερεὺς μεσαιπόλιος, ὑψηλός, ἀκμαῖος καὶ μὲ ἀγαθωτάτην φυσιογνωμίαν. Εἰς τὴν νεότητά του ὑπῆρξε ναυτικός, κι ἐφαίνετο διατηρῶν ἀκόμη λανθανούσας δυνάμεις, ἦτο δὲ τολμηρὸς καὶ ἀκάματος.

— Τί βοήθεια νὰ τοὺς κάμουνε ; εἶπεν ὁ Πανάγος ὁ μαραγκός. Ἀπ' τὴ στεριὰ ὁ τόπος δὲν πατιέται. Ἔρριξε, ἔρριξε χιόνι κι ἀκόμη ρίχνει. Χρόνια εἶχε νὰ κάμῃ τέτοια βαρυχειμωνιά. Ὁ Ἅη Θανάσης ἔγιν' ἕνα μὲ τὰ Καμπιά. Ἡ Μυγδαλιὰ δὲν ξεχωρίζει ἀπ' τοῦ Κουρούπη.

Ὁ Πανάγος ὠνόμαζε τέσσαρας ἀπεχούσας ἀλλήλων κορυφὰς τῆς νήσου. Ὁ παπα Φραγκούλης ἐπανέλαβεν ἐρωτηματικῶς :

— Κι ἀπ' τὴ θάλασσα, μάστρο Πανάγο ;

— Ἀπ' τὴ θάλασσα, παπά, τὰ ἴδια καὶ χειρότερα. Γραικολεβάντες δυνατός, φουρτούνα. Ὅλο καὶ φρεσκάρει. Ξύδι μοναχό. Ποῦ μπορεῖς νὰ ξεμυτίσης ὄξ' ἀπ' τὸ λιμάνι κατὰ τ' Ἀσπρόνησο!

— Ἀπὸ Σοφρὰν τὸ ξέρω, Πανάγο, μὰ ἀπὸ Σταβέτ ;

Ὁ ἱερεὺς ἐπρόφερεν οὕτω τοὺς ὅρους Sopra vento καὶ Sotto vento, ἤτοι τὸ ὑπερήνεμον καὶ τὸ ὑπήνεμον, ἐννοῶν εἰδικώτερον τὸ βορειονατολικὸν καὶ τὸ μεσημβρινοδυτικόν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

— Ἀπὸ Σταβέτ, παπά... μὰ τότε εἶναι φόβος μὴν τόνε γυρίση στὸ μαΐστρο.

Μά...τότε πρέπει νὰ πέσουμε νὰ πεθάνουμε, εἶπεν ὡς ἐν συμπεράσματι ὁ ἱερεύς.

— Δὲν εἶναι λόγια αὐτά, Πανάγο.

— Ἔ, παπά μ', ὁ καθένας τώρα ἔχει τὸ λογαριασμό του. Δὲν πάει ἄλλος νὰ βάλῃ τὸ κεφάλι του στὸν τρουβά, κατάλαβες, γιὰ νὰ γλυτώσ' ἐσένανε.

Ὁ παπα Φραγκούλης ἐστέναξεν, ὡς νὰ ᾤκτειρε τὴν ἰδιοτέλειαν καὶ μικροψυχίαν, ἧς ζῶσα ἠχὼ ἐγίνετο ὁ Πανάγος.

— Καὶ τί θὰ πάθουνε, τὸ κάτω κάτω, ἐπανέλαβεν ὡς διὰ ν' ἀναπαύσῃ τὴν συνείδησίν του ὁ μαραγκός. Νά, θὰ εἶναι χωμένοι σὲ καμιὰ σπηλιά, τσακμάκι θά χουν μαζί τους, ξύλα μπόλικα. Μακάρι νὰ μοῦ εἶχε κι ἐμὲ ἡ Πανάγαινα ἀπόψε στὴν παραστιά μου τὴ φωτιά, ποὺ θὲ νὰ ἔχουν αὐτοί. Γιὰ μιὰ βδομάδα, πάντα θὰ εἴχανε κουμπάνια, καὶ δὲν εἶναι παραπάν' ἀπὸ πέντε μέρες, ποὺ ἀγρίεψε ὁ χειμῶνας.

— Νὰ πήγαινε τώρα κανένας νὰ λειτουργήσῃ τὸ Χριστὸ στὸ Κάστρο, ἐπανέλαβεν ὁ ἱερεύς, θὰ εἶχε διπλὸ μισθό, ποὺ θὰ τοὺς ἔφερνε κι αὐτοὺς βοήθεια. Πέρυσι, ποὺ ἦταν ἐλαφρότερος ὁ χειμῶνας, δὲν πήγαμε...Φέτος, ποὺ εἶναι βαρύς...

Καὶ διεκόπη, ὡς νὰ εἶπε πολλά. Ὁ ἀγαθὸς ἱερεὺς εἶχεν ἦθος ἀνθρώπου λέγοντος οἱονεὶ κατὰ δόσεις ὅτι εἶχε νὰ εἴπῃ. Ἐκ τῶν ὑστέρων θὰ φανῇ ὅτι εἶχε τὴν ἀπόφασίν του καὶ ὅτι ὅλα τὰ προοίμια ταῦτα ἦσαν μελετημένα.

— Καὶ γιατὶ δὲν κάνει καλὸν καιρὸ ὁ Χριστός... παπά, ἂν θέλῃ νὰ πᾶμε νὰ τὸν λειτουργήσουμε στὴν ἑορτή του, εἶπεν αὐθαδῶς ὁ μάστρο Πανάγος.

Ὁ ἱερεὺς τὸν ἐκοίταξε μὲ λοξὸν βλέμμα καὶ εἶτα ἠπίως τοῦ εἶπε :

— Ἔ, Πανάγο γείτονα, δὲν ξέρουμε, βλέπω, τί λέμε...Ποῦ εἴμαστε ἡμεῖς ἱκανοὶ νὰ τὰ καταλάβουμε αὐτά...Ἄλλο τὸ γενικὸ καὶ ἄλλο τὸ μερικό, Πανάγο. Ἡ βαρυχειμωνιὰ γίνεται γιὰ καλὸ καὶ γιὰ τὴν εὐφορίαν τῆς γῆς καὶ γιὰ τὴν ὑγείαν ἀκόμα. Ἀνάγκη ὁ Χριστὸς δὲν ἔχει νὰ πᾶνε νὰ τόνε λειτουργήσουνε ... Μὰ ὅπου εἶναι μία μερικὴ προαίρεσις καλή, κι ἔχει κανεὶς καὶ χρέος νὰ πληρώσῃ, ἂς εἶναι καὶ τόλμη ἀκόμη, καὶ ὅπου πρόκειται νὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

βοηθήση κανεὶς ἀνθρώπους, καθὼς ἐδῶ, ἐκεῖ ὁ Θεὸς ἔρχεται βοηθὸς καὶ ἐναντίον τοῦ καιροῦ καὶ μὲ χίλια ἐμπόδια...Ἐκεῖ ὁ Θεὸς συντρέχει καὶ μὲ εὐκολίας πολλὰς καὶ θαῦμα ἀκόμη, τὶ νομίζεις, Πανάγο...Ἔπειτα πῶς θέλεις νὰ κάμῃ ὁ Χριστὸς καλὸν καιρό, ἀφοῦ ἄλλες χρονιὲς ἔκαμε κι ἡμεῖς ἀπὸ ἀμέλεια δὲν πήγαμε νὰ τὸν λειτουργήσουμε ;

Ὅλοι οἱ παρόντες ἠκροάσθησαν ἐν σιωπῇ τὴν σύντομον καὶ αὐτοσχέδιον ταύτην διδαχὴν τοῦ παπᾶ. Ἡ θειὰ τὸ Μαλαμὼ ἔσπευσε νὰ εἴπῃ.

— Ἀλήθεια, παπά μ᾽, δὲν εἶναι καλὸ πρᾶμα αὐτὸ δά, θὰ πῶ, ν᾽ ἀφήσουν τόσα χρόνια τώρα τὸ Χριστὸ ἀλειτούργητο τὴν ἡμέρα τῆς Γέννας του...Γιὰ τοῦτο θὰ μᾶς χαλάσ᾽ κι οὗ Θεός.

— Κι εἴχαμε κι ἕνα τάξιμο πέρυσι τὸ δωδεκαήμερο, ἀλήθεια, παπαδιά ; εἶπεν αἴφνης στραφεὶς πρὸς τὴν συμβίαν του ὁ ἱερεύς.

Ἡ παπαδιὰ τὸν ἐκοίταξεν ὡς νὰ μὴν ἐνόει.

— Ὁποὺ ἦταν ἄρρωστος αὐτὸς ὁ Λαμπράκης, ἐπανέλαβεν ὁ ἱερεὺς δεικνύων τὸν δωδεκαετῆ υἱόν του. Θυμᾶσαι τὸ τάμα, ποὺ κάμαμε ;

Ἡ παπαδιὰ ἐσιώπα.

— Ἔταξες, ἂν γλυτώσῃ νὰ πᾶμε σὰ μπροστὰ νὰ λειτουργήσουμε τὸ Χριστό, τὴν ἡμέρα τῆς ἑορτῆς του...

— Τὸ θυμᾶμαι, εἶπε σείουσα τὴν κεφαλὴν ἡ παπαδιά.

Τῷ ὄντι, ὁ μόνος υἱὸς τοῦ παπᾶ, ὁ δωδεκαετὴς Σπύρος, ὃν ἀπεκάλει εἰρωνικῶς καὶ θωπευτικῶς Λαμπράκην, ἕνεκα τῆς ἄκρας ἰσχνότητος καὶ ἀδυναμίας, ἐξ ἧς ἔφεγγεν οἱονεὶ τὸ προσωπάκι του,εἶχε κινδυνεύσει ν᾽ ἀποθάνῃ πέρυσι τὰς ἡμέρας τῶν Χριστουγέννων. Ἡ παπαδιά, ἥτις ἤγγισεν ἤδη τὸ πεντηκοστόν, καὶ τὸ εἶχε μόνον καὶ ὑστερόγονον, εἶχε τάξει, ἂν ἐγλύτωνε τὸ ἀγόρι της, νὰ ὑπάγῃ τοῦ χρόνου νὰ λειτουργήσῃ τὸν Χριστόν.

Τὸ ἐνθυμεῖτο καὶ τὸ ἐσυλλογίζετο πρὸ ἡμερῶν καὶ ἀπ᾽ ἀρχῆς τῆς ὁμιλίας τοῦ παπᾶ αὐτὸ μόνον ἐσκέπτετο. Ἀλλ᾽ ἔβλεπεν ὅτι ἐφέτος θὰ ἦτο δυσκολώτατον, φοβερόν, ἀνήκουστον τόλμημα, ἕνεκα τοῦ βαρέος χειμῶνος καὶ ἐφρόνει, ὅτι ὁ Χριστὸς θὰ ἦτο συγγνώμων καὶ θὰ παρεχώρει νέαν προθεσμίαν.

Ἐν τούτοις γνωρίζουσα τὴν συνήθη τακτικὴν τοῦ παπᾶ ὡς καὶ τὴν ἰσχυρογνωμοσύνην του ἀπεφάσισεν ἐνδομύχως νὰ μὴν ἀντιλέξῃ. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἄλλο τι ἡρωϊκώτερον

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ εἰς πολλοὺς ἀπίστευτον· ὅπου ἀποφασίσῃ νὰ ὑπάγῃ ὁ παπάς, νὰ ὑπάγῃ καὶ αὐτὴ μαζί του.

Ἦτο γυνὴ δειλοτάτη, ἀλλὰ μόνον ἐνόσῳ εὑρίσκετο μακρὰν τοῦ παπᾶ. Ὅταν ἦτο πλησίον τοῦ παπᾶ της ἐλάμβανε θάρρος· ἡ καρδία της ἐζεσταίνετο καὶ δὲν ἐφοβεῖτο τοὺς κινδύνους. Ἐὰν τυχὸν ἀνεχώρει ὁ παπὰς χωρὶς αὐτῆς νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ Κάστρον, ἡ καρδούλα της θὰ ἔτρεμεν ὡς τὸ πουλάκι τὸ κυνηγημένον. Ἀλλ' ἐὰν τὴν ἔπαιρνε μαζί του, θὰ ἦτο ἡσυχωτάτη.

Πανάγο, εἶπεν ὁ Παπὰς στραφεὶς πρὸς τὸν γείτονα τὸν μαραγκόν, εὑρὼν εὔσχημον τρόπον νὰ τὸν ἀποπέμψῃ, δὲν πᾶς νάχῃς τὴν εὐχή, νὰ πῇς τοῦ μπαρμπα Στεφανῆ τοῦ Μπέρκα νὰ ρθῇ ἀπὸ δῶ, τόνε θέλω νὰ τ' πῶ...

Ὁ Πανάγος ὁ μαραγκὸς ἠγέρθη ὑψηλός, μεγαλόσωμος, ὀλίγον κυρτός, τινάξας νὰ σκέλη του.

— Πηγαίνω, παπά, εἶπε. Θέλω κι ἐγὼ νὰ πάω νὰ ἰδῶ μὴ μὤχῃ τίποτε ἡ Πανάγαινα γιὰ νὰ φᾶμ' ἀπόψε.

— Πήγαινε νὰ τοῦ πῇς πρῶτα κι' ὕστερα γυρίζεις καὶ τρῶτε.

— Ἡ εὐχή σας, καληνύχτα, παπαδιά.

Κι ἐξῆλθε.

***

— Τί λέει, θὰ πῶ, εἶπεν ἡ θειὰ τὸ Μαλαμώ, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Πανάγου, θὰ πᾶς στὸ Κάστρο, παπά ;

— Νὰ ἰδοῦμε τί θὰ μᾶς πῇ καὶ ὁ μπαρμπα Στεφανὴς ὁ Μπέρκας.

— Ἰγώ, εἶπεν ἡ θειὰ τὸ Μαλαμώ, ἂ θὲ πᾶς ἔρχουμι.

— Κι ἰγώ, εἶπεν ἡ παπαδιά.

— Δὲν εἶναι γιὰ νὰ ρθῇς ἐσύ, παπαδιά, εἶπεν ὁ ἱερεύς. Φτάνει ποὺ θὰ κακοπαθήσω ἐγώ. Δὲν πρέπει νὰ λείψουμε κι οἱ δυὸ ἀπ' τὸ σπίτι.

— Ἰγὼ τό καμα τὸ τάμα, εἶπεν ἡ παπαδιά.

— Μὰ ἂν πάω ἐγώ, τὸ ἴδιο εἶναι.

— Δὲν εἶμαι ἥσυχη ἂν δὲν εἶμαι κοντά σου, παπά μ', εἶπεν ἡ παπαδιά.

— Μᾶς φέρανε τίποτε λειτουργές ;

Ἡ παπαδιὰ ἔδειξε διὰ τοῦ βλέμματος, σκεπασμένας μὲ ραβδωτὴν δίχρουν σινδόνα, τὰς ὀλίγας προσφοράς, ὅσας εἶχον φέ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ρει εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἱερέως τινὲς τῶν ἐνοριτισσῶν, μέλλουσαι νὰ μεταλάβωσι τὴν ἐπαύριον παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων. Ἡ θειὰ τὸ Μαλαμὼ τὰς εἶχεν ἰδεῖ πρὸ πολλοῦ καὶ προσεπάθει νὰ τὰς ξεσκεπάση οἱονεὶ μὲ τὰς ἀκτῖνας τοῦ βλέμματός της, νὰ μαντεύση ὡς πόσαι ἦσαν.

Μᾶς βρίσκεται καὶ τίποτε παξιμάδι; ἠρώτησε πάλιν ὁ ἱερεύς.

— Θὰ ἔμεινε κάτι ὀλίγο ἀπὸ τῆς Παναγιᾶς.

* * *

Βῆμα ἠκούσθη εἰς τὸν πρόδομον. Ἠνοίχθη ἡ θύρα καὶ εἰσῆλθεν ὁ μπαρμπα Στεφανὴς ὁ Μπέρκας, ὑψηλός, στιβαρός, σχεδὸν ἑξηκοντούτης, μὲ παχὺν φαιὸν μύστακα, φορῶν πλεκτὸν κοῦκον καὶ καμιζόλαν μαλλίνην βαθυκύανον, μὲ τὸ ζωνάρι τὸ κόκκινο δύο σπιθαμὲς πλατύ. Κατόπιν τούτου ἐφάνη καὶ ἄλλη μορφὴ ὀρθὴ ἱσταμένη παρὰ τὴν θύραν. Ἦτο ὁ Πανάγος ὁ μαραγκός, ὅστις, ἂν καὶ εἶχεν ἀφήσει τὴν καλὴν νύχτα εἰπὼν ὅτι θὰ μετέβαινεν οἴκαδε νὰ δειπνήση, οὐχ ἧττον κεντηθείσης, φαίνεται, τῆς περιεργείας του, νὰ μάθη τί τὸν ἤθελαν τὸν μπαρμπα Στεφανὴ τὸν Μπέρκαν, ἀνέβη καὶ πάλιν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ παπᾶ.

— Καπετὰν Στεφανή, εἶπεν ὁ ἱερεύς, τί λές, μ' αὐτὸν τὸν καιρόν, μπορεῖ κανεὶς νὰ πάη στὸ Κάστρο μὲ τ' βάρκα ἀπὸ Σταβέτ;

Ὁ μπαρμπα Στεφανής, μόλις ἤκουσε τὴν ἐρώτησιν τοῦ ἱερέως καὶ χωρὶς νὰ σκεφθῇ πλέον τοῦ δευτερολέπτου μὲ τὴν χονδρήν, ταχεῖαν καὶ ἐμπερδευμένην προφοράν του, ἀνέκραξε:

— Μπράβο! μπράβο! ἀκοῦς! ἀκοῦς! Στὸ Κάστρο; μετὰ χαρᾶς! ὄρεξι νά χης, παπά!

— Νὰ ἄνθρωπος! εἶπεν ὁ παπάς. Ἔτσι σὲ θέλω, Στεφανή! Τί λές, εἶναι κίνδυνος;

—Κίντυνος, λέει; καθόλ'! Ἐγὼ σᾶς παίρνω ἀπάνω μ', παπά, μονάχα πὼς μπορεῖ νὰ κρυώσετε, τίποτε ἄλλο. Θὰ ρθῇ, θὰ ρθῇ κι ἄλλος κόσμος, πολὺς κόσμος; Ἡ βάρκα εἶναι μεγάλη, κατάλαβες, παίρνει καὶ τριάντα νομάτοι κι μ' οὖλες τὶς κουμπάνιες σας, μὲ τὰ πράματά σας. Κι ἡ φουρτούνα τώρα, κατάλαβες,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὅσο πάει καὶ πέφτ'. Ταχιὰ θά χουμε καλωσύνη, μπουνάτσα, κάλμα. Ὅλο κι καλωσυνεύει, καὶ τώρα καλωσύνεψε.

Ὡς διὰ νὰ ψεύση τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ γέροντος πορθμέως, ὀξὺς συριγμὸς παγεροῦ βορρᾶ ἠκούσθη σείων τὰ δένδρα τοῦ κήπου καὶ τοὺς ξυλοτοίχους τοῦ μαγειρείου ἐπὶ τοῦ σκεπαστοῦ ἐξώστου τῆς οἰκίας, αἱ ὕελοι δὲ καὶ τὰ παράθυρα ἀπήντησαν διὰ γοεροῦ στεναγμοῦ.

— Νά! ἀκοῦς, καλωσύνεψε! εἶπε καγχάζων θριαμβευτικῶς ὁ μαστρο Πανάγος.

— Σώπα ἐσύ, δέν ξέρς ἐσύ, ἀνέκραξεν ὁ Στεφανής. Ἐσὺ ξέρς νὰ πελεκᾶς στραβόξυλα καὶ νὰ καρφώνης μαδέρια. Αὐτὴ εἶναι ἡ στερνὴ δύναμι τῆς φουρτούνας. Αὔριο θὰ μαλακώσ' ὁ καιρὸς σᾶς λέω ἐγώ. Μπορεῖ νά χουμε ἀκόμα καὶ καμιὰ μικρὴ χιονιά, δὲ σᾶς λέω, μὰ ἠμεῖς ἀπὸ Σταβὲτ ἀνάγκη δὲν ἔχουμε.

— Καὶ σὰν τόνε γυρίση στὸ μαΐστρο; ἐπέμενεν ὁ μαραγκός.

— Κι χωρὶς νὰ τόνε γυρίση στὸ μαΐστρο ἐγὼ σ' λέω, πὼς ἀπὸ τὴν Κεχριὰ κι ἐκεῖ θὲ νά χουμε θαλασσίτσα, εἶπε τρίβων τὰς χεῖρας ὁ Στεφανής. Αὐτὰ εἶναι ἀποθαλασσιὲς καὶ δὲ λείπουν, κατάλαβες, κι ὁ κόρφος μπουκάρει ὁλοένα κι οὖλο στρίφει. Μὰ δὲ μᾶς πειράζ' ἠμᾶς αὐτό. Ἐγὼ σᾶς παίρνω ἀπάνω μ', ὁ Στεφανὴς σᾶς παίρνει ἀπάνω τ'.

— Μπράβο, Στεφανή, τώρα μ' ἔκαμες ν' ἀποφασίσω. Ἤπιες ρακί; τράβα κι ἄλλο ἕνα, εἶπεν ὁ παπάς.

Ὁ μπαρμπα Στεφανὴς ἐρρόφησε γενναίαν δόσιν ἐκ τῆς μικρᾶς φιάλης, τῆς πάντοτε κενουμένης καὶ οὐδέποτε στειρευούσης, τοῦ ἱερατικοῦ μελάθρου.

Ἔμειναν σύμφωνοι νὰ ἔλθη ὁ λεμβοῦχος νὰ τοὺς δώση εἴδησιν εἰς τὰς τρεῖς διὰ νὰ ἑτοιμασθοῦν καὶ εἰς τὰς τέσσαρας νὰ ἐκκινήσωσιν.

Ὁ παπα Φραγκούλης διέταξε νὰ τεθῶσιν εἰς σάκκους αἱ προσφοραί, ὅσας εἶχε, καί τινα δίπυρα καὶ εἰς δύο μεγάλα κλειδοπινάκια ἔθεσεν ἐλαίας καὶ χαβιάρι. Ἐγέμισε δύο ἑπταοκάδους φλάσκας μὲ οἶνον ἀπὸ τὴν ἐσοδείαν του. Ἐτύλιξεν εἰς χαρτία δύο ἢ τρία ξηροκτάποδα καὶ ἓν μικρὸν κυτίον τὸ ἐγέμισεν ἰσχάδας καὶ μεγαλόρρογας σταφίδας. Τὰ δύο παπαδοκόριτσα, μὲ τὰ παράπονα καὶ τοὺς γογγυσμούς της ἡ μία, μὲ τοὺς κρυφίους γέλωτας καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς συμμετοχῆς τοῦ ταξιδίου ἡ ἄλλη,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἔβρασαν ὅσα αὐγὰ εἶχαν, ἕως τέσσαρας δωδεκάδας καὶ τὰ ἔθεσαν εἰς τὸν πάτον ἑνὸς καλαθίου, τὸ ὁποῖον ἀπεγέμισαν εἶτα μὲ δύο πρόσφορα τυλιγμένα εἰς ὀθόνας καὶ κηρία μὲ λίβανον. Ὅλας ταύτας τὰς προμηθείας ἔκαμνε ὁ παπὰς προβλεπτικῶς διὰ τοὺς ἀποκλεισθέντας εἰς τὸ βουνὸν ἀπὸ τὴν χιόνα, περὶ ὧν ἔγινε λόγος ἐν ἀρχῇ καθὼς καὶ δι' ἑαυτὸν καὶ τοὺς μεθ' ἑαυτοῦ συνεκδημήσοντας προσκυνητάς, καθόσον ἐνδεχόμενον ἦτο νὰ θυμώσῃ καὶ πάλιν ὁ καιρὸς καὶ νὰ τοὺς κλείσῃ ὁ χειμῶνας εἰς τὸ Κάστρον, ἂν ἐν τοσούτῳ ἔμελλον νὰ φθάσωσιν εἰς τὸ Κάστρον σῶοι καὶ ὑγιεῖς.

Πρὶν κατακλιθῇ ὁ παπα Φραγκούλης ἔστειλε μήνυμα εἰς τὸν συνεφημέριόν του τὸν παπ' Ἀλέξην, ὅστις ἄλλως ἦτο καὶ ἐφημέριος τῆς ἑβδομάδος, ὅτι δὲν θὰ ἦτο συλλειτουργὸς τὴν ἐπιοῦσαν, παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων, ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ, καθόσον ἀπεφάσισε, σὺν τῷ Θεῷ βοηθῷ, νὰ ὑπάγῃ νὰ λειτουργήσῃ τὸν ναὸν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸ Κάστρον.

Εἶχαν πάρει εἴδησιν ἀφ' ἑσπέρας δύο τρεῖς ἐνορίτισσαι, γειτόνισσαι τοῦ παπᾶ, διότι ὁ Πανάγος ἐξελθὼν ἀνεκοίνωσε τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν γυναῖκά του καὶ αὕτη τὸ διηγήθη εἰς τὰς γειτόνισσας. Ἐπίσης κι ἡ θειὰ τὸ Μαλαμὼ ἐστάλη νὰ φέρῃ εἴδησιν εἰς τὸν κὺρ Ἀλεξανδρὴν τὸν ψάλτην, μεθ' ὃ ἐξελθοῦσα ἔσπευσε νὰ προσηλυτίσῃ δύο ἢ τρεῖς πανηγυριστὰς καὶ ἄλλας τόσας προσκυνητρίας.

Ὅταν ἔμελλαν νὰ ἐπιβιβασθῶσιν εὑρέθηκαν δέκα πέντε ἄτομα. Ἡ ἀπόφασις τοῦ παπᾶ καὶ ἡ γενναιότης τοῦ μπαρμπα Στεφανῆ μετὰ τὴν πρώτην ἔκπληξιν ἐνέβαλε θάρρος εἰς τοὺς ἄνδρας καὶ τὰς γυναῖκας. Ἦσαν δὲ ὅλοι ἐξ ἐκείνων, οἵτινες συχνὰ τρέχουσιν ἄρρητον εὑρίσκοντες ἡδονὴν εἰς πανηγύρια καὶ ἐξωκλήσια.

Ἦσαν ὁ παπα Φραγκούλης μετὰ τῆς παπαδιᾶς, τῆς Βασῆς καὶ τοῦ Σπύρου, ὁ μπάρμπα Στεφανὴς μετὰ τοῦ δεκαεπταετοῦς υἱοῦ, ὅστις ἦτο καὶ ὁ ναύτης του, ἡ θειὰ τὸ Μαλαμώ, ὁ κυρ Ἀλεξανδρὴς ὁ ψάλτης, τρεῖς ἄλλοι πανηγυρισταὶ καὶ τέσσαρες προσκυνήτριαι. Τὴν τελευταίαν στιγμὴν προσετέθη καὶ δέκατος ἕκτος.

Οὗτος ἦτο ὁ Βασίλης τῆς Μυλωνοῦς, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἀργύρη, τοῦ ἀποκλεισμένου ἀπὸ τὰς χιόνας. Ἦλθεν εἰς τὴν ἀποβάθραν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μὲ σάκκον πλήρη τροφίμων καὶ μὲ ἄλλα τινὰ ἐφόδια διὰ τὴν ἐκδρομήν. Ἰδὼν αὐτὸν ὁ ἱερεύς:

— Πῶς τὸ ἔμαθες Βασίλη, τοῦ λέει.

— Τὸ ἔμαθα, παπά, ἀπ' τὸ μαστρο Πανάγο τὸ μαραγκό. Ἔλεγε πὼς ἀποφασίσατε νὰ πᾶτε στὸ Κάστρο καὶ σᾶς ἐκατάκρινε γιὰ τὴν τόλμη. Μὰ ἐγὼ τὸ χάρηκα, γιατὶ ἀνησυχῶ γιὰ κεῖνον τὸν ἀδελφό μου, καὶ θέλω νὰ ρθῶ μαζί σας, ἂν μὲ παίρνετε.

—Ἂς εἶναι, καλῶς νὰ ρθῇς, εἶπεν ὁ ἱερεύς.

***

Ἐξέπλευσαν. Ἐστράφησαν πρὸς τὸ μεσημβρινοδυτικὸν τοῦ λιμένος. Ἔβαλαν πλώρη τὸ ἀκρωτήριον Καλαμάκι. Ὁ ἄνεμος ἦτο βοηθητικὸς καὶ ὁ πλοῦς εὐοίωνος ἤρχιζε. Ναὶ μὲν ἐκρύωναν πολύ, ἀλλ' ἦσαν ὅλοι βαρέως ἐνδεδυμένοι. Εὐτυχῶς δὲν ἐχιόνιζεν, ἀλλ' ὁ ἄνεμος ἦτο παγερός. Αἴθριος ὁ οὐρανός. Ἡ Σελήνη ἦτο εἰς τὸ πρῶτον τέταρτον καὶ εἶχε δύσει πρὸ πολλοῦ Τὰ ἄστρα ἔτρεμαν εἰς τὸ στερέωμα, ἡ πούλια ἐμεσουράνει, ὁ γαλαξίας ἔζωνε τὸν οὐρανόν. Ὁ πῆχυς καὶ ἡ ἄρκτος καὶ ὁ ἀστὴρ τοῦ πόλου ἔλαμπαν μὲ βαθεῖαν λάμψιν ἐκεῖ ἐπάνω. Ἡ θάλασσα ἔφρισσεν ὑπὸ τὴν πνοὴν τοῦ βορρᾶ καὶ ἠκούοντο τὰ κύματα πλήττοντα μετὰ ρόχθου τὴν ἀκτήν, εἰς ἣν μελαγχολικῶς ἀπήντα ὁ φλοῖσβος τοῦ ὕδατος περὶ τὴν πρῷραν τῆς μεγάλης δυνατῆς βάρκας.

Ἔκαμψαν τὸ Καλαμάκι καὶ ἀκόμη δὲν εἶχε ξεφέξει. Ἤρχιζε μόλις νὰ γλυκοχαράζῃ πέραν τῆς ἀγκάλης τοῦ Πλατανιᾶ. Ἔφεξαν εἰς τὸν Στρουφλιά, ἀντικρὺ τοῦ τερπνοῦ καὶ συνηρεφοῦς δάσους τῶν πιτύων, ἐξ οὗ ἡ θέσις ὀνομάζεται Κουκναριές. Τότε οἱ ἐπιβάται εἶδον ἀλλήλους πρώτην φοράν. Πρόσωπα ὠχρὰ καὶ χείλη μελανά, ρῖνες ἐρυθραὶ καὶ χεῖρες κοκκαλιασμέναι. Ἡ θειὰ τὸ Μαλαμὼ εἶχεν ἀποκοιμηθῆ δὶς ἤδη εἰς τὴν πρύμνην, ὅπου ἔσκεπε τὸ πρόσωπόν της μὲ τὴν μαύρην μανδήλαν ὥς τὴν ρῖνα, μὲ τὴν ρῖνα σχεδὸν ὥς τὰ γόνατα. Ὁ κυρ Ἀλεξανδρὴς εἶχε πάρει δύο τροπάρια παραπλεύρως αὐτῆς, ὀνειρευόμενος ὅτι ἦτο ἀκόμη εἰς τὴν κλίνην του καὶ ἀπορῶν πῶς αὕτη ἐκινεῖτο εὐρύθμως ὡς βρεφικὸν λίκνον. Ὁ υἱὸς τοῦ παπᾶ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὁ Σπύρος, ἔκαμνε συχνὲς μετάνοιες καὶ ὅσον αἷμα εἶχεν, εἶχε συρρεύσει ὅλον εἰς τὴν ρῖνά του, ἥτις ἦτο καὶ τὸ μόνον ὁρατὸν μέλος τοῦ σώματός του. Ἡ παπαδιὰ ἐν τῇ εὐσεβεῖ φιλοστοργίᾳ της εἶχε κρίνει ὅτι ὤφειλε νὰ τὸν πάρῃ μαζί, ἀφοῦ δι' αὐτὸν ἦτο τὸ τάξιμον. Τὸν ἀπέσπασεν ἀποτόμως τῆς κλίνης, τὸν ἔνιψε καὶ τὸν ἐνέδυσε μὲ διπλᾶ ὑποκάμισα, δύο φανέλας, χονδρὸν μάλλινον γελέκον, διπλοῦν σακκάκι κι ἐπανωφόρι καὶ περιετύλιξε τὸν λαιμὸν μὲ χνοῶδες ὁλομάλλινον μανδήλιον ποικιλόχρουν καὶ ραβδωτόν, μικρὸν καταπῖπτον εἰς τὸ στέρνον καὶ τὰ νῶτα. Τώρα παρὰ τὴν πρύμνην ἀριστερόθεν τοῦ παπᾶ καθημένη, ἀριστερά της εἶχε τὸν Σπύρον καὶ ζητοῦσα αὐτομάτως νὰ ψηλαφίσῃ τοὺς βραχίονας καὶ τὸ στῆθός του, δὲν εὕρισκε σχεδὸν σάρκα ὑπὸ τὴν βαρεῖαν σκευήν, δι' ἧς εἶχε περιχαρακώσει τὸν υἱόν της.

Ὁ παπὰς δὲν εἶχεν ἀποβάλει τὴν φαιδρότητά του, οὐδ' ἔπαυσε ν' ἀνταλλάσσῃ ἀστεϊσμοὺς καὶ σκώμματα μὲ τὸν μπαρμπα Στεφανή. Ἐκάθητο κυβερνῶν εἰς τὸ πηδάλιον, οἱ ἄλλοι ἐβοήθουν εἰς τὴν κωπηλασίαν. Καὶ αὐτὸς ὁ κυρ Ἀλεξανδρής, ἂν καὶ ἀτζαμὴς περὶ τὰ ναυτικὰ πράγματα, ᾐσθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ κωπηλατήσῃ διὰ νὰ ζεσταθῇ. Κι ἡ θειὰ τὸ Μαλαμὼ ἐκωπηλάτησε σχεδὸν ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν. Εὐτυχῶς, ἂν καὶ ἐκρύωναν ὅλοι, καὶ αἱ ψυχραὶ ριπαὶ αἱ κατερχόμεναι ἀπὸ τῶν χιονοφόρτων ὀρέων ἐξύριζαν τὰ ὦτα καὶ τοὺς λαιμούς των, εἶχον ὅμως τοὺς πόδας θερμούς, τὸ εὐεργετικὸν τοῦτο ἀποτέλεσμα τῆς γειτνιάσεως τοῦ πόντου.

Ὁ ἥλιος εἶχε προβάλει ἀπὸ τὰ σύννεφα ἐπ' ὀλίγας στιγμάς, διότι, ἐνῶ τὴν νύκτα ᾐθρίαζε κι ἐγίνετο «ὁ οὐρανὸς καντήλι», τὴν ἡμέραν συνήγοντο πάλιν τὰ νέφη, καὶ ὁ βορρᾶς ἐφαίνετο ὑποχωρῶν εἰς τὸν ἀπηλιώτην, ὡς νὰ ἠπειλεῖτο βροχή, ἀλλὰ μόλις ἐπρόβαλε κι ἐφάνη ὡς νὰ ἔβλεπε ποία ἦτο ἡ ὑψηλοτέρα καὶ ἐγγυτέρα κορυφὴ ἐκ τῶν καταλεύκων ὀρέων ὁλόγυρα, ἡ τοῦ Πηλίου ἢ ἡ τῆς Ὄρθρυος διὰ νὰ σπεύσῃ τὸ ταχύτερον διὰ νὰ κρυφθῇ. Ἀλλὰ τὰ νέφη σωρευθέντα πάλιν τὸν ἀπήλλαξαν τοῦ κόπου τούτου.

Ἡ ἀκριβὴς ἀπόστασις ἀπὸ τοῦ μεσημβρινοῦ λιμένος ἕως τὸ βορεινότερον ἄκρον τῆς νήσου, ὅπου ἔπλεον, θὰ ἦτο ὡς δέκα ναυτικῶν μιλίων. Ὁ παπὰς ἔβλεπεν ὅτι ἤθελον νυκτώσει πρὶν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

φθάσωσιν εἰς τὸ Κάστρον. Ἦτο μεσημβρία ἤδη καὶ δὲν ἔφθασαν ἀκόμη εἰς τὴν Κεχριὰν τὴν ὡραίαν μελαγχολικὴν κοιλάδα μὲ τὰς ἐλαιοφύτους κλιτῦς, μὲ τὸν Ἀραδιάν, τὸν πυκνὸν δρυμῶνά της, μὲ τὸ ρεῦμα καὶ τοὺς πλατάνους καὶ τοὺς νερομύλους της.

Ὅταν ἔφθασαν εἰς τὴν Κεχριάν, συνέβη ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὁ μὲν κακόμαντις Πανάγος προέλεγεν, ὁ δὲ Στεφανὴς δὲν ἠγνόει καὶ ὁ παπα Φραγκούλης προέβλεπεν. Εἴτε τροπὴ εἰς τὸν μαΐστρον ἦτο, εἴτε ἀποθαλασσιά, τὰ κύματα ἤρχισαν νὰ ὀγκοῦνται κατὰ πρῷραν τοῦ μικροῦ σκάφους καὶ ἡ βάρκα ἤρχισε νὰ σκιρτᾷ ἐπὶ τῶν κυμάτων, ὁμοία μὲ Ἑλληναλβανὸν χορεύοντα ἡρωϊκοὺς χορούς μὲ τὸν λευκὸν χιτῶνα ἀνεμίζοντα, μὲ τὸν ἕνα βραχίονα τριγωνοειδῆ εἰς τὴν μέσην, μὲ τὸν ἄλλον ὑψιτενῆ καὶ παίζοντα τὰ δάκτυλα. Αἱ γυναῖκες ἤρχισαν νὰ δειλιῶσιν. Ἡ θειὰ τὸ Μαλαμὼ ἠρώτα τὸν παπά, ἂν δὲν ἦτο καλὸν ν' ἀποβιβασθῶσι καὶ ἀνέλθωσιν εἰς τὴν Παναγίαν τὴν Κεχριὰν νὰ λειτουργήσωσιν, ὅπως ἑορτάσωσιν ἐκεῖ τὰ Χριστούγεννα.

Ὁ κυρ Ἀλεξανδρὴς ζυλισθεὶς ἐζάρωσεν εἰς μίαν γωνίαν καὶ οἱ ἄλλοι ἐπιβάται μεγάλως ἀνησύχουν. Μόνον δύο ἄνδρες δὲν ἐδειλίασαν, ὁ μπαρμπα Στεφανὴς καὶ ὁ παπα Φραγκούλης.

Εἷς τῶν ἐπιβατῶν ἐπρότεινε ν' ἀράξωσι προσωρινῶς εἰς τὴν Κεχριάν, ἑωσότου κοπάσῃ ὁ ἄνεμος. Ὁ Στεφανὴς καὶ ὁ ἱερεὺς συνενοοῦντο διὰ νευμάτων. Ἀπεῖχον ἀκόμη ἀπ' τὸ Κάστρον ὑπὲρ τὰ τρία μίλια. Δύο μέσα ἠδύναντο νὰ δοκιμάσωσιν, ἂν τὰ εὕρισκον τελεσφόρα· ἢ νὰ συστείλωσι τὰ ἱστία καὶ νὰ προχωρήσωσι μὲ τὰς κώπας, καταφρονοῦντες τὸν ἀφόρητον διὰ τὰς γυναῖκας μάλιστα σάλον, περιβρεχόμενοι ἀπὸ τὰ θραυόμενα καὶ εἰσπηδῶντα εἰς τὸ σκάφος κύματα, ριγοῦντες καὶ δεινῶς πάσχοντες ἢ ν' ἀποβιβασθῶσιν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ νὰ δοκιμάσωσιν, ἂν θὰ εὕρισκον δρομίσκον τινά, ὄχι πολὺ πλακωμένον ἀπὸ τὴν χιόνα, ὥστε νὰ εἶναι βατὸς εἰς ἀνθρώπους. Πτυάρια καὶ ἀξίνας δύο τρεῖς εἶχε πάρει μαζί του ὁ Βασίλης τῆς Μυλωνοῦς προβλέπων ὅτι ἴσως θὰ ἐχρησίμευον διὰ ν' ἀνοίξῃ δρόμον πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ ἀποκλεισμένου ἀδελφοῦ του. Ὁ παπα Φραγκούλης ἀπεφάνθη ὅτι ἀφοῦ ἐξάπαντος θὰ ἐνύκτωναν, κάλλιον θὰ ἦτο νὰ δοκιμάσωσι τὸ πρῶτον, διότι κέρδος θὰ ἦτο, εἶπεν, ὅσον ὀλίγον καὶ ἂν ἠδύναντο νὰ προχωρήσωσι διὰ θαλάσσης, καὶ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὕστερον θὰ εἶχον καιρὸν νὰ καταφύγωσι καὶ εἰς τὴν δευτέραν μέθοδον.

Ἤδη ὁ ἥλιος ἐπιφανεὶς ἀκόμη μίαν φορὰν ἔκλινε πρὸς τὴν δύσιν. Ἦτο τρίτη καὶ ἡμίσεια ὥρα. Καὶ ὁ ἥλιος ἐχαμήλωνεν, ἐχαμήλωνε. Καὶ ἡ βαρκούλα τοῦ μπαρμπα Στεφανῆ μὲ τὸ ἀνθρώπινον φορτίον της ἐχόρευεν, ἐχόρευεν ἐπάνω εἰς τὸ κῦμα, πότε ἀνερχομένη εἰς ὑγρὰ ὄρη, πότε κατερχομένη εἰς ρευστὰς κοιλάδας, νῦν μὲν εἰς τὴν ἀκμὴν νὰ καταποντισθῇ εἰς τὴν ἄβυσσον, νῦν δὲ ἑτοίμη νὰ κατασυντριβῇ κατὰ τῆς κρημνώδους ἀκτῆς. Καὶ ὁ ἱερεὺς ἔλεγε μέσα του τὴν παράκλησιν ὅλην. Καὶ ὁ μπαρμπα Στεφανὴς ἐστενοχωρεῖτο μὴ δυνάμενος ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ παπᾶ νὰ ἐκχύσῃ ἐλευθέρως τὰς ἀφελεῖς βλασφημίας του, τὰς ὁποίας ἐμάσα καὶ ἔπνιγε μέσα του. Καὶ τὰ κύματα ἔπληττον τὴν πρῷραν, ἔπληττον τὰ πλευρὰ τοῦ σκάφους καὶ εἰσορμῶντα εἰς τὸ κύτος ἐκτύπων τὰ νῶτα, ἐκτύπων τοὺς βραχίονας τῶν ἐπιβατῶν. Καὶ ὁ ἥλιος ἐχαμήλωνεν, ἐχαμήλωνε. Καὶ ἡ βαρκούλα ἐκινδύνευε ν' ἀφανισθῇ. Καὶ ἡ ἀπορρὼξ βραχώδης ἀκτὴ ἐφαίνετο διαφιλονεικοῦσα τὴν λείαν πρὸς τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης.

* * *

Τέλος ἤρχισε νὰ σκοτεινιάζῃ. Ἐνύκτωσεν ἀκριβῶς τὴν στιγμήν, καθ' ἣν θὰ ἔβλεπον ἀντικρὺ τὸ Κάστρον, οὗ ἀπεῖχον τώρα δύο ἀκόμη μίλια. Νέφη συσσωρευμένα πρὸς ἀνατολὰς ἠμπόδιζον νὰ φανῇ τὸ παρήγορον φέγγος τῆς σελήνης. Ἀλλ' ὁ ἄνεμος ἀντὶ νὰ πέσῃ ἐδυνάμωνε καὶ ἠγρίευε καὶ ἐθέριευε καὶ ὁ πλοῦς κατέστη ἀδύνατος τοῦ λοιποῦ. Δὲν ἔβλεπον πλέον οὔτε ἐμπρὸς οὔτε δεξιὰ τίποτε, εἰμὴ δύο ὄγκους φαιούς, ἀμαυρούς. Εὐτυχῶς ὁ μπαρμπα Στεφανὴς ἐγνώριζε καλὰ τὸ μέρος—Ἐδῶ, ἐδῶ εἶν' ἕνα λιμανάκι, παπά, στὰ Μποστάνια.

— Θυμᾶσαι καλά, Στεφανή ;

— Ὅπως ξέρ᾽ ἡ ἁγιωσύνη σ' τὰ γράμματα τσ' ἐκκλησιᾶς ἀπ' ὄξου, παπά, ἔτσι κι ἐγώ, τὰ ξέρω ἀπ' ὄξου ὅλα τὰ λιμανάκια, τοὺς κάβους κι τσ' ἀμμουδιές.

Καὶ προσήγγισαν μὲ πολὺν κόπον καὶ ἀγῶνα καὶ βάσανον, βρεγμένοι, θαλασσοπνιγμένοι, μισοπαγωμένοι.

Ὑπῆρχεν ἓν θαλάσσιον μάρμαρον, ὡς φυσικὴ ἀποβάθρα,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πότε καλυπτόμενον ἀπὸ τὸ κῦμα, πότε ἀνέχον ὑπεράνω τῆς θαλάσσης. Τὴν φορὰν ταύτην τὸ ἐκάλυπτε καὶ δὲν τὸ ἐκάλυπτε τὸ κῦμα. Ἐπλησίασαν καὶ ᾐσθάνθησαν πάραυτα τὸ εὐάρεστον αἴσθημα τῆς παύσεως τοῦ σάλου καὶ τῆς προσεγγίσεως εἰς σκεπαστὸν κι εὐλίμενον μέρος.

— Πάντα κατευόδιο! εἶπε ποιῶν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ὁ κυρ Ἀλεξανδρῆς, ὅστις τότε ἐξεζαλίσθη κι ἐστάθη εἰς τοὺς πόδας του.

Ἐπήδησαν εἷς εἷς ἔξω· ἐξεφόρτωσαν τὰς ἀποσκευὰς καὶ ἠλάφρυναν τὴν βάρκαν. Ἀνάμεσα εἰς τὸ μάρμαρον καὶ εἰς τὴν κρημνώδη ἀκτὴν ἐσχηματίζετο μικρὴ ἀμμουδιά, ὅση θὰ ἤρκει διὰ νὰ σύρῃ ἁλιεὺς τὴν ψαροπούλαν του γιρμένην ἐπὶ τὴν μίαν πλευρὰν ἐπὶ τῆς ἄμμου καὶ νὰ ἐξαπλωθῇ καὶ αὐτὸς ὑπὸ τὴν ἄλλην πλευρὰν νὰ κοιμηθῇ θεωρῶν τοὺς ἀστέρας.

— Τώρα νὰ σύρουμε τὴ βάρκα, παπά, εἶπεν ὁ μπαρμπα Στεφανής, κι ὕστερα οἱ ἄνδρες νὰ φορτωθοῦμε ὅλα τὰ πράματα καὶ ν' ἀρχίσουμε σιγὰ σιγὰ ν' ἀνεβαίνουμε. Ἄς πάρουν κι οἱ γυναῖκες ὅτι μποροῦν.

— Νὰ τώρα τί ἄξιζε νά χα τὸ μουλάρι μαζί μ', εἶπεν ὁ Βασίλης τῆς Μυλωνοῦς· σοῦ εἶπα, μπαρμπα Στεφανή, νὰ τὸ μπαρκάρουμε· δὲ θέλησες.

Ἔσυραν τὴν λέμβον. Ἦναψαν τὰ δύο φανάρια, ποὺ εἶχαν. Ὁ Βασίλης ἔλαβε τὰ πτυάρια καὶ τὰς ἀξίνας του καὶ ἀπομακρυνθεὶς προσωρινῶς ἤρχισε νὰ κατοπτεύῃ ποῦ θὰ εὕρισκε μονοπάτι, ὄχι πολὺ πατημένον ἀπὸ τὴν χιόνα, ὥστε νὰ δύνανται ἄνθρωποι νὰ βαδίσωσιν. Ἀπὸ τὸ μέρος ἐκεῖνο ὣς τὸ Κάστρον, τὸ ὁποῖον διεκρίνετο ὡς πελώριος ἀμαυρὸς ὄγκος ὑψηλὸς πρὸς βορρᾶν, ἡ ὁδὸς δὲν θὰ ἦτο πλέον τῆς ὥρας, ἀλλὰ εἰς ἣν κατάστασιν ἦτο τώρα ὁ δρόμος ἀπὸ τὰς χιόνας τίς οἶδεν, ἂν θὰ ἤρκει καὶ τὸ τριπλάσιον τοῦ χρόνου, ὅπως φθάσωσιν. Ἐδείπνησαν ὅλοι ἐπὶ ποδὸς μὲ δίπυρα καὶ μὲ ἐλαίας καὶ ἔπιον ὀλίγον οἶνον ἢ ρακήν.

Ὁ Βασίλης ἐπανελθὼν ἀνήγγειλεν ὅτι ἀνεῦρε τὸ μονοπάτι πλακωμένον πολὺ ἀπὸ τὴν χιόνα, ἀλλ' ὅτι μὲ πολὺν κόπον, ἂν προπορεύωνται δύο ἄνθρωποι καὶ ξεχιονίζουν, ἐλπίζει νὰ φθάσουν εἰς τὸ Κάστρον τὸ γρηγορώτερον ἕως τὰ μεσάνυκτα.

Ἐφορτώθησαν τὰς ἀποσκευάς. Ὁ κυρ Ἀλεξανδρῆς ἔλαβε τὸ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἕνα φανάρι καὶ μία τῶν γυναικῶν τὸ ἄλλο. Ὁ Βασίλης τῆς Μυλωνοῦς, ὁ μπαρμπα Στεφανὴς καὶ ὁ υἱός του ἔλαβον τὰ πτυάρια καὶ τὰς ἀξίνας καὶ προπορευόμενοι ἤρχισαν νὰ ξεχιονίζωσιν. Ὁ δρομίσκος ἀνήρχετο ἕρπων εἰς τὸν κρημνὸν κατ' ἀρχάς, εἶτα κατήρχετο εἰς ἓν παραθαλάσσιον κοίλωμα. Ἐπάτουν προσεκτικῶς ὡς νὰ ἐμετροῦσαν τὰ βήματά των.

Ἡ σελήνη εἶχεν ἀπαλλαγῆ τῶν νεφῶν καὶ προσεπάθει νὰ φέξῃ τὸν δρόμον μὲ τὸ κρυερὸν φῶς της. Ἐνίοτε ἔχαναν τὸ χάραγμα τοῦ δρόμου, ἀπεπλανῶντο κι εὑρίσκοντο αἴφνης ἐπὶ τῆς κορυφῆς πελωρίων βράχων, κάτω τῶν ὁποίων ἄβυσσος ἤνοιγε τὸ στόμα της, καὶ πάλιν κατέβαινον μὲ τρεμουλιαστὰ γόνατα κρατούμενοι ἐκ τῶν πετρῶν καὶ τῶν θάμνων. Ἀνεῖρπον εἰς τὸν κρημνὸν ὡς μικρὸν κοπάδιον αἰγῶν ἀποπλανηθὲν καὶ ἀπαγόμενον ὀπίσω εἰς τὴν μάνδραν ἀπὸ τοὺς δύο βοσκούς του, οἵτινες τὸ ἀνεζήτησαν κρατοῦντες φανάρια, καὶ μακρόθεν, ἂν τοὺς ἔβλεπέ τις, ἠδύνατο νὰ τοὺς ἐκλάβῃ ὡς συστρεφόμενον κρικωτὸν τέρας φωσφορίζον τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν οὐρὰν μὲ τοὺς δύο φανούς.

Μὲ ὅλον τὸ ξεχιόνισμα, τὸ ὁποῖον ἐννοεῖ τις πόσον ἀτελῶς ἐνηργεῖτο, ἐπάτουν ἐνίοτε σφαλερῶς κι ἐχώνοντο ὡς τὸ γόνυ καὶ ὡς τὸν μηρὸν εἰς τὴν χιόνα.

Ἐπλησίαζε μεσάνυκτα, ὅταν ἔφθασαν ὑπὸ τὴν γέφυραν τοῦ Κάστρου, μισοπνιγμένοι, παγωμένοι, ἁλμυροὶ ἀπὸ θάλασσαν καὶ λευκοὶ ἀπὸ χιόνα, μελανιασμένοι τὰ χείλη, ἀλλὰ θερμοὶ τὴν καρδίαν.

Ἐκεῖ ἐπάνω, πρὶν διέλθωσι τὴν γέφυραν ἀπὸ τὴν σιδερόπορταν τοῦ Κάστρου, ἠκούσθησαν φωναί :

— Ποιοί εἶστε ; Ποιοί εἶστε ;

Καὶ ἀντήχησε βαρὺς ὁ τριγμὸς τῶν ἐσκωριασμένων στροφέων, ὡς νὰ ἐδοκίμαζέ τις νὰ κλείσῃ ἔσωθεν τὴν σιδηρᾶν πύλην. Ἠκούσθη δὲ καὶ μικρὸς κρότος, ὡς ὁ τῆς ὑψώσεως σκανδάλης τυφεκίου.

Καλοί ! καλοί ! πατριῶτες ! ἀπήντησεν ὁ μπαρμπα Στεφανής. Μὰ ἐσεῖς ποιοὶ εἶστε ;

— Πέτε μας τὰ ὀνόματά σας.

— Ἡμεῖς εἴμαστε...ἤρχισεν ὁ μπαρμπα Στεφανὴς καὶ συγχρόνως διὰ τοῦ βλέμματος ἐσυμβουλεύετο τὸν παπάν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

— Μπά ! αὐτὴ εἶναι ἡ φωνὴ τοῦ ἀδελφοῦ μου, ἀνέκραξεν ὁ Βασίλης τῆς Μυλωνοῦς.

Καὶ εἶτα ἐντείνας τὴν φωνήν·

Ὁ παπα Φραγκούλης ἐκάθητο κυβερνῶν εἰς τὸ πηδάλιον.

— Ἀργύρη ! ἐγὼ εἶμαι ! ἐφώναξε

— Τόσο καλύτερα.... μᾶς ἔβγαλαν κι ἀπὸ ἕναν κόπο, ἐψιθύρισεν ὁ ἱερεύς.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

'Ανέβησαν εἰς τὸ Κάστρον, ὅπου συνήντησαν τὸν 'Αργύρη τῆς Μυλωνοῦς καὶ τὸν σύντροφόν του τὸν Γιάννην τὸν Νταφιώτην· Οὗτοι ἐν ὀλίγοις διηγήθησαν, πῶς τοὺς εἶχε κλείσει τὸ χιόνι ἐπάνω στὸ Στοιβωτό, ὅπου ἐτρύπωσαν δύο νύκτας εἰς μίαν σπηλιὰν καὶ πῶς τὴν προχθές, ἤτοι εἰς τὰς 22 τοῦ μηνός, ἐλθόντες τοὺς ἀπηλευθέρωσαν ἐκεῖθεν ἐκτοπίσαντες μεγάλους ὄγκους χιόνος· δύο αἰγοβοσκοί, ὁ Γιαλὴς ὁ Κόνιζας καὶ ὁ Γιώργης ὁ Μπάντας, οἵτινες καὶ εὑρίσκοντο τὴν στιγμὴν ταύτην μὲ ὅλον τὸ αἰπόλιόν των εἰς τὸ φρούριον.

* * *

Τὸ φρούριον τοῦτο ἦτο γιγαντιαῖος βράχος φυτρωμένος ἐκεῖ παρὰ τὸ πέλαγος, προεκβολὴ τῆς γῆς πρὸς τὸν πόντον, ὡς νὰ ἔδειχνεν ἡ ξηρὰ τὸν γρόνθον της εἰς τὴν θάλασσαν καὶ νὰ τὴν προεκάλει· φοβερὸς μονοκόμματος γρανίτης ἁλίκτυπος,ὅπου γλαῦκες καὶ λάροι ἤριζον περὶ κατοχῆς, διαφιλονεικοῦντες ποῦ ἀρχίζει ἡ κυριότης τοῦ ἑνὸς καὶ ποῦ σταματᾷ ἡ δικαιοδοσία τοῦ ἄλλου. Μεμονωμένος ὑψιτενὴς βράχος, ἐφ' οὗ οἱ κάτοικοι ἐξ ἀνάγκης εἶχαν κλεισθῆ διὰ φύλαξιν κατὰ τῶν πειρατῶν καὶ τῶν βαρβάρων ἐγκαταλιπόντες αὐτὸν ἔρημον μετὰ τὸ 1821, ὅτε ἐκτίσθη ἡ σημερινὴ μεσημβρινὴ πολίχνη.

Μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐσώζοντο ἀκόμη οἰκίαι τινὲς μὲ τὰς στέγας καὶ τὰ πατώματά των ἐντὸς τοῦ φρουρίου, ἀλλὰ τελευταῖον ἡ ὀλιγωρία τῶν δημοτικῶν ἀρχῶν, ὁ ὄκνος τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸ νὰ ἐπισκέπτωνται τὸ Κάστρον συχνότερα καὶ ἡ ἀσυνειδησία ὀλίγων τινῶν συλαγωγῶν, πλεονεκτῶν ἢ οἰκοδόμων, εἶχε καταστήσει ἐρειπίων σωρὸν τὸ Κάστρον. 'Εντεῦθεν ἀμελήσαντες καὶ οἱ ἐφημέριοι τῆς σημερινῆς πολίχνης ἄφηναν ἀπὸ ἐτῶν ἤδη ἀλειτούργητον τὸν ναὸν τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς του.

'Ο ναὸς τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως ἦτο ἡ παλαιὰ μητρόπολις τοῦ φρουρίου. 'Ο ναΐσκος πρὸ ἑκατονταετηρίδων κτισθεὶς ἵστατο ἀκόμη εὐπρεπὴς καὶ ὄχι πολὺ ἐφθαρμένος. 'Ο παπα Φραγκούλης καὶ ἡ συνοδία του φθάσαντες εἰσῆλθον τέλος εἰς τὸν ναὸν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ καρδία των ᾐσθάνθη θάλπος καὶ γλυκύτητα ἄφατον. 'Ο ἱερεὺς ἐψιθύρισε μετ' ἐνδομύχου συγκινή-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σεως τὸ «εἰσελεύσομαι εἰς τὸν οἶκόν σου», ἡ θειὰ τὸ Μαλαμὼ ἔδεσε μέγα σάρωθρον ἐκ στοιβῶν καὶ χαμοκλάδων καὶ ἤρχισε νὰ σαρώνῃ τὸ ἔδαφος τοῦ ναοῦ, ἐνῶ αἱ γυναῖκες αἱ ἄλλαι ἥναπτον ἐπιμελῶς τὰ κανδήλια καὶ ἥναψαν μέγα πλῆθος κηρίων εἰς δύο μανουάλια καὶ παρεσκεύασαν μεγάλην πυρὰν μὲ ξηρὰ ξύλα καὶ κλάδους εἰς τὸ προαύλιον τοῦ ναοῦ κι ἐγέμισαν ἄνθρακας τὸ μέγα πύραυνον τὸ σωζόμενον ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ βήματος κι ἔθεσαν τὸ πύραυνον ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ ρίψασαι ἄφθονον λίβανον εἰς τοὺς ἄνθρακας. «Καὶ ὠσφράνθη Κύριος ὁ Θεὸς ὀσμὴν εὐωδίας».

Ἔλαμψε δὲ τότε ὁ ναὸς ὅλος καὶ ἤστραψεν ἐπάνω εἰς τὸν θόλον ὁ Παντοκράτωρ μὲ τὴν μεγάλην ἐπιβλητικὴν μορφὴν καὶ ἠκτινοβόλησε τὸ ἐπίχρυσον καὶ λεπτουργημένον μὲ μυρίας γλυφὰς τέμπλον μὲ τὰς περικαλλεῖς τῆς ἀρίστης βυζαντινῆς τέχνης εἰκόνας του, μὲ τὴν μεγάλην εἰκόνα τῆς Γεννήσεως, ὅπου «Παρθένος καθέζεται τὰ χερουβεὶμ μιμουμένη», ὅπου θεσπεσίως μαρμαίρουσιν αἱ μορφαὶ τοῦ θείου Βρέφους καὶ τῆς ἀμώμου Λεχοῦς, ὅπου ζωνταναὶ παρίστανται αἱ ὄψεις τῶν ἀγγέλων, τῶν μάγων καὶ τῶν ποιμένων, ὅπου νομίζει τις ὅτι στίλβει ὁ χρυσός, εὐωδιάζει ὁ λίβανος καὶ βαλσαμώνει ἡ σμύρνα, καὶ ὅπου, ὡς ἐὰν ἡ γραφικὴ ἐλάλει, φαντάζεταί τις ἐπὶ μίαν στιγμὴν ὅτι ἀκούει τὸ «Δόξα ἐν Ὑψίστοις Θεῷ!...»

Ὅταν ἔφθασαν εἰς τὸ Κάστρον καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸν ναὸν τοῦ Χριστοῦ, τόσον θάλπος ἐθώπευσε τὴν ψυχήν των, ὥστε, ἂν καὶ ἦσαν κατάκοποι καὶ ἂν ἐνύσταζόν τινες αὐτῶν, ᾐσθάνθησαν τόσον τὴν χαρὰν τοῦ νὰ ζῶσι καὶ τοῦ νὰ ἔχωσι φθάσει αἰσίως εἰς τὸ τέρμα τῆς πορείας των, εἰς τὸν ναὸν τοῦ Κυρίου, ὥστε τοὺς ἔφυγε πᾶσα νύστα καὶ πᾶσα κόπωσις. Οἱ αἰπόλοι, εὑρόντες ἐνασχόλησιν καὶ πρόφασιν ὅπως καπνίζωσι καθήμενοι καὶ ἐνίοτε ὅπως ἐξαπλώνωνται καὶ κλέπτωσιν ἀπὸ κανένα ὕπνον τυλιγμένοι μὲ τὶς κάπες των παρὰ τὸ πῦρ, εἶχον ἀνάψει ἔξω δύο πυρσούς, τὸν ἕνα ἔμπροσθεν τοῦ ἱεροῦ βήματος, τὸν ἄλλον πρὸς τὸ βόρειον μέρος.

Ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἡ θερμότης ἦτο λίαν εὐάρεστος τῇ βοηθείᾳ τῶν ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν πυρῶν. Καὶ εἶχον σωρεύσει παμπόλλας δέσμας ξηρῶν ξύλων καὶ κλάδων οἱ ἐκεῖ καταφυγόντες αἰπόλοι μὲ τὰς ὀλίγας αἶγας καὶ ἐρίφιά των, ὅσα δὲν εἶχον ψοφήσει

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀκόμη ἀπὸ τὸν βαρὺν χειμῶνα τοῦ ἔτους ἐκείνου, οἱ τραχεῖς αἰπόλοι, οἵτινες εἶχον σώσει καὶ τοὺς δύο ὑλοτόμους ἐκ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς χιόνος. Εἶτα ὁ ἱερεὺς ἔβαλεν «εὐλογητόν», μεθ' ὃ ὁ κυρ 'Αλεξανδρῆς ἤρχισε τὰς ἀναγνώσεις καὶ ὅσοι ἦσαν νυσταγμένοι ἀπεκοιμήθησαν εἰς τὰ στασίδιά των.

* *
*

Αἴφνης ἠκούσθησαν φωναὶ ἔξωθεν τοῦ ναοῦ. 'Εξῆλθόν τινες τῶν ἀνδρῶν νὰ ἴδωσι τί τρέχει...'Εξῆλθε καὶ ἡ θειὰ τὸ Μαλαμὼ κι ὁ κυρ 'Αλεξανδρῆς ἔμεινε μὲ τὰ γυαλιὰ εἰς τὰ ὄμματα βλέπων πρὸς τὴν θύραν ἀριστερά του καὶ διέκοψε τὴν ψαλμῳδίαν του. Ὁ παπὰς ἔρριψεν αὐστηρὸν βλέμμα πρὸς τὸν ψάλτην καὶ τὸν ἐκάρφωσεν εἰς τὴν θέσιν του.

Τὰς φωνὰς εἶχον ρίξει ὁ εἷς τῶν αἰπόλων καὶ ὁ εἷς τῶν ὑλοτόμων, οἵτινες ἔτυχον καθήμενοι παρὰ τὸν πυρσὸν ἀνατολικῶς τοῦ ναΐσκου. Διὰ τῶν φωνῶν τούτων εἶχον ἀπαντήσει εἴς τινας κραυγὰς ἐλθούσας ἀπ' ἀντικρὺ ἐκ τῆς θαλάσσης.

'Εκεῖ ἐν μέσῳ τοῦ Κάστρου καὶ τῆς βραχώδους ἀκτῆς τοῦ Κουρούπη ἐσχηματίζετο ἐπισφαλὴς ὅρμος, ὁ Μικρὸς Γιαλός. Αἱ κραυγαὶ ἤρχοντο ἀκριβῶς ἐκ τῆς γειτονίας τῶν ἀπεσπασμένων βράχων καὶ σκοπέλων ὑπὸ τὴν φοβερὰν ἀκτὴν τοῦ Κουρούπη.

Παρῆλθε πολλὴ ὥρα ἕως οὗ ἐννοήσωσι τὶ τρέχει. Ὅλοι σχεδὸν οἱ ἐκκλησιαζόμενοι εἶχον ἐξέλθει τοῦ ναοῦ. Ἔμειναν μόνοι ὁ ἱερεύς, ὅστις ἐκρατεῖτο ἀκλόνητος εἰς τὸ χρέος του φορεμένος ἤδη τὰ ἱερὰ ἄμφια ἑτοιμαζόμενος νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν «προσκομιδήν», καὶ ὁ κυρ 'Αλεξανδρῆς, τὸν ὁποῖον ἐκράτει τὸ βλέμμα τοῦ ἱερέως. 'Εν τούτοις κατ' εἰκασίαν μᾶλλον ἢ ἐκ βεβαίας πληροφορίας ἐνόησαν ὅτι ἐκεῖ ὑπὸ τὸν Κουρούπη εἶχε προσαράξει πλοῖον ἀπὸ τοῦ πελάγους ἐρχόμενον. Ἡ σελήνη εἶχε δύσει καὶ ὁ πυρσὸς δὲν ἔρριπτε πόρρω τὸ φῶς. Ἔβλεπον ἀμυδρῶς ἐκεῖ ἀπέναντι εἰς ἀπόστασιν μιλίου σχεδὸν ἐπὶ τοῦ μαυρισμένου ὄγκου τῶν ἁλικτύπων βράχων, ἔβλεπον σῶμά τι ἀμυδρῶς κινούμενον μελανώτερον τῶν βράχων. 'Αντήχουν ἐν τῇ σιγῇ τῆς νυκτὸς μεγεθυνόμεναι ὑπὸ τὰς ἠχοὺς κραυγαὶ ἀγωνίας καὶ ταραχῆς ὅμοιαι μὲ ἐκείνας, τὰς ὁποίας ἐκχύνουσι κινδυνεύοντες ἄνθρωποι ἢ ναυαγοὶ σαστισμένοι.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Οἱ ἄνδρες ἔσπευσαν νὰ ρίψωσιν ἐπὶ τῆς πυρᾶς ὅσα κλαδία εἶχον πρόχειρα ἀκόμη σχηματίζοντες ὀγκωδεστέραν τὴν φλόγα. Ἄλλο μέσον βοηθείας δὲν εἶχον ταχύ.

Ἐν τούτοις ὁ Στεφανὴς ὁ πορθμεὺς καὶ ὁ Μπάντας καὶ ὁ Νταφιώτης ὁ Γιάννης καὶ ὁ Ἀργύρης καὶ ὁ ἀδελφός του ἔλαβον ἀνὰ ἕνα δαυλὸν καὶ τὰ δύο φανάρια καὶ ἀπεφάσισαν νὰ κατέλθωσι τρέχοντες εἰς τὸν Μικρὸν Γιαλόν. Ἀλλ᾽, ἐὰν ὁ κρημνώδης δρομίσκος δὲν ἦτο χιονισμένος, θὰ ἐχρειάζετο σχεδὸν ἡμίσεια ὥρα διὰ νὰ κατέλθη τις ἐκεῖ ἀπὸ τὸ Κάστρον καὶ τώρα, ὅπου ἦτο χιονισμένος καὶ ἦτο νύξ, οὔτε μία ὥρα δὲν ἤρκει. Εἰς μίαν δὲ ὥραν ἠδύναντο νὰ κατασυντριβῶσι δεκάδες πλοίων καὶ νὰ πνιγῶσιν ἑκατοντάδες ἀνθρώπων.

Οὐχ ἧττον οἱ ἄξεστοι ἐκεῖνοι ἄνθρωποι ἐκ τῆς αὐθορμήτου ἐκείνης φιλανθρωπίας, ἥτις εἶναι οἱονεὶ φυσικὴ ὁρμή, ὡς συμπάθεια τῆς σαρκὸς πρὸς τὴν σάρκα, καὶ εἶναι τὸ πρῶτον καὶ τελευταῖον αἴσθημα τὸ συγκινοῦν τὴν καρδίαν μετὰ τὴν πρώτην ἔκπληξιν καὶ πρὶν προφθάσασα πνεύση ἡ παγερὰ πνοὴ τῆς φιλαυτίας καὶ ἀδιαφορίας, οἱ ἄνθρωποι, λέγω, ἐκεῖνοι ἔλαβον τοὺς δαυλούς των καὶ ἔτρεξαν ἔξω τῆς πύλης καὶ τῆς γεφύρας καὶ ἤρχισαν νὰ τρέχωσι τὸν κατήφορον. Οἱ λοιποί μείναντες ἐπάνω ἠσχολοῦντο ν᾽ ἀνανεῶσιν ὁλονὲν τὴν φλόγα μὴ παύοντες νὰ ρίπτωσι ξηρὰ κλαδία εἰς τὸ πῦρ.

Ὁ ἱερεὺς ἐβράδυνεν ἐπίτηδες εἰς τὴν «πρόθεσιν» κι ἐμνημόνευσε τὴν πρωΐαν ἐκείνην ὅσα ὀνόματα εἶχεν ἀποθαμένα, οὐ μόνον τὰ ἰδικά του καὶ τῶν ἐλθόντων πανηγυριστῶν, ἀλλὰ καὶ ὅλων τῶν ἐνοριτῶν του, οὐ μόνον ὅσα εἶχε γραπτά, ἀλλὰ καὶ ὅσα ἐκ μνήμης ἐγνώριζεν· ἐγνώριζε δ᾽ ἐκ μνήμης ὅλα τὰ ὀνόματα τῆς πολίχνης ἀποθαμένα καὶ ζωντανά. Ἐδεήθη καὶ ὑπὲρ διασώσεως τοῦ κινδυνεύοντος πλοίου, περὶ οὗ, χωρὶς νὰ ζητήση ἐξήγησιν, ἀμέσως εἶχεν ἐννοήσει τὰ συμβάντα.

Τέλος αἱ κραυγαὶ μικρὸν κατὰ μικρὸν ἔπαυσαν, ἡ ἡσυχία ἐπῆλθεν. Ἐφάνη ὅτι βωβὴ συμφορὰ εἶχεν ἐνσκήψει ἢ ὅτι ἡ δυσχέρεια ἔλαβε πέρας . . . Δύο ἄλλοι ἄνδρες ἀνησυχήσαντες ἐξῆλθον ἕως τὴν Ἁγίαν Κυριακὴν πέραν τῆς ξυλίνης γεφύρας μὲ δύο πυρσοὺς εἰς τὰς χεῖρας.

* * *

Παρῆλθεν ὀλίγη ὥρα· ὁ ἱερεὺς ἀργὰ ἀργὰ ἐμβῆκεν εἰς τὴν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

«λειτουργίαν» ἐλπίζων νὰ ἤρχοντο ἐν τῷ μεταξὺ καὶ οἱ ἀπόντες. Ἀλλ' ἡ «λειτουργία» προὐχώρει καὶ ψυχὴ δὲν ἐφαίνετο. Τέλος εἰς τὸ «μετὰ φόβου Θεοῦ» ἐπέστρεψαν πρῶτοι οἱ τελευταῖοι ἐξελθόντες πρὸς ἐπισκόπησιν, εἶτα εἰσῆλθεν ὁ μπαρμπα Στεφανὴς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ καταβάντες εἰς τὸν αἰγιαλὸν καὶ μετ' αὐτὸν τρεῖς ἄγνωστοι μὲ ναυτικὰ ἐνδύματα καὶ μὲ κηρωτοὺς ἐπενδύτας. Ἔφθασαν ὅλοι ἀκριβῶς, ὅπως ἀσπασθῶσι τὰς εἰκόνας καὶ λάβωσι τὸ ἀντίδωρον.

Ἐνῷ ὁ κυρ Ἀλεξανδρὴς ἀνεγίνωσκε τὸ «Εὐλογήσω τὸν Κύριον», οἱ ἄνδρες ἐξηγοῦντο ταπεινῇ τῇ φωνῇ τὰ συμβάντα.

Τὸ ἐξοκεῖλαν πλοῖον ἦτο τὸ γολετὶ τοῦ Καπετὰν Κωνσταντῆ τοῦ Λημνιαραίου αὐτοπροσώπως παρόντος ἐκεῖ. Ὁ ἴδιος, ἀνὴρ μεσῆλιξ, βραχὺς τὸ σῶμα, μὲ ἁδρὸν μύστακα, διηγεῖτο τὰ ἑξῆς:

Πρὸ δύο ἡμερῶν ἦτο προσωρμισμένος εἰς τὴν Δάφνην, τὸν μεσημβρινὸν ὅρμον τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἀλλ' ὁ βοριὰς τὸν ἐξούριασε, αἱ ἁλυσίδες τῶν ἀγκυρῶν του ἐκόπησαν ὑπὸ τῆς βίας τοῦ ἀνέμου καὶ παρεσύρθη διὰ μιᾶς δέκα μίλια μακράν. Μάτην προσεπάθησε μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις του νὰ προσεγγίσῃ εἰς ὅρμον. Καὶ τὸ γολετὶ ξυλάρμενον μετὰ ματαίας προσπαθείας παρεσύρθη ὑπὸ τῆς τρικυμίας πρὸς τὰς νήσους, ὅπου τὴν νύκτα ἐκείνην τῶν Χριστουγέννων οἱ ἀγωνιῶντες ναῦται εἶδον ἔξαφνα φῶς, ὡς φάρον ὁδηγοῦντα αὐτούς, τοὺς πυρσούς, οὓς εἶχον ἀνάψει ἔμπροσθεν τοῦ ναΐσκου τοῦ Χριστοῦ οἱ αἰπόλοι. Ὁ πυρσὸς ἐκεῖνος ἐφάνη πρὸς αὐτοὺς ὡς θεῖον πράγματι θαῦμα, ὡς νὰ ἐθερμαίνοντο περὶ αὐτὸν ἀγραυλοῦντες οἱ ποιμένες οἱ ἀκούσαντες τὸ «Δόξα ἐν ὑψίστοις...» Ἐπλησίασαν φερόμενοι μᾶλλον ἢ πλέοντες πρὸς τὸ μέρος τοῦτο καὶ τότε ἐκινδύνευσαν νὰ κατασυντριβῶσιν εἰς τοὺς βράχους τοῦ Κουρούπη. Εὐτυχῶς δι' ἐπιτηδείου χειρισμοῦ ἀπέφυγον τὴν καταστροφὴν καὶ ἐκάθησαν τὸ σκάφος εἰς τὰ ρηχὰ ἐπὶ τῆς ἄμμου, ὅπου τόσον καλὰ ἦτο ἐξησφαλισμένον, ὅσον δὲν ἠδύνατο νὰ εἶναι μὲ τὰς δύο ἀγκύρας του τὰς μεινάσας ὁμήρους εἰς τὸν βυθὸν τοῦ ὅρμου τῆς Δάφνης.

*
* *

Ἔφεξεν ὁ Θεὸς τὴν χαρμόσυνον ἡμέραν καὶ οἱ αἰπόλοι ἐφιλοτιμήθησ.ν νὰ σφάξωσι καὶ ψήσωσι δύο τρυφερὰ ἐρίφια, ἐνῷ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

οἱ δύο ὑλοτόμοι εἶχαν φέρει ἀπὸ τὸ βουνὸν πολλὰς δωδεκάδας κοτσύφια ἁλατισμένα· καὶ ὁ καπετὰν Κωνσταντὴς ἀνεβίβασεν ἀπὸ τὸ γολετί, τὸ ὁποῖον οὐδένα κίνδυνον διέτρεχεν, ὅπως ἦτο καθισμένον, ἂν δὲν ἔπνεε νότος ἀπὸ τῆς ξηρᾶς, νὰ τὸ ἀπωθήσῃ πρὸς τὸ πέλαγος, ἀνεβίβασε δύο ἀσκοὺς γενναίου οἴνου καὶ ἓν καλάθιον μὲ αὐγὰ καὶ κασκαβάλι τοῦ Αἴνου καὶ ἡμίσειαν δωδεκάδα ὄρνιθας καὶ μικρὸν βυτίον μὲ σκομβρία. Καὶ ἔφαγον πάντες καὶ ηὐφράνθησαν ἑορτάσαντες τὰ Χριστούγεννα μετὰ σπανίας μεγαλοπρεπείας ἐπὶ τοῦ ἐρήμου ἐκείνου βράχου.

Τὴν νύκτα ἐκοιμήθησαν ἐν μέσῳ ἀφθόνων πυρῶν μὲ ἀρκετὰ σκεπάσματα καὶ καπότας, ὅσα καὶ οἱ ἐκ τῆς πολίχνης πανηγυρισταὶ εἶχον φέρει μεθ᾽ ἑαυτῶν καὶ οἱ αἰγοβοσκοὶ εἶχον εἰς τὸ Κάστρον καὶ ὁ ἐκ Λήμνου φιλότιμος καραβοκύρης ἐκόμισεν ἀπὸ τὸ πλοῖόν του.

Τὴν ἐπαύριον ὁ ἄνεμος ἐκόπασε, τὸ ψῦχος ἠλαττώθη πολὺ κι ἐπωφελούμενοι τὴν ἀνακωχὴν τοῦ χειμῶνος ἀπεφάσισαν ν᾽ ἀπέλθωσιν. Ὁ μπαρμπα Στεφανὴς καὶ ὁ υἱός του μετὰ δύο ἄλλων βοσκῶν ἐπανῆλθον εἰς τὴν μικραν ἀμμουδιὰν ὑπὸ τὰ Μποστάνια, καθείλκυσαν τὴν λέμβον, ἐπέβησαν αὐτῆς καὶ κάμψαντες τὸ Κάστρον τὴν ἔφεραν εἰς τὸ βορειοανατολικὸν μέρος.

Τῇ βοηθείᾳ τῆς δυνατῆς βάρκας τοῦ μπαρμπα Στεφανῆ καὶ τῆς μικρᾶς φελούκας τοῦ Λημνίου κυβερνήτου τόσοι βραχίονες συμπονήσαντες δὲν ἐβράδυναν νὰ ξεκαθίσωσιν ἀπὸ τὴν ἄμμον τὸ γολετί, τὸ ὁποῖον δὲν εἶχε πάθει τίποτε, ἀλλ᾽ ἐφαίνετο ὡς μαλακῶς πλαγιασμένον καὶ ἀναπαυόμενον κατόπιν πολλῶν κόπων. Καὶ ἀποχαιρετήσαντες τοὺς αἰπόλους ἐπεβιβάσθησαν οἱ μὲν εἰς τὸ γολετί, οἱ δὲ εἰς τὴν βάρκαν, πότε ρυμουλκουμένην πότε ρυμουλκοῦσαν, καὶ μὲ ἱστία καὶ μὲ κώπας πλέοντες διὰ τῆς βορειοανατολικῆς ὁδοῦ τὴν φορὰν ταύτην ὡς συντομωτέρας καὶ εὐπλοωτέρας εἰς τὴν κάθοδον ἔφθασαν αἰσίως εἰς τὴν πολίχνην.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΑΛΕΞ. ΜΩΡΑΪΤΙΔΗ

2. ΨΥΧΟΣΑΒΒΑΤΟ

Εἶχε διαβάσει εἰς τὸ Εὐαγγέλιον, ἀλλὰ καὶ πολλὲς φορὲς τοῦ ἐξηγοῦσε ὁ μακαρίτης ὁ Γέροντας ὁ πνευματικὸς τῆς νήσου μὲ τὰ μεγάλα μάτια καὶ τὴν χονδρὴν φωνὴν πὼς ἡ ψυχὴ εἶναι πλέον πολύτιμον πρᾶγμα ἀπὸ τὸ σῶμα καί, ἂν τὴν χάσῃ κανείς, μὲ τίποτε πλέον οὐδὲ μὲ τὸν κόσμον ὅλον δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὴν ἀντικαταστήσῃ. Τὸ ἐπίστευεν αὐτὸ καὶ περισσότερον ἀκόμη ἐπίστευε τὴν φωνὴν τοῦ Γέροντα, ὅπου χονδρὰ χονδρὰ ἀντηχοῦσε ἕως μέσα εἰς τὴν καρδίαν του πάντοτε :

«Ἢ τί δώσῃ ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ;...»

Διὰ τοῦτο ὁ Γεωργάκης τῆς Λιμπέριαινας δὲν ἐλυπήθη τόσον, ὅταν ἔμαθε τὸν θάνατον τῆς μητέρας του, ὅσον τώρα, ὅπου ἐξημέρωνε τὸ Ψυχοσάββατον, τὸ πρῶτον Ψυχοσάββατον μετὰ τὸν θάνατόν της.

Ἡ σκούνα μὲ τὴν ὁποίαν ἐμπαρκάρισεν ὡς ναύκληρος ἦτο ἀραγμένη εἰς μίαν ἔρημον ἀκτὴν παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Ἑλλησπόντου ἀπὸ παρακαιρόν. Εἶχαν φορτώσει τοῦβλα ἀπὸ τὴν Μασσαλίαν προωρισμένα διὰ τὸν σιδηρόδρομον τῆς Ἀνατολῆς εἰς Νικομήδειαν καὶ ἐξ αἰτίας ἰσχυρῶν βορείων ἀνέμων ἐχασομεροῦσαν τόσας ἡμέρας ἔξω ἀπὸ τὸ Σιτλὶ Μπαχάρ.

Ἀπὸ τὸ πρωῒ ἀκόμη τὴν Παρασκευήν, σὰν ἐκοίταξε τὴν Σύνοψιν ἐπάνω εἰς τὴν πρωϊνήν του προσευχήν, τὸν κατέλαβε μία βαθυτάτη μελαγχολία, ὅταν εἶδε πὼς ἐξημέρωνε ψυχοσάββατον εἰς τὴν ἐρημίαν ἐκείνην τόσον, ὅπου ἐλησμόνησε νὰ δώσῃ ἐργασίαν εἰς τὸ πλήρωμα. Καὶ σὰν νὰ τοῦ ἐκακοφάνη ὀλίγον τοῦ πλοιάρχου, ὅστις ἦταν ἀγανακτισμένος καὶ ἀπὸ τὸν καιρόν. Ἀλλὰ θυμήρης φυσικά, ὡς ἦτο, ὁ καπετὰν Γιάννης καὶ ἀνοιχτόκαρδος δὲν τὸν ἤλεγξε τὸν νεαρὸν ναύκληρον, γιατὶ τὸν ἐγνώριζε «περήφανο στὴ δουλειά του» πάντοτε. Ἀλλ' ὅταν ἐξελθὼν ἀπὸ τὸ καμαρὶ πίσω, ἀφοῦ ἔπιε τὸν καφέ του, εἶδε τοὺς ναύτας νὰ ξετινάζουν τὰς κρεμαστάς των κλίνας, εἶπε πρὸς τὸν λοστρόμον του, ὅστις ἀκουμβισμένος ἐπάνω εἰς τὴν κωπαστὴν παρηκολούθει τὰ κυλιόμενα πέραν ἀγρίως λευκὰ κύματα τοῦ Αἰγαίου :

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

— Θυμήθηκες πάλι τὴ μάννα σου!...

Τοῦτο ἤρκεσεν εἰς τὸν ἀγαθὸν ναύκληρον νὰ συνέλθῃ, νὰ ἐννοήσῃ τὸ σφάλμα του καὶ νὰ προβῇ πρὸς τὴν πρῷραν.

— Οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ζωντανοὺς ἐψιθύρισεν ὁ καπετὰν Γιάννης τότε ἀνάπτων τὸ σιγάρον του κι οἱ πεθαμένοι μὲ τοὺς πεθαμένους...

— Καμιὰ φορὰ ὅμως ἔχουν τὴν ἀνάγκην μας κι οἱ πεθαμένοι! ὑπέλαβεν ὁ νεαρὸς ναύκληρος.

— Μετ' ὀλίγον δὲ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ πληρώματος εἰργάζετο εἰς τὴν συρραφὴν μιᾶς παλαιᾶς ἐσχισμένης μπσύμας τοῦ πλοίου, τὴν ὁποίαν εἶχαν ἁπλώσει ἐπὶ τοῦ καταστρώματος. Συχνὰ δὲ ἵστατο μὲ τὴν σακκοράφαν τὴν χονδρὴν εἰς χεῖρας βλέπων πρὸς τοὺς ἱστοὺς ἐπάνω περίφροντις μᾶλλον ἢ ἀφηρημένος.

— Θὰ τῆς βράσουν τάχα κανένα πιατάκι κόλλυβα; διελογίζετο. Ποιὸς νὰ φροντίσῃ: Ἐκεῖ ποὺ στὴν ἀράδα θὰ λάμπουν στολισμένα τὰ κόλλυβα ὅλων τῶν πεθαμένων τοῦ χωριοῦ εἰς τὴν ἐνορία μας ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, κάθε ἕνα μὲ τὸ κεράκι του, κάθε ἕνα μὲ τοὺς χρωματιστούς του φιόγκους, θὰ εἶναι μαζὶ καὶ τὸ δικό της τὸ πιατάκι εὐμορφοστολισμένο μὲ σταφίδας, μὲ κοφέτα, μὲ γαρύφαλα, μὲ μαντζουράνες καὶ ταμπαρόριζες; Καὶ δίπλα θὰ εἶναι καὶ τὸ καλὸ τὸ σαμδανάκι μας μὲ μιὰ λαμπαδίτσα κίτρινη μὲ μαῦρες κορδέλες; Ποιὸς νὰ σοῦ τὰ κάμῃ αὐτά, φτωχὴ μαννούλα! Θὰ σοῦ ζυμώσουν τοὐλάχιστον καμιὰ λειτουργιά; Θὰ σὲ μνημονεύσῃ κανένας παπάς; Καὶ προσεπάθει νὰ κρύψῃ τὰ μάτια του, ποὺ ἄρχισαν νὰ βουρκώνουν.

— Ἄ παιδιά! Ὥς τὸ μεσημέρι νὰ τὴν ξενετάρωμε, ἀπέτεινε τότε παρακέλευσιν πρὸς τοὺς ναύτας, ὅπου γύρω γύρω συνέρραπτον τὸ παλαιὸν ἐκεῖνο ἱστίον ὁ καθένας μὲ τὴν σακκοράφαν του καὶ μὲ τὸ πέτσινο γάντι του.

Καὶ πάλιν ἵστατο σιωπηλὸς βαστάζων ἀκίνητον τὴν σακκοράφαν του καὶ βλέπων πρὸς τοὺς ἱστούς.

— Τί νὰ σοῦ κάνῃ καὶ ἡ καημένη ἡ ἐξαδέλφη μου ἡ μόνη συγγένισσά μου! Τί νὰ σοῦ κάνῃ ἡ φτωχὴ κι αὐτή! διελογίζετο τότε ὁ Γεωργάκης τῆς Λιμπέριαινας συνεχίζων τὰς σκέψεις του.

— Τί νὰ σοῦ κάνῃ καὶ ἡ ξενοδουλεύτρα! Ἀδειάζει κι αὐτή,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὅπου καὶ εἰς τὸν ὕπνο της ἀκόμα πλέκει τὴν κάλτσα κινοῦσα τὰ χέρια της ;...

Καὶ ἀνεστέναξε βαθέως :

— Νὰ ἤμουν ταχιὰ κι ἐγὼ στὴν Παναγία τὴν Λιμνιὰ τὴν ἐνορία μας, ταχιὰ τὸ Ψυχοσάββατο ! Τί κόλλυβα σωρὸ θά κανα γιὰ ὅλους τοὺς πεθαμένους. . .

Καὶ μετ᾽ ὀλίγον :

— Νὰ εἴμαστε τὸ ἐλάχιστο σὲ κανένα λιμάνι ἀπόψε, σὲ καμία σκάλα νά βγω νὰ πάω στὴν ἐκκλησιὰ ταχιὰ τὸ Ψυχοσάββατο ! Νὰ σοῦ ἀνάψω ἕνα κεράκι τὸ ἐλάχιστο ! . . .

Καὶ τοῦ ἦλθε τότε εἰς τὴν ἀνάμνησιν τὸ τελευταῖον γράμμα τῆς ἐξαδέλφης του, ποὺ τοῦ ἔγραφε γιὰ τὸ θάνατο τῆς μητέρας του στὴν Μαρσίλια, ἐκεῖ ποὺ φόρτωναν τὰ τοῦβλα· τὸ εἶχε μέσα εἰς τὸν κόρφο του σὰν φυλαχτὸ τὸ γράμμα ἐκεῖνο καὶ τὸ εἶχε μάθει ἀπόξω νεράκι :

— «Ὅταν θά φευγες», τοῦ ἔγραφε ἡ Λουξανιὼ ἡ ἐξαδέλφη του, «ἦταν χαρούμενη· θυμᾶσαι μὲ πόσες εὐχὲς καὶ μὲ πόσες χαρὲς σὲ κατευώδωσε. Σὰν νὰ μὴν ἤθελε νὰ πονέσῃς εἰς τὸν ὕστερνό σου ἐκεῖνον μισεμό. Σὰν νά ξερε ὅτι γιὰ τελευταία φορὰ σὲ ἔβλεπε κι ἤθελε μὲ χαρὰ νὰ σ᾽ ἀποχαιρετίσῃ γιὰ νά χῃς πάντα ὡς εὐχή της τὴ χαρά. Τὴν εἶδες ! Τὴν θυμᾶσαι ! Ἔλαβε δύναμη, σὰν ἀπὸ ἄνωθεν, ἐσηκώθη ἐπάνω, ὁποὺ εἶχε μῆνες νὰ σηκωθῇ ἀπὸ τὸ στρῶμα, καὶ σοῦ ἔσφιξε τὸ χέρι καὶ σ᾽ ἐφίλησε :

— Στὸ καλό, παιδί μου ! Τὴν εὐχή μου παιδί μου ! Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ οἱ εὐτυχίες νὰ σοῦ ἔρχωνται παιδί μου !

Ἐσταμάτησεν ἐδῶ τὰς ἀναμνήσεις του ὁ Γεωργάκης βουρκωμένος καὶ ἔσκυψε μέσα εἰς τὸν κόλπο του, ἵνα μὴ ἐννοήσουν οἱ ναῦται.

Ἔπειτα πάλιν ἐξηκολούθησε τὴν ἀποστήθισιν τῆς ἐπιστολῆς.

— «Σὰν κατέβηκες τὴ σκάλα, νὰ τὴν ἔβλεπες ! Ποῦ εὑρέθηκεν ἐκείνη ἡ δύναμη ! Θυμήθηκε τὰ νιάτα της. Ἐπετάχτηκε στὸ παραθύρι γιὰ νὰ καμαρώσῃ.

Ἀρή, ἀπὸ ποῦ θὰ ξαγναντήσῃ τὸ παιδάκι μου !

Ἀπὸ τὸ παραθύρι τῆς σκαλίτσας ἐφαίνετο μιὰ γωνίτσα τοῦ λιμανιοῦ. Ἐκοίταζε καὶ ἔλεγε εἰς τὰ χαμένα ἔτσι :

— Στὸ καλό, παιδί μου ! . . στὸ καλό ! . . Δεξιὰ καὶ ἀριστερά !...

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἀλλὰ πρὸς τὸ βράδυ ὁ καιρὸς ἐχάλασε, χειμῶνας βλέπεις. Ἐπῆρεν ἕνας κρύος μαΐστρος! Χιονιὰ δυνατή! Ἐγονάτισε τότε μπροστὰ στὴν Παναγίτσα μας τὴν Τριχειρούσα κι ἔκλαιεν:

—Ἀρὴ Λουξανιώ, πῶς τ' ἄφησα τὸ παιδάκι μου καὶ μοῦ φυγε! Πῶς τό καμα αὐτὸ δά, ἀρή! Δὲν τὸ κρατοῦσες, μαθές!... Κι ἔκαμνε μετάνοιες εἰς τὴν Παναγίτσα μας κι ἔλεγε μὲ κλάματα ὀξέως βοῶσα:

— Δὲν μ' ἔπαιρνες καὶ μένα μαζί...

Ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐπροδόθη ὁ ναύκληρος. Εἶδαν οἱ ναῦται γύρω γύρω τὰ βουρκωμένα μάτια του καὶ ἕνας γεροντοποιὸς κοντὸς καὶ καμπουράκος μὲ τὴν κομμένην μύτην, ποὺ τοῦ τὴν ἐπῆρε τὸ τζάκι σὲ μιὰ φουρτούνα, ὁ Καπότας, λέγει, συνηθισμένος νὰ παρεμβαίνῃ παντοῦ:

—Ἀλήθεια, κυρ Γεωργάκη, σχωρέθηκε ἡ γριά;

— Τώρα, ἀπάντησε καταπίνων δύο λυγμοὺς ὁ Γεωργάκης τῆς Λιμπέριαινας καὶ περνῶν νέον σπάγγον μὲ τὴν σακκοράφαν του. Δέκα μέρες ὕστερα ποὺ φύγαμε γιὰ τὴ Μαρσίλια! Δὲν σᾶς τό είπα.

— Θεὸς σχωρέστηνε! ἐπανέλαβεν ὁ Καπότας μὲ τὴν ἔρρινον πάντοτε φωνήν του. Καλὴ γριούλα!

Καὶ προσέθηκε:

— Καὶ τί ὀργὴ Θεοῦ κυρ Γεωργάκη! Νὰ μὴν εἴμαστε σὲ καμιὰ σκάλα νὰ τῆς κάνῃς αὔριο ἕνα πιατάκι κόλλυβα, ποὺ ξημερώνει, κατάλαβες, ψυχοσάββατο!... ἕνα κεράκι νὰ τῆς ἀνάψῃς, κατάλαβες...

Ἡ ὑπενθύμισις αὕτη ἦτο ἔλαιον εἰς τὴν πυράν. Ἐξήναψεν ὁ πόνος του πάλιν. Δὲν ἐβάσταξε πλέον. Ἐπέρασε τὴν σακκοράφαν του εἰς μίαν πτυχὴν τοῦ ἱστίου καὶ ἐγερθεὶς μετέβη εἰς τὸ μαγειρεῖον ν' ἀνάψῃ ἕνα τσιγάρον, ὡς εἶπε

Ο μάγειρος ἕνας νέος Τσεσμελῆς, ἕνας νέος ἡλιοκαμένος καὶ θαλασσοψημένος, πρώην τρατάρης, μὲ ἕνα τουλουπάνι περὶ τὸν ναυτικόν του κοῦκον, χωμένος μέσα εἰς τὸ ξύλινον οἴκημα τοῦ μαγειρείου ἐσυγύριζε τὴν φασολάδα «γιὰ τὸ τσοῦρμο» καὶ συγχρόνως ἐκαθάριζε σιτάρι διὰ τὸν καφὲ ἔτσι ἀπὸ καλωσύνην του καὶ ὄχι ἀπὸ φιλάργυρον ἰδιοτέλειαν, γιατὶ βλάπτει ὁ καθαρὸς καφές, τοὺς ἔλεγε τοὺς ναύτας, στὰ νεῦρα.

Τὸ σιτάρι ἦταν ὄντως εὔμορφον, μεγαλόκοκκον καὶ χρυσό-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ξανθον σιτάρι τοῦ Αἴνου κι ἐκίνησεν ἀμέσως τὴν προσοχὴν τοῦ ναυκλήρου, ὅστις ἐκόλλησε, θαρρεῖς, ἐπάνω λαίμαργον τὸ βλέμμα του. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἤρχισε νὰ πραΰνεται τότε ἡ ἀνήσυχος μορφή του. Ἡ ψυχή του ἐγαληνίασε καὶ εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του τοὺς θαμβοὺς ἔλαμψαν αἴφνης ἀστραπαὶ παραμυθίας . . .

***

Καὶ ἦταν ἀληθινὰ ἀξιαγάπητος ἡ κυρὰ Λιμπέριαινα, μία γυναῖκα φιλάσθενος, κοντὴ καὶ ξεραγγιανή, μία γερόντισσα, νὰ εἴπωμεν, πλέον, ὁποὺ ἐπέρασε τὴν ζωήν της πολὺ σεμνὰ καὶ πολὺ ταπεινά, χωρὶς νὰ ἐνοχλήσῃ εἰς τὸ παραμικρὸν ποτὲ ἄλλον. Ὕστερα δὲ ἀπὸ ἕνα ταχυθάνατον γάμον της οὐδὲ ἐφαίνετο ποτὲ ἔξω, κλεισμένη εἰς τὸν οἰκίσκον της μέσα, αὐτὴ μὲ τὴν μακράν της χηρείαν ἐν προσευχαῖς καὶ νηστείαις διάγουσα καὶ μόνον εἰς τὴν γειτονικήν της ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας τῆς Λιμνιᾶς ἐπήγαινε σκυφτὴ σκυφτὴ πρωῒ καὶ βράδυ παρακολουθοῦσα τοὺς ἑσπερινοὺς καὶ τοὺς ὄρθρους ὡς κανδηλανάπτρια μ' ἕνα μαῦρο σάλι σκεπασμένη. Ἂν εἶχε καὶ καμίαν χαράν, ἡ χαρά της ἦτο μόνον τὸ μοσχαναθρεμμένο παιδί της, ὁ Γεωργάκης της, τὸν ὁποῖον ἑπτὰ μηνῶν βρέφος τὸν ἄφησε ὁ μακαρίτης ὁ πατέρας του ὁ καπετὰν Λιμπέριος, ἕνας φιλήσυχος μικροκαπετάνιος, ὁποὺ ἀπέθανε τὴν ἴδια νυχτιὰ μὲ τὸ κότερό του, ἕνα εὔμορφο καὶ γλήγορο κότερο, ποὺ τὸ πονοῦσε καὶ ἀπὸ τὴν γυναῖκα του περισσότερον.

— Βοηθᾶτε με, γιὰ τὸ Θεό, παιδιά! βοηθᾶτε με! ἐφώναζε τὴν νύκτα ἐκείνη, ὁποὺ εἶχε σηκωθῆ μία ἀγρία παλαβονοτιά ἀναστατώσασα τὸν λιμένα τῆς μικρᾶς νήσου ἐκτεθειμένον εἰς τὴν μανίαν της.

Ὁ καπετὰν Λιμπέριος ἐπάνω εἰς τὸν ὕπνον του ἐξαφνισθεὶς ἀπὸ τὰς ἀγρίας πνοὰς τοῦ χειμερινοῦ ἐκείνου νότου κατέβη ἀμέσως εἰς τὸν λιμένα καὶ εἰς ἕνα βράχον ἐπάνω θαλασσωμένος, ξεσκούφωτος καὶ μὲ τὸ ἄσπρον του ἐσώβρακον σὰν ὁ βρυκόλακας τοῦ λιμανιοῦ προσεπάθει νὰ διασώσῃ τὸ ὡραῖον πλοιάριον, τὸ ὁποῖον παρασυρθὲν εἶχε διπλαρώσει ἐπάνω εἰς τὴν βραχώδη ἀκτὴν τοῦ λιμένος.

— Βοηθᾶτε με! ἔκλαιεν ὀλολύζων ὁ καπετὰν Λιμπέριος μι-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σοπνιγμένος μέσα εἰς τὰ ἀφρισμένα κύματα καὶ προσπαθῶν νὰ πιάσῃ ἀπὸ τὸ μπαστούνι τὸ κότερον σὰν παιδὶ ἀπὸ τὸ χέρι ὁ πτωχός, νὰ τὸ τραβήξῃ ἔξω.

Ἀλλ' ἕνα τελευταῖον κτύπημα τοῦ λεπτοκαμωμένου πλοίου ἐπὶ τῶν ὑφάλων ἐκεῖ διέλυσεν αὐτὸ πάραυτα εἰς ξύλα καὶ σχοινία, ὅταν καὶ ὁ καπετὰν Λιμπέριος ἔξαφνα, σὰν νὰ ἐγλύστρισε, εὑρέθη φαρδὺς πλατὺς μέσα εἰς τὰ ἄγρια κύματα σὰν γιαλόξυλο ὁλόξηρος, συγκυλιόμενος καὶ αὐτὸς μετὰ τῶν ἄλλων ναυαγίων μέσα εἰς τοὺς γοεροὺς γογγυσμοὺς τῶν ἀφρῶν καὶ τῶν κυμάτων.

Ἡ πένθιμος εἴδησις τὴν ηὗρε τὴν κυρα Λυμπέριαιναν προσευχομένην, γονατιστὴν ἐμπρὸς εἰς τὴν Τριχειρούσαν της, ἐνῶ τὸ παιδίον, τὸ νήπιον ἐκλαυθμύριζεν ἄϋπνον μέσα εἰς τὴν κούνιαν του παραδέρνον.

Ἀλλ' εἶχε πλάτος καρδιᾶς ἡ ἀξία ὄντως γνναῖκα αὐτὴ καὶ διῆλθε νικηφόρος τὴν θλιβερὰν χηρείαν της ἀφιερωμένη εἰς τὴν ἀνατροφὴν τοὺ τέκνου της, τὸ ὁποῖον ἤδη ἔφηβος εἰκοσιπενταετὴς ἦτο ὁ καλύτερος ναύτης τῆς νήσου καὶ ὁ συμπαθὴς ναύκληρος τῆς σκούνας τοῦ καπετὰν Γιάννη ἀπέξω ἀπὸ τὸ Σιτλὶ Μπαχάρ.

Εἰς τὸ τελευταῖον ταξίδι ἔμεινε τρεῖς μῆνας, σχεδὸν ὅλον τὸ φθινόπωρον, μαζὶ μὲ τὴν μητέρα του, ἥτις ὑποφέρουσα ἀπὸ ἕνα ἐπίπονον μαρασμὸν εἶχε καταπέσει τελείως.

Ὁ χειμὼν πολὺ πρώϊμα ἐ.ιραγεὶς καὶ μὲ ἀσυνήθη βίαν τὸ ἔτος ἐκεῖνο εἶχεν ἀποκλείσει ὁλοτελῶς τὴν μικρὰν νῆσον μὲ τὰς συνεχεῖς θυέλλας του καὶ τὰς τρικυμίας του ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὸν εἰς τὴν νῆσον κατάπλουν τῆς σκούνας, ἥτις φορτωμένη σίδερα παλαιὰ κατέβαινεν ἀπὸ τὴν Πόλιν κατευθυνομένη εἰς τὴν Μασσαλίαν.

—Καλύτερα, μαννούλα μου, ὁποὺ ὅλο βρέχει καὶ χιονίζει καὶ κάθομαι κοντά σου εἰς τὴν παραστιά...

—Τὴν εὐχίτσα μου νά χῃς παιδί μου...Δεξιὰ καὶ ἀριστερά!... ἐπανελάμβανεν ἡ γερόντισσα ἀντὶ πάσης ἄλλης ὁμιλίας.

Κι ἐσιώπα κατόπιν σιγὴν μακρὰν καὶ νεκρικὴν γιρμένη ἀπὸ τὸ ἕνα πλευρὸν εἰς τὸ προσκέφαλόν της παρὰ τὴν ἑστίαν καὶ βλέπουσα ἀτενῶς πρὸς ἓν σημεῖον τῆς ὀροφῆς, ὡς ἐν θεωρίᾳ μυστικῇ τῶν ἡσυχαστῶν τῆς ἀρχαίας Λιβύης.

Καὶ ὁ Γεωργάκης ὁ εὔσωμος ναύτης μὲ τοὺς κυανοῦς του

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὀφθαλμούς, ἐν οἷς κατηυγάζετο, θαρρεῖς, τὸ γλυκὺ τοῦ Αἰγαίου χρῶμα, μὲ ἕνα πρόσωπον στρογγύλον καὶ πρᾶον, στιλπνὸν καὶ ἄμωμον, ὡς ἡ ἀθωότης, μὲ μίαν χάριν ἄπλαστον καὶ διαυγῆ, ὡς τὸ νᾶμα τοῦ Ταξιάρχου μας, τρεῖς μῆνες σχεδὸν δὲν ἀπεμακρύνετο ἀπὸ τὸ πενιχρὸν κλινίδιον τῆς μητρός του, ἥτις γιρμένη, ὡς ἦτο πάντοτε, τοῦ ἐφαίνετο σὰν ζωγραφιὰ τῆς Ἁγίας Φωτεινῆς τῆς Σμύρνης ἀπαστράπτουσα ἀγάπην καὶ στοργήν.

Πρωῒ πρωῒ τῆς ἄναπτε τὴν φωτιὰν καὶ τῆς ἔψηνε τὸν καφέ της, ποὺ τῆς εἶχε φέρει ἀπὸ τὸ ταξίδι, ἕως οὗ νὰ ξημερώσῃ καλὰ καὶ νὰ ἔλθῃ ἡ ἐξαδέλφη του ἡ Λουξανιὼ μιὰ πτωχὴ καὶ ἡλικιωμένη ξενοδουλεύτρα, ὅπου οἱ δουλειὲς δὲν τὴν ἄφησαν νὰ παντρευτῇ, γιὰ νὰ τῆς σκουπίσῃ, νὰ τῆς ξετινάξῃ καὶ νὰ τῆς μαγειρεύσῃ ἔπειτα κανένα φαγάκι ἔχουσα δίπλα της καὶ τὴ δουλειά της, τὸ ράψιμό της, καμιὰ φορὰ καὶ τὰ λανάρια της.

— Δὲν μοῦ λὲς τίποτε, μητέρα ;

Ἔλεγε καμιὰ φορὰ ὁ Γεωργάκης θέλων νὰ διακόπτῃ τὴν θλιβερὰν ἐκείνην τῆς μητρός του σιωπήν, ὅπου τόσον τὸν ἔθλιβε. Δὲν μ᾽ ἐρωτᾷς τίποτε ;

— Τί νὰ σ᾽ πῶ παιδί μου ! νὰ σὲ ζαλίζω !

Ἐπανελάμβανε πάντοτε ἡ γραῖα, χωρὶς νὰ ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὴν μαυρισμένην ὀροφὴν τοὺς ὀφθαλμούς της, πλανωμένους θαρρεῖς, ἐ εἶ ἐπάνω εἰς καμίαν εἰκόνα τῆς φαντασίας της κρεμασμένην εἰς κάποιαν μυστηριώδη τῆς ὀροφῆς γωνίαν.

Καμιὰ φορὰ ὅμως συνήρχετο. Ἡ λήθη, ἡ ὁποία τὴν εἶχε σαβανώσει ζωντανήν, διελύετο σιγὰ σιγά, σὰν νὰ ἐξεδιπλώνετο κάτι ἀπὸ πάνω της, καὶ τότε τὸ ὠχρὸν χρῶμα τοῦ προσώπου της ἐρρόδιζεν εὔμορφα, ὡς ὅταν θέλῃ νὰ βασιλεύσῃ ὁ ἥλιος.

Μειδίαμα τότε ἐζωγραφίζετο εἰς τὰ σιωπηλά της χείλη, μειδίαμα ἐλαφρὸν καὶ γλυκύ, ὡς εἶναι γλυκὺ τὸ ἡλιοβασίλευμα· οἱ ὀφθαλμοί της οἱ νεκροὶ ἐκεῖνοι καὶ ἀκίνητοι, ὡς ἐξ ὑάλου ψεύτικοι, ἀναζοῦσαν αἴφνης, ἐλαμπύριζαν κι ἔπαιζαν. Καὶ τότε ἐνθυμεῖτο. Ἐνθυμεῖτο ὅτι ὑπάρχει καὶ ὅτι ζῇ. Ἐνθυμεῖτο ὅτι ὑπῆρξε ποτὲ ὁμιλητικὴ καὶ διαχυτικὴ καὶ ἐνθυμεῖτο τὰ ἀστεῖα της τότε καὶ τὰ ὡραῖα της τὰ δίστιχα καὶ ὑπανεγειρομένη ἀπὸ τὸ ἐρημικὸν κλινίδιόν της ἐσπρώχνετο σιγὰ σιγὰ πρὸς τὴν ἑστίαν, ὡς διὰ νὰ συνδαυλίσῃ τὴν φωτιάν.

Τότε, ὡς ἀπαντῶσα εἰς παλαιὰς τοῦ Γεωργάκη ἐρωτήσεις

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

χθεσινὰς καὶ προχθεσινάς, ἔλεγε μὲ ἕνα πένθιμο ὅμως πάντοτε μειδίαμα, μειδίαμα φεύγοντος ἀποχαιρετισμοῦ, θαρρεῖς, θλιβεροῦ πρὸς τὴν ζωὴν καὶ τὸν κόσμον :

Γαϊτάνι πλέκω καὶ δὲν ἀδειάζω.
Σὰν τ᾽ ἀποπλέξω σὲ κουβεντιάζω.

᾽Ανέζη τότε ἐν ταῖς ὀλίγαις στιγμαῖς ἐκείναις τῆς χαρᾶς καὶ τῆς διαχύσεως εἰς τὸν στυγνὸν ἐκεῖνον θάλαμον ὅλος ὁ κόσμος ὁ παρελθών, ἕνας πολὺ ὡραῖος κόσμος, ὡς εἶναι ὡραία ἡ ζωή, ἕνας κόσμος εὔχαρις καὶ φαιδρός, ὁποὺ ἀκόμη δὲν τὸν εἶχε σβύσει μὲ τὴν κρύαν σκιάν του τὸ θλιβερὸν γῆρας.

Καὶ τὴν ἔβλεπε τότε, ἐθάρρει ὁ Γεωργάκης τὴν μητέρα του νέαν ἀκόμη, φιλόπονον καὶ ἀκούραστον, ὁποὺ ποτέ της δὲν ἔλεγε πῶς θὰ γηράση, ἀνεβοκατεβαίνουσαν τὶς σκάλες εἰς τὰ πρῶτα τῆς μακρᾶς χηρείας της χρόνια, μαγειρεύουσαν, γελῶσαν, προσπαίζουσαν· τὴν ἐφαντάζετο τότε τὴν σεμνὴν γραῖαν κατὰ τὰς εὐτυχεῖς ἐκείνας στιγμάς, ὁποὺ τοῦ ἔλεγε τὰ δίστιχα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶχεν εἰς τὴν μνήμην της ὁλόκληρον θησαυρόν, ἀλλὰ τὸν ὁποῖον τώρα εἶχε θάψει τόσον βαθιὰ ἡ πένθιμος νόσος. Τὴν ἐφαντάζετο ἀνασκουμπωμένην καὶ ὁλόχαρον κατασκευάζουσαν ἐκεῖνες τὶς ὡραῖες λαχανόπιττες, ὁποὺ ἦσαν γεμάτες μὲ χαρὰν παρὰ μὲ καυκαλίθρες.

— Τί ἔγιναν ἐκεῖνα τὰ χρόνια, μαννούλα μου ;

— Τί ἔγιναν, παιδί μου, μαθές ! . . .

Καὶ τότε ἵστατο καὶ τὴν ἔβλεπε καὶ αὐτὸς σιωπηλὸς καὶ ἀκίνητος. Τὴν ἐκοίταζεν ὡς ἐν ἀπορίᾳ πρὸς τὸ αἰώνιον πρόβλημα τῆς ζωῆς, τὸ ὁποῖον ἰδοὺ ἀνωρθοῦτο ἐνώπιόν του μαῦρον ὡς φάντασμα, ὡς ὁ σκελετὸς ἐκεῖνος μὲ τὸ δρέπανον :

— Διατὶ νὰ γηράσκωμεν ! καὶ διατὶ ν᾽ ἀποθνήσκωμεν !

῞Ομως εὐσεβὴς ὡς ἦτο κι εὐλαβὴς χριστιανὸς κατώρθωνεν εὐκόλως νὰ πραΰνη τὴν ψυχήν του παρηγορῶν ἑαυτὸν καὶ τὴν μητέρα του μὲ τὴν μόνην ἀληθινὴν παρηγορίαν :

— Ἔννοια σου, μητέρα. Στὴν ἄλλη ζωὴ νὰ εἶσαι καλά. ᾽Εκεῖ νὰ περάσουμε καλὰ εἰς τὴν αἰώνιον βασιλείαν . . .

*
* *

Μετὰ τὸ γεῦμα ὁ καιρὸς ἔδειξε σημεῖα βελτιώσεως καταφανῆ. Ἡ ἀνατολὴ ἤρχισε νὰ καθαρίζη ἀπὸ τὰ μαῦρα ἐκεῖνα

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νέφη, τὰ ὁποῖα εἶχε τόσον πυκνὰ σωρεύσει ἐπὶ τοῦ Αἰγαίου ὁ μαΐστρος τόσας ἡμέρας πνέων. Ἡ Θράκη ἐξ ἄλλου φαεινῶς ἐλαμπύριζεν εἰς τὸ χαμήλωμα ἐκεῖνο τοῦ ἡλίου, τὰ δὲ ἄγρια τοῦ Ἑλλησπόντου κύματα κατέπιπτον ὁλονέν, ἕως οὗ τὸ πέλαγος τὸ Αἰγαῖον ἤρχισεν ὅλον γοητευτικῶς νὰ γαλανίζῃ καὶ ἀπὸ τὸ βάθος τοῦ ὁρίζοντος κάτω πολὺ καὶ ὀπίσω ἀπὸ τὴν Τένεδον σημεῖα ἐλαφρὰ νοτίου ἀνέμου ἐσχηματίζοντο.

— Βίρα, παιδιά! διέταξε μετ' ἐνθουσιασμοῦ ὁ καπετὰν Γιάννης.

Πάραυτα οἱ ναῦται εὑρέθησαν εἰς τὰς θέσεις των.

— Νὰ ξαιμουδιάσουμε λιγάκι, παιδιά! προσέθηκεν ἀμέσως.

— Ἀλέστα, ἐφώναξε μὲ τὴν κομμένην μύτην του ὁ κοντὸς ὁ Καπότας πεθαίνων γιὰ τὸ τιμόνι, «νὰ κάνῃ τὸν καπετάνιο».

Ἔκαμαν ἕνας ἕνας τὸν σταυρόν τους καὶ ἰδοὺ ἡ μπόμπα τῆς σκούνας μὲ τὸ βραχνὸν καὶ συχνοπιανόμενον κύλισμά της ἄρχισε νὰ σύρῃ τὴν ἄγκυραν ἀφήνουσα ἀσυνήθη σιδηροῦν ἀντίλαλον εἰς τὴν ἔρημον ἀκτὴν μὲ τὸν βραχνὸν ἐκεῖνον ἀνασασμόν της.

Ὡς πτηνὰ συγχρόνως ἀνάλογοι ναῦται ἐθεάθησαν εἰς τοὺς ἐξαρτισμοὺς τοῦ πλοίου, τὸ ὁποῖον ἰδοὺ ἄνοιξεν ἕνα ἕνα τὰ πανιά του καὶ ταλαντευθὲν ἐπιχαρίτως δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἐξεκίνησεν ἐλαφρὰ ὡς πάπια ξεκολλήσασα πλέον ἀπὸ τὸ ἕλος, ἀφοῦ ἐξετίναξε μὲ χαρὰν τὰ δύο κοντὰ πτεράκια της.

Ἄφρισε ἀμέσως ἐμπρὸς εἰς τὶς μάσκες της τὸ θαλασσάκι ἀπ' ἐδῶ καὶ ἀπ' ἐκεῖ καὶ μία ἑλικοειδὴς κίνησις συγχρόνως ἐσημειώθη ἐπὶ τῆς θαλασσίου ἐπιφανείας.

Ὁ Καπότας κοντὸς καὶ κυφὸς μὲ τὴν κομμένην μύτην ἐκάθισεν ἀμέσως εἰς τὸ τιμόνι ἔχων τὰ μάτια του διαρκῶς εἰς τὴν κατέναντί του πυξίδα καὶ σοβαρευόμενος μὲ κωμικὴν ἀκινησίαν. Ὁ καπετὰν Γιάννης καταχαρούμενος ἐφουμάριζεν εἰς τὴν πρύμνην διασκεδάζων μὲ μίαν παράταξιν δελφίνων ὑπερηφάνως ἐξελισσομένην πρὸ τοῦ Ἑλλησπόντου, ὁ δὲ Γεωργάκης ἀφηρημένος πάντοτε, ἀκουμβῶν ἐπάνω εἰς τὴν κωπαστήν, ἔβλεπε μὲ λαιμαργίαν εὐλαβῆ ἕνα ἐρημοκλησάκι, τὸ ὁποῖον κατάχρυσον εἰς τὸ ἡλιοβασίλευμα ἐστόλιζε τὴν κορυφὴν ἐκεῖ ἑνὸς λοφίσκου.

— Φύσα, χρυσέ μου, φύσα! ἠκούσθη ὁ καπετὰν Γιάννης ἀποτεινόμενος πρὸς τὸ οὔριον πνεῦμα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

῾Η σκούνα ἐμβαίνει ἤδη εἰς τὸν ῾Ελλήσποντον. Αἱ πνοαὶ τοῦ μπάτη προσκόπτουσαι ἐπὶ τῶν ἱστίων καὶ τῶν σχοινίων καὶ τῶν λοιπῶν τοῦ ἐξαρτισμοῦ πλεγμάτων ἀποτελοῦσιν ἡδυπαθῆ ἁρμονίαν.

᾿Ιδοὺ τὸ Σιτλὶ Μπαχάρ, τὸ ἀληθινὸν θαλάσσιον κλειδίον, ἐπὶ τῆς Θράκης ἀποτόμως καὶ ξηρῶς κοπτομένης εἰς ἀκτὰς τιτανώδεις. ᾿Ιδού, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος καὶ τὸ Κοὺμ Καλὲ ἐπὶ τῆς ᾿Ασίας, ἥτις μὲ τὰς μαλακὰς καὶ ἁβρὰς ὄχθας της, τὰς τόσον ἁπαλῶς πρασινοβολούσας ἤδη ὑπὸ τὴν πρώϊμον χλόην, θαρρεῖς κι ἐκτείνεται νὰ χαιρετήσῃ, ν᾿ ἀσπασθῇ κι ἐναγκαλισθῇ μίαν φορὰν ἀκόμη τὴν ἀγαπημένην ἀδελφήν της τὴν Εὐρώπην, ἀπὸ τὴν ὁποίαν τὴν ἐξεχώρισεν ἀποτόμως εἰς τὴν διάβασίν της τὴν κοπτερὴν ἡ Δημιουργία.

Τὴν νύκτα ἐξηκολούθησεν ὁ εὐνοϊκὸς ἄνεμος ἰσχυρότατος ἀκόμη. ῾Υπὸ τοὺς αἰσίους αὐτοὺς τοῦ πλοῦ ὅρους ὁ καπετὰν Γιάννης εὐχαρίστως παρεχώρησε τὴν ζητηθεῖσαν ἄδειαν εἰς τὸν λοστρόμον του, ὅστις ἠθέλησεν ἐνωρίτερον νὰ κατεβῇ εἰς τὸ ρ άν τζο του, ὡς εἶπε δικαιολογούμενος.

—῎Αειντε καὶ λιγώτερο νὰ θυμᾶσαι τὴ μάννα σου. ῞Οσο μπορεῖς λιγώτερο.

* * *

Τὴν αὐγὴν ἐπάνω εἰς τὸ γλυκοχάραμα, ὅταν πλέον ὁ βαρδελάνος τῆς πρῴρας ἤρχισε νὰ ξεχωρίζῃ τοὺς μιναρέδες τῆς Καλλιπόλεως, τὸ πλήρωμα κατὰ πρόσκλησιν τοῦ ναυκλήρου, τοῦ Γεωργάκη τῆς Λιμπέριαινας, παρέστη εἰς μίαν τρυφερωτάτην σκηνήν, ἡ ὁποία ἀξίζει τῷ ὄντι τὸν κόπον μιᾶς περιγραφῆς.

Κάτω εἰς τὴν πρῷραν εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν ναυτῶν, ἐκεῖ πρὸ τῶν εἰκονισμάτων τοῦ πληρώματος, ὅπου ἔκαιεν ἡ ἀκοίμητος τοῦ πληρώματος τῆς σκούνας κανδήλα, ἐπάνω εἰς ἕνα τραπεζάκι εὔμορφα εὐτρεπισμένον ἕνα πιάτο μὲ κόλλυβα ἀνέκειτο μὲ πολλὴν στοργὴν στολισμένον. ῏Ησαν κόλλυβα νεκρώσιμα μὲ χάριν καὶ τρυφερότητα πολλὴν ἁρματωμένα, εἶχαν ἐπιπασθῆ μὲ στρῶμα σακχάρεως, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐτέθησαν σταυροειδῶς σταφίδες, κλωναράκια δύο ξηροῦ βασιλικοῦ καὶ μαντζουράνας συνεπλήρουν τὴν ὅλην εὐπρέπειαν μὲ πολλὴν σεμνότητα.

῞Ενα κηρίον ἔκαιεν ἐμπηγμένον εἰς τὸ μέσον.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

῾Ο Γεωργάκης τῆς Λιμπέριαινας μὲ φωτιὰ τὰ μάτια του ἀπὸ τὴν ἀγρυπνίαν καὶ ἀπὸ τὸν μυστικὸν τῆς νυκτὸς θρῆνον, ξεσκούφωτος κι ἔχων ἕτοιμον θυμιατὸν πήλινον ἔκαμε τὸν σταυρόν του καὶ ἤρχισε νὰ θυμιάζῃ τοὺς ναύτας γύρω γύρω ἀναγινώσκων συγχρόνως τὸ Τρισάγιον καὶ ψάλλων: «Μετὰ πνευμάτων δικαίων....» Οἱ ναῦται καταπτοηθέντες αἴφνης ἀπὸ τῆς πρώτης ἐκείνης ἐπιβολῆς, μεθ᾽ ἧς παρέστη ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν των τὴν ἑωθινὴν ἐκείνην ὥραν ἡ ἀπροσδόκητος σκηνή, ἔστησαν ἐν εὐλαβείᾳ κατανυκτικῇ γύρω γύρω ὡς εἰς ἐκκλησίαν. ᾿Απεκαλύφθησαν καὶ ἤρχισαν νὰ κάμουν τὸν σταυρόν των. Μερικοὶ καὶ ἐδάκρυον παρακολουθοῦντες τὴν πένθιμον ἐκείνην ψαλμῳδίαν. ῞Οταν δὲ ὁ ναύκληρος ἤρχισε νὰ ψάλῃ τελευταῖον: «Μετὰ τῶν ἁγίων ἀνάπαυσον . . .» σιγὰ σιγὰ μὲ κλαίουσαν φωνὴν συχνὰ διακοπτομένην ἀπὸ τοὺς λυγμοὺς τῆς ψυχῆς του, οἱ ναῦται δὲν ἠμποροῦσαν νὰ κρατηθοῦν ἀπὸ τὴν συγκίνησιν καὶ ἀνεκραύγασαν πάντες ἐν χορῷ:

— Θεὸς σχωρέστηνε! Θεὸς σχωρέστηνε!

Καὶ τὴν ἐμακάρισαν ἔπειτα μὲ τὴν καρδίαν των ἀληθῶς τρώγοντες τὰ τόσον κατανυκτικῶς εὐλογηθέντα κόλλυβα, τὰ ὁποῖα εἰς τὴν ἐρημίαν ἐκείνην καταμεσῆς εἰς τὸ πέλαγος εἶχε παρασκευάσει ἡ εὐλαβὴς πρὸς τὴν ψυχὴν τῆς μητρός του στοργὴ τοῦ συμπαθοῦς ναυκλήρου.

῾Ο καπετὰν Γιάννης παρασταθεὶς καὶ αὐτὸς περὶ τὸ τέλος τῆς ἱερᾶς ἐκείνης σκηνῆς, τῆς ὁποίας εἶχεν ὀσφρανθῇ τὸ εὐῶδες θυμίαμα διασκορπισθὲν ἀπὸ τῆς πρῴρας εἰς ὅλον τὸ πλοῖον δὲν ἠδυνήθη νὰ κρύψῃ ἕνα δάκρυ καὶ αὐτὸς μὲ ὅλας τὰς φαιδρὰς καὶ θυμώδεις ἕξεις τῶν τρόπων του καὶ εἶπε λαμβάνων καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὰ κόλλυβα:

—Οἱ πεθαμένοι πολλὲς φορὲς ἔχουν ἀνάγκην τῶν ζωντανῶν. Εἶν᾽ ἀλήθεια.

᾿Ενῷ συγχρόνως πίσω ἀπὸ τὴν πρύμνην, ὅπου καμαρώνων ὡς γυφτοσκέπαρνον διηύθυνε τὸ πηδάλιον ξενυκτισμένος ὁ Καπότας, δεξιώτατος ὄντως πηδαλιοῦχος, νομίζων ὅτι εἰς αὐτὸν ὠφείλετο ὁ δρόμος τῆς ἐλαφρᾶς σκούνας, ἐφώναζε δυνατὰ μὲ τὴν ἔρρινον πάντοτε φωνήν του.

— Καὶ μένα λίγα κόλλυβα νὰ σχωρέσω! . . .

῞Υστερα, ἐκεῖ ποὺ ἔτρωγαν, διηγεῖτο ὁ μάγειρος, ὁ Τσεσμε

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λῆς ἐκεῖνος νεανίσκος, ὅτι τὴν ὥρα, ὅπου ἔψαλλεν ὁ Γεωργάκης «μετὰ τῶν ἁγίων ἀνάπαυσον...» καὶ συνέψαλλον καὶ οἱ λοιποί, ὅτε ὅλοι οἱ ναῦται ἐκλαίομεν ἀπὸ τὴν συγκίνησιν, ἔλεγεν ὁ Τσεσμελῆς, τότε τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἶδεν ἐπάνω πρὸς τὸν φεγγίτην τῆς πρῴρας ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὰ τζάμια σὰν ἕνα κάτασπρο πρᾶγμα, σὰν ποκάμισο, σὰν σάβανο, ὅπου ἐλαφρὰ ἐλαφρὰ ἐξεδιπλώνετο καὶ ἐξανεμίζετο καὶ κάτι λάμψεις ἔλαμψαν τότε σὰν τῆς αὐγῆς τὰ πρῶτα ξανοίγματα.

Καὶ εἶδε ἐκεῖ ὁ Τσεσμελῆς τὴν μακαρίτισσαν, τὴν ἴδιαν τὴν κυρα Λιμπέριαιναν, ἀδύνατη καὶ ξεραγγιανὴ ὥς ἦτο, ἀλλὰ χαρούμενη καὶ καλοκαρδισμένη καὶ ἤκουσε μίαν γλυκυτάτην φωνὴν σὰν σβύνουσαν μουσικήν, σὰν οὐράνιον ψαλμῳδίαν εἰς τὰ ὕψη ἐπάνω:

— Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ παιδί μου!...

Δ. ΒΙΚΕΛΑ

Λευτέρα 12-1

3. Ο ΠΑΠΑ ΝΑΡΚΙΣΣΟΣ

— Παπαδιά μου, εἶπεν ὁ παπα Νάρκισσος, ἀφοῦ ἀπόφαγε καὶ ἔκαμε τὸν σταυρόν του, παπαδιά μου, μοῦ κατεβαίνει ὁ ὕπνος γλυκὰ γλυκά. Μὲ τὴν ἄδειάν σου θὰ τὸν πάρω.

— Νὰ τὸν πάρῃς καὶ νὰ τὸν καλοπάρῃς, παπά μου. Σοῦ ἀξίζει νὰ ἡσυχάσῃς ὕστερα ἀπὸ τόσην κούρασιν σήμερον. Καὶ οὔτε θὰ ἔλθῃ κανεὶς νὰ σὲ ταράξῃ μὲ αὐτὸ τὸ ἡλιοπύρι.

Καὶ ἤρχισεν ἡ παπαδιὰ νὰ μεταφέρῃ ἀπὸ τὴν τράπεζαν εἰς τὸν νεροχύτην τὰ ὀλίγα πινάκια καὶ τὰ δύο μαχαιροπήρουνα διὰ νὰ τὰ καθαρίσῃ προτοῦ τὰ τοποθετήσῃ εἰς τὴν ἐξέχουσαν ἐπὶ τοῦ τοίχου σανίδα, μεταξὺ τοῦ νεροχύτου καὶ τῆς ἑστίας. Διότι τὸ δωμάτιον ἐκεῖνο ἦτο συγχρόνως καὶ μαγειρεῖον καὶ ἑστιατόριον καὶ αἴθουσα. Ἡ τράπεζα, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔφαγον τὸ λιτὸν γεῦμά των, τέσσαρες ξύλιναι καρέκλαι καὶ εἷς ψάθινος καναπὲς ἦσαν τὰ μόνα ἔπιπλά του. Ὁ καναπὲς ἦτο ἄντικρυ τῆς ἑστίας. Ἄνωθεν αὐτοῦ ἐκρέματο ἐπὶ τοῦ τοίχου, ἐντὸς μαύρου ξυλίνου πλαισίου χωρὶς ὅμως ὕαλον, λιθογραφία κιτρίνη ἐκ τῆς πολυκαι-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ρίας παριστῶσα τὴν ἄφιξιν τοῦ βασιλέως Ὄθωνος εἰς Ναύπλιον. Ἀπέναντι τῆς εἰσόδου, εἰς μὲν τὴν πρὸς τὰ δεξιὰ γωνίαν τοῦ τοίχου ἦτο ἡ θύρα τοῦ κοιτῶνος, εἰς δὲ τὴν πρὸς τ' ἀριστερὰ ἡ θύρα τοῦ κήπου. Μεταξὺ τῶν δύο θυρῶν ἔκειτο κιβώτιον ὀγκῶδες πρασίνου χρώματος, ἐπ' αὐτοῦ δὲ τάπης μικρὸς διπλωμένος εἰς τέσσαρα. Τὸν τοῖχον ἄνωθεν τοῦ κιβωτίου ἐστόλιζεν ἑτέρα λιθογραφία ἄνευ πλαισίου αὔτη, προσηλωμένη ἐπὶ τοῦ τοίχου διὰ τεσσάρων μικρῶν καρφίων καὶ παριστῶσα ὄχι πολὺ ἐντέχνως τὴν ἄποψιν τοῦ ἐν Τήνῳ ναοῦ τῆς Εὐαγγελιστρίας, ἐνθύμημα τοῦτο προδήλως εὐλαβοῦς τοῦ οἰκοδεσπότου ἀποδημίας εἰς τὸ προσκυνητήριον ἐκεῖνο

Κατάντικρυ τοῦ κιβωτίου ἦτο ἡ θύρα τῆς οἰκίας, ἑκατέρωθεν δὲ αὐτῆς δύο παράθυρα, τῶν ὁποίων τὰ φύλλα ἦσαν κλειστά. Ἡ θύρα ἐχωρίζετο ὁριζοντίως εἰς δύο φύλλα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μὲν κάτω ἦτο κλειστόν, τὸ δὲ ἄνω ἀνοικτὸν πρὸς τὸν στενὸν ἔξω δρομίσκον καὶ εἰσήρχετο δι' αὐτοῦ ἐντὸς τοῦ δωματίου τὸ ἄφθονον φῶς τοῦ μεσημβρινοῦ ἡλίου.

Ἐν τούτοις ὁ παπα Νάρκισσος ἐγερθεὶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν κοιτῶνα, ἔφερεν ἐκεῖθεν τὸ προσκέφαλόν του, τὸ ἔθεσεν ἐπὶ τοῦ καναπέ, ἔκλεισε καὶ τὸ ἄνω φύλλον τῆς θύρας διὰ νὰ γίνῃ τὸ δωμάτιον σκοτεινὸν καὶ δροσερὸν καὶ ἐξηπλώθη εἰς τὸν καναπέν· Ἀλλὰ μετ' ὀλίγα λεπτὰ ἠγέρθη πάλιν, ἐπῆρε τὸν ἐπὶ τοῦ κιβωτίου τάπητα, τὸν ἐξεδίπλωσε, τὸν ἥπλωσε μετὰ προσοχῆς ἐπὶ τοῦ καναπὲ καὶ ἐστρώθη μετὰ μεγαλυτέρας ἢ πρότερον εὐχαριστήσεως, ἐνῷ ἡ παπαδιὰ ἐξηκολούθει ἐν σιωπῇ τὴν παρὰ τὸν νεροχύτην ἐργασίαν της.

Ἐδικαιοῦτο πράγματι ὁ παπα Νάρκισσος νὰ θέλῃ ἀνάπαυσιν τὴν μεσημβρίαν τῆς Κυριακῆς ἐκείνης. Ἦτο ἐπὶ ποδὸς ἀπὸ τὰ ἐξημερώματα. Ἐν ἐλλείψει ἄλλου ἱερέως ἢ διακόνου ἢ καὶ ἀναγνώστου αὐτὸς ἀνέγνωσε κατὰ τὸ σύνηθες τὸν ὄρθρον καὶ ἐτέλεσε τὴν λειτουργίαν εἰς τὴν μόνην ἐκκλησίαν τοῦ μικροῦ χωρίου του. Μετὰ δὲ τὴν ἀπόλυσιν τῆς ἐκκλησίας μετέβη πεζὸς εἰς ἀπομεμακρυσμένον μέρος τῆς νήσου μετὰ τοῦ εἰρηνοδίκου καὶ μαρτύρων πρὸς ἐξακρίβωσιν τῶν ὁρίων ἑνὸς ἐκεῖ ἀγροῦ του, τοῦ ὁποίου ὁ γείτων ἀντεποιεῖτο μίαν λωρίδα. Καὶ ἐπέστρεψε μὲν ἱκανοποιηθείς, διότι ἀνεγνωρίσθη τὸ δίκαιόν του ἐπισήμως, ἀλλ ὅμως ὁ δρόμος ἦτο μακρός, ὁ δὲ καύσων ὑπερβολικός. Εἶχε

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

παρέλθει ἡ συνήθης τοῦ γεύματος ὥρα, ὅτε ἐπανῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν του, ὅπου ἡ παπαδιὰ ἐπερίμενε ἀνησυχοῦσα μὴ χαλάσῃ τὸ φαγητόν. Ἀλλ᾽ ὁ πεινασμένος παπὰς τὸ εὗρεν ἐξαίρετον καὶ τὸ ἐτίμησε κατὰ κόρον πρὸς ἄκραν τῆς συζύγου του εὐχαρίστησιν. Συνετέλεσε δὲ καὶ τοῦτο ἴσως πρὸς αὔξησιν τοῦ βάρους τῶν βλεφάρων του.

***

Πρὸ τριῶν ἤδη μηνῶν ὁ Νάρκισσος ἦτο ἱερεύς, τὰ πάντα δὲ ἔβαινον κατ᾽ εὐχήν. Οἱ χωρικοὶ ἐφέροντο πρὸς τὸν ἐφημέριόν των μὲ σέβας ἀνώτερον τοῦ ὀφειλομένου εἰς τὴν ἡλικίαν του, ἡ σύζυγός του προητοίμαζε τὸν διάδοχον, οἱ ἀγροί του προεμήνυον εὐκαρπίαν, αἱ πρόσοδοι τῆς ἐκκλησίας δὲν ἠλαττώθησαν. Τί ἄλλο ἠδύνατο νὰ ἐπιθυμήσῃ ; Καὶ ὅμως ἡ εὐτυχία του δὲν ἦτο ἐντελής. Τὴν ἐπεσκίαζε μεγάλη καὶ διαρκὴς ἀνησυχία. Ὁ ἱερεὺς παραμυθεῖ τοὺς ψυχορραγοῦντας καὶ κηδεύει τοὺς νεκρούς! Ἰδοὺ ἡ σκέψις, ἡ ὁποία τὸν ἐβασάνιζε, τὸ νέφος, τοῦ ὁποίου ἡ σκιὰ ἐμαύριζε τὸν φαιδρὸν ἄλλως ὁρίζοντα τοῦ βίου του.

Ὁ τρόμος τοῦ θανάτου τὸν κατεῖχεν ἀφότου τὸν ἔφερον μικρὸν ἔτι νὰ ἀσπασθῇ τὰ κλειστὰ ψυχρὰ βλέφαρα τοῦ νεκροῦ πατρός του. Ἀληθῶς παρευρέθη εἰς πολλὰς κηδείας ἔκτοτε. Ζῶν πλησίον ἱερέων πάντοτε, ἀνατραφεὶς οὕτως εἰπεῖν ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας πῶς ἠδύνατο νὰ μὴ παρακολουθῇ καὶ νὰ μὴ λαμβάνῃ καὶ οὗτος τὸ μέρος του εἰς τὰς νεκρωσίμους τελετάς ;

Ἀλλ᾽ ὅμως εὕρισκε πάντοτε τὸν τρόπον νὰ ὑπεκφύγῃ τὴν θέαν τοῦ θανάτου. Προσηλῶν τὰ ὄμματα εἰς τὴν λαμπάδα ἢ εἰς τὸ ψαλτήριον, τὸ ὁποῖον ἐκράτει, κρυπτόμενος τὸ κατὰ δύναμιν ὄπισθεν τῶν ὑψηλοτέρων ὁμηλίκων του ποτὲ δὲν ἀνύψωσε τὸ βλέμμα πρὸς τὸ ἄπνουν τοῦ νεκροκραββάτου φορτίον, ποτὲ δὲν ὑπήκουσεν εἰς τὴν σπαραξικάρδιον πρὸς τοὺς ἐπιζῶντας πρόσκλησιν τοῦ νὰ δώσωσι τὸν τελευταῖον ἀσπασμὸν εἰς τὴν σάρκα, ἐξ ἧς ἀπεχωρίσθη ἡ ψυχή.

Ἀλλ᾽ ὅμως πῶς ἠδύνατο γενόμενος ἱερεὺς νὰ ἀποφύγῃ ἐφεξῆς τῆς ἀποσυνθέσεως τὴν ἐπαφήν ; Ἠσθάνετο ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξοικειωθῇ πρὸς τὸ ἀπαίσιον θέαμα. Ἐξωμολόγησεν εἰς τὸν Δεσπότην τοὺς φόβους του, ἐξεμυστηρεύθη τοὺς ἐνδοιασμούς του, ἀπεκάλυψε τὴν ἀδυναμίαν του. Ὁ γέρων τὸν ἐνουθέτησε,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὸν ἐπέπληξε, τὸν ἐνεθάρρυνε, τὸν ἐβεβαίωσεν ὅτι θὰ συνηθίσῃ καὶ αὐτὸς καθὼς καὶ οἱ ἄλλοι εἰς τὴν φρίκην τοῦ θανάτου, ἀνύψωσε τὸ φρόνημά του ὑποδεικνύων τὸ μεγαλεῖον τῆς ἀποστολῆς τοῦ ἱερέως παρὰ τὴν κοίτην τοῦ ἀποθνήσκοντος καὶ τὸν λάκκον τοῦ τεθνεῶτος. Ὁ Νάρκισσος ἐπείσθη. Ἐπείσθη, ἀλλ' ὁ φόβος δὲν ἐξέλιπεν. Ἐπὶ τρεῖς ἤδη μῆνας, ὁψέποτε ἤρχετό τις πρὸς ἐπίσκεψίν του, ἔτρεμε μὴ ἔρχεται φέρων ἀγγελίαν θανάτου. Μέχρι τοῦδε διέφυγε τὴν φοβερὰν δοκιμασίαν, ἀλλ' ἐσκέπτετο ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ παραταθῇ ἐπὶ πολὺ ἡ μὴ ἐμφάνισις τοῦ θανάτου εἰς τὴν νῆσόν του.

Καὶ τώρα ἐνῷ κατέβαινε γλυκὺς ὁ ὕπνος εἰς τὰ βλέφαρά του μεταξὺ τῶν εὐαρέστων εἰκόνων, ὅσαι ἐπλανῶντο ὡς σκιαὶ ὀνείρων ἐνώπιόν του, ἀνεμιγνύοντο καὶ σκηναὶ ὀδυνηραὶ ἐπιθανάτου ἐξομολογήσεως.

Ἀλλὰ βαθμηδὸν αἱ εἰκόνες αὗται ἐθολώθησαν πᾶσαι καὶ ἀπεσβέσθησαν, τὰ ἡμίκλειστα βλέφαρά του ἐκλείσθησαν ἐντελῶς, ἡ χεὶρ ἔπεσε βαρεῖα ἐπὶ τοῦ τάπητος, ἡ παρειὰ ἐβυθίσθη εἰς τὸ προσκέφαλον, καὶ ἐντὸς τοῦ σκιεροῦ καὶ ἡσύχου δωματίου ἀντήχησεν ἰσχυρὰ καὶ ἰσόχρονος ἡ ὑγιὴς ἀναπνοὴ τοῦ ἀποκοιμηθέντος ἱερέως.

* * *

Ἡ παπαδιὰ ἐν τούτοις ἀπετελείωσε τὴν ἐργασίαν της καὶ βαίνουσα ἀκροποδητὶ διὰ νὰ μὴ ταράξῃ τὸν ἄνδρα της μετέβη εἰς τὸν κοιτῶνα καὶ μετ' ὀλίγον ἐπανῆλθε φέρουσα μικρὸν δέμα. Ἐκάθησε εἰς τὸ παρὰ τὴν σβεστὴν ἑστίαν σκαμνίον, ἤνοιξε τὸ δέμα καὶ ἥπλωσεν ἐπὶ τῶν γονάτων της τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο τὰ περιεχόμενα. Ἦσαν βρεφικὰ ἐνδύματα δανεισθέντα ὡς δεῖγμα διὰ τὰ ἐργόχειρα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐσκόπευε ν' ἀφοσιωθῇ ἐφεξῆς. Καὶ τὰ ἔβλεπεν ἡ παπαδιὰ μετὰ πόθου καὶ τὰ παρετήρει μετὰ βραδύτητος, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπεκρύπτετο ἄλλο αἴσθημα ἢ ἡ περὶ τὴν ἐπεξεργασίαν των προσοχή. Καὶ διακόπτουσα τὴν ἐξέτασιν τῶν ἐνδυμάτων ἔστρεφε ἐν τῷ μεταξὺ τὸ βλέμμα καὶ ἔβλεπε ῥεμβάζουσα τὸν ἡσύχως κοιμώμενον σύζυγόν της.

Ἦχος βημάτων βαρέων προχωρούντων πρὸς τὴν οἰκίαν διέκοψεν αἴφνης τὴν ἔξω ἡσυχίαν. Τὰ βήματα διεκόπησαν πρὸ τῆς θύρας καὶ τὸ ἄνω φύλλον αὐτῆς ὑπεῖκον εἰς πίεσιν χειρὸς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὠθούσης ἔξωθεν ἔτριξεν ἐλαφρῶς καὶ ἠνοίχθη κατὰ τὸ ἥμισυ. Τὸ φῶς εἰσῆλθεν ἄφθονον ἐντὸς τοῦ δωματίου, ἡ ἀναπνοὴ τοῦ ἱερέως μετέβαλε ρυθμόν, ἀλλ' ὅμως δὲν ἔπαυσεν ἀντηχοῦσα, ἡ δὲ παπαδιὰ στρέψασα τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸ ἀνοιχθὲν θυρόφυλλον ἔθεσε τὸν δάκτυλον εἰς τὰ χείλη, ὅπως ἐπιβάλῃ σιωπὴν εἰς τὸν ἀνοίξαντα.

Ἐντὸς τοῦ φωτεροῦ τετραγώνου τοῦ σχηματισθέντος διὰ τοῦ ἀνοίγματος τοῦ ἄνω μέρους τῆς θύρας προέκυπτε τὸ στῆθος καὶ ἡ κεφαλὴ γέροντος χωρικοῦ. Τὸ παλαιὸν φέσιόν του περιέδενε μανδήλιον βαμβακερόν, τοῦ ὁποίου αἱ λευκαὶ ἄκραι ἐκρέμοντο ὄπισθεν πρὸς φύλαξιν τοῦ ρυτιδωμένου αὐχένος του. Ὑπὸ τὸ φέσιον ἔλαμπον οἱ ζωηροὶ ὀφθαλμοί του σκιαζόμενοι ἀπὸ δασείας πολιᾶς ὀφρῦς. Ὁ ἱδρὼς ἔσταζεν ἀπὸ τοὺς κροτάφους του. Διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς ἐκράτει ράβδον στηριζομένην ἐπὶ τοῦ ὤμου του, ἀπὸ δὲ τὴν ἄκραν τῆς ράβδου ἐκρέματο ἐπὶ τῶν νώτων του καλάθιον σκεπασμένον μὲ φύλλα λαχάνων.

Ἡ παπαδιὰ ἐγερθεῖσα ἐπλησίασεν ἀψοφητὶ πρὸς τὴν θύραν.

— Καλὴ μέρα, Γεροθανάση, ἐψιθύρισεν. Ὁ παπὰς κοιμᾶται.

— Τὸ βλέπω, παπαδιά μου, ἀπεκρίθη ὁ γέρων προσπαθῶν ἀνεπιτυχῶς νὰ καταβιβάσῃ εἰς ψιθυρισμὸν καὶ οὗτος τὸν ἦχον τῆς βραχνώδους φωνῆς του. Τὸ βλέπω, ἀλλὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ ξυπνήσῃ.

— Τί τρέχει; Τί τὸν θέλεις;

— Δὲν τὸν θέλω ἐγώ, δόξα σοι ὁ Θεός! Ὁ λεπρὸς τὸν θέλει

— Κύριε, ἐλέησον! ὁ λεπρός! ἐπανέλαβεν ἡ παπαδιά.

Καὶ ἀνελογίσθη διὰ μιᾶς τοὺς φόβους τοῦ συζύγου της, τὴν φρίκην τοῦ ν' ἀρχίσῃ ἀπὸ τὸν λεπρὸν τὴν ἐξάσκησιν τῶν δυσχερῶν καθηκόντων του καὶ τὴν ἀπόστασιν ἕως εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς νήσου, ὅπου ὁ δυστυχὴς ἐκεῖνος διήρχετο τὸν ἔρημον βίον καὶ τὸν πολὺν καύσωνα τῆς θερινῆς ἐκείνης ἡμέρας.

— Ἐτελείωσαν, μοῦ φαίνεται, τὰ ψωμιά του, ὑπέλαβεν ὁ χωρικός.

— Κύριε, ἐλέησον, ἐπανέλαβεν ἡ παπαδιὰ μὴ εὑρίσκουσα ἄλλας λέξεις πρὸς ἔκφρασιν τῆς ἀδημονίας της καὶ στρέφουσα τὰ ἀνήσυχα βλέμματα πρὸς τὸν καναπέν.

***

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

῾Ο ἱερεὺς ἤκουσε τὰ πάντα, ἀλλὰ τὰ ἤκουσεν ὡς εἰς ὄνειρον. Τὸ ἄνοιγμα τῆς θύρας διέκοψε τὸ ὕπνον του, ἀλλ᾽ αἱ αἰσθήσεις του ἔμενον εἰσέτι εἰς νάρκωσιν, αἱ δὲ ἰδέαι συνωθοῦντο συγκεχυμέναι καὶ ἄνευ σειρᾶς ἐντὸς τῆς κεφαλῆς του. Εἶδε διὰ τῶν κλειστῶν βλεφάρων τὸ χυθὲν ἐντὸς τοῦ δωματίου φῶς, ἤκουσε τὴν γυναῖκά του προσαγορεύουσαν τὸν Γεροθανάσην, ἤκουσεν ὅτι ὁ λεπρὸς τὸν θέλει.... Ἀλλ᾽ ἡ τελευταία τοῦ γέροντος φράσις καὶ τὸ δεύτερον τῆς συζύγου του «Κύριε, ἐλέησον» τὸν ἀφύπνισαν ἐντελῶς.

Ἀνέκυψε τὴν κεφαλήν, κατεβίβασε τοὺς πόδας καὶ καθήμενος ἐπὶ τοῦ καναπὲ μὲ τὰς δύο χεῖρας στηριζομένας ἐπὶ τοῦ τάπητος, μὲ τὰ βλέμματα προσηλωμένα πρὸς τὴν θύραν καὶ τὰ χείλη ἡμιανοικτά, ἔμενεν ἀκίνητος καὶ σιωπηλός. Ἐσκέπτετο ἆρά γε; Ὄχι, δὲν ἐσκέπτετο, ἀλλ᾽ ἐφαντάζετο ὅτι βλέπει ἐνώπιόν του τὴν ἐλεεινὴν καλύβην ἐπὶ τῶν βράχων ὑπεράνω τῆς θαλάσσης, ὅπου πρὸ ἐτῶν πολλῶν ὠθούμενος ὑπὸ παιδικῆς περιεργείας ἐπλησίασε διὰ νὰ ἴδῃ τί ἐστι λεπρός. Ἐφαντάζετο ὅτι βλέπει τὸν δυστυχῆ τῆς καλύβης κάτοικον, καθὼς τὸν εἶδε τότε καθήμενον κατὰ γῆς εἰς τὴν σκιὰν μιᾶς κέδρου καθαρίζοντα χόρτα ἄγρια ἐντὸς τῆς πηλίνης χύτρας του καὶ στρέφοντα μετ᾽ ἀπορίας τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸν μικρὸν ρασοφόρον. Ἀνεπόλει πῶς, ὅτε εἶδε τὴν ἀποτρόπαιον ἐκείνην μορφήν, ρῖγος φρίκης τὸν κατέλαβε καὶ ἔφυγε δρομαίως πρὸς τοὺς συντρόφους του, οἵτινες ἀτολμότεροι τὸν ἐπερίμενον μακρὰν τῆς καλύβης....

— Νὰ μὲ συμπαθήσῃς, παπά μου, εἶπεν ὁ Γεροθανάσης. Σ᾽ ἐξύπνησα. Ἀλλὰ ψυχομαχεῖ ὁ λεπρὸς καὶ σὲ θέλει καὶ εἶναι πολὺς δρόμος ἕως ἐκεῖ. Ἴσως δὲν τὸν προφθάσῃς.

῾Ο παπα Νάρκισσος ἠγέρθη.

—Παπαδιά, εἶπεν, ἡ δὲ φωνή του ἔτρεμεν ὀλίγον. Τὸ καλυμμαύχι καὶ τὸ ράσον μου

῾Υπήκουσεν ἐκείνη σιωπῶσα καὶ ἔφερεν ἐκ τοῦ κοιτῶνος τὰ ζητηθέντα.

— Δὲν θὰ κάμῃς πεζὸς τόσον δρόμον, παπά μου, ὑπέλαβε θωπευτικῶς.

—Ὄχι, ὄχι, εἶπεν ὁ Γεροθανάσης. Πηγαίνω νὰ εὕρω κτῆμα κι ἔρχομαι ἀμέσως νὰ τὸν πάρω.

— Θὰ ἔλθῃς μαζί μου; ἠρώτησεν ὁ ἱερεύς.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

— Καὶ βέβαια!

Ὁ γέρων ἀνεχώρησεν ἐσπευσμένως πρὸς εὕρεσιν κτήματος, ὡς ὀνομάζουν εὐφήμως τὰ κτήνη των οἱ νησιῶται.

— Ἰδέ, ἔλεγεν ὁ ἱερεὺς πρὸς τὴν σύζυγόν του ἐνῷ ἔνιπτε τὰς χεῖρας καὶ τὸ πρόσωπον εἰς τὸν νεροχύτην. Ἰδέ, ὁ Γεροθανάσης εἶδε τὸν λεπρὸν καὶ τὸν ἐβοήθησεν, ἔρχεται πεζὸς ἀπ' ἐκεῖ καὶ εἶναι πρόθυμος νὰ κάμη πάλιν τὸν δρόμον μαζί μου. Διατί; Χάριν φιλανθρωπίας. Καὶ ἐγὼ συλλογίζομαι τὴν φρίκην τοῦ νὰ παρουσιασθῶ εἰς τὸ ψυχομαχητὸν ἑνὸς χριστιανοῦ; Θὰ διστάσω, ἐνῷ πρόκειται περὶ ἐκτελέσεως τοῦ καθήκοντός μου;

Ἡ παπαδιὰ τὸν ἤκουε προσπαθοῦντα διὰ τῶν λόγων τούτων ν' ἀνυψώση τὸ θάρρος του, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμα νὰ προσθέση τι καὶ αὐτὴ πρὸς ἐνίσχυσίν του. Ἐπρόσφερεν ἐν σιωπῇ τὸ προσόψιον εἰς τὸν ἄνδρα της, ἐκεῖνος δὲ ἐσπογγίσθη, ἐφόρεσε τὸ ράσον, ἔθεσεν ἐπὶ κεφαλῆς τὸ καλυμμαύχιον, ἐφίλησε τὴν σύζυγόν του εἰς τὸ μέτωπον καὶ ἐξῆλθε κρατῶν εἰς χεῖρας τὰ κλειδία τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ οἰκία τοῦ ἱερέως ἔκειτο τελευταία καὶ ἀπομεμονωμένη εἰς τοὺς πρόποδας τῆς ἀποτόμου κορυφῆς, τῆς ὁποίας τὰ πλευρὰ κατεῖχον αἱ λοιπαὶ οἰκοδομαὶ τοῦ χωρίου ὑπερκείμεναι ἀλλήλων. Εἰς τὸ μέσον περίπου αὐτῶν ἦτο ἡ μικρὰ ἐκκλησία τῆς Ὑπαπαντῆς, κτίριον παλαιὸν βυζαντινοῦ ρυθμοῦ, μὲ τροῦλον πυργοειδῆ ὑψούμενον ὑπεράνω τῶν πέριξ ταπεινῶν οἰκιῶν. Ἀπὸ τὴν οἰκίαν τοῦ ἱερέως μέχρι τῆς ἐκκλησίας ἡ στενὴ λιθόστρωτος ὁδὸς ἀνέβαινεν ἑλικοειδῶς, ὁ δὲ ἥλιος ἀκτινοβολῶν κατὰ κάθετον καθίστα κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην τὴν ἀνάβασιν κοπιωδεστέραν τοῦ συνήθους.

Τὰ παράθυρα τῶν ἑκατέρωθεν οἰκίσκων ἦσαν κλειστά, ποὺ καὶ ποὺ ὅμως τὸ ἄνω φύλλον τῆς θύρας ἦτο ἀνοικτόν, ὁ δὲ οἰκοδεσπότης ἢ καὶ ἡ σύζυγός του στηρίζοντες τοὺς βραχίονας ἐπὶ τοῦ κλειστοῦ κάτω φύλλου ἐφαίνοντο περιμένοντες τὴν διάβασιν τοῦ ἱερέως. Ὁ Γεροθανάσης διαβαίνων διέδωκε τὴν εἴδησιν ὅτι ὁ λεπρὸς ἀποθνήσκει. Καὶ ἐχαιρέτα ὁ ἱερεὺς τοὺς χωρικούς: «— Καλὴ μέρα, κυρ Γιάννη. — Ὥρα καλή, κυρα Θάναινα. — Ἡ εὐχή σου, παπά μου».

Προφανῶς εἶχον πάντες διάθεσιν δι' ἐκτενεστέραν συνδιάλεξιν, ἀλλ' ὁ παπὰς ἐβιάζετο, ἀνῆλθεν ἱδρωμένος εἰς τὴν ἐκκλησίαν,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἤνοιξε τὴν θύραν, εἰσῆλθεν ἐντὸς τοῦ δροσεροῦ ναοῦ, ἔλαβεν εὐλαβῶς ἐκ τοῦ ἀναιμάκτου θυσιαστηρίου τὸ ἱερὸν τῆς θείας μεταλήψεως σκεῦος καὶ τὸ εὐχολόγιόν του, τὰ ἐτύλιξεν ἐντὸς τοῦ περιτραχηλίου του, περιέδεσε τὸ περιτραχήλιον ἐντὸς μαύρης ὀθόνης καὶ ἐξῆλθεν.

Ἔκλειε μόλις τὴν θύραν τῆς Ἐκκλησίας, ὅτε ἤκουσε τὴν φωνὴν τοῦ Γεροθανάση παροτρύνοντα τὸ κτῆμα. Τὸ ζῶον δὲν ἐφαίνετο πρόθυμον εἰς ἐκδρομὴν ἐντὸς τοῦ καύσωνος. Ὁ ἱερεὺς προέβη εἰς προϋπάντησίν του, τὸ ἐθώπευσεν, ἀνέβη εἰς τὴν ράχιν του, ἀφοῦ ἐναπέθεσεν ἀσφαλῶς τὸ δέμα ἐντὸς τοῦ κόλπου του, καὶ ἤρχισεν ἡ πορεία. Ὁ γέρων χωρικὸς παρηκολούθει πεζός.

* * *

Πλειότεραι θύραι ἦσαν ἤδη ἀνοικταί, οἱ δὲ εὐσεβεῖς χωρικοὶ γνωρίζοντες τί ἔφερεν ἐντὸς τοῦ κόλπου ὁ ἱερεὺς ἐσταυροκοποῦντο, ἐνῶ διήρχετο. Εἰς τὴν θύραν τῆς οἰκίας του ἐπερίμενεν ἡ παπαδιὰ σκιάζουσα διὰ τῆς χειρὸς τοὺς ὀφθαλμούς της. Μειδίαμα εὐφρόσυνον ἐπέλαμψεν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἱερέως. Ἐκράτησε τὸ ζῶον πρὸ τῆς θύρας καὶ ἠθέλησε ν' ἀποτείνῃ τὸν λόγον πρὸς τὴν σύζυγόν του, ἀλλὰ δὲν ἀνήρχοντο αἱ λέξεις εἰς τὰ χείλη του. Οὔτε ἐκείνη ἐπρόφερε λέξιν, ἐνῶ τὸν ἠτένιζε τρυφερῶς προσπαθοῦσα νὰ μειδιάσῃ. Ὁ παπα Νάρκισσος ἐκίνησε τὴν κεφαλὴν πρὸς ἀποχαιρετισμόν, ἐκτύπησε τὸν λαιμὸν τοῦ ὄνου διὰ τοῦ σχοινίου, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευεν ἀντὶ χαλινοῦ, καὶ ἐπροχώρησε μετὰ τοῦ γέροντος· τὸ βεβιασμένον μειδίαμα τῆς παπαδιᾶς ἐσβέσθη, ἅμα εἶδε τὴν συνοδίαν ἀπομακρυνομένην, καὶ διὰ τοῦ ἀντίχειρος ἀπέμαξεν ἓν δάκρυ ἐκ τῶν βλεφαρίδων της.

Ὁ δρόμος ἐξηκολούθει καταβαίνων ἀναμέσον τῶν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ χωρίου ἀγρῶν καὶ ἀμπελώνων, ἔπειτα ἀνέβαινε πάλιν διασχίζων πυκνὸν ἐλαιῶνα μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ ἀπέναντι λόφου, ὅπου τρεῖς ἀνεμόμυλοι ἐπερίμενον πνοὴν ἀέρος, ὅπως κινήσωσι τοὺς ἤδη ἀργοὺς ἱστιοφόρους τροχούς των. Ἐκεῖθεν ἥπλουτο εὐρὺ ὀροπέδιον κατωφερὲς ἀπολῆγον εἰς βράχους ἀποκρήμνους πρὸς τὸ μεσημβρινὸν μέρος τῆς νήσου. Ἡ ὁδὸς ἦτο τραχεῖα καὶ ἀπεριποίητος, ἀλλὰ καὶ ὁ Γεροθανάσης καὶ τὸ κτῆμά του ἐφαίνοντο συνηθισμένοι εἰς τὰς πέτρας, αἵτινες ἐπηύ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ξανον τὸ δύσβατον τοῦ ἐδάφους. Τοῖχοι χαμηλοί, ξηροτρόχαλοι, ἄνευ πηλοῦ ἢ ἀσβέστου, ἐχώριζον ἑκατέρωθεν τοὺς ἀμπελῶνας. Καθ' ὅσον δὲ ἡ ὁδὸς ἀπεμακρύνετο, διεδέχοντο τοὺς ἀμπελῶνας ἀγροὶ θερισθέντες ἤδη. Πέραν τῆς καλλιεργημένης ἐκτάσεως, ἀριστερόθεν μὲν τὸ ὀροπέδιον ἀνυψούμενον ἐσχημάτιζε σειρὰν λόφων θαμνοσκεπῶν, δεξιόθεν δὲ ἔκλινε βαθμιαίως πρὸς τὴν παραλίαν, καὶ ἡ κυανῆ τοῦ Αἰγαίου θάλασσα ἐξηπλοῦτο ἐκεῖθεν ἀπέραντος ποικιλλομένη ἀπὸ τὰ ἀπέχοντα βουνὰ τῶν ἄλλων νήσων.

Ἦτο ἀληθῶς ὡραῖον τὸ θέαμα, ἀλλ' ὁ ἱερεὺς δὲν τὸ ἔβλεπεν. Ὁ νοῦς του ἦτο ἀλλαχοῦ προσηλωμένος. Οἱ φόβοι, τοὺς ὁποίους ἡ συναίσθησις τοῦ καθήκοντος καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ Γεροθανάση εἶχον κατ' ἀρχὰς περιστείλει, ἐπανήρχοντο καὶ πάλιν ἐντὸς τῆς ψυχῆς του. Αἱ πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως προετοιμασίαι, ἡ παρουσία τῶν χωρικῶν εἰς τὰς θύρας τῶν οἰκιῶν των, ἡ θέα τῆς συζύγου του, εἶχον ὁπωσδήποτε ἀναστηλώσει τὴν κλονιζομένην καρδίαν του. Ἀλλὰ τώρα εἰς τὴν ἐρημίαν τῆς ἐξοχῆς ἐν τῷ μέσῳ τῆς σιωπῆς, τὴν ὁποίαν ἐφαίνετο ἐπιτείνων ὁ διπλοῦς κρότος τῶν πετάλων τοῦ ζώου του καὶ τῶν βημάτων τοῦ γέροντος χωρικοῦ, ἐνῷ ὁ ἥλιος ἔκαιε τοὺς ὤμους του, εἰκόνες ἀπαίσιοι ἐξετυλίσσοντο καὶ πάλιν ἐνώπιον τῶν ἀφηρημένων ὀφθαλμῶν του. Ἐπροσπάθει διὰ τῆς σκέψεως νὰ ὑπερνικήσῃ τὴν φαντασίαν του, ἀλλ' ἡ σκέψις δὲν ἴσχυεν. Ἐφοβεῖτο, ἐφοβεῖτο ὁ δυστυχής!

Δὲν εἶχεν εἰσέτι ὁμιλήσει, ἀλλ' οὐδ' ὁ συνοδοιπόρος του διέκοψε τὴν σιωπήν. Ὅτε περιπατεῖ τις ὑπὸ τὸν ἥλιον ἐπὶ ἐδάφους δυσκόλου ἀκολουθῶν μάλιστα τὸ βάδισμα ζώου εὐρώστου, δὲν θεωρεῖ συνήθως τὴν περίστασιν ἁρμοδίαν πρὸς συνομιλίαν, καὶ ἂν ἔτι δὲν ἔχῃ τὴν ἡλικίαν τοῦ Γεροθανάση. Ἐπὶ τέλους ὁ ἱερεὺς ἀνέκυψεν ἐκ τῶν ζοφερῶν ρεμβασμῶν του. Ἤκουσε τὸν γέροντα ὄπισθέν του ἀσθμαίνοντα καὶ σύρας πρὸς τὸ στῆθος του τὸ σχοινίον ἐκράτησε τὸν ὄνον. Ὁ χωρικὸς ἔσπευσε τὸ βῆμα καὶ ἦλθε πλησίον του.

— Τί ἔπαθες, παπά μου; Τί στέκεις;

— Θὰ κατέβω ν' ἀνέβῃς ἐσὺ καὶ ὅταν κουρασθῶ ἀλλάζομεν.

— Καλέ, τί λόγος! Νὰ καθήσω ἐγὼ καὶ νὰ περιπατῇς ἐσύ!

— Εἶσαι κουρασμένος, γέρο μου.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

— Ἐγὼ κουρασμένος! Βαστοῦν ἀκόμη τὰ κόκκαλά μου κι ἔννοια σου! Ποῦ ἠκούσθη νὰ περιπατῇ ὁ παπὰς μὲ τὰ ἅγια καὶ νὰ πηγαίνῃ ἐμπρὸς ὁ ἀγωγιάτης μὲ τὸ κτῆμα; Ἐμπρός!

Τὸ πρᾶγμα δὲν ἐπεδέχετο περαιτέρω συζήτησιν. Ὁ ὄνος ὑπείκων εἰς τὴν ἠθικὴν πίεσιν τῆς φωνῆς τοῦ γέροντος καὶ εἰς τὴν διὰ τοῦ γρόνθου ἐπικύρωσιν τοῦ ἐκφωνηθέντος **ἐμπρὸς** ἐπανέλαβε ζωηρῶς τὴν πορείαν του. Ἀλλ' ὁ ἱερεὺς ἐχαλίνωσε τὴν ὁρμήν του διὰ ν' ἀκολουθῇ μετὰ πλειοτέρας ἀνέσεως ὁ πεζὸς γέρων καὶ διὰ νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν μετ' αὐτοῦ συνομιλίαν.

— Θὰ τὸν προφθάσωμεν ζωντανόν; Τί λέγεις;

— Τί νὰ σοῦ πῶ; Ὁ ἄνθρωπος εἶναι εἰς τὰ ἔσχατά του.

— Πῶς τὸν ἄφησες; Πῶς ἦτο;

— Πῶς νὰ εἶναι; Ὡσὰν ἄνθρωπος, ὁποὺ ψυχομαχεῖ.

Τοῦτο ἤθελε νὰ μάθῃ ὁ ἱερεύς: Πῶς εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὅτε ψυχομαχεῖ, ἀλλ' ἡ ἀπόκρισις τοῦ χωρικοῦ δὲν τὸν ἐφώτισεν. Ἐπεθύμει ν' ἀκούσῃ περιγραφόμενον τὸ θέαμα, τὸ ὁποῖον ἀπετροπιάζετο προτοῦ τὸ ἴδῃ. Ἤλπιζεν ὅτι ἡ ἐκ τῶν προτέρων περιγραφὴ ἤθελεν ἐξοικειώσει αὐτὸν πρὸς ὅτι παιδιόθεν ἐφαντάζετο μετὰ φρίκης. Καὶ ἐπάλαιεν ἐντὸς τῆς ψυχῆς του τὸ ἀνόητον αἴσθημα τοῦ φόβου πρὸς τὸ εὐγενὲς αἴσθημα τοῦ καθήκοντος. Ἡ ἀδιαφορία, μετὰ τῆς ὁποίας ὁ γέρων ὡμίλει περὶ τῆς ἀγωνίας τοῦ θανάτου, ἡ προθυμία, μεθ' ἧς ἐπανήρχετο πρὸς τὸν ψυχορραγοῦντα λεπρόν, ἐπηύξανον τὴν ἐνδόμυχόν του ἐντροπὴν διὰ τὴν ἀτολμίαν του.

— Διατί ἦλθες μαζί μου; ἠρώτησε μετά τινα σιωπήν. Διὰ νὰ μὲ συντροφεύσῃς;

— Καὶ διὰ τοῦτο. Ἀλλ' ὄχι τόσον διὰ τοῦτο, ὅσον διὰ νὰ τὸν παρασταθῶ εἰς τὰ τέλη του. Ἐσύ, παπά μου, νὰ τὸν μεταλάβῃς καὶ ἔπειτα νὰ φύγῃς. Ἐγὼ θὰ μείνω. Ὅλην του τὴν ζωὴν τὴν ἐπέρασεν ἔρημος καὶ μόνος· ἂς ἔχῃ ἕνα χριστιανὸν εἰς τὸ πλευρόν του, ἐνῶ ἀποθνήσκει ὁ κακόμοιρος!

— Εἶσαι ἀλήθεια καλὸς χριστιανός, Γεροθανάση. Ὁ Θεὸς νὰ σ' εὐλογήσῃ. Ἀλλὰ τὸ χρέος τοῦτο εἶναι ἰδικόν μου καὶ θὰ τὸ ἐκτελέσω ἐγώ. Ἐγὼ θὰ τοῦ κλείσω τὰ βλέφαρα.

Καὶ ᾐσθάνθη τὸν λάρυγγά του στενούμενον ὑπὸ συγκινήσεως.

Ἐξηκολούθησαν ἐν σιωπῇ τὴν ὁδοιπορίαν. Ἡ ὁδὸς δὲν ἐφράσετο πλέον ἑκατέρωθεν ὑπὸ τοίχων, ἀλλὰ διέσχιζε θάμνους σχοί-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νων καὶ κομάρων καταβαίνουσα πρὸς τὰ ἀπόκρημνα τῆς νήσου παράλια. Ἐντὸς ὀλίγου ἔκαμψε πρὸς τ' ἀριστερὰ παρὰ τὰς ὑπωρείας γυμνοῦ λοφίσκου καὶ εἶδε μακρόθεν ὁ ἱερεὺς μίαν κέδρον ἐκεῖ μονήρη, ὑπὸ δὲ τὴν σκιάν της τοὺς τοίχους τῆς καλύβης τοῦ λεπροῦ.

Πρὸ δεκαπέντε ἐτῶν ὑπὸ τοὺς κλῶνας τῆς κέδρου ἐκείνης εἶδεν ὁ Νάρκισσος τὸν δυστυχῆ ἐρημίτην, ὅστις πρὸ πολλῶν καὶ τότε ἐτῶν κατῴκει ἐκεῖ. Εἰς τὴν ἐσχατιὰν ἐκείνην τῆς νήσου μόνος, ἔρημος, μακρὰν πάσης κοινωνίας ἀνθρώπου, διῆλθε τὸν βίον φέρων τὸ βάρος προγονικῆς συμφορᾶς, ἀνεύθυνος αὐτός, ζῶν ἄνευ ἐλπίδος, ἄνευ παρηγορίας, ἄνευ σκοποῦ. Ὀρφανός, ἄκληρος, ἄπορος, κατελήφθη νεώτατος ἔτι ὑπὸ τῆς βδελυρᾶς νόσου. Οἱ ὁμόχωροί του τὸν ἠνάγκασαν νὰ ὑποβληθῇ εἰς ἀπομόνωσιν ἀναλαβόντες τὴν ὑποχρέωσιν τῆς συντηρήσεώς του.

Δὲν ἦτο βεβαίως ὑπέρογκον τὸ βάρος, τὸ ὁποῖον ἀνέλαβεν ἡ κοινότης τῆς νήσου. Ὁ Γεροθανάσης, τοῦ ὁποίου οἱ ὀλίγοι ἀγροὶ ἔκειντο πέραν τῆς καλύβης τοῦ λεπροῦ, ἀνεδέχθη τὴν μεταφορὰν τῆς ἑβδομαδιαίας προμηθείας ἄρτου. Ἀλλὰ δὲν περιωρίσθη εἰς τοῦτο ἡ ἀγαθότης τοῦ φιλανθρώπου χωρικοῦ. Ἐβοήθει τὸν ἄθλιον ἐρημίτην εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ μικροῦ κήπου του ἐπισκευάζων τὰ ἐργαλεῖά του, προμηθεύων σπόρους, δίδων συμβουλάς. Ἔμενε συνομιλῶν μὲ τὸν ἀσθενῆ ἐξοικειωθεὶς ἐκ τῆς μακρᾶς συνηθείας πρὸς τὸ ἀπεχθὲς νόσημά του. Καὶ τὸν ἐπερίμενεν ὁ λεπρός μετρῶν τὰς ἡμέρας καὶ τὰς ὥρας μέχρι τῆς προσεχοῦς ἐπισκέψεως. Ὁ Γεροθανάσης ἦτο ὁ μόνος σύνδεσμος μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ λοιποῦ κόσμου. Οὐδεὶς ἄλλος τὸν ἐπλησίαζεν. Ἐὰν χωρικός τις διέβαινεν ἐκεῖθεν, τὸν προσηγόρευεν ἐνίοτε μακρόθεν, ἐναπέθετεν ἴσως ἐπὶ βράχου ἀπέχοντος τὴν ἐλεημοσύνην του, ἀλλ' οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ τὸν ἴδῃ καὶ νὰ τὸν ὁμιλήσῃ ἐκ τοῦ πλησίον.

*
* *

Ὁ περὶ τὴν καλύβην κῆπος τοῦ λεπροῦ περιεκλείετο διὰ φραγῆς ἐκ σπάρτων καὶ κομάρων καὶ ροδοδαφνῶν. Ἀπέναντι τῆς θαλάσσης ἡ φραγὴ διεκόπτετο, δύο δὲ λίθοι ὀγκώδεις ἐν εἴδει παραστάδων ἐσχημάτιζον τὴν εἴσοδον, ἀλλὰ θύρα μεταξὺ τῶν λίθων δὲν ὑπῆρχεν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἐκεῖ ἐπέζευσεν ὁ παπα Νάρκισσος. Ὁ Γεροθανάσης ἔδεσε διὰ τοῦ σχοινίου τοὺς δύο ἐμπροσθίους πόδας τοῦ ὄνου πρὸς περιορισμὸν τῆς ἐλευθερίας, τὴν ὁποίαν τῷ ἔδιδε, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν μικρὸν καλλιεργημένον περίβολον προχωρῶν πρὸς τὴν καλύβην. Ὁ ἱερεὺς τὸν παρηκολούθει. Μετ' ὀλίγα βήματα ὁ χωρικὸς ἐστράφη.

— Κάθησε ὀλίγον ἔξω ἐκεῖ εἰς τὴν πέτραν, παπά μου, νὰ ἰδῶ πρῶτα τί γίνεται μέσα ὁ ἄμοιρος αὐτός.

Ὁ ἱερεὺς ὑπήκουσε σιωπῶν. Ἔλαβε τὸ δέμα ἐκ τοῦ κόλπου του, τὸ ἔλυσε μὲ τὰς χεῖρας τρεμούσας ὀλίγον, ἔθεσε τὸ περιτραχήλιον μὲ τὰ ἐν αὐτῷ ἐπὶ τῆς πέτρας, ἀπέθεσεν ἐκεῖ καὶ τὸ καλυμμαύχιόν του καὶ μὲ γυμνὴν τὴν κεφαλήν, τὰς χεῖρας σταυρωμένας ἐπὶ τοῦ στήθους ἐπερίμενεν ὄρθιος τὸν γέροντα. Ἦτο κάτωχρος. Μία ἀκούσιος εὐχή, μία ἁμαρτωλὴ ἐπιθυμία εἰσέδυσεν αἴφνης εἰς τὴν ψυχήν του.—Ὢ! Ἐὰν ὁ γέρων ἐπανερχόμενος ἔλεγε : Τετέλεσται !— Ἀλλ' ἀπεδίωξε μετὰ ῥίγους τὸν πονηρὸν στοχασμόν, ἐπεκαλέσθη τὴν ἐξ ὕψους βοήθειαν, ἔκαμε τὸν σταυρόν του καὶ λαβὼν ἐκ τοῦ διπλωμένου περιτραχηλίου τὸ εὐχολόγιον ἤρχισε ν' ἀναγινώσκῃ τὰς ὡραίας προσευχὰς τῆς νεκρωσίμου ἀκολουθίας. Ἀνεγίνωσκε, καὶ ὅμως ὁ νοῦς του ἦτο εἰς τὴν καλύβην. Διατί ἀργεῖ ὁ Γεροθανάσης; Ἠθέλησε νὰ πλησιάσῃ τὴν θύραν τῆς καλύβης, ἀλλ' εἰς τὸ μέσον τοῦ περιβόλου ἐστάθη διστάζων. Ἠθέλησε νὰ ἐρωτήσῃ ἐκεῖθεν τὸν γέροντα, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησε νὰ ὑψώσῃ τὴν φωνήν.

Ἐπὶ τέλους ὁ γέρων ἐξῆλθε τῆς καλύβης. Ὁ ἱερεὺς τὸν ἠτένισε μὲ βλέμμα ἐρωτηματικόν.

— Ἦτον εἰς βύθος. Τὸν ἐξύπνησα μὲ κόπον. Μόλις ἀκούεται ἡ φωνή του. Ἔλαμψαν τὰ σβησμένα του μάτια ὅταν ἤκουσε ὅτι εἶσαι ἐδῶ. Ἔλα, παπά, ἔλα νὰ τὸν μεταλάβῃς.

Ὁ ἱερεὺς ἐπέστρεψε πρὸς τὴν εἴσοδον, περιεβλήθη τὸ περιτραχήλιον, ἔλαβεν εὐλαβῶς εἰς χεῖρας τὰ ἅγια καὶ ἐπορεύθη πρὸς τὴν καλύβην. Ἡ ὠχρότης του μόνη ἐμαρτύρει τὴν ταραχήν του. Τὸ βῆμά του ἦτο στερεόν, αἱ χεῖρες του δὲν ἔτρεμον καθὼς πρίν, δὲν ἐδίσταζε πλέον, ἐνίκησε τοὺς τελευταίους ἐνδοιασμοὺς τῆς δειλίας ἡ συναίσθησις τῆς ἱερᾶς ἀποστολῆς του.

Ὅτε ἔφθασεν εἰς τὴν θύραν, ὁ γέρων, ὅστις τὸν ἠκολούθει παρὰ πόδας, ἔθιξεν ἐλαφρῶς τὸ ράσον του.Ὁ ἱερεὺς μὲ τὸν ἕνα

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πόδα του ἐπὶ τοῦ κατωφλίου ἐστάθη καὶ ἔστρεψε τὴν κεφαλήν. Ἡ ξανθή του κόμη ἐκυμάτιζε λυτὴ ἐπὶ τοῦ αὐχένος του.

— Παπά μου, μὴ ἐγγίσῃς τὸ μανδήλι εἰς τὸ πρόσωπόν του. Ἐκεῖνος μὲ παρήγγειλε νὰ τὸν σκεπάσω διὰ νὰ μὴ τὸν ἴδῃς.

— Καλά, εἶπεν ὁ ἱερεὺς σοβαρῶς. Μὴ ἔλθῃς μέσα, ἐὰν δὲν σὲ κράξω.

Καὶ εἰσῆλθεν ἐντὸς τῆς καλύβης.

*
* *

Ὁ Γεροθανάσης ἐκάθησεν ἐπὶ τῆς πέτρας παρὰ τὴν εἴσοδον καὶ ἐπερίμενεν. Ἔμεινεν ἐπὶ ὥραν πολλὴν καθήμενος ἐκεῖ. Ἠπόρει πῶς ὁ ἱερεὺς οὔτε φαίνεται οὔτε ἀκούεται. Εἶχε τὴν περιέργειαν νὰ ὑπάγῃ πρὸς τὴν καλύβην, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμα νὰ παρακούσῃ τὴν διαταγήν. Ἐπερίμενε λοιπὸν βλέπων τὴν κυανῆν θάλασσαν ρυτιδουμένην ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, ὅστις ἐγειρόμενος ἤρχιζε νὰ δροσίζῃ τὴν ἀτμοσφαῖραν. Οἱ πέριξ θάμνοι ἀνέδιδον εὐωδίαν ζωογόνον, αἱ σιταρῆθραι πετῶσαι ὁρμητικῶς πρὸς τὰ ὕψη ἐπλήρουν τὸν ἀέρα μὲ τὸ κελάδημά των, ἡ φύσις ἐφαίνετο φαιδρὰ ὅλη καὶ εὐτυχής, ἐνῷ ὁ λεπρὸς ἀπέθνησκεν ἐντὸς τῆς καλύβης του.

Αἴφνης ὁ γέρων χωρικὸς ἤκουσε βηματισμὸν πλησίον του ἐλαφρόν. Ἐστράφη ἀπορῶν καὶ εἶδεν ἐρχομένην πρὸς τὴν καλύβην τὴν γυναῖκα τοῦ ἱερέως. Ἠγέρθη ἀμέσως καὶ προέβη εἰς προϋπάντησίν της.

— Τί σοῦ ἦλθε νὰ κάμῃς τόσον δρόμον πεζῇ, παπαδιά;

— Ἐνόμισα ὅτι θὰ σᾶς ἀπαντήσω εἰς τὰ μισὰ τοῦ δρόμου καὶ ὀλίγ' ὀλίγον ἦλθα ἕως ἐδῶ. Ποῦ εἶναι ὁ παπάς;

— Μέσα, μὲ τὸν λεπρόν.

— Ζῇ ἢ ἀπέθανε;

— Ὅτι καὶ ἂν σοῦ πῶ, σὲ γελῶ,

— Δὲν πηγαίνεις νὰ ἴδῃς;

— Μοῦ τὸ ἔχει ἐμποδισμένον ὁ παπάς.

— Ἡ παπαδιὰ ἐσιώπησεν ἐπ' ὀλίγον καὶ ἔπειτα ἐπανέλαβε μετά τινος ἀνησυχίας:

— Θὰ νυκτωθῆτε ἐδῶ.

— Δὲν πειράζει. Ἔχει φεγγάρι. Μόνον ἐσὺ τί ἤθελες νὰ ἔλθῃς.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

— Ἔφερα τὸ ράσον.

Καὶ ἔδειξε κρεμάμενον ἐπὶ τοῦ βραχιόνός της ἐπιμελῶς διπλωμένον το καλὸν ράσον τοῦ παπα Νάρκισσου.

— Τί τὸ ἔφερες; Μὴ εἶναι κρύον νὰ τὸ φορέσῃ ἐπανωτά;

— Ἴσως χρειασθῇ, εἶπεν ἡ παπαδιά.

Μετά τινα σκέψιν ὁ Γεροθανάσης ἐπρόσθεσε:

— Μὴ δὲν τὸ θέλεις τὸ ἄλλο ἀπὸ φόβον;

— Ξεύρω κι ἐγώ; Ἀρρώστια εἶναι. Ὅποιος φυλάγει τὰ ροῦχά του ἔχει τὰ μισά.

— Καὶ λέγοντες ταῦτα ἔφθασαν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ περιβόλου,

— Κάθησ' ἐδῶ, παπαδιά, εἰς τὴν πέτραν. Θὰ εἶσαι κουρασμένη.

— Ὄχι, δὲν ἐκουράσθηκα. Νὰ πάγω μέσα, Γεροθανάση;

— Νὰ μὴ θυμώσῃ ὁ παπάς.

Ἡ παπαδιὰ ἐκάθησεν ἐπὶ τῆς πέτρας. Ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ἔστρεφε τὴν κεφαλὴν πρὸς τὴν καλύβην, ἡ ἀνησυχία ἐζωγραφίζετο εἰς τὸ πρόσωπόν της. Ὁ γέρων τὴν ἐλυπήθη ἢ συνεμερίζετο ἴσως καὶ αὐτὸς τὴν ἀνυπομονησίαν της.

— Μὴ χολοσκάνῃς, εἶπε. Πηγαίνω σιγὰ σιγὰ νὰ ἴδω.

Ἐπροχώρησε βραδέως πρὸς τὴν καλύβην τείνων τὰ ὦτα ἀνὰ πᾶν βῆμα. Δὲν ἤκουε τίποτε. Ὅτε ἔφθασεν εἰς τὴν θύραν, ἐστάθη. Ὁ ἱερεὺς ἔλεγέ τι ταπεινῇ τῇ φωνῇ. Μόλις ἠδύνατο νὰ ἀκούσῃ ὁ γέρων. Ἔκυψε τὴν κεφαλὴν ἐντὸς τῆς καλύβης. Τοῦ λεπροῦ ἡ κεφαλὴ δὲν ἐφαίνετο. Τὴν ἀπέκρυπτον τὰ νῶτα τοῦ ἱερέως, ὅστις γονατιστὸς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κλίνων τὸν αὐχένα πρὸς τὸν λεπρὸν προσηύχετο. Ἡ λευκὴ ὀθόνη, διὰ τῆς ὁποίας ὁ Γεροθανάσης εἶχε καλύψει τὸ πρόσωπον τοῦ ἀσθενοῦς, ἔκειτο ἐκεῖ ἐρριμένη παρὰ τοὺς πόδας του.

Ὁ χωρικὸς ἀπεσύρθη ἡσύχως καὶ ἐπέστρεψε πρὸς τὴν εἴσοδον. Ἡ παπαδιὰ ἀκίνητος ἐπὶ τῆς πέτρας ἀκολουθοῦσα διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τὰς κινήσεις του ἐπερίμενε τὴν ἐπιτροφήν του.

Τί εἶδες; ἠρώτησε.

— Τίποτε.

Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ὁ ἱερεὺς ἐξῆλθε τῆς καλύβης καὶ μὲ βήματα ἀργὰ διέσχισε τὸν κῆπον. Δὲν ἐφόρει τὸ ράσον του. Εἰς τὰς ἀνυψουμένας χεῖρας ἐκράτει τὸ εὐχολόγιον καὶ τὸ ἀρτοφό-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ριον. Ἐβάδιζε μὲ ὀρθίαν καὶ ἀκίνητον τὴν κεφαλήν, μὲ τὸ βλέμμα ἤρεμον, ἐνῷ ἔσειεν ὁ ἄνεμος τὴν λυτὴν κόμην του. Ἐφαίνετο ἄλλος ἤδη ἄνθρωπος!

Ἐπλησίασε πρὸς τὸν γέροντα καὶ πρὸς τὴν σύζυγόν του χωρὶς οὐδεμίαν νὰ ἐκφράσῃ ἀπορίαν διὰ τὴν ἔλευσίν της. Ἀμφότεροι ἐκεῖνοι δὲν ἐκινήθησαν πρὸς προϋπάντησίν του. Τὸν ἐπερίμενον νὰ ἔλθῃ. Δὲν ἀπηύθυνον ἐρώτησιν πρὸς αὐτόν. Ἐπερίμενον νὰ ὁμιλήσῃ.

— Ἀνεπαύθη, εἶπεν ὁ ἱερεύς.

Ὁ Γεροθανάσης καὶ ἡ παπαδιὰ ἔκαμαν ἐν σιωπῇ τὸν σταυρόν των.

— Αὔριον τὸ πρωῒ θὰ ἔλθωμεν νὰ τὸν θάψωμεν, ἐξηκολούθησεν.

Ἡ φωνή του εἶχέ τι τὸ σοβαρόν, τὸ ἐπιβάλλον. Οὐδέποτε ἡ σύζυγός του τὸν ἤκουσεν ὁμιλοῦντα οὕτω. Τὸν ἤκουε καὶ τὰ δάκρυα ἀνέβαινον ἡσύχως εἰς τοὺς ὀφθαλμούς της. Ἠσθάνετο ὅτι ἡ δοκιμασία αὕτη ἐνίσχυσε διὰ παντὸς τὴν ψυχήν του.

— Νὰ μείνω ἐδῶ τὴν νύκτα; ἠρώτησεν ὁ Γεροθανάσης.

— Μεῖνε. Θὰ ἔλθω πολὺ πρωΐ.

Καὶ βλέπων τὴν σύζυγόν του, ἥτις ἔτεινε πρὸς αὐτὸν τὸ ράσον:

— Καλὰ ἔκαμες καὶ μοῦ τὸ ἔφερες, εἶπε. Ἐσκέπασα μὲ τὸ ἄλλο τὸν νεκρόν.

Καὶ βαδίζοντες ὁ εἷς παρὰ τὸν ἄλλον ἐπέστρεψαν εἰς τὴν οἰκίαν των πεζοὶ ὁ ἱερεὺς καὶ ἡ σύζυγός του.

Β') ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ

ΙΩΑΝ. ΚΟΝΔΥΛΑΚΗ

1. Ο ΚΕΡΚΕΖΟΣ

Εἰς τοῦ Σαϊτονικολῆ ἐμοίραζαν τοὺς πρώτους σισανέδες, ποὺ ἔφερε τὸ Πανελλήνιον. Μὲ τοὺς ἄλλους ἐπῆγε καὶ ὁ Ἀνδρουλιὸς νὰ πάρῃ, ἀλλ' ἐνῷ ἔφθασεν ἐκ τῶν πρώτων ἐπλησίασε μὲ τοὺς τελευταίους, ὅταν ἔμειναν ἀκόμη τέσσαρα ἢ πέντε μόνον τουφέκια καὶ οἱ ἀπαιτηταὶ ἦσαν δεκαπέντε καὶ περισσότεροι. Ὁ Ἀναγνώστης ὁ Πλατὴς καθήμενος κατέγραφεν ἐκείνους, ποὺ ἐλάμβα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ναν ὅπλα. Ὁ δὲ Σαϊτονικολῆς ὄρθιος τὰ ἐμοίραζεν ἀπευθύνων εἰς ἕκαστον μίαν εὐχήν:

— Καλορίζικο! Τιμημένο νὰ τὸ βαστᾷς καὶ τιμημένο νὰ σὲ βγάλῃ! καὶ ἄλλα τοιαῦτα.

Ὁ Ἀνδρουλιὸς ὑποχωρῶν εἰς ὅλους, ἀπωθούμενος καὶ οὐδένα ἀπωθῶν, ἐκινδύνευε νὰ μὴ πάρῃ τίποτε· ἀλλ' ἐπὶ τέλους εὑρέθη ἐνώπιον τοῦ Σαϊτονικολῆ, ὅστις ἦτο γυρισμένος τὴν στιγμὴν ἐκείνην πρὸς τὴν γωνίαν, ὅπου ἀνέκειντο τὰ ὅπλα καὶ ὅστις ἐστράφη κρατῶν ἕνα σισανέν. Ἤνοιγε τὸ στόμα νὰ εἴπῃ τὴν ἀπαραίτητον εὐχὴν καὶ ὁ Ἀνδρουλιὸς ἐκινήθη νὰ πάρῃ τὸ τουφέκι, ὅτε ὁ Σαϊτονικολῆς τὸν εἶδε καὶ ἔκαμε κίνημα ἐκπλήξεως καὶ δισταγμοῦ:

— Μωρέ, δὲν ἀφήνεις, καημένε Ἀνδρουλιό, νὰ τὸ πάρῃ κανεὶς ἄλλος, τοῦ εἶπε μὲ δυσφορίαν ἀνθρώπου, ὅστις ἀναγκάζεται νὰ φανῇ σκληρός.

— Ἐσύ... εἶντα νὰ σοῦ πῶ;

Ὁ Σαϊτονικολῆς ἤθελε νὰ εἴπῃ: Ἐσὺ τί νὰ τὸ κάμῃς; καὶ ὁ Ἀνδρουλιός, ὅσον καὶ ἂν ἦτο πρᾶος καὶ ταπεινός, ἐταράχθη· δὲν εἶπε ὅμως τίποτε, ἀλλ' ἀπεσύρθη ἀποσβολωμένος εἰς μίαν ἄκραν, ὡς νὰ μὴ ἔβλεπε τὴν θύραν νὰ φύγῃ. Ὁ Σαϊτονικολῆς μετενόησεν ἀμέσως καὶ ἐλυπήθη διὰ τὴν σκληρὰν φράσιν· ἀλλ' ἦτο πλέον ἀργά, διότι ἄλλοι ἔσπευσαν καὶ ἥρπασαν τὰ ὑπολειπόμενα τουφέκια, χωρὶς μάλιστα νὰ περιμένουν τὴν εὐχήν.

— Μωρέ, τὸ πίστεψες αὐτό, ποὺ σοῦ εἶπα, Ἀνδρουλιό, κι ἀφῆκες νὰ πάρῃ ἄλλος τὸ τουφέκι; ἐφώναξε πρὸς αὐτὸν γελῶν διὰ νὰ συγκαλύψῃ τὸ πρᾶγμα. Ἐγὼ σ' ἐθάρρουνα γιὰ πλιὸ ξυπνητό. Γιάε, μωρέ, ν' ἀφήσῃ νὰ τοῦ πάρῃ ἄλλος τὸ τουφέκι!

— Δὲ θέλω σισανέ, καπετὰν Νικολή, ἀπήντησεν ὁ Ἀνδρουλιός. Καλύτερα, ποὺ τὸν ἐπῆρε ἄλλος! Ἔχω μιὰ παλιολαζαρίνα ἐγώ... κάνει κι αὐτὴ δουλειά.

Καὶ τὰ ἔλεγεν αὐτὰ χωρὶς πικρίαν, χωρὶς παράπονον· ἐμειδία μάλιστα τώρα τὸ σύνηθες καλοκάγαθον μειδίαμά του, ἀλλ' εἰς τὰ γαλανά του μάτια ἐκυλίετο ἕνα δάκρυ. Ὅταν ἐξῆλθε, τὸν ἐπλησίασε ὁ συγγενής του Μαρογιάννης καὶ τοῦ εἶπε μὲ ἀγανάκτησιν:

— Μωρέ, γιὰ ὄνομα Θεοῦ, δὲν ἔχεις ψυχή, δὲν ἔχεις ἀνθρωπιά! Δὲν φτάνει, ποὺ δὲ σοῦ δωκε τουφέκι ὁ Σαϊτονικολῆς, ἀλλὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σοῦ κανε καὶ τέτοια προσβολάρα καὶ σὺ ἐκόντεψες νὰ τοῦ πῆς σπολλάτη.

Ὁ ἄνθρωπος εἶπε τὴν ἀλήθεια. Σὰ δὲν ἔχει τουφέκι γιὰ ὅλους, καλύτερα νὰ τὰ πάρουν οἱ καλοὶ καλοί. Αὐτὸς εἶναι καπετάνιος καὶ κατέχει, κι ἂν δὲν τὸ κατέχῃ αὐτός, τὸ θωρῶ μοναχός μου ἐγώ. Εἶμαι ἀνεμάνθρωπος, εἶπεν ὁ Ἀνδρουλιὸς μὲ ὀλίγον πεῖσμα, τὸ ὁποῖον ἀπηυθύνετο μᾶλλον κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ του.

— Σώπα, λέω καὶ τσ' ἄντρες δὲν τσὶ ζυγιάζουνε σὰν τὰ ζωντόβολα. Ἐγὼ δὲν κάνω καλύτερό μου κανένα. Σ' ὅλο τὸ ὕστερο χαίρεται κι ὁ κόρακας τὴ φωνή του σὰν καὶ τ' ἀηδόνι. Νὰ συλλογιστῆς τοὺς συγγενεῖς σου, ποὺ τοὺς ντροπιάζεις.

— Μὰ ἤθελες νὰ μαλώσουμε γιὰ ἕνα τουφέκι;

— Ναί, γιατὶ ὅποιος δὲν μιλεῖ τόνε θάφτουνε.

Ἐγὼ ἔχω τὴν κακολαζαρίνα· ἄλλοι δὲν ἔχουνε μουδὲ καλαμομπίστολο. Καλὰ ἔκαμε ὁ Σαϊτονικολής.

— Αὐτὴ τὴν κεφαλὴ νὰ βαστᾷς καὶ καλὰ θὰ πᾷς. Θὰ γενῆς ἀνεμπαίγνιδο τοῦ χωριοῦ.

Καὶ ὁ Μαρογιάννης ἀπεμακρύνθη μὲ ἀγανάκτησιν αἰσχυνόμενος, διότι εἶχε τοιοῦτον συγγενῆ.

*
* *

Ὁ Ἀνδρουλιὸς ἦτο νέος ἄνθρωπος, τριάντα περίπου ἐτῶν, κοντακιανός, μὲ πολὺ ξανθὸ μουστάκι, μὲ κνήμας ἰσχνὰς περὶ τὰς ὁποίας κατωλίσθαιναν καὶ ἐζάρωναν τὰ στιβάνια. Ὀλίγοι ἦσαν φιλόπονοι ὡσὰν αὐτὸν εἰς τὸ χωριό. Ἅμα ἐτελείωνε τὰς ἀγροτικάς του ἐργασίας, ἐπηγγέλλετο ἐπί τινας μῆνας τὸν κτίστην, εὕρισκε δὲ καιρὸν ἐν τῷ μεταξὺ νὰ ἐπιτηρῇ καὶ τὸν νερόμυλον, τὸν ὁποῖον εἶχε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του. Ἦτο καθ' ὑπερβολὴν θρῆσκος. Δὲν περιωρίζετο δὲ ἡ εὐσέβειά του μόνον εἰς ἐξωτερικοὺς τύπους, ἀλλ' εἶχεν ἀληθεῖς χριστιανικὰς ἀρετάς. Ἀπὸ τὸ στόμα του δὲν ἐξήρχετο ποτὲ ψυχρὸς λόγος καὶ τόσον ἦτο καλοκάγαθος καὶ ταπεινός, ὥστε οἱ χωριανοὶ τὸν ἐφαντάζοντο ὡς μὴ δυνάμενον νὰ κακοποιήσῃ καὶ Τοῦρκον ἀκόμη. Δὲν εἶχε κανένα ἐχθρὸν φυσικά, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἀγάπην, τὴν ὁποίαν ἐνέπνεεν, δὲν ἔλειπεν ὀλίγη εἰρωνεία. Εἰς τοῦτο δὲ συνετέλει πρὸ πάντων ἡ κατασκευή του, ἡ σχεδὸν καχεκτική, καὶ τὸ μικρόν του ἀνάστημα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι οὐδέποτε ἐπροκάλεσεν ἔριδας καὶ προκαλούμενος ὑπεχώρει.

Ἐννοεῖται ὅτι τοιαῦται ἀρεταὶ δὲν ἐνοοῦντο ὑπὸ τῶν πολλῶν καὶ ὁ Ἀνδρουλιὸς δὲν εἶχε μὲν ἐχθρούς, ἀλλὰ δὲν εἶχε καὶ θαυμαστὰς καὶ ἡ μεγάλη του ἀνεξικακία ἐθεωρεῖτο ὡς δειλία, ἡ δὲ ὑπερβολική του ἀγαθότης ὡς πνευματικὴ πτωχεία. «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι». Καὶ εἶναι βέβαιον τῷ ὄντι ὅτι ὁ Ἀνδρουλιὸς δὲν ἦτο φωστῆρας. Ἔπειτα ἐκεῖνό του τὸ ἀνάστημα, ἐκεῖνο τὸ σκαρί του . . . Πῶς νὰ δώσῃς σπουδαίαν σημασίαν εἰς ἕνα τέτοιο «ἀντρίτσι», ὡς τὸν ἀπεκάλουν αἱ γυναῖκες ; Ἐγέλα λοιπὸν ὁ κόσμος μαζί του· ὅταν δὲ ἤρχισεν ἡ ἐπανάστασις καὶ ἠκούσθη ὅτι ὁ Ἀνδρουλιὸς παρεσκευάζετο νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸν πόλεμον, ἀνεκάγχασαν καὶ τὰ νήπια. Τινὲς ἐξέφραζαν τὸν φόβον ὅτι δὲν ἤξευρε νὰ κάμῃ χρῆσιν τοῦ τουφεκιοῦ καὶ ἄλλοι ὅτι θὰ τὸ ἐγέμιζε μέχρι στομίου· κάποιος δὲ ἐβεβαίωνεν ὅτι ὁ Ἀνδρουλιὸς ἐξελάμβανε τὸν πόλεμον ὡς χειροπάλαιμα, δι' ὃ καὶ εἶχε κόψει τὰ μαλλιά του σύρριζα διὰ νὰ μὴ τὸν πιάνουν ἀπ' αὐτὰ οἱ Τοῦρκοι.

* * *

Ὡς εἴδαμεν, καὶ αὐτὸς ὁ καπετάνιος Σαϊτονικολὴς δὲν εἶχε καλυτέραν περὶ αὐτοῦ ἰδέαν. Ἀλλ' ὁ Ἀνδρουλιὸς δὲν ἐμνησικάκησε· μετά τινας ὥρας μάλιστα ἐφαίνετο, ὡς νὰ εἶχε παντελῶς λησμονήσει τὴν πικρὰν τοῦ ὁπλαρχηγοῦ φράσιν. Καὶ εἰς τὴν πρώτην ἀψιμαχίαν ἔλαβε μέρος μὲ τὴν λαζαρίναν του. Τί γέλια ἔγιναν μ' ἐκείνην τὴν παλιολαζαρίναν, τῆς ὁποίας τὸ σπασμένο κοντάκι ἦτο δεμένον μὲ σπάγγους καὶ ἡ ὁποία εἶχε μάκρος τριῶν πήχεων.

Μωρ' αὐτό, Ἀνδρουλιό, εἶναι τοῦ Διγενῆ τοῦ Σαραντάπηχου τὸ τουφέκι, τοῦ εἶπε κάποιος.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μάχης τὸν ἔχασαν· εἶχε ἀναμιχθῆ ἴσως μὲ ξενοχωριανοὺς ἤ, τὸ καὶ πειθανώτερον, εἶχε κρυφθῆ. Μόνον δὲ κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τὸν ἐπανεῖδον καὶ τὸ φέσι του ἦτο τρυπημένον ἀπὸ δύο σφαίρας. Ἐξάπαντος τὸ εἶχε κρεμάσει καὶ τὸ ἐπυροβόλησε μὲ τὴν λαζαρίναν του. Τοὐλάχιστον ἐξησκεῖτο εἰς τὴν σκοποβολήν. Ἀλλ' εἰς τὴν ἑπομένην μάχην ἡ κακολογία

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ξβουβάθη. Ὁ Ἀνδρουλιὸς ἐμάχετο ὄρθιος, ἐντελῶς ἀπροφύλακτος. Ἐνόμισαν ὅτι τὸ ἔκαμνεν ἐξ ἀγνοίας τοῦ κινδύνου καὶ τοῦ ἐφώναζαν νὰ πιάσῃ μετερίζι, ἀλλ' ὁ Ἀνδρουλιὸς δὲν ἠθέλησε ν' ἀκούσῃ.

— Ἐμένα δὲ μὲ πιάνει μπάλα, εἶπε μετὰ τὴν μάχην.

— Δὲν σὲ πιάνει μπάλα; πῶς τὸ κατέχεις;

— Ἔχω τίμιο ξύλο.

— Ἀλήθεια;

— Ἔχω αὐτό, ἀπήντησεν ὁ Ἀνδρουλιὸς σοβαρῶς καὶ ἔκαμε τὸν σταυρόν του. Δὲν τὸ κατέχετε; «Ὅποιος κάνει τὸ σταυρό του ἄρμα ἔχει στὸ πλευρό του».

Μετά τινα καιρὸν ἀπεβιβάσθησαν ἐθελονταὶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν. Ἀμέσως ὅμως στρατὸς Τουρκικὸς πολυάριθμος τοὺς κατεδίωξε μέχρι τοῦ ὀροπεδίου τοῦ Λαπάθου, ὅπου τοὺς περιεκύκλωσεν. Ἐθελονταὶ ἐφονεύθησαν πολλοί, θὰ ἐξωλοθρεύοντο δὲ ὅλοι, ἂν δὲν τοὺς ἐβοήθει ἡ ὁμίχλη καὶ ἂν ἔλειπον οἱ ἐντόπιοι ἐπαναστάται, οἵτινες ὑπεστήριξαν τὴν ὑποχώρησίν των καὶ τοὺς ὡδήγησαν νὰ διαφύγουν δι' ἀτραπῶν καὶ χαραδρῶν.

Μεταξὺ τῶν Κρητῶν ἦτο καὶ ὁ Ἀνδρουλιός, ὅστις πολλοὺς ἐθελοντὰς ἔσωσεν. Εἰς τὸ ἀνακάτωμα δ' ἐκεῖνο κι ἐντὸς τῆς ὁμίχλης διέκρινεν ἐγγύτατα ἕνα φοροῦντα ὑψηλὸν σκοῦφον.

— Ἐπὸ ἐδῶ, πατριώτη! ἐφώναξε. Μὴν πᾷς ἀπ' αὐτοῦ θὰ πέσῃς τσὶ Τούρκους.

Ὁ φορῶν τὸν ὑψηλὸν σκοῦφον διηυθύνθη πρὸς αὐτόν, ἀλλ' ὅταν ἐπλησίασεν, ὁ Ἀνδρουλιὸς διέκρινεν ὅτι ἦτο Κιρκάσιος. Δὲν ἐπρόφθασεν ὅμως νὰ καλοσκεφθῇ καὶ ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον κατ' ἀρχὰς εἶχε νομίσει ὡς ἐθελοντήν, ὥρμησε κατ' αὐτοῦ μὲ τὴν λόγχην. Ὄπισθεν τοῦ Ἀνδρουλιοῦ ἦτο κρημνὸς στρωμένος μὲ χαλίκια· ἡ δὲ ἀπόστασις μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Κιρκασίου ἦτο τόσο μικρά, ὥστε δὲν ἔλαβε καιρὸν νὰ στρέψῃ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ τὴν δολιχόσκιον λαζαρίναν...

Ἡ λόγχη ἐπήρχετο κατὰ τοῦ στήθους του, ἀλλ' ὁ Ἀνδρουλιὸς συγχρόνως ἐρρίπτετο εἰς τὸν κρημνὸν μὲ μίαν ἀναφώνησιν:

— Θεὲ Δημητρίου!

Καὶ μετὰ πατάγου παρασύρων τοὺς χάλικας κατεκυλίσθη εἰς τὸν κρημνὸν προπορευομένης μὲ τὸν μεταλλικόν της θόρυβον τῆς λαζαρίνας. Εἰς τὸ κάτω μέρος ἔμεινεν ἀκίνητος. Ὁ δὲ Κιρκά-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σιος, ἀφοῦ ἐπί τινας στιγμὰς τὸν ἔβλεπε κατακυλιόμενον, τώρα ἐζήτει μέρος διὰ νὰ κατέλθῃ μέχρις αὐτοῦ καὶ τὸν αἰχμαλωτίσῃ ἢ τὸν ἀποτελειώσῃ. Ἐπὶ τέλους εὗρε μονοπάτι καὶ ἤρχισε νὰ κατεβαίνῃ· ἀλλὰ μετ᾿ ὀλίγον ἐκινήθη καὶ ὁ Ἀνδρουλιός. Ὁ Θεὸς τοῦ Δημητρίου εἶχε βοηθήσει τὸν νέον Νέστορα, ὅστις μόνον ἀσημάντους τινὰς ἐκδορὰς καὶ ἐλαφρὰν ζάλην εἶχε πάθει. Ἀλλὰ μόλις ἐσηκώθη, ἠκούσθη πυροβολισμὸς καὶ μία σφαῖρα ἐπέρασε πλησίον του. Ἡ λαζαρίνα ἦτο ἐνώπιόν του καὶ ὁ Ἀνδρουλιὸς τὴν ἥρπασε καὶ κράκ, κράκ! τὴν ἔστρεψε καὶ ἐπυροβόλησε κατὰ τοῦ Κιρκασίου...

Νέος πυροβολισμὸς ἀντήχησεν εἰς τὴν χαράδραν καὶ ὁ Κιρκάσιος κατεκυλίσθη μέχρι τῶν ποδῶν τοῦ Ἀνδρουλιοῦ νεκρός.

* * *

Τὴν ἐπιοῦσαν ἔξαφνα ἐνέσπειρε πανικὸν εἰς τὸ χωριὸ ἡ κραυγή:

— Τοῦρκοι! Κερκέζοι!

Ὁ κόσμος ἔγινε ἄνω κάτω· καὶ ἄλλοι μὲν ἔτρεχαν νὰ πάρουν τὰ τουφέκια των, ἄλλοι νὰ προφυλάξουν τὰ παιδιά των, ἄλλοι ν᾿ ἀποκρούσουν τὴν εἰσβολήν.

Ἀλλ᾿ ἀντὶ Τούρκων καὶ Κιρκασίων, εἶδον ἕνα μόνον Κιρκάσιον, ὅστις παραδόξως ἔφερεν ἐπ᾿ ὤμου δύο τουφέκια, ἔνευε δὲ μακρόθεν καθησυχαστικῶς καὶ ἐφώναζεν ἑλληνιστί:

— Μωρ᾿ ἐγώ μαι μὴ φοβᾶσθε!

Δύνασθε νὰ φαντασθῆτε τὸν θαυμασμὸν κι ἔπειτα τὴν εὐθυμίαν τῶν χωριανῶν, ὅταν ἀνεγνώρισαν τὸν Ἀνδρουλιὸν ἐντὸς τοῦ Κιρκασιανοῦ ἱματισμοῦ, ὁ ὁποῖος, σημειώσατε, τοῦ ἤρχετο ὀλίγον μακρὺς καὶ ὑπὲρ τὸ δέον πλατύς.

Τὸν ὑπεδέχθησαν μὲ ἀλαλαγμὸν χαρᾶς καὶ περικυκλώσαντες αὐτὸν τὸν ἠρώτων, ἐνῷ συγχρόνως μετὰ περιεργείας ἐξήταζον τὸν καυκάσιον ἱματισμόν του, τοῦ ὁποίου τὸ στῆθος ἐκάλυπτον ἀλλεπάλληλοι σειραὶ φυσιγγιοθηκῶν. Παρακάτω συνήντησαν τὸν καπετάνιον, τὸν Σαϊτονικολήν, καὶ ὁ Ἀνδρουλιὸς τοῦ προσέφερε τὸ ὅπλον τοῦ Κιρκασίου λέγων:

— Αὐτὸ τὸ σισανεδάκι πρέπει νὰ τό χῃς τοῦ λόγου σου, καπετὰν Νικολή.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ὁ Σαϊτονικολὴς παρετήρησε μὲ θαυμασμὸν καὶ πόθον τὸ ὡραῖον καὶ ἐλαφρὸν ὅπλον. Ἀλλ' ἐνθυμηθεὶς ἴσως τὴν προσβολήν, τὴν ὁποίαν εἶχε κάμει πρὸς τὸν Ἀνδρουλιόν, τοῦ εἶπε μὲ φωνὴν στενοχωρημένην :

— Ὄχι, ὄχι. Ἐσὺ τὸ πῆρες, ἐσὺ νὰ τό χῃς.

Ὁ Ἀνδρουλιὸς ἀπήντησεν ἠρεμώτατα καὶ φυσικώτατα :

— Ἐγὼ θὰ πάρω ἄλλο, καπετάνιο.

Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὁ Ἀνδρουλιὸς ἐπωνομάσθη «Κερκέζος».

ΚΩΝ. ΡΑΔΟΥ

2. Ο ΠΙΛΟΤΟΣ ΤΟΥ ΔΑΡ-ΜΠΟΓΑΖ

Κατεβαίναμε ἀπ' τὴν πόλη. Εἴχαμε περάσει τὰ μπουγάζια, τὴν Τένεδο, καὶ τώρα βγαίναμε ἀπὸ τὸ κανάλι τῆς Χίου, πλώρη κατὰ τὸ Κουσάντασι. Ἤτανε μιὰ νύχτα μοναδική· τὸ μελτέμι εἶχε πέσει ἀπὸ νωρίς· ἡ θάλασσα ἤτανε λάδι· τὰ ἄστρα ἔλαμπαν σὰν μπριλάντια στὸν οὐρανό. Ἐπηγαίναμε μὲ δέκα μίλια· ὅτι ἐχρειάζετο. Ἡ «Ἀργὼ» ἐπαράβγαινε στὰ χρόνια μὲ τὸν καπετάνιο της, τὸν καπετὰν Χαραλάμπη, μὲ τὸ ὑπογένειο τὸ ἀρειμάνιο τὸ ψαρό. Βαπόρι τοῦ Πάλμερ, εἶχε γηράσει στὴν Ἀγγλία πρὶν ἀκόμα ἔλθῃ στὰ νερά μας. Μὰ ἂς εἶναι καλὰ ἡ μπογιὰ τῆς Μουράμπιας, ποὺ τό κανε καινούργιο ! Ἤμαστε στὸ κάτω πόστο, ὁ δεύτερος κυβερνοῦσε ἀπάνω. Ἤτανε ἡ ὥρα, ποὺ ὁ καπτὰν Χαραλάμπης τραβοῦσε τὸ ναργιλέ του. Ἦρθε μπρὸς αὐτὸς καὶ πίσω ὁ καμαρότος μὲ τὸ ναργιλὲ καὶ ξαπλώθηκε στὴ συνηθισμένη θέση του.

— Φέρε καὶ φωτιά ! Ἔλα, ἔλα, γιὰ τὸ ὄνομα τῆς Παναγίας! κουνήσου... Καὶ τὸν καφέ ! ὅλα θὰ σᾶς τὰ λένε !

Μαζευτήκαμε τριγύρω του, ποιὸς στὸν πάγκο, ποιὸς σὲ σκαμνί, τυλιγμένοι καλὰ στὰ καπότα μας· μία ψυχρίτσα σὲ τρυποῦσε ὣς τὸ κόκαλο. Ἐπὶ ἕνα τέταρτο μιλιά· δὲν ἄκουγες παρὰ τὸ γουργουρητὸ τοῦ ναργιλέ. Χωρὶς αὐτὸ τὸ προοίμιο ὁ καπτὰν Χαραλάμπης δὲν ἄρχιζε ποτὲ τὸ διήγημά του. Ὅταν εἴχαμε μπουνάτσες, μᾶς ἔλεγε κάθε βράδυ σχεδὸν ἀπὸ ἕνα. Ἤτανε πάν-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τοτε μία ἱστορία τῆς Ἐπαναστάσεως.Ὄχι ὅτι τὰ εἶχεν ἰδεῖ, διότι εἶχε γεννηθῆ τὸ τριανταένα. Ἀλλὰ τὰ εἶχεν ἀκούσει ἀπὸ τὸν πατέρα του, τὸν καπετὰν Κίρκο Σαή. Ὁ Κίρκος Σαὴς ἢ Γκαϊβὸς μ' ἕνα μάτι, πού βλεπε περισσότερο ἀπὸ δύο, ὀνομαστός, ἐστάθη ἐπιστάτης τῶν καραβιῶν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ποὺ εἶχε στὴ σκάλα τῶν Σαλώνων ὁ Τεπελενλής. Κοντὸς τόσος δούλης, αὐτὸς καὶ τὸ μακρὺ γιαταγάνι, ποὺ εἶχε στὸ σελάχι του, σχηματίζανε ἕνα σταυρό. Ἤτανε ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος στὴ σκάλα τῶν Σαλώνων καὶ στὸν Ἔπαχτο. Στὸν πόλεμο κυβερνοῦσε ἕνα μίστικο. Ἔκανε δέκα μάχες· ἔχασε τὸ χέρι του ἀπὸ σμιδράλι, ἐπῆρε τὸ ἀριστεῖο τοῦ ἀγῶνος καὶ σύνταξη ἑξήντα δραχμὲς καὶ τραβήχτηκε στὸ Γαλαξίδι. Ἤτανε ἡ ζωντανὴ ἱστορία τῆς ἐπαναστάσεως.

— Πότε ἔκαψε, καπτὰν Γιάννη, ὁ Κανάρης τὸν Καραλή ;

— Ἔξι Ἰουνίου 1822.

— Πότε ὁ Ἰσμαὴλ πῆρε τὴν Κάσσο ;

— Στὰ 24,

Ἀπ' αὐτὸν τὰ εἶχε μάθει ὁ γυιός του ὁ καπτὰν Χαραλάμπης, χιλιάδες λεπτομέρειες καὶ χιλιάδες ἀνέκδοτα, μόνη κληρονομία ἀπ' τὸν πατέρα του, τὰ ἔλεγε καὶ τὰ ξανάλεγε, τὰ ἐκλωθογύριζε αἰωνίως εἰς τὸ κεφάλι του. Εἶχαν γίνει τόσο πολὺ δικά του, ὥστε ἐνόμιζε κι ὁ ἴδιος ὅτι τὰ εἶδεν, ὅτι ἦτο παρὼν καὶ αὐτὴ τὴν ἐντύπωση τοῦ ἔκανε. Δὲν ἦταν ψέματα, δὲν ἦταν παραμύθια.

* * *

Ἤμεθα πάντα πλώρη στὸ Κουσάντασι καὶ ἀνάμεσα νησιοῦ καὶ στεριᾶς ἀρχίζει νὰ ξεχωρίζῃ ἡ μπούκα τοῦ Δὰρ-Μπογάζ.

—Τὸ φανάρι τοῦ Κότσικα ! λέει ὁ καπτὰν Χαραλάμπης καὶ ἐτράβηξε δυνατὰ καὶ γρήγορα γρήγορα καὶ πολλὲς φορὲς τὸν ναργιλέ του. Ἡ διήγηση ἐπλησίαζε :

Γιὰ σᾶς τὸ φανάρι τοῦ Κότσικα, εἶπε, εἶναι ἕνα φανάρι, ὅπως τὸ φανάρι τῆς Παραπόλας, καὶ ὁ Κότσικας εἶναι ἕνας κάβος, ὅπως ὁ κάβο Πάππας. Γιὰ μένα ὅμως εἶναι διαφορετικό, ὁλόκληρη ἱστορία. Δὲ θὰ μπορέσω ποτὲ νὰ ξεχάσω τὸ Νικόλα τὸν Φραγγιὸ ἀπ' τὸ Κουσάντασι καὶ τὴ φρεγάδα τοῦ Πατρονάμπεη, ποὺ βούλιαξε μπροστὰ στὸν Κότσικα, χωρὶς τὸν Φραγγιὸ μιὰ βραδιὰ τοῦ 23, Σάμος καὶ ἑλληνικὸς στόλος πέφταν στὰ χέρια

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τοῦ Καπουδὰν πασᾶ. Καπτὰν Νικόλας! Ἦτανε Κουσαντασιανός. Μικρὸ ἡ φτώχεια τὸν ἔκανε νὰ πάῃ μεροκαματάρης μέσα βαθιὰ στὴν Ἀνατολὴ ἴσαμε τὸ Ἀφιὸν Καρὰ Χισάρ· φαντάσου! Γύρισε μὲ κάτι παραδάκια, πῆρε βάρκα, πῆρε γυναῖκα κι ἔχτισε τὴν καλύβα του στὸ γιαλό, κοντὰ στοὺς ψαράδες, ὄχι μακριὰ ἀπὸ τὸ Κουσάντασι. Ψαρὰς καὶ αὐτὸς στὴν ἀρχή. Μὲ τὴν ψαρικὴν ὅμως δὲν ἔκανε μεγάλα πράματα, ἀλλὰ τοῦ χρησίμεψε νὰ μάθῃ ὅλα τὰ νερά, ὅλες τὶς ξέρες, ὅλες τὶς κακοτοπιές, τὰ ρέματα ἀπὸ τὸν Τσεσμὲ γύρω γύρω ὥς τοὺς Φούρνους καὶ μέσα στὸ Δὰρ Μπογὰζ ὥς κάτω στὸ Μπουδρούμι· σιγὰ σιγὰ δὲν περνοῦσε ξένο καράβι χωρὶς νὰ πάρῃ πιλότο τὸν καπτὰν Νικόλα, γιατ' ἦταν καὶ γλυκομίλητος, δὲν ἦταν ἀγρίμι σὰν τοὺς ἄλλους. Ἔτσι λοιπὸν ὁ Φραγγιὸς ἔκανε τὴ δουλειά του, ἔχτισε σπίτι καὶ στὴν καλύβα, ποὺ τῆς ἔθαβεν ὁ ἄμμος τὰ παράθυρα, ἔβαλε τὸν ὑποταχτικό του τὸ Γιωργή. Καὶ ὅλο πήγαινε μπροστά. Ὁ ναύαρχος ὁ Φραντσέζος δὲν ἔβγαινε ἀπὸ τὴ Σμύρνη χωρὶς νὰ ζητάῃ τὸν καπτὰν Νικόλα. Καὶ τὸ «καραβάνι τῆς Ἀνατολῆς», ποὺ ἐρχότανε δύο φορὲς τὸν χρόνο ἀπ' τὴ Μαρσίλια, τὸν Φραγγιὸ ζήταγε γιὰ πιλότο. Καὶ δούλευε, δούλευε ὁ Νικόλας, γιατ' εἶχε δύο ἀγόρια καὶ δύο κορίτσια ν' ἀναστήσῃ, καὶ τὸ χειμῶνα, ποὺ χαλοῦσαν οἱ καιροί, βγαῖναν οἱ γαλιότες μὲ τοὺς κουρσάρους καὶ λιγόστευαν οἱ δουλιές· στὸ σπίτι του ὅλοι δουλεύανε, μικροὶ μεγάλοι· πλέκανε δίχτυα, κιούρκους, καλάθια καὶ πωλοῦσαν στὸ Κουσάντασι, στὰ Σώκια καὶ στὴ Σάμο ἀκόμη μέσα στὸ Τηγάνι. Ὅλα λοιπὸν πήγαιναν καλά. Καὶ ὅμως ἡ κυρα Ρήνη, ἡ γυναῖκα του, μουρμούριζε πάντα λιγάκι. Δὲν ἦταν κουτὴ ἡ κυρα Ρήνη, ποὺ δὲν καθότανε ποτὲ ἥσυχη, σάματι νά χε τὸ καρφί. Ὅταν ὁ καπτὰν Νικόλας γύριζε ἀπ' τὸ Τηγάνι, ἀπ' τὸ Βαθύ, ἀπ' τὸ Καρλόβασι, καὶ τώρα κάμποσο καιρό, ὅλο στὴ Σάμο βρισκότανε· ἤτανε σὰν διαφορετικός, ξαναμμένος. Ἡ κυρα Ρήνη τὸν κοίταζε προσεκτικὰ μὲ τὰ δυὸ μεγάλα της μαῦρα μάτια κι ἄρχισε νὰ γίνεται μελαγχολική. Δὲν τῆς ἄρεσε. Ὁ φρόνιμος καπτὰν Νικόλας ἄρχισε νὰ περπατάῃ σειώντας καὶ λυγιώντας. Κρέμασε ἕνα ἀσημοκαπνισμένο χατζάρι. Ἡ κυρὰ Ρήνη ἔκανε τὸ σταυρό της. Σιγὰ σιγὰ ξεσκεπάστηκε περισσότερο. Ἄρχισε νὰ βγάνῃ λόγο στὰ παιδιά του καὶ τὸν ὑποταχτικό του τὸ Γιωργή, ποὺ τὸν κοίταζε μὲς τὸ στόμα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ραγιάς, ἔλεγε, τὶ θὰ πῇ ραγιάς; Ραγιὰς δὲν θὰ πῇ τίποτε. Μὴ σ' ἀκούσω, μωρὲ Γιωργή, καὶ πῇς πιὰ ραγιάς, Ἕλληνας νὰ λές! Καταλαβαίνεις;

Εἶσαι Ἕλληνας! Εἴμαστε Ἕλληνες!

Ἔπειτα τραβοῦσε ἀπ' τὸν κόρφο του κάτι τυπωμένα χαρτιὰ καὶ μὲ μεγάλη δυσκολία, ἀλλὰ ἐπιμονή, ἐσυλλάβιζε:

Κεραυνόλαμπον σπαθί μου τρομερὰν κροτεῖ σφαγήν,
θύελλαν τὸ καριοφίλι πνέει φρίκην καὶ φυγήν.

Κι ἔπειτα τὸ μάθαινε καὶ στὰ παιδιά. Ἡ κυρὰ Ρήνη τὴν ἔπιασε τρομάρα.

— Τί εἶναι αὐτά, χριστιανέ μου; τρελλάθηκες στὰ γεροντάματα; θέλεις νά ρθουν τὰ ζεϊμπέκια νὰ μᾶς σφάξουν; ὁ καπτὰν Νικόλας ἐθύμωνε.

— Τὸ μυαλό σου καὶ μιὰ λύρα καὶ τοῦ μπογιατζῆ ὁ κόπανος. Δὲν κοπιάζουνε ἀπὸ δῶθε τὰ ζεϊμπέκια! Αὔριο θ' ἀκούσῃς τὸ Σαμιώτικο σπαθί! Καὶ τοῦτα, ποὺ σᾶς διαβάζω, εἶν' ἅγια πράματα. Τὰ τραγούδια τοῦ κυρίου Κλεάνθη τοῦ ποιητῆ τῆς Σάμος. Ποῦ ξέρεις ἐσὺ τὶ σοῦ γίνεται! Καὶ δός του ὁλοένα στὴ Σάμο νὰ τρέχῃ μὲ τὰ παιδιὰ τοῦ σχολείου ἀπὸ πίσω ἀπὸ τὸν Κλεάνθη. Σὲ λίγες μέρες πραγματικῶς ἦρθε στὴ Σάμο ὁ Λυκοῦργος ὁ Λογοθέτης. Ὁ Λαχανὰς ὕψωσε τὴ σημαία τῆς ἐλευθερίας, ἔφειαξαν στρατό, ὠχυρώσανε τὸ μέρος κι ἔπειτα ἐβγῆκαν στὴ στεριὰ καὶ ἀνέβηκαν στὸ βουνὸ τῆς Μυκάλης, πῆγαν ὥς τὰ Σώκια σφάζοντας Τούρκους καὶ κάνοντας πλιάτσικο. Δὲν ἔμεινε τέντζερες, ἀλέτρι, βόϊδι, ἀρνί, ποὺ νὰ μὴν πάῃ στὴ Σάμο καὶ φωτιὰ στὴ φωτιά.

Οἱ Τοῦρκοι πρόγγιξαν πέρα καὶ φεύγανε σὰν τὰ γίδια. Τότε πλέον ὁ καπτὰν Νικόλας πῆγε νὰ τρελλαθῇ.

Πήδαγε ὥς ἐκεῖ πάνω καὶ φώναζε «πᾶνε στὴν κόκκινη μηλιά». Ἤθελε νὰ τρέξῃ μαζί. Ἡ κυρὰ Ρήνη τὸν ἔκλεινε μέσα.

Βρὲ ἀναθεματισμένε, ποῦ θὰ πᾷς νὰ χάσῃς τὴ ζωή σου! Δὲ λυπᾶσαι τὰ παιδιά! θὰ μοῦ τρέξῃς τώρα μαζὶ μὲ τοὺς Σαμιῶτες τοὺς σπαντίδους;

Γιὰ νὰ ξεθυμάνῃ καὶ νὰ ξεντροπιασθῇ στὸν κύριον Κλεάνθη καὶ τοὺς Σαμιῶτες ὁ Φραγγιός, πάει στὸ γιαλό, μπαίνει στὸ καΐκι του τὴν «Ἀλωποὺ» καὶ πηγαίνει καὶ ἁρπάζει τὴν νύχτα ἕνα κανόνι τούρκικο ἀπὸ τὴν τάπια τῆς Καναπίτσας, στῆς Ἀσίας τὸ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μέρος· οἱ τοπτσῆδες ροχαλίζανε στὰ καλύβια τους καὶ τὸ πάει στὸ Τηγάνι τῆς Σάμου, ποὺ ἔχτιζαν τὸ φρούριο τοῦ Λυκούργου. Ἀργότερα, ὅταν ἦλθαν τὰ Ὑδραίϊκα, Σπετσιώτικα καὶ Ψαριανὰ καράβια, εἶχε καινούριους ἐνθουσιασμούς. Παίρνει τὸ βόϊδι του τὸ «Μελιό», ποὺ τό χε μανάρι καὶ μὲ τὰ παιδιὰ μαζὶ καὶ μὲ τὸ Γιωργὴ σπρωξιές, κλωτσιές, τράβα τὴν οὐρά, τὸ ρίχνουν μὲς στὸ καΐκι. Τὸ στέλνει στὸ ναύαρχο Σαχτούρη μὲ τὸ ἑξῆς γράμμα :

Ἐξοχώτατε ναύαρχε καπτὰν Γιωργάκη.

Σὲ προσκυνῶ· μὲ τὸ παρὸν λαβαίνεις καὶ τὸ βόδι νὰ τὸ φᾶνε οἱ ἀνθρῶποι τῆς φλότας εἰς ὑγείαν τῆς Πατρίδος καὶ νίκας κατὰ βαρβάρων δωρούμενος.

ὁ πιλότος

καπτὰν Νικόλας Φραγγιὸς Κουσαντασιανός.

Ἡ κακομοίρα ἡ κυρὰ Ρήνη ἐξακολουθοῦσε νὰ φωνάζῃ :

— Αὐτὰ θὰ μᾶς φέρουνε τὰ ταγκαλάκια καὶ τὰ ζεϊμπέκια νὰ μᾶς σφάξουν μὲς τὰ σπίτια μας καθὼς στὴ Χίο. Καὶ πραγματικῶς αὐτὴ τὴ φορὰ ὁ κίνδυνος ἤτανε κοντά. Τὰ πράγματα δυσκόλεψαν. Οἱ Σαμιῶτες ὑποχωρήσανε στὸ νησί τους. Τὰ τούρκικα στρατεύματα ἄρχισαν νὰ ἔρχωνται μυρμήγκια ἀπ᾽ ὅλα τὰ μέρη. Ἡ Τουρκιὰ ἤθελε νὰ πιάσῃ τὴ Σάμο, νὰ χαλάσῃ τὰ σχέδια τοῦ Λυκούργου. Ὁ καπτὰν Φραγγιὸς συλλογιζότανε : «Νὰ μποροῦσα νὰ πούλαγα τὸ σπίτι, νὰ πέρναγα τὴ φαμίλια στὴ Σάμο καὶ νὰ πήγαινα μὲ τὰ πολεμικά». Νὰ φύγουν, ἤτανε σύμφωνη καὶ ἡ κυρα Ρήνη. Ἀλλὰ ποιὸς ἀγόραζε τώρα ; Φόβος καὶ τρόμος κρατοῦσε πέρα καὶ πέρα ἀπὸ τὸ Ἀϊβαλὶ ὥς τὸ Μπουδρούμι. Τέλος πάντων τό δωσε σ᾽ ἕνα Τοῦρκο γιὰ ἕνα κομμάτι ψωμί. Ἤτανε καιρός. Οἱ ζεϊμπέκοι καὶ οἱ μπασιμπουζοῦκοι ἦσαν πιὰ κοντά. Οἱ φωτιές τους ἐφαίνοντο ἐπάνω στὶς ραχοῦλες· αὔριο θά τανε στὸ γιαλό. Ρίξανε ὅτι εἶχαν καὶ δὲν εἶχαν, ροῦχα, κρεββάτια, σοφάδες, τεντζερέδες, κότες, τὴ γίδα, δίχτυα, κοφίνια, τοὺς βασιλικοὺς καὶ τὶς γαρουφαλιὲς μέσα στὸ καΐκι καὶ κάνανε πανιά. Ἡ κυρα Ρήνη ἔλεγε :

— Πᾶμε στὰ Βουρλά, πᾶμε στὶς Φῶκες, μὰ ὄχι στὴ Σάμο, μέσα στὴ φωτιά, νὰ κλειστοῦμε σὰν τὰ ποντίκια. Νά ! αὔριο θὰ τὴν πάρουν κι αὐτὴν οἱ Τοῦρκοι, τί νομίζεις ;

— Κατάπιε λοιπὸν τὴ γλῶσσα σου, γυναῖκα, ποὺ θὰ μοῦ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πῆς πῶς θά πάρουν τὴ Σάμο ! Νὰ ἀπὸ δῶ θὰ τὴν πάρουν ! ἔλεγε ὁ Φραγγιός καὶ χτυποῦσε τὸν ζερβὸν ἀγκῶνα του μὲ τὴν παλάμη τοῦ δεξιοῦ του χεριοῦ. Ἔβαλε πλώρη κατὰ τὸ Βαθὺ τῆς Σάμου. Ὁ ἄνεμος λεπτὸς καὶ καθαρός. Ὅλο τὸ ἀπομεσήμερο ἀρμένιζαν. Ὁ πονέντες δὲν τοὺς ἄφηνε καὶ πήγαιναν ὅλο βόλτες. Τὸ Δὰρ Μπογὰζ ἔδειχνε ρέμα δυνατό. Κι ὅλο ἕνα ἐβράδιαζε.

* * *

Ὁ Τουρκικὸς στόλος μοιρασμένος σὲ δυὸ προσπαθοῦσε νὰ πλοκάρη τὴ Σάμο κι ἔπειτα νὰ κάνη πλάτες στὸ στρατὸ νὰ περάση τὸ Δὰρ Μπογὰζ μὲ τὶς φελοῦκες καὶ νὰ κάνη ἀπάνω στὸ νησί. Ὁ μισὸς λοιπὸν ἤτανε πρὸς ὥρας ἀραγμένος ἀποκάτω ἀπ' τὸν κάβο τῆς Καναπίτσας, στὸ πλευρὸ τῆς Ἀσίας, κάτω ἀπ' τὸ Δὰρ Μπογὰζ σότο βέντο τοῦ ἑλληνικοῦ Ὁ ἄλλος μισός, ποὺ εἶχε κατέβη ἀπὸ τὰ Δαρδανέλλια, ἤτανε ἀπόξω ἀπ' τὸ κάστρο τῆς Χίου στὴν ἄγκυρα καὶ μελετοῦσε νὰ πέση μὲ περίσταση μὲς στὸ Δὰρ Μπαγὰζ ἀπὸ πάνω. Πρώτη εἶχε σαλπάρει ἡ φεργάδα «Ἐσμὲ» γιὰ κατασκόπευση κι ἦρθε στοὺς Φούρνους, ἔπειτα στὸ Καρλόβασι καὶ τραβοῦσε στὸ Κουσάντασι πρίμα. Οἱ δικοί μας πάλι, ἡ μοῖρα τοῦ κυρ Γιωργάκη Σαχτούρη, ἡ μοῖρα τοῦ Κολανδρούτσου καὶ οἱ Ὑδραῖοι καὶ Ψαριανοὶ μπουρλοτιέροι, εἶχαν ρίξει τὴν ἄγκυρα πίσω ἀπὸ τὸν Ἄσπρο κάβο κατὰ τὸ Τηγάνι. Ἔξαφνα λοιπὸν τοῦ παρουσιάστηκε τοῦ καπτὰν Νικόλα ἡ τούρκικη φεργάδα σὰν στοιχειό. Δὲν ἐπερίμενε τούρκικο τόσο κοντά. Τοῦ ρθε ἡ ἰδέα νὰ χωθῆ μὲς στὸ Δὰρ Μπογάζ, μὰ δὲν ἐπρόφταινε. Ἡ ὁλοκαίνουργη φεργάδα, ὅλα τὰ πανιά της ἔξω, ἐρχότανε κατὰ πάνω του. Ἔλαμπε ὅλη. Ἡ φιγούρα της μπροστὰ χρυσή, ἡ πρύμη ψηλή, κεῖ πάνω, ὅλο μπιχλιμπίδια. Πενήντα τέσσαρες μπουκαπόρτες ἀνοιχτὲς δείχνανε τὰ μεγάλα της κανόνια. Ὅταν ἔγινε σὲ τίρα κανονιοῦ, ἔρριξε μιὰ τοῦ δύστυχου καπτὰν «Ἔλα πάνω». Τί νὰ κάμη ; Λιγόστεψε τὸ πανί του, πάει κατὰ τὴ φεργάδα· αὐτὴ ἐστάθηκε κι ἔρριξε τὴ σχοινένια σκάλα. Ἄσπρος σὰν τὸ πανὶ ὁ Φραγγιὸς σκαρφάλωσε ἀπάνω. Ἤξερε τὰ τούρκικα. Τὸν πῆγαν στὸν Πατρονάμπεη. Χαιρετηθήκανε.

— Ποῦ πᾶς ;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΣΤΑΜ-1 Μ Νανά Νανά

— Φεύγω, ὑψηλότατε, γιατὶ φοβᾶμαι τὰ ταγκαλάκια.

Ἤτανε κι ὁ μουτεσαρίφης τοῦ Κουσάντασι μέσα. Τὸν ἐγνώρισε.

«Πατρονάμπεη, τοῦ λέει, ἔχεις τὸν καλύτερο πιλότο στὰ χέρια σου. Ἀπ' αὐτὸν ἄλλος δὲν εἶναι νὰ σὲ πάῃ μὲς στὸ Δὰρ Μπογὰζ τὰ μεσάνυχτα».

Ὁ καπτὰν Νικόλας ἀνατρίχιασε. «Νὰ πάω τὸ θάνατο μὲς στ' ἀδέρφια μου!»

Ὁ Πατρονάμπεης ἐχάϊδεψε δυὸ τρεῖς φορὲς τὸ ὡραῖο ξανθό του γένι. Ἔσπρωξε τὸ σαρίκι του ἴσαμε τὰ φρύδια, ἔβαλε τὸ ἄσπρο του ἀριστοκρατικὸ χέρι στὶς μαλαμοκαπνισμένες πιστόλες του καὶ μὲ τὸ ἄλλο τράβηξε ἕνα πουγγὶ φλωριά.

— «Γκιαούρ!», τοῦ λέει, «κοίτα με καλὰ στὰ μάτια».

Ὁ καπτὰν Νικόλας εἶχε συνέλθει. Τὸν κοίταξε ἀτάραχος.

«Γκιαούρ»! τοῦ λέει δείχνοντας τὰ πιστόλια καὶ τὸ πουγγί «ἢ τοῦτο ἢ κεῖνα! θὰ μὲ πᾶς στὸ Δὰρ Μπογάζ!»

Ὁ καπτὰν Νικόλας εἶχε κάνει πλέον τὸ σχέδιό του.

— Μεῖνε μαζί μας κολαοῦζος, τοῦ λέει ἑλληνικὰ ὁ μουτεσαρίφης, συλλογίσου τὴ φαμίλια σου πού 'χεις στὸ καΐκι. Ὁ Πατρονάμπεης εἶναι σκύλος. Θὰ τοὺς βουλιάξῃ καὶ θὰ σκοτώσῃ καὶ σένα! Μεῖνε στὴ δούλεψη τοῦ Πατισάχ, δὲν θὰ μετανοιώσῃς.

— Πατρονάμπεη, εἶπε, ὁ καπτὰν Νικόλας κι ἔβαλε τὸ χέρι στὸ λαιμό του, εἶμαι πιστὸς στὸ ντοβλέτι καὶ μένω μὲ ὅλη μου τὴν εὐχαρίστηση.

— Ἄφεριμ! ἐφώναξε ὁ Τοῦρκος καὶ τοῦ ριξε τὸ πουγγί. Ἄειντε νὰ δώσῃς τ' ἄσπρα στοὺς δικούς σου καὶ νὰ γυρίσουν στὸ Κουσάντασι. Εἴμαστε μεῖς νὰ τοὺς διαφεντέψουμε. Στὰ ζεϊμπέκια νὰ λέτε πὼς εἶναι στὴ δούλεψή μου καὶ φτάνει.

Ὁ καπτὰν Νικόλας πῆρε τὰ φλουριὰ κι ἔτρεξε στὸ καΐκι. Ἤτανε ὅλοι σὰν πεθαμένοι.

— Νικόλα μου, Νικόλα μου! εἶπε ἡ κυρα Ρήνη.

— Μὴ φοβόσαστε! δὲν εἶναι τίποτα! τοὺς λέγει ὁ κακομοίρης ὁ καπτὰν Νικόλας μὲ ψεύτικο κουράγιο.

Τὴν ἀγκάλιασε, ἀγκάλιασε τὰ παιδιά. Ἔκανε νὰ τὸν πάρῃ τὸ παράπονο. Μὰ κρατήθηκε. Κεῖνοι κλαίγανε. Πῶς βαστήχτηκε! Καημένος καπτὰν Νικόλας! Ἀγκαλιάζοντας τοὺς κρυφομίλησε: Κάντε πὼς πᾶτε στὸ Κουσάντασι καὶ μὲ τὴ σκοτείνια βγῆτε στὴ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ζωοδόχο πηγὴ καὶ πᾶτε στὸ Δεσπότη, τὸν Ἅγιο Σάμου τὸν Κύριλλο, νὰ σᾶς δώση κονάκι. Κατάπιε τὰ δάκρυά του.

Καταλάβαινε πὼς δὲν εἶχε κουράγιο νὰ βλέπη τὸ καΐκι του, πού φευγε μὲ τοὺς δικούς του, ποὺ δὲν θὰ τοὺς ξανάβλεπε. Ὁ Πατρονάμπεης σηκώθη καὶ ἐπήγαινε κι ἐρχότανε, ἔπειτα ξανακάθησε κι ἐφέρανε τὸν καφέ. Εἶπε νὰ δώσουν καὶ στὸν καπτὰν Νικόλα κι ἔπειτα εἶπε:

«Τώρα νὰ γυρίσωμε πίσω νὰ πᾶμε στὸν Τσεσμὲ καὶ στὸ Κάστρο νὰ εἰδοποιήσωμε ὅλα τὰ καράβια γιὰ αὔριο.

Ὁ καπτὰν Νικόλας καφὲ ἔπαιρνε ἢ φαρμάκι; Ὡρτσάρισε λοιπὸν ἡ φεργάδα. Δύο ὧρες τὸ πρωῒ ἤτανε μπροστὰ στὸ Κάστρο. Μὲ τὸν ἥλιο βγήκανε στὸν Τσεσμὲ γιὰ νὰ ἰδοῦν, ποὺ θὰ κρέμαγαν Χριστιανούς. Τέσσαρα παλικάρια ἴσαμ' ἐκεῖ πάνω. Τοὺς εἶχαν πιάσει μὲ τ' ἄρματα στὰ χέρια· τοὺς κρέμασαν σ' ἕνα πλάτανο.

— Παναγία μου, ἔλεγε μέσα του ὁ καπτὰν Νικόλας, τ' εἶδαν τὰ μάτια μου! Δὲ θὰ γίνη ποτὲ ἡ χάρη σου, Παναγία μου, νὰ τελειώσουν τὰ βάσανά μας!

Ἐξαλίστηκε κι ἄρχισε σχεδὸν δυνατὰ νὰ ψέλνη «Θεοτόκε ἡ ἐλπίς...» κι ἐπήγαινε τρικλίζοντας σὰν μεθυσμένος. Ἔπειτα σώπασε, ἴσασε τὸ κορμί του, ἐσταύρωσε τὰ χέρια του πίσω, ὅπως συνήθιζε, καὶ βάδιζε μὲ βῆμα σταθερὸ καὶ μὲ τὸ νοῦ του ὅλο στὸν Κλεάνθη, στὸν Λυκοῦργο καὶ στὴν ἐλευθερία.

Τὸ βράδυ ὁ πασὰς ἔβαλε τὸ σινιάλο τοῦ μισεμοῦ κι ὅλος ὁ στόλος σηκώθη στὰ πανιά. Ἡ φεργάδα «Ἐσμὲ» ἀρμένιζε μπροστά, τρία φανάρια στὴν πρύμη, σινιάλο: «ἀκολουθεῖτε»· ὅλα τ' ἄλλα φῶτα σβυσμένα. Ὁ καιρὸς στὴν τραμουντάνα. Ὅλα ἐπήγαιναν πρίμα καὶ μὲ πολλὰ πανιά, ἀλλὰ ποῦ νὰ τὴν φθάσουν! Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἤτανε μιὰ χαρὰ αὐτὴ ἡ φεργάδα, ἐγγλέζικο σκαρί, ὅλο χάλκωμα τὰ βρεχάμενα. Ἔσχιζε τὴ θάλασσα σὰν γοργόνα.

***

Ὁ ἥλιος ἔχει πολλὴ ὥρα βασιλέψει, ἡ μαυρίλα μεγαλώνει ἀκατάπαυστα, ὁ καιρὸς δυνάμωνε· σύννεφα ἄρχισαν καὶ συχνὲς ψιλὲς βροχές, σκοτάδι πίσσα. Ἂν δὲν μποῦμε ἀπόψε στὸ Δάρ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μπογάζ, ἔλεγε ὁ Πατρονάμπεης, δὲν θὰ μποῦμε ποτέ. Ἔτσι εἶναι, ὑψηλότατε, εἶπε κι ὁ καπτὰν Νικόλας. Τέτοια βραδιὰ δὲν τὴν ξαναβρίσκουμε. Ὁ Πατρονάμπεης τὸν ἐκοίταξε στὰ μάτια. Φωνάζει τέσσερες γενιτσάρους.

— Δέστε μου τὸν πιλότο στὸν πάγκο τῆς βάρδιας.

Φοβήθηκε μὴ τὸν ρίξη ἔξω καὶ τοῦ πηδήση ἔπειτα στὴ θάλασσα. Ἅρπαξαν σὰν τὸ πούπουλο τὸν καπτὰν Νικόλα καὶ τὸν ἔδεσαν σφιχτὰ ἀπὸ τὴ μέση κι ἀπὸ τὰ ποδάρια, ὥς ποὺ νὰ πῆ ὄχ! Θὰ δίνης τὴ ρότα, πιλότε, καθαρὰ καὶ ξάστερα. Ἔπειτα γυρίζει στὸν πιὸ ἄγριο γενίτσαρο καὶ τοῦ λέγει: «Χασιὶν· τὸ νοῦ σου νὰ μὴ μᾶς φιάξη καμιὰ δουλειὰ ὁ Γιουνάν. Νὰ τοῦ πάρης τὸ κεφάλι μὲ τὸ γιαταγάνι στὸ πρῶτο σημεῖο. Τὰ σκαντάγια ὁλοένα νὰ δουλεύουνε, νὰ ρωτᾶν τὸ βάθος». Ἐνῶ τὸν δένανε τὸν καπτὰν Νικόλα, τοῦ εἶπε ἀκόμα:

— Ἔλα, ἂν μὲ μπάσης ἀπόψε στὸ Μπογάζ, νὰ ἐδῶ! καὶ ἄγγιξε μὲ τὸ ἕνα χέρι του τὸ σαρίκι του, μάρτυς μου ὁ Προφήτης, γίνεσαι μπὰς ρεῒς μὲ τριάντα χιλιάδες ἄσπρα λουφὲ τὸ χρόνο.

—Πέκεϊμ, ἀφέντη μου, ἀπεκρίθη ὁ καπτὰν Νικόλας κι ἔτρεμε ἀπὸ τὸν πόνο τοῦ σχοινιοῦ.

* * *

Στὴ Σάμο ὅλα ἔξω εἶναι κατασκότεινα. Στὰ κανονοστάσια οὔτε τσιμπούκι δὲν ἀνάβουν. Οἱ βάρδιες μονάχα ποὺ καὶ ποὺ ἀκούονται. Ὁ καπετὰν Σταμάτης, ὁ γενικὸς ἐπιθεωρητὴς Λαχανάς, τρέχουν ἀπὸ ντάπια σὲ ντάπια μὲ τὸ κλεφτοφάναρο στὸ χέρι γιὰ νὰ δοῦν, ἂν εἶναι ὅλοι στὴ θέση τους. Στὸν Ἄσπρο κάβο ἑξήντα κανόνια εἶναι ἕτοιμα, τὰ φυτίλια κοντά. Στὸ Τηγάνι, στὸ φρούριο τοῦ Λυκούργου, ἄλλα ἑξήντα. Οἱ κανονιέροι κοιμοῦνται γύρω μὲ τὰ μπράτσα ἀνασκουμπωμένα, τὶς μπαλάσκες φορεμένες· οἱ κουβάδες μὲ τὸ νερό, τὰ σκουπιστήρια τῶν κανονιῶν ὅλα εἶναι ἕτοιμα. Ὁ Σαχτούρης πάει στὰ μπουρλότα γιὰ νὰ ἰδῆ. Ὅλοι οἱ συντροφοναῦτες εἶναι παρὼν ἢ εἶναι ὄξω καὶ γλεντᾶνε, πάντα καλὰ χαρτζιλικωμένοι, καθὼς εἶναι. Τὸ φανάρι τοῦ Κότσικα εἶναι σβηστό. Παντοῦ σκοτάδι. Μόνο ψηλά, στὴ Ζωοδόχο Πηγή, τὸ καντήλι φέγγει θαμπὰ τοὺς καλογέρους, πού χουν ὁλονυχτία, ἀλλὰ καὶ τ᾽ ἄρματα κοντά. Ἐκεῖ καὶ ὁ Δεσπότης

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὁ Κύριλλος μὲ τὰ πιστόλια στὴ μέση χωμένος στὸ στασίδι του, ξέπλεκα τὰ μαλλιά του σὰν λιοντάρι. Καὶ στὴν πόρτα τῆς Ἐκκλησιᾶς πεσμένη στὰ γόνατα εἶναι καὶ ἡ φαμίλια τοῦ καπτὰν Νικόλα,

«Ζητώντας καταφύγιο σάν ὀρφανὰ πουλιά,
ὅπ᾽ ἀετὸς τὰ κυνηγᾷ καὶ χάνουν τὴ φωλιά».

Πέρα στὰ Σώκια ὅμως τὰ πράγματα εἶναι ἀλλοιώτικα. Οἱ Τοῦρκοι γλεντᾶνε ἀπὸ πρὶν τὴ νίκη τους· ἔχουν ἀνάψει φωτιὲς καὶ τὸ στρατόπεδο ἀχολογάει ἀπ᾽ τὰ νταούλια καὶ τὰ ντέφια. Ἀλλὰ ἡ ψιλὴ βροχὴ τοὺς σκορπίζει κι αὐτουνοὺς σιγὰ σιγὰ καὶ πρὶν ἀκόμα ἀπ᾽ τὰ μεσάνυχτα εἶναι σβησμένες ὅλες οἱ φωτιές.

Τὴν ὥρα ἐκείνη ἡ «Ἐσμὲ» εἶναι ἕνα μίλι μονάχα ἀπὸ τὸ μπογάζι. Ὁ καιρὸς ἔχει δυναμώσει πολύ. Ὁ μπὰς ρεῒς ρωτάει τὸ δρόμο· παίρνουμε ἑπτὰ μίλια τὴν ὥρα. Λίγο, σκέφθηκε ὁ δεμένος πιλότος, λίγο γιὰ τὴ δουλειά μου.

— Πανιά, λέει, καπετάνιο! Πανιά, βάλε ὅλα τὰ πανιά. Τὸ ρέμα εἶναι δυνατό, θεριό. Θὰ μᾶς φέρῃ δεξιά, θὰ μᾶς ρίξῃ ἀπάνω στὰ Σαμιώτικα κανόνια.

Ὁ μπὰς ρεῒς δειλιάζει. Θέλει νὰ ποδίσῃ· ὑποπτεύεται. Ἀλλὰ τότε ὁ Πατρονάμπεης σὰν πολὺ πολεμικός, ποὺ ἦτανε, εἶχε πάρει τὸν κατήφορο.

Σώπα ρεΐς, σώπα! Βάλε ὅλα τὰ πανιὰ ἀπάνω! Ὅτι εἶναι γραφτό!... ὅλα τὰ πανιὰ ἀπάνω!

Ἡ φεργάδα πετοῦσε. Τὸ σκοτάδι ὅμως ἦταν τέτοιο, ποὺ κι αὐτὸ τὸ γυμνασμένο μάτι τοῦ καπτὰν Νικόλα δὲν ἔβλεπε τίποτε. «Δόξα σοι ὁ Θεὸς δὲν βλέπουμε οὔτε τὸ δάχτυλό μας». Τέντωνε καλὰ τὸ αὐτί του πότε θ᾽ ἀκούσῃ τὸ μανιασμένο κῦμα, ποὺ ἀφροκοποῦσε στὰ πόδια τοῦ Κότσικα.

Ἔξαφνα τὸ σκαντάγιο ἔδειξε τριάντα ποδάρια. Ἑτοιμάζουνται νὰ τὸ ξαναρίξουν. Ὁ καπτὰν Νικόλας φωνάζει τότε σὰν τρελλός:

— Δὲν εἶναι τίποτε! Εἶναι ὁ πάγκος, ποὺ ἀφήνουμε δεξιά. Εἴμαστε μὲς στὸ μπουγάζι, Πατρόνα! Εἶσαι μέσα στὸ Δὰρ Μπογάζ! χού, χά, χά, χά! Ἡ Σάμο εἶναι δική σου! Μὰ τὸ Θεό, δική σου!

Μπούουου! Ἦταν σὰν νά πεσαν ἑκατὸ κανόνια μαζί. Ἡ «Ἐσμὲ» στάθηκε σὰν νὰ τὴν κράτησε ἕνα σιδερένιο χέρι. Τὸ κουφάρι της σείστηκε ὁλόκληρο. Ὅλοι πέσαν χάμω, ἄλλοι μπρού-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μουτα, ἄλλοι ἀνάσκελα· τὰ τσιμπούκια τῶν καταρτιῶν γίρανε, τὸ καράβι σχίστηκε εἴκοσι ποδάρια, οἱ καλαφάτηδες πετάχτηκαν ὄξω σὰν ποντικοί, δὲν μποροῦσαν νὰ κάνουν τίποτε, τὸ νερὸ ἔμπαινε ποταμός. Τὸ καράβι ἔγιρε μὲ τὴν πάντα, ἡ πρύμη βύθιζε, τὰ σχοινιὰ τῶν δεξιῶν κανονιῶν σπάσανε καὶ τὰ κανόνια κατρακυλοῦσαν τσακίζοντας ναῦτες καὶ στρατιῶτες. Ὁ Πατρονάμπεης ἔσπασε τὰ μοῦτρα του ἀπάνω στὸ μπούσουλα καὶ ὅλοι μαζί, ἕνα κουβάρι, αὐτός, ὁ μπὰς ρεΐς, ὁ μουτεσαρίφης, οἱ τιμονιέροι, κατρακύλισαν στὴ θάλασσα. Ὁ Γενίτσαρος Χασὰν πιστὸς στὴ διαταγὴ σκαρφαλωμένος στὴ γιρμένη κουβέρτα τῆς φεργάδας προχωροῦσε μὲ τὸ γιαταγάνι νὰ πάρῃ τὸ κεφάλι τοῦ καπτὰν Νικόλα. Κείνη τὴν ὥρα τὸ φανάρι τῆς σκάλας ἔπεσε στὸ μπαρούτι. Πῆρε φωτιὰ κι ὅλοι πῆγαν στὸν ἀέρα. Τὰ βουνὰ τριγύρω σείστηκαν. Ὅλη ἡ Σάμος ξύπνησε. Τὰ κανονοστάσια ἔλαμψαν. Τὰ ἑλληνικὰ καράβια ἄρχισαν τὸ κανονίδι. Οἱ Τοῦρκοι ποδίζουν ἀπὸ παντοῦ. Τὰ στρατεύματα ἀφήνουν τὸ γιαλό.

— Ἀποθανέτω ἡ ψυχή μου μετὰ τῶν ἀλλοφύλων.

ΔΗΜ. ΒΟΥΤΥΡΑ

3. Η ΜΑΝΝΑ ΤΟΥ ΓΡΙΖΑ

Ἦταν ἐρημιὰ ἐκείνη τὴ νύχτα στὴν παραλία. Εἶχε βρέξει τὸ πρωῒ καὶ εἶχε γίνει ὁ καιρὸς ὑγρὸς καὶ ψυχρός. Κάτι σύννεφα μαῦρα εἴχανε σταθῆ πέρα στὸν ὁρίζοντα καὶ φαινότανε σὰν νά τανε ἡ προφυλακὴ τοῦ χειμώνα. Τὰ φῶτα τῆς πλατεία: φωτίζανε μόνο τὸ ἄσπρο χῶμα της. Οἱ καρέκλες, ποὺ ἄλλοτε σκεπάζανε τὴ γῆ σὲ μεγάλη ἀπόσταση, εἴχανε σαρωθῆ καὶ μόνο σὲ μιὰ γωνιὰ κοντὰ στοὺς τοίχους τοῦ μεγάλου καφενείου εἴχανε μαζευτῆ λίγοι ἀπὸ τοὺς τόσους περιπατητὰς τῆς πλατείας. Πέρα στὸ μεγάλο δρόμο, ποὺ ἔφερνε στὴν πόλη, τὰ περισσότερα καταστήματα ἤτανε σκοτεινὰ καὶ μόνο σ᾽ ἕνα ὑπῆρχε φῶς κα ἀπ᾽ ἐκεῖ ἐρχόντανε φωνὲς ὀργάνου καὶ τραγούδια.

Καθισμένοι στὴν ταράτσα τοῦ μικροῦ ξενοδοχείου μιλούσαμε. Εἶχα ἐγὼ μελαγχολήσει μὲ τὴν ἀλλαγὴ ἐκείνη τοῦ καιροῦ, μὲ τὰ μαῦρα σύννεφα, ποὺ πέρα στεκόντουσαν σὰν νὰ μᾶς κοιτάζανε ἄγρια. Στηριγμένος στὸ πεζούλι τῆς ταράτσας δὲν ἄκουγα τί λέ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γανε, κοίταζα τὴν ἔρημη πλατεῖα καὶ ἄκουγα ἔτσι χωρὶς νὰ θέλω τὸν κρότο τοῦ ὀργάνου, ποὺ ἔπαιζε στὸ μεγάλο δρόμο.

Ξαφνικὰ ἄκουσα τὴ φωνὴ τοῦ γερο Φαλουρᾶ νὰ λέῃ κάτι, ποὺ μοῦ κίνησε τὴν περιέργεια καὶ μ' ἔκανε νὰ προσέξω.

Ἦτανε παλιὰ καὶ δυνατὴ ἡ οἰκογένεια τοῦ Γρίζα μέσα στὴν ἐπαρχία μας. Εἶχε, λένε, ἴσαμε ὀγδόντα τουφέκια συγγενικά, ἀδελφοξάδελφα, γαμπροί, κουνιάδοι. Ἀλλὰ τώρα πάει, πάει. Ξεκληρίστηκε. Καὶ οὔτε ἕνας πιὰ φέρνει αὐτὸ τὸ ἐπώνυμο. Σὰν νὰ εἶχε πέσει κατάρα! Ἀπ' τὴν ἡμέρα, ποὺ ἔφυγε καὶ χάθηκε ἕνα παιδί του, ἴσαμε δέκα εφτά, δέκα ὀχτὼ χρονῶν, ἀπ' τὴν ἡμέρα ἐκείνη πιὰ καλὰ δὲν ἐπῆγε ἐκεῖνο τὸ σπίτι!...

Τὸ πιστεύετε; Πῶς; Ἐδῶ εἶναι τὸ μυστήριο! Λοιπόν!... Ὁ καπετὰν Γρίζας σκοτώθηκε λίγα χρόνια μετὰ τὸ χαμὸ τοῦ γιοῦ του κατὰ λάθος, λένε, σ' ἕνα πανηγύρι. Οἱ δυό του ἄλλοι γυιοὶ σκοτωθήκανε ἀπ τοὺς Τούρκους λίγες μέρες πρὶν ἀρχίσῃ τὸ τουφέκι, ποὺ γινόταν φόνοι, μὰ τὸ Θεό, περισσότεροι ἀπ' τὸν πόλεμο!

Μετὰ τὸ φόνο τῶν παιδιῶν, καὶ αὐτὸ ἤτανε μιὰ αἰτία, ποὺ ξέσπασε στὴν ἐπαρχία μας πρὶν τῆς ὥρας της ἡ Ἐπανάσταση, τὰ βουνὰ γεμίσανε ἀπὸ πολεμιστὲς καὶ κάθε τόσο ἀκουγόταν ὁ κρότος τοῦ τουφεκιοῦ. Καὶ ἀρχίσανε πάλι οἱ νύχτες νὰ φωτίζωνται συχνά, μὰ πολὺ συχνά, ἀπὸ πυρκαϊὲς χωριῶν, ἐλαιώνων!... Ἆ! ὁ πόλεμος εἶναι κακός, κακός! Ἀλλά, ὅταν πρόκειται γιὰ ἐλευθερία, ὅλα μωρέ, ὅλα στάχτη νὰ γίνουνται, στάχτη!

Ἂς εἶναι... Στὴν ἱστορία μας τώρα.

*
* *

Ἕνα πρωῒ ὁ καπετὰν Ἀντώνακας, συγγενὴς τοῦ Γρίζα καὶ ξακουστὸς πολέμαρχος, ἀνέβηκε πάνω στὸ σπίτι τοῦ καπετὰν Γρίζα. Τὰ ξημερώματα εἶχε ἔρθει στὸ χωριὸ μ' ἕνα σωρὸ αἰχμαλώτους.

Ἡ γριὰ τοῦ Γρίζα καθότανε μὲ τρεῖς ἄλλες γυναῖκες σκοτωμένων στὸν πόλεμο κοντὰ στὸ παράθυρο, ποὺ ἔβλεπε πέρα τὴν ἀγριεμένη θάλασσα. Μένανε σιωπηλὲς σχεδόν. Κάτι λόγια φεύγανε κάποτε ἀπὸ τὰ στόματά τους καὶ εὐθὺς τὰ χείλη των κλεινόντανε πάλι καὶ ὁ νοῦς των βυθιζότανε στὴ λύπη. Ἔτσι ἔμεναν, ὅταν φάνηκε ὁ καπετὰν Ἀντώνακας μὲ βγαλμένο τὸ σκοῦφο του χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ καὶ αὐτός. Μιλήσανε λίγο. Κάτι τοὺς εἶπε

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

αὐτὸς γιὰ τὴν πατρίδα, γιὰ τὴν ἐλευθερία καὶ οἱ γυναῖκες, ἀφοῦ στενάξανε, σκύψανε τὸ κεφάλι χωρὶς λέξη νὰ ποῦνε. Ὁ καπετὰν Ἀντώνακας στεκότανε ὄρθιος καὶ φαινότανε κάποια στενοχώρια νὰ τὸν βασανίζη πολύ. Ἔβηξε, ξανάβηξε καὶ τὸ μετωπό του βράχηκε ἀπὸ ἱδρῶτα. Ἐπὶ τέλους ὤρθωσε τὸ κορμί του καὶ εἶπε στὴ γριὰ πὼς κάτι θέλει νὰ τῆς πῆ.

Οἱ τρεῖς γυναῖκες σηκωθήκανε καὶ φύγανε σὰν ἀκούσανε ἔτσι καὶ ὁ καπετὰν Ἀντώνακας ἀρχίνησε νὰ τῆς λέη γιατὶ εἶχε πάει ἐκεῖ. Τῆς εἶπε ὅτι μέσα στοὺς αἰχμαλώτους, ποὺ εἴχανε φέρει,

Ξαφνικὰ σήκωσε τὸ κεφάλι καὶ τὰ μάτια του πέσανε στὸ παράθυρο ποὺ στεκότανε ἡ γριά...

ἤτανε κάποιος, ποὺ ἔμοιζε πολύ, μὰ πολύ, ἀπ' τὸ σόϊ των, ἀπ τὸ σόϊ τοῦ Γρίζα καὶ πρὸ πάντων μὲ τὸ παιδὶ τὸ χαμένο.

Τῆς εἶπε ὅτι ἔκανε αὐτός, ὁ Ἀντώνακας, νὰ τοῦ πάρη λόγια, ἀλλὰ ὁ αἰχμάλωτος τοῦ μίλησε τούρκικα. Ἔκανε πὼς δὲν ἤξερε τάχα ἄλλη γλῶσσα, ἀλλὰ ποὺ ἔμοιαζε ἔτσι.

Ἡ γριὰ εἶχε γίνει κίτρινη κίτρινη καὶ ἔτρεμε ὅλη, ἀλλὰ σχίστηκε:

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

— Παιδὶ δικό μου! παιδὶ τοῦ Γρίζα, Τοῦρκος!... Τί λές; Μουρλάθηκες, καπετὰν Ἀντώνακα;

Κάνει ὁ καπετὰν Ἀντώνακας νὰ τῆς πῇ τί ἄλλο ἤθελε, μὰ ποῦ ν' ἀκούσῃ αὐτή! Δὲ δεχότανε οὔτε λόγο! Ὁ Ἀντώνακας ἀντὶ νὰ φύγῃ ἐπέμενε. Ὁ πολεμιστὴς ὁ ἄγριος, ποὺ δὲ λυπότανε κανένα, εἶχε γίνει ἐκεῖ καλὸς καὶ γλυκὸς σὰν ἅγια γυναῖκα! Καὶ τῆς ἔλεγε μὲ γλυκὰ λόγια ὅτι δὲν ἔφταιγε αὐτός, ἀλλ' ἡ μεγάλη ὁμοιότης, ποὺ εἶχεν ὁ αἰχμάλωτος μὲ τὸ παιδί, ποὺ χάθηκε καὶ ὅτι κι αὐτουνοῦ ἤτανε ἀνίψι καὶ γι' αὐτὸ ἔκανε ἔτσι.

Καὶ μὲ τὰ λόγια αὐτὰ καὶ ἄλλα τὴν κατάφερε νὰ κατεβῇ νὰ τὸν δῇ.

— Γιὰ κοίτα καὶ σύ, μάννα εἶσαι!... Κι ἂν εἶναι, νὰ τὸν ἀφήσω νὰ φύγῃ. Ξέρω γὼ πῶς... Κι ἂς πάῃ, ὅπου ὁ Θεὸς τὸν φωτίσῃ! Θέλει Τοῦρκος νὰ μένῃ, θέλει Ἑβραῖος νὰ γενῇ!

Ἔτσι τῆς μίλησε.

Τὸ μέρος, ποὺ εἴχανε τοὺς αἰχμαλώτους, ἤτανε δίπλα στὸ σπίτι της, σ' ἕνα χαμηλὸ σπιτάκι ἔρημο τοῦ Ἀντώνακα. Καὶ ἀπὸ μιὰ πορτούλα, ποὺ συγκοινωνοῦσε τὸ σπίτι τοῦ Γρίζα μὲ τοῦ Ἀντώνακα μπήκανε στὴ μάνδρα του καὶ πλησιάσανε κάτι καμαράκια, ποὺ μέσα ἤτανε οἱ αἰχμάλωτοι.

Μόλις ὅμως ἐπλησιάσανε ἡ γριὰ δὲν θέλησε νὰ πᾶνε μέσα.

— Κάλλιο νὰ κοιτάξω ἀπ' τὸ παράθυρο.

— Ὅπως θέλεις! τῆς εἶπε ὁ Ἀντώνακας.

Οἱ αἰχμάλωτοι ἤτανε δεμένοι καὶ καθισμένοι καταγῆς. Τὰ μάτια τῆς γριᾶς στηλωθήκανε σ' ἕνα αἰχμάλωτο μὲ μαῦρα γενά κια μελαχρινὸ καὶ μὲ σμιχτὰ φρύδια, ποὺ τῆς θύμισε τὴ μορφὴ τοῦ ἀνδρός της, ὅταν ἤτανε νέος. Αὐτὸς ἔμενε μὲ τὰ μάτια καρφωμένα στὴ γῆ. Φαινότανε νὰ σκέπτεται. Ξαφνικὰ ὅμως σήκωσε τὸ κεφάλι καὶ τὰ μάτια του πέσανε στὸ παράθυρο, ποὺ στεκότανε ἡ γριά. Τὴν εἶδε καλὰ κι ἔκανε νὰ τιναχθῇ, σὰν νὰ ἤθελε νὰ φύγῃ, μὰ τὸ σχοινὶ τὸν κράτησε καὶ τὸν ἔρριξε κεῖ κοντὰ στὴ γῆ· σήκωσε μόνο τὰ μάτια πάλι στὸ παράθυρο, ὅπου ἀντίκρυσε τὰ σκοτεινὰ μάτια τῆς γριᾶς καὶ τὴ χλομιασμένη μορφή της.

— Ἔ; τῆς ἔκανε ὁ καπετὰν Ἀντώνακας.

Ἡ γριὰ χωρὶς νὰ γυρίσῃ τὸ κεφάλι ἀπ' τὴ θέση της τοῦ λέει:

— Τί λές, καπετὰν Ἀντώνακα;... Παιδὶ δικό μου, στὸ εἶπα,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τοῦρκος δὲ γίνεται !... Παιδὶ τοῦ Γρίζα !... Ἐκεῖνο πάει χάθηκε.

Καὶ ἀφήνοντας τὸ παράθυρο ἔφυγε γλήγορα γιὰ τὸ σπίτι της, ἐνῶ πίσω της ὁ καπετὰν Ἀντώνακας, ἔλεγε ἐπιμένοντας ἀκόμα μὲ μανία :

— Ἐγὼ ὅμως δὲν τὸ πιστεύω, δὲν τὸ πιστεύω. Τί μὲ μέλει

Ἕνα μοιρολόϊ θλιβερὸ ἀνέβηκε στὰ χείλη της...

ὅμως ἐμένα ;... Μιὰ καὶ ἡ Μάννα τὸν διώχνει κι ἔχει δίκιο καὶ δίκιο, δὲ λέγω ὄχι, ἑκατὸ ὅμως φορές, χίλιες ἔχω γώ !...

* *
*

Ἡ γριὰ κατὰ τὰ ξημερώματα ἀνέβηκε πάνω στὸ δῶμα. Τὰ ἄστρα εἴχανε χαθῆ καὶ ἕνα μόνο φαινότανε κοντὰ στὴν κορυφὴ ἑνὸς βουνοῦ νὰ λάμπη.

Μιὰ ψυχρὴ πνοὴ τῆς ἔφερε σύγκρυο στὸ κορμί της, ἔπειτα ἄκουσε τὸν πετεινὸ τοῦ σπιτιοῦ νὰ λαλῇ, ὅπως λαλοῦσε μιὰ φορὰ κι ἕναν καιρὸ στὶς εὐτυχισμένες μέρες. Ἕνα μοιρολόϊ θλιβερὸ θλιβερὸ ἀνέβηκε στὰ χείλη της κι ἄρχισε σιγὰ σιγὰ νὰ τὸ τραγουδῇ ...

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Δὲν ἔκλαιγε τὸν ἄνδρα της μ' αὐτό, οὔτε τὰ δυό της παιδιά, ποὺ μαζὶ εἴχανε βρεῖ τὸ θάνατο! Ἔκλαιγε γιὰ μιὰ ἄλλη μεγάλη συμφορὰ καὶ μοιρολογοῦσε γιὰ κάποιο δικό της, ποὺ δὲν ἤτανε δικό της ... ποὺ πέθανε! ...

Τὸν ἔβλεπε μικρὸ μικρό, ἔπειτα παιδὶ χαριτωμένο καὶ ὕστερα λεβέντη νὰ στολίζη τὸ σπίτι καὶ πολλά του λόγια, ποὺ θυμότανε, περνοῦσαν ἀπ' τὸ μοιρολόϊ γιὰ νὰ νοιώση τὴ φωτιὰ τοῦ πόνου πλιὸ βαθιά!...

Ὅταν ζητήσανε τὴ γριὰ τοῦ Γρίζα, τὴ βρήκανε ἀκίνητη, νεκρὴ ἐπάνω στὸ δῶμα.

---

3. ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΦΥΣΙΝ ΕΜΨΥΧΟΝ ΚΑΙ ΑΨΥΧΟΝ

ΑΝΔΡ. ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑ

I. Η ΘΑΛΑΣΣΑ

Ὁ πατέρας μου — μύρο τὸ κῦμα ποὺ τὸν τύλιξε— δὲν εἶχε σκοπὸ νὰ μὲ κάμη ναυτικό.

— Μακριά, ἔλεγε, μακριὰ παιδί μου, ἀπὸ τ' ἄτιμο στοιχειό. Δὲν ἔχει πίστη, δὲν ἔχει ἔλεος. Λάτρεψέ την ὅσο θές· δόξασέ την· ἐκείνη τὸ σκοπό της. Μὴν κοιτᾶς, ποὺ χαμογελᾶ, ποὺ σοῦ τάζει θησαυρούς. Ἀργὰ γρήγορα θὰ σοῦ σκάψη τὸ λάκκο ἢ θὰ σὲ ρίξη πετσὶ καὶ κόκκαλο, ἄχρηστο στὸν κόσμο.

Καὶ τὰ ἔλεγε αὐτὰ ἄνθρωπος, ποὺ ἔφαγε τὴ ζωή του στὸ καράβι, ποὺ ὁ πατέρας, ὁ πάππος, ὁ πρόπαππος, ὅλοι ὥς τὴ ρίζα τῆς γενιᾶς ξεψύχησαν στὸ παλαμάρι.

Μὰ δὲν τὰ ἔλεγε μόνον αὐτός, ἀλλὰ κι ἄλλοι γέροντες τοῦ νησιοῦ, οἱ ἀπόμαχοι τῶν ἀρμένων, τώρα κι οἱ νεώτεροι, ποὺ εἶχαν ἀκόμη τοὺς κάλους στὰ χέρια, ὅταν κάθιζαν στὸν καφενὲ νὰ ρουφήξουν τὸν ναργιλέ, κουνοῦσαν τὸ κεφάλι καὶ στενάζοντας ἔλεγαν:

— Ἡ θάλασσα δὲν ἔχει πιὰ ψωμί. Ἂς εἶχα ἕνα κλῆμα στὴ στεριὰ μαύρη πέτρα νὰ ρίξω πίσω μου.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς πολλοί τους ὄχι κλῆμα, ἀλλὰ νησὶ ὁλάκερο μποροῦσαν ν' ἀποχτήσουν μὲ τὰ χρήματά τους. Μὰ ὅλα τὰ ἔρριχναν στὴ θάλασσα. Παράβγαιναν ποιὸς νὰ χτίση μεγαλύτερο

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καράβι· ποιὸς νὰ πρωτογίνη καπετάνιος. Καὶ γώ, ποὺ ἄκουγα συχνὰ τὰ λόγια τους καὶ τὰ ἔβλεπα τόσο ἀσύμφωνα μὲ τὰ ἔργα τους, δὲ μποροῦσα νὰ λύσω τὸ μυστήριο. Κάτι, ἔλεγα, θεϊκὸ ἐρχόταν κι ἔσερνε ὅλες ἐκεῖνες τὶς ψυχὲς καὶ τὶς γκρέμιζε ἄβουλες στὰ πέλαγα, ὅπως ὁ τρελλοβοριὰς τὰ στειρολίθαρα.

Ἀλλὰ τὸ ἴδιο κάτι μ' ἔσπρωχνε καὶ μένα ἐκεῖ. Ἀπὸ μικρὸς τὴν ἀγαποῦσα τὴ θάλασσα. Τὰ πρῶτα βήματά μου, νὰ εἰπῆς, στὸ νερὸ τὰ ἔκαμα. Τὸ πρῶτο μου παιχνίδι ἦταν ἕνα κουτὶ ἀπὸ λουμίνια μ' ἕνα ξυλάκι ὀρθὸ στὴ μέση γιὰ κατάρτι, μὲ δυὸ κλωστὲς γιὰ παλαμάρια, ἕνα φύλλο χαρτὶ γιὰ πανάκι καὶ μὲ τὴν πύρινη φαντασία μου, ποὺ τὸ ἔκαμε μπάρκο τρικούβερτο. Πῆγα καὶ τὸ ἔρριξα στὴ θάλασσα μὲ καρδιοχτύπι. Ἂν θέλης, ἤμουν καὶ γὼ ἐκεῖ μέσα. Μόλις ὅμως τὸ ἀπίθωσα, καὶ βούλιαξε στὸν πάτω. Μὰ δὲν ἄργησα νὰ κάμω ἄλλο μεγαλύτερο ἀπὸ σανίδια. Τὸ ἔρριξα στὴ θάλασσα καὶ τ' ἀκολούθησα κολυμπώντας ὥς τὴν ἔμπατὴ τοῦ λιμανιοῦ, ποὺ τὸ πῆρε τὸ ρέμα μακριά. Ἀργότερα

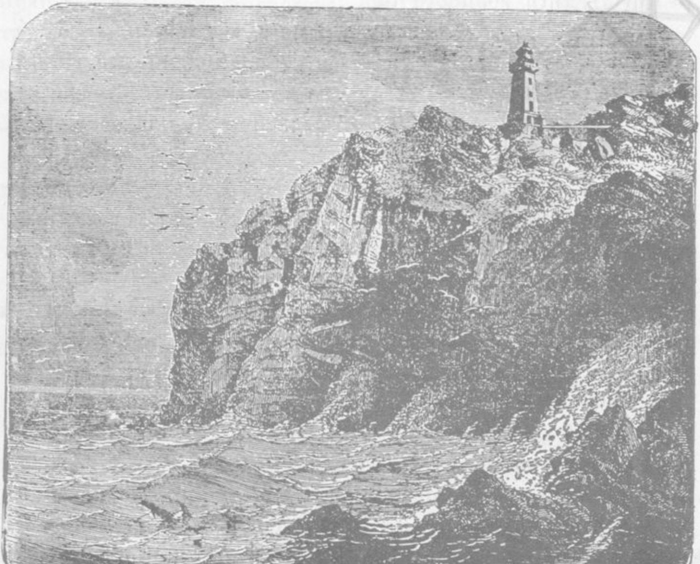

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἔγινα πρῶτος στὸ κουπί, στὸ κολύμπι πρῶτος· τὰ λέπια μοῦ ἔλειπαν.

— Μωρὲ γειά σου καὶ σὺ θὰ μᾶς ντροπιάσῃς ὅλους ! ἔλεγαν οἱ γεροναῦτες, ὅταν μ' ἔβλεπαν νὰ τσαλαβουτῶ σὰν δέλφινας.

Ἐγὼ καμάρωνα καὶ πίστευα νὰ δείξω προφητικὰ τὰ λόγια τους. Τὰ βιβλία, πήγαινα στὸ σχολαρχεῖο θυμοῦμαι, τὰ ἔκλεισα γιὰ πάντα. Τίποτα δὲν εὕρισκα μέσα νὰ συμφωνῇ μὲ τὸν πόθο μου. Ἐνῶ ἐκεῖνα, ποὺ εἶχα γύρω μου ψυχωμένα κι ἄψυχα μοῦ ἔλεγαν μύρια : Οἱ ναῦτες μὲ τὰ ἡλιοκαμένα τους πρόσωπα καὶ τὰ φανταχτερὰ ρoῦχα· οἱ γέροντες μὲ τὰ διηγήματά τους· τὰ ξύλα μὲ τὴν χτυπητὴ κορμοστασιά.

Ναί· τὴν ἀγαποῦσα τὴ θάλασσα ! τὴν ἔβλεπα ν' ἁπλώνεται ἀπ' τὸ ἀκρωτήρι ὥς πέρα, πέρα μακριά, νὰ χάνεται στὰ οὐρανοθέμελα σὰν ζαφειρένια πλάκα στρωτή, βουβὴ καὶ πάσχιζα νὰ μάθω τὸ μυστικό της. Τὴν ἔβλεπα, ὠργισμένη ἄλλοτε, νὰ δέρνῃ μὲ ἀφροὺς τ' ἀκρογιάλι, νὰ καβαλικεύῃ τὰ χάλαρα, νὰ σκαλώνῃ στὶς σπηλιές, νὰ βροντᾷ καὶ νὰ ἠχᾷ, λὲς καὶ ζητοῦσε νὰ φτάσῃ στὴν καρδιὰ τῆς γῆς γιὰ νὰ σβύσῃ τὶς φωτιές της. Κι ἔτρεχα μεθυσμένος νὰ παίξω μαζί της, νὰ τὴ θυμώσω, νὰ τὴν ἀναγκάσω νὰ μὲ κυνηγήσῃ, νὰ νοιώσω τὸν ἀφρό της ἀπάνω μου, ὅπως πειράζομε ἁλυσοδεμένα τ' ἀγρίμια. Καὶ ὅταν ἔβλεπα καράβι νὰ σηκώνῃ τὴν ἄγκυρα, νὰ βγαίνῃ ἀπὸ τὸ λιμάνι καὶ ν' ἀρμενίζῃ στ' ἀνοιχτά, ὅταν ἄκουα τὶς φωνὲς τῶν ναυτῶν, ποὺ γύριζαν τὸν ἀργάτη καὶ τὰ κατευοδώματα τῶν γυναικῶν, ἡ ψυχή μου πετοῦσε θλιβερὸ πουλάκι ἀπάνω του. Τὰ σταχτόμαυρα πανιά, τὰ ὁλοφούσκωτα· σχοινιὰ τὰ κοντυλογραμμένα· τὰ πόμολα, ποὺ ἄφηναν φωτεινὴ γραμμὴ ψηλά, μ' ἔκραζαν νὰ πάω μαζί τους, μοῦ ἔταζαν ἄλλους τόπους, ἀνθρώπους ἄλλους, πλούτη, χαρές. Καὶ νυχτόημερα ἡ ψυχή μου κατάντησε ἄλλον πόθο νὰ μὴν ἔχῃ παρὰ τὸ ταξίδι. Ἀκόμη καὶ τὴν ὥρα, ποὺ ἐρχόταν πικρὸ χαμπέρι στὸ νησὶ καὶ ὁ πνιγμὸς πλάκωνε τὶς ψυχὲς ὅλων καὶ χυνόταν βουβὴ ἡ θλίψη ἀπὸ τὰ ζαρωμένα μέτωπα ὥς τ' ἄψυχα λιθάρια τῆς ἀκρογιαλιᾶς· ὅταν ἔβλεπα τὰ ὀρφανοπαίδια στοὺς δρόμους καὶ τὶς γυναῖκες μαυροφόρες, ἀπαρηγόρητες τὶς ἀρρεβωνιαστικές· ὅταν ἄκουα νὰ διηγοῦνται ναυαγοὶ τὸ μαρτύριό τους, πεῖσμα μ' ἔπιανε, ποὺ δὲν ἤμουν καὶ γὼ μέσα, πεῖσμα καὶ σύγκρυο μαζί.

Δὲν κρατήθηκα περισσότερο· ἔλειπε ὁ πατέρας μου μὲ τὴ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σκούνα στὸ ταξίδι. Μίσευε κι ὁ καπετὰν Καλιγέρης ὁ θεῖος μου γιὰ τὴ Μαύρη θάλασσα. Τοῦ ἔπεσα στὸ λαιμό· τὸν πιρεκάλεσε καὶ ἡ μάννα μου ἀπὸ φόβο μὴν ἀρρωστήσω· μὲ πῆρε μαζί του.

— Θὰ σὲ πάρω, μοῦ λέει, μὰ θὰ δουλέψης· τὸ καράβι θέλει δουλειά. Δὲν εἶναι ψαρότρατα νά χῃς φαΐ καὶ ὕπνο.

Τὸν φοβόμουνα πάντα τὸ θεῖο μου. Ἦταν ἄγριος καὶ κακὸς σὲ μένα, ὅπως καὶ στοὺς ναῦτες του. - Κάλλιο σκλάβος στ' Ἀλιτζέρι, παρὰ μὲ τὸν Καλιγέρη.—Ἔλεγαν γιὰ νὰ δείξουν τὴν ἀπονιά του. Ὅτι παστὸ παλιοκρέατο, μουχλιασμένος μπακαλάος, ἀλεύρι πικρό, σκουληκιασμένη γαλέτα, τυρὶ τεμπεσίρι, στὴν ἀποθήκη τοῦ Καλιγέρη βρισκότανε. Καὶ ὁ λόγος του πάντα προσταγὴ καὶ βρισίδι. Μόνον ἀπελπισμένοι πήγαιναν στὴ δούλεψή του. Μὰ ὁ μαγνήτης, ποὺ ἔσερνε τὴν ψυχή μου, ἔκαμε νὰ τὰ λησμονήσω ὅλα. Νὰ πατήσω μιὰ στὴν κουβέρτα, ἔλεγα, καὶ δουλειὰ ὅση θές.

Ἀληθινὰ ρίχτηκα στὴ δουλειὰ μὲ τὰ μοῦτρα. Ἔκαμα παιχνίδι τὶς ἀνεμόσκαλες. Ὅσο ψηλότερα ἡ δουλειά, τόσο πρόθυμος ἐγώ. Μπορεῖ ὁ θεῖος μου νὰ ἤθελε νὰ παιδευθῶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ γιὰ νὰ μετανοιώσω. Ἀπὸ τὴν πλύση τῆς κουβέρτας στὸ ξύσιμο· ἀπὸ τὸ ράψιμο τῶν πανιῶν στῶν σχοινιῶν τὸ πλέξιμο· ἀπὸ τὸ λύσιμο τῶν ἀρμένων στὸ δέσιμο. Τώρα στὴν τρόμπα· τώρα στὸν ἀργάτη· φόρτωμα, ξεφόρτωμα, καλαφάτισμα, χρωμάτισμα, πρῶτος ἐγώ. Πρῶτος; Πρῶτος· τί μ' ἔμελε; Μοῦ ἔφτανε πὼς ἀνέβαινα ψηλὰ στὴ σταύρωση κι ἔβλεπα κάτω τὴ θάλασσα νὰ σχίζεται καὶ νὰ πισωδρομῇ ὑποταχτική μου. Τὸν ἄλλο κόσμο, τοὺς στεριανούς, μὲ θλίψη τοὺς ἔβλεπα.—Ψέ! . . . ἔλεγα μὲ περιφρόνηση. Ζοῦνε τάχα κι ἐκεῖνοι! . . .

***

Τρεῖς βδομάδες ἀργότερα κατεβήκαμε στὴν Πόλη φορτωμένοι. Ἐκεῖ ἔλαβα πρῶτο γράμμα τῆς μάννας μου. Πρῶτο γράμμα, πρῶτο μαχαίρι στὴν καρδιά μου

— «Παιδί μου, Γιάννη μου! ἔλεγε ἡ γριά. Ὅταν γυρίσῃς πάλι στὸ νησὶ μὲ τὴ βοήθεια τ' Ἄη Νικόλα καὶ τὴν εὐχή μου, δὲ θὰ εἶσαι πιὰ καπετάνιου παιδί. Πάει ὁ πατέρας σου, ἡ ὄμορφη σκούνα πάει· πᾶνε οἱ δόξες μας. Τὰ ρούψηξε ὅλα ἡ Μαύρη θάλασσα. Τώρα δὲν ἔχεις τίποτα παρὰ τὸ χαμόσπιτο, ἐμένα τὴν ἄφτουρη καὶ τὸ Θεό. Γειὰ στὰ χέρια σου! Δούλεψε, παιδί

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μου, καὶ τίμα τὸ θειό σου. Ἂν σοῦ μένῃ κάποτε ξεδούλειο, στέλνε το ν' ἀνάβω τὸ καντήλι τοῦ Ἁγίου γιὰ τὴν ψυχὴ τοῦ πατέρα σου».

Σταύρωσα τὰ χέρια μου, κοίταξα μὲ βουρκωμένα μάτια τὴ θάλασσα. Τὰ λόγια τῆς γραφῆς μοῦ φάνηκαν ἀπόφωνο στὰ λόγια τοῦ πατέρα μου. Τόσα χρόνια καραβοκύρης καὶ τώρα ἡ χήρα του πρόσμενε τὸ δικό μου ξεδούλειο γιὰ νὰ κάμῃ τὰ κόλλυβά του. Καὶ κείνου τὸ κορμί, τὰ σιδερένια μπράτσα, ποιὸς ξέρει τάχα σὲ τὶ χάλαρα δέρνονται, ποιὸς γλάρος τὰ πετσοκόβει, ποιὸ κῦμα νὰ λευκαίνῃ τὰ ψιλόλιγνα κόκκαλα!

Ὠϊμέ! Ἡ θάλασσα στὸ πρῶτο μου ταξίδι πλήρωσε τὴν ἀγάπη μου.

Ἔμεινα πιὰ ἀναγκαστικὸς δουλευτὴς τοῦ καπετὰν Καλιγέρη. Δουλευτὴς γιὰ τὸ ψωμάκι.

Ψωμάκι τὸ δικό μου καὶ τῆς καπετάνισσας.

Ἀλλὰ μὲ ὅλη τὴ συμβουλή της οὔτε νὰ τιμήσω, οὔτε νὰ δουλέψω μπόρεσα περισσότερο τὸ θειό μου. Ἂν εἶναι νὰ δουλέψω ναύτης, σκέφτηκα, δόξα σοι ὁ Θεός, βρίσκονται κι ἄλλα καράβια.

Ἀπὸ νὰ δέχωμαι τὶς βρισιὲς τοῦ συγγενῆ μου, καλύτερα ἑνὸς ξένου. Ἀποφάσισα στὸ πρῶτο λιμάνι νὰ ξεμπαρκάρω μὲ τὸ καλό.

— Μὲ τὸ καλό; ἄσε καὶ νὰ ἰδῇς· λέει ὁ καπετὰν Καλιγέρης, ὅταν μάντεψε τὸ σκοπό μου.

Πάω μιὰ μέρα νὰ τοῦ ζητήσω λάδι γιὰ τὸ φαγί.

— Δὲν ἔχει· μοῦ λέει· τὸ τρώει κεῖνος, ποὺ κάθεται στὸ τιμόνι. Πάω δεύτερη τὸ ἴδιο. Πάω τρίτη· πάλι τὸ ἴδιο. Φυλάω καὶ γὼ μιὰ μέρα, ποὺ ἤμουν στὸ τιμόνι, παίρνω τὸν Ἅη Νικόλα, τὸν δένω στὸ δοιάκι καὶ τὸ ἀφήνω μάρμαρο. Τὸ καράβι ἄρχισε νὰ γυρίζῃ σὰν ἄμυαλο στὴ θάλασσα.

— Μπρὲ Γιάννη! φωνάζει ὁ καπετάνιος. Ποιὸν ἄφησες στὸ τιμόνι;

— Ἐκεῖνον ποὺ τρώει τὸ λάδι.

Οἱ ναῦτες σκᾶνε τὰ γέλια. Θυμώνει.

— Νὰ φύγῃς! μοῦ λέει· γρήγορα τὰ ροῦχα σου κι ὄξω.

— Νὰ φύγω· τὸ λογαριασμό.

Μὲ παίρνει στὴν κάμαρα κι ἀρχίζει νὰ στρώνῃ τὸ λογαριασμό, κατὰ τὴ συνήθειά του. — Τὴν τάδε μέρα συμφωνήσαμε

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὴν τάδε μπῆκες μέσα· τὴν ἄλλη ἔφερες τὰ ροῦχα σου, τὴν ἄλλη φύγαμε, τὴν ἄλλη ἔπιασες δουλειά. Δὲν εἶναι ἔτσι ;

Οὔτε πολλὲς οὔτε λίγες. Πέντε ἡμερῶν μισθὸ μοῦ ἔτρωγε. Πάλι καλά.

— Ἔτσι, τοῦ ἀπάντησα.

Καὶ βγῆκα μὲ δυὸ σφάντσικες στὴ Μεσσήνα.

***

Ἄρχισε τώρα ἡ ζωὴ τοῦ ναύτη μὲ τὰ ὅλα της. Ζωὴ καὶ τήξη, Μερμήγκι σωστό. Μερμήγκι στὴ δουλειά, ποτὲ ὅμως καὶ στὸ σύναγμα. Τί νὰ εὕρῃς, τί νὰ συνάξῃς ; Μεροδούλι, μεροφάϊ. Ἕνα ζευγάρι ποδήματα, ἕνας μισθός. Ἕνας μουσαμάς, ἄλλος μισθός. Ἕνα γλέντι, ἄλλος. Ἕνας μῆνας ἄδουλος, ἔξι χρέος. Σῦρε νὰ κάμῃς κομπόδεμα καὶ νὰ κυβερνήσῃς σπίτι.

Δόξα νὰ ἔχῃ ὁ χάρος, ποὺ μοῦ τό κλεισε γρήγορα· πέθανε ἡ καπετάνισσα στὸ χρόνο ἀπάνω κι ἔτσι ξεννοιάσαμε. Ἀπὸ καράβι σὲ καράβι, ἀπὸ καπετάνιο σὲ καπετάνιο, ἀπὸ ταξίδι σὲ ταξίδι, δέκα χρόνια τὰ ἔκλεισα στὴ θάλασσα. Τὰ λόγια τοῦ πατέρα μου νυχτόημερα στ᾿ αὐτιά μου . . . Μὰ τί τ᾿ ὄφελος ; Ἂν εἶχα καὶ γὼ ἕνα κλῆμα στὴ στεριά, πέτρα μαύρη θὰ ἔρριχνα. Μὰ ποῦ τὸ κλῆμα ; Ἀπόφαση τὸ πῆρα. Ἢ τὸ κῦμα θὰ μὲ φάῃ ἢ θὰ μὲ δώσῃ πετσὶ καὶ κόκκαλο στὸν κόσμο. Καλὰ λοιπόν· ζωὴ χαρισάμενη ! Δουλειὰ καὶ γλέντι. Μήγαρις ἤμουν μοναχός ; Ὅλος ὁ ναυτόκοσμος ἔτσι δέρνεται. Πανιοῦ ἴδια ἡ ζωὴ τοῦ ναύτη. Βρισιὲς ἀπὸ τὸν καπετάνιο, ἀπὸ τὸ φορτωτὴ καταφρόνια, φοβέρες ἀπὸ τὴ θάλασσα, σπρωξήματ᾿ ἀπὸ τὴ στεριά. Ὅπου καὶ νὰ γυρίσῃς στὰ κόντρα βρίσκεσαι.

Μιὰ φορά, ποὺ ἦρθα στὸν Πειραιᾶ μὲ τὴν Ἐγγλέζικη φρεγάδα, εἶπα νὰ πάω στὴν πατρίδα. Ἀπὸ τότε, ποὺ ἔφυγα μὲ τὸν καπετὰν Καλιγέρη, δὲ γύρισα ποτέ. Ἡ τύχη μὲ ἅρπαξε στὰ φτερά της καὶ μ᾿ ἔφερε σβούρα στὴ γῆ. Πῆγα, ηὗρα τὸ σπίτι χάρβαλο, τὸν τάφο τῆς μάννας μου χορταριασμένο. Ἔκαμα τρισάγιο τῆς μάννας μου, ἄναψα κερὶ στὴν ψυχὴ τοῦ πατέρα μου.

— Ποιὸς ξέρει πικροσυλλογίσθηκα, ποιὸς ξέρει, ἂν ἄκουα τοῦ πατέρα μου τὰ λόγια, τάχα δὲ θὰ ἤμουν σήμερα ὁ ἄντρας τῆς Μαριῶς ;

Ὁ πατέρας της, ὁ καπετὰν Πάραρης, ἦταν παλιὸς καραβοκύρης, συνομίληκος τοῦ δικοῦ μου. Στάθηκε τυχερὸς στὴ θάλασσα,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὴν τρύγησε καλ', ηὗρε τὴν περίσταση, πούλησε τὸ μπάρκο, ἀγόρασε χωράφια καὶ τά καμε περιβόλι.

Τὴν ἄλλη μέρα δὲν ἔφυγα, ὅπως εἶχα σκοπό, οὔτε τὴν ἄλλη, οὔτε ἀποβδόμαδα. Δὲν ξέρω τί μὲ κράταγε κεῖ· δουλειὰ δὲν εἶχα. Μὰ κάθε στιγμὴ στὸ νοῦ μου ἐρχόταν λυχνοσβύστης ὁ συλλογισμός.

— Ἂν ἄκουα τοῦ πατέρα μου τὰ λόγια, τάχα δὲ θὰ ἤμουνα σήμερα ὁ ἄντρας τῆς Μαριῶς ;

Ἔβαλα προξενητὴ τὴ γριὰ Καλομοίρα.

— Δὲν φεύγω, ἂν δὲν πάρω ἀπόκριση, συλλογίστηκα.

Ἡ προξενήτρα τὰ κατάφερε μιὰ χαρά. Ζάχαρη ἔβαλε στὰ λόγια της.

— Νὰ σοῦ εἰπῶ· μοῦ λέει ὁ καπετὰν Πάραρης ἕνα βράδυ παράμερα. Ὁ σκοπός σου καλὸς καὶ τίμιο τὸ φέρσιμό σου. Δὲ θέλω καὶ καλύτερο νὰ μπάσω σπίτι μου παρὰ τὸ γυιὸ τοῦ φίλου, τοῦ ἀδερφοῦ μου. Τὸ Μαριὼ εἶναι δικό σου μὲ μιὰ συμφωνία. Θ' ἀρνηθῇς τὴ θάλασσα. Ἐκεῖνο ποὺ ἔλεγε ὁ πατέρας σου, τὸ λέω καὶ γώ. Δὲν ἔχει πίστη, δὲν ἔχει ἔλεος, θὰ τὴν ἀφήσῃς λοιπὸν τὴ θάλασσα.

— Μὰ τί νὰ κάμω ; τοῦ εἶπα· πῶς θὰ ζήσω ; Ξέρεις καλὰ πὼς ἄλλη τέχνη δὲν ἔμαθα.

— Τὸ ξέρω. Μὰ τὸ Μαριὼ ἔχει τὸ δικό του.

— Λοιπὸν θὰ πάρω γυναῖκα νὰ μὲ τρέφῃ ;

— Ὄχι δὲ θὰ σὲ τρέφῃ· μὴ θυμώνῃς. Δὲ θέλω νὰ σὲ προσβάλω Θὰ δουλέψῃς· θὰ δουλέψετε κι οἱ δυό. Εἶναι τὸ περιβόλι, εἶναι τ' ἀμπέλι, εἶναι τὸ χωράφι. Δουλευτάδες καρτεροῦν.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς δὲν ἤθελα καὶ τίποτε ἄλλο. Τὴ θάλασσα τὴν ἀρνιόμουν καὶ τὴν ἀπαρνιόμουν. Εἶχα καταντήσει σὰν τὸν Ἅη Λιᾶ, ποὺ πῆρε στὸν ὦμο τὸ κουπὶ καὶ ἀνέβη στὰ βουνά, ζητώντας κατοικία ἐκεῖ, ποὺ οἱ ἄνθρωποι δὲν ἤξεραν τ' ὄνομά του. Παρόμοια καὶ γώ. Οὔτε τ' ὄνομά της, οὔτε τὸ χρῶμα της. Τὰ κάλλη της δὲν εἶχαν γιὰ μένα μυστικά· τὰ μάγια λύθηκαν.

— Σύμφωνοι τοῦ εἶπα· ἔχεις τὸ λόγο μου.

*
* *

Τρία χρόνια ἔκαμα μὲ τὸ Μαριὼ ἀπάνω στὸ χωριὸ τοῦ πεθεροῦ μου· τρία χρόνια ζωὴ ἀληθινή. Ἔμαθα τὴν ἀξίνα καὶ δούλευα μαζί της τὸ περιβόλι, τὸ ἀμπέλι, τὸ χωράφι. Πῶς πέρ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ναγε ὁ καιρὸς δὲν τὸ κατάλαβα. Ἔμαθα νὰ σκαλίζω τὶς κιτριές, νὰ κλαδεύω τ' ἀμπέλι, νὰ ὀργώνω τὸ χωράφι. Εἶχα πενήντα τάληρα τὸ χρόνο ἀπὸ τὸ κίτρο, εἴκοσι ἀπὸ τὸ κρασί, ἀπὸ τὸ σιτάρι σαράντα· χωριστὰ ὁ σπόρος καὶ ἡ φάκνα τοῦ σπιτιοῦ. Πρώτη φορὰ εἶδα ζωντανὴ στὰ χέρια μου πληρωμή. Τὸ ἄλαλο χῶμα ἔκανε χίλιους τρόπους, χρώματα, σχήματα, μυρουδιές καρποὺς καὶ ἄνθη γιὰ νὰ λαλήση, «εὐχαριστῶ» νὰ μοῦ εἰπῆ, ποὺ τὸ δούλευα.

Ἄνοιγα τ' ὄργωμα καὶ τ' ὄργωμα ἔμενε στὴ θέση του· δεχότανε τὸ σπόρο, τὸν ἔκρυβε ἀπὸ τὰ πετεινά, τὸν ζέσταινε καὶ τὸν νότιζε, ὡς ποὺ τὸν ἔδειχνε πάλι στὰ μάτια μου ὁλόδροσο, χλωροπράσινο, χρυσαφένιο, σὰ νὰ μοῦ ἔλεγε:

— Κοίτα πῶς τὸν ἀνάστησα!

Ἀλάφρωνα τὸ κλῆμα ἀπὸ τὸ βάρος του καὶ τὸ κλῆμα δακρύζοντας τιναζόταν χαρούμενο, τὰ μάτια του ἄνοιγαν σὰν πεταλούδα καὶ ἄξαφνα πρόβαινε σταφυλοφορτωμένο. Καθάριζα τὴν κιτριά κι ἐκείνη βεργολυγερή, πανώρια, ψήλωνε φουντωτὴ καμαρωτή, μοῦ χάριζε ἦσκιο στὰ μεσημερινὰ κάματα καὶ ὕπνο ἀρωματισμένο τὶς νύχτες· τὸ εἶναι μου ὅλο τὸ δρόσιζε μὲ τὸ χρυσόξανθο καρπό της! Ἄ! Ὁ Θεὸς εὐλόγησε τὴ Γῆ, ποὺ τῆς ἔδωκε αἴσθημα! Ὄχι ἐκεῖνο τὸ ἀναίσθητο στοιχειό, ποὺ τὸ αὐλακώνεις καὶ τρέχει νὰ σβύση τ' ἀχνάρι σου· τὸ καλοπιάνεις, τὸ παινεύεις, τὸ τραγουδᾶς καὶ κεῖνο σὲ σπρώχνει, σὰν νὰ σοῦ λέει «τί θὲς ἐδῶ!» καὶ βρυχέται νὰ σοῦ ἀνοίξη τὸ λάκκο. Ὁ Κάης θαλασσινὸς ἔπρεπε νὰ πάη ἔπειτ' ἀπὸ τὸ κακούργημα.

Κάθε ἡλιοβασίλεμα ἀνεβαίναμε στὸ χωριό. Ἐμπρὸς ἐκείνη μὲ τὰ κατσικάκια κουδουνοστόλιστα καὶ παιγνιδιάρικα· πίσω ἐγὼ μὲ τὴν ἀξίνα στὸν ὦμο καὶ τὴ μούλα φορτωμένη καυσόξυλα. Ἄναβε τὴ φωτιὰ τὸ Μαριὼ νὰ ἑτοιμάση τὸ δεῖπνο μας. Ἄναβα καὶ ἐγὼ τὴν πίπα μου στὸ κατώφλι ξαπλωμένος ἀνάμεσα στὸ ξανθὸ ἁγιόκλημα, ποὺ σκάλωνε στοὺς τοίχους δίπλα στοὺς βασιλικούς, τοὺς δυόσμους, τὶς μαντζουράνες, ποὺ δὲ ζητοῦσαν παρὰ λίγο σκάλισμα, κόμπο νεράκι γιὰ νὰ μᾶς λούσουν μὲ μόσχους.

— Καλησπέρα.

Καλή σου σπέρα.

— Καληνύχτα.

— Καλὸ ξημέρωμα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἄλλαξα καρδοστάλαχτες εὐχὲς μὲ τοὺς συντοπίτες μου. Δὲν κοίταζα πιὰ τὸν οὐρανό, δὲν ξέταζα τοῦ φεγγαριοῦ τὴ θέση, τὸ τρεμολάμπημα τῶν ἄστρων, τοῦ ἀνέμου τὸ φύσημα, τῆς πούλιας τὴν ἀνατολή.

Ἔτσι πέρασε ὁ δεύτερος χρόνος καὶ μπήκαμε στὸν τρίτο.

Μιὰ Κυριακὴ τοῦ Φλεβάρη κατέβηκα μὲ τὴ γυναῖκα μου στὸν Ἅη Νικόλα. Ὁ ξάδερφός της ὁ καπετὰν Μαλάμος βάφτιζε τὸ μπρίκι του καὶ μᾶς εἶχε καλεσμένους στὴ χαρά. Ἦταν ὡραία ἡμέρα, ἀρχὴ τοῦ πόθου μου. Ὁ ταρσανὰς γεμάτος μαδέρια, κατάρτια, σανίδες, πελεκούδια, ροκανίδια. Καὶ ἀπ᾽ ἄκρη σ᾽ ἄκρη τῆς ἀκρογιαλιᾶς βαρκοῦλες ὀμορφοβαμμένες, μπρίκια ἀνασκελωμένα, γολέτες ξαρμάτωτες, σκελετοὶ καϊκιῶν, σκούνας, τρεχαντηριοῦ. Ὅλα τοῦ ναυτόκοσμου τὰ σύνεργα, οἱ ἁπλοὶ πόθοι καὶ οἱ μεγάλες ἐλπίδες, ξυλόχτιστες ἔστεκαν στὴν ἀμμουδιά.

Οἱ καλεσμένοι, ὅλο τὸ νησί μας, γιορτινοντυμένοι γύριζαν στὰ σκαριά, πηδοῦσαν μέσα τὰ παιδιά, τὰ ψηλαφοῦσαν οἱ ἄντρες, τὰ καμάρωναν, τοὺς μιλοῦσαν πολλὲς φορές· ἔλεγαν τὴν ἀξία τους, λογάριαζαν τὴ γοργάδα τους, συμβούλευαν τὸν πρωτομάστορα γιὰ τὸ κάθε τι.

Τὸ μπρίκι τοῦ καπετὰν Μαλάμου ἀπάνω στὴ σκάρα του μὲ τὴν πλώρη σπαθωτή, στεφανοζωσμένη τὴν πρύμνη, μὲ τὰ ποντίλια του ἅπλωτὰ ζερβόδεξα, ἔμοιαζε σαρανταποδαρούσα κοιμάμενη στὴν ἀμμουδιά. Ὁλογάλαζη ἡ θάλασσα ἄστραφτε καὶ παιγνίδιζε κι ἔφτανε γλῶσσες γλωσσίτσες στὰ πόδια του· τὸ ράντιζε μὲ τὸν ἀφρό της, τοῦ κελαϊδοῦσε μυστικὰ καὶ μπιστεμένα :

—«Ἔλα, ἔλα νὰ σὲ πλαγιάσω στοὺς κόρφους μου, νὰ σ᾽ ἀναστήσω μ᾽ ἕνα μου φίλημα. Τί κάθεσαι ἄψυχο ξύλο καὶ βάρυπνο ; Δὲ βαρέθηκες τοῦ δάσους τὴ νάρκη καὶ τὴν ἄβουλη ζωή ; Ντροπή σου ! Ἔβγα νὰ παλαίψης μὲ τὸ κῦμα. Ὅρμησε στηθάτο νὰ κουρελιάσης τὸν ἄνεμο. Ἔλα νὰ γίνης ζήλεια τῆς φάλαινας, σύντροφος στὸ δελφίνι, τοῦ γλάρου ἀνάπαψη, τραγούδι τῶν ναυτῶν, καύχημα τοῦ καπετάνιου σου. Ἔλα, χρυσό μου, ἔλα ! »

Ὁ καπετὰν Μαλάμος φρεσκοξουρισμένος, γελαστός, μὲ τὴν τσόχινη βράκα καὶ τὸ πλατὺ ζωνάρι· δίπλα του ἡ καπετάνισσα ντυμένη στὰ μεταξωτά, ἄστραφταν κι οἱ δυό τους σὰν νὰ ἔκαναν πάλι τὸ γάμο τους. Καὶ τὸ βιολί, τὸ λαγοῦτο λάλαγαν τὴ χαρὰ στὰ τετραπέρατα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἐγὼ τί νὰ σοῦ εἰπῶ; δὲ χαιρόμουνα καθόλου. Καθισμένος κατάνακρα ἔβλεπα τὴ θάλασσα νὰ φτάνῃ στὰ πόδια μου καὶ κάποια θλίψη μοῦ ἔσφιγγε τὴν καρδιά. Ἔπειτ᾽ ἀπὸ χρόνια ἔβλεπα τὴν πρώτη μου ἀγάπη, γαλαζοντυμένη, γελαστή, χαρούμενη. Πίστεψα πὼς μὲ κοίταζε κατάματα, πὼς μιλοῦσε θλιμμένα, πὼς μ᾽ ἔβριζε παραπονιάρικα:

— Ἄπιστε, ἀπατεώνα, δειλέ!...

— Πίσω μου!... εἶπα κάνοντας τὸ σταυρό μου.

Ἠθέλησα νὰ φύγω ἀλλὰ δὲν βάσταγαν τὰ πόδια μου. Μολύβι τὸ σῶμα κόλλησε στ᾽ ὀρθολίθι καὶ τὰ μάτια μου, τ᾽ αὐτιά, ἡ ψυχή μου ὅλη παραδομένη στὸ κῦμα ἄκουε τὸ παράπονο:

— Ἄπιστε, ἀπατεώνα, δειλέ!...

Λίγο ἔλειψε ν᾽ ἀρχίσω τὰ δάκρυα.

— Ἔ, πουλί μ᾽ τί συλλογιέσαι; ἀκούω δίπλα μου.

Καὶ βλέπω τὸ Μαριὼ πάντα γελαστὴ μὲ τὸ λεβέντικο ἀνάστημά της. Σάστισα.

— Τίποτα, εἶπα, τίποτα . . . Πιάσε με νὰ σηκωθῶ γιατὶ ζαλίστηκα.

Καὶ γαντζώθηκα ἀπάνω της σὰν νὰ φοβόμουν μὴ μὲ συνεπάρῃ τὸ κῦμα.

Ὁ παπὰς ντυμένος στ᾽ ἄμφια διάβαζε τὴν εὐχὴ στὸ πλεούμενο. Ὁ πρωτομάστορης ἄρχισε τὰ προστάγματα . Καὶ μὲ τὸ σπρώξιμο τῶν καλεσμένων τὸ πλοῖο στέναξε καὶ γλύστρησε στὰ νερὰ σὰν πάπια, μαζὶ μὲ τὸ ἀμούστακο πλήρωμά του.

— Καλοτάξιδο, καπετὰν Μαλάμο· καλοτάξιδο! καὶ τὸ καρφί του μάλαμα! φώναξε ὁ ναυτόκοσμος, βρέχοντας τὸ ἀντρόγυνο μὲ θάλασσα.

Μὰ κείνη τὴν ὥρα ἕνα παιδὶ χτύπησε κάπου καὶ ἔπεσε λιπόθυμο στὸ νερό. Δὲν χάνω καιρό, πηδῶ μέσα μὲ τὰ ροῦχα μου. Δυὸ βουτιὲς κι ἔσυρα τὸ παιδὶ ἀπὸ τὴ θάλασσα. Ἔσυρα ἐκεῖνο, μὰ μπλέχτηκα ἐγὼ στὰ δίχτυα της.

* * *

Ἀπὸ τότε ἔφυγε ὁ ὕπνος, ἡ χαρὰ ἀπὸ κοντά μου. Ἐκεῖνο τὸ θαλασσοβούτημα, τὸ χλιὸ νερό, ποὺ ἀγκάλιασε τὸ κορμί μου, ἔσυρε τὴν ψυχή μου σκλάβα κατόπιν του. Τὸ θυμόμουν καὶ νόμιζα, πὼς κάτι ζωντανὸ ἔσερνε στὴ ραχοκοκκαλιά μου φιλήματα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Δὲν ἔπιασα πιὰ δουλειά. Δοκίμασα νὰ πάω στὸ περιβόλι, στὸ χωράφι, στ᾽ ἀμπέλι· ὅλα στενόχωρα.

Γύριζα ὁλημεριῆς στ᾽ ἀκρογιάλι, βούταγα στὸ νερό, ρουφοῦσα τὴν ἁρμύρα, κυλιόμουν στὰ φύκια· κυνηγοῦσα ἀχινοὺς καὶ καβούρια. Συχνὰ κατέβαινα στὸ λιμάνι καὶ δειλὰ πλησίαζα τὶς συντροφιὲς τῶν ναυτικῶν ν᾽ ἀκούσω κουβέντα γιὰ τ᾽ ἅρμενα, γιὰ ταξίδια, γιὰ τρικυμίες, γιὰ ναυάγια. Ἐκεῖνοι ὅμως δὲ γύριζαν καθόλου νὰ μὲ ἰδοῦν. Χωριάτης, βλέπεις ἐγώ, παλιογεωργός· ἐκεῖνοι ναυτικοί, ἀγριοδέλφινοι.

Κι ἔφευγα πάλι στ᾽ ἀκρογιάλι νὰ εἰπῶ τὴ θλίψη μου στὰ κύματα. Τέλος ἔκανα καραβάκια καὶ καραβάκια περίτεχνα μὲ κατάρτια πριναρίσια, μὲ παλαμάρια καὶ πανιὰ καὶ μὲ τὴν πύρινη φαντασία μου, ποὺ τὰ ἔκανε μπάρκο τρικούβερτο.

Ἡ Μαριὼ μ᾽ ἔβλεπε κι ἔκανε τὸ σταυρό της.

— Παναγία μου, παλάβωσε ὁ ἄντρας μου ! ἔλεγε. Κι ἔταζε λαμπάδες στὴν Τηνιακιά, πήγαινε ξυπόλυτη στὰ ξωκλήσια, διάβαζε τὰ ροῦχα μου καὶ στηθοχτυπιόταν μερόνυχτα γιὰ νὰ πείση τοὺς ἅγιους νὰ μὲ φέρουν στὰ λογικά μου.

Τί πᾶς, τί τὰ γυρεύεις. Μαριώ· τῆς λέω μιὰ μέρα. Οὔτε τάματα, οὔτε οἱ ἅγιοι ὠφελοῦν στὴν ἀρρώστια μου. Ἐγὼ εἶμαι παιδὶ τῆς θάλασσας. Μὲ κράζει καὶ θὰ πάω. Θὲς τώρα, θὲς ἀργότερα, θὰ γυρίσω πάλι στὴν τέχνη μου.

Καθὼς τὸ ἄκουσε ντύθηκε στὰ μαῦρα.

— Τὴν τέχνη σου ! λέει· ναύτης θὰ πᾷς νὰ γένῃς ! Θὰ καταντήσῃς ναύτης πάλι !

Ναί· ναύτης, δὲ μπορῶ. Μὲ κράζ᾽ ἡ θάλασσα ! ..

Μὰ ποῦ ἐκείνη ! Νὰ μὴν τὸ ἰδῇ νὰ μὴν τ᾽ ἀκούσῃ. Ἄρχισε τὰ δάκρυα, τὰ παρακάλια· ριχνόταν ἀπάνω μου. Ἔβριζε τὴ θάλασα, τὴν ψεγάδιαζε, τὴν καταριόταν. Τοῦ κάκου ! Ὅλα μοῦ φαίνονταν ἄνοστα.

Ἕνα ἡλιοβασίλεμα, ποὺ καθόμουν στὸ ἀκρωτήρι, βλέπω μιὰ φρεγάδα μὲ γιομάτα πανιά. Θεόρατη πέτρα ἔμοιαζε στὴ θάλασσα. Ὅλα της τὰ ξάρτια ξεχώριζαν... Ἡ ψυχή μου μελαγχολικὸ πουλάκι κάθησε ἀπάνω της. Ἄκουσα τὸν ἀέρα νὰ σχίζεται στὰ ξάρτια καὶ νὰ τραγουδῇ τοῦ ναύτη τὴ ζωή.

Ἐκεῖ ἄκουσα ἕνα ναύτη νὰ μὲ δείξῃ στοὺς συντρόφους του καὶ νὰ εἰπῇ.

—Νὰ κι ἕνας, ποὺ ἀρνήθηκε τὰ καλὰ τῆς θάλασσας ἀπὸ φόβο.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τινάχτηκα ἀπάνω ! Ὄχι ἀπὸ φόβο, ποτέ. Τρέχω στὸ σπίτι, ἡ Μαριὼ ἔλειπε στὸ ρέμα. Κόβω τὰ ροῦχα στὸν ὦμο καὶ χάνομαι σὰν κλέφτης.

Σκοτεινὰ ἔφτασα στὸν Ἄη Νικόλα, λύω μιὰ βάρκα καὶ φτάνω στὴ φρεγάδα.

Ἀπὸ τότε φάντασμα ἡ ζωή. Θὰ μοῦ εἰπῇς· δὲ μετάνοιωσα ; Καὶ ἐγὼ δὲν ξέρω. Ἀλλὰ καὶ νὰ γυρίσω τώρα στὸ νησὶ πάλι δὲ θὰ ἡσυχάσω.

Μὲ κράζει ἡ θάλασσα.

Π. ΝΙΡΒΑΝΑ

2. ΝΥΝ ΑΠΟΛΥΟΙΣ

Ὁ Στρατὴς τὸ Στοιχειό—Ἔτσι ἀκουγότανε σ' ὅλο τὸ νησί, χρόνια καὶ χρόνια—δὲν ἀγαποῦσε τὸν κόσμο καὶ ζοῦσε παντ' ἀλάργα ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους. Ἀπὸ παιδὶ μοῦτσος στὰ Σκοπελίτικα καράβια καὶ πιὸ ὕστερα ναύτης καὶ λοστρόμος καὶ καπετάνιος καὶ τώρ' ἀκόμη, πού χε παρατήσει τίς θάλασσες, γέρος ὀγδοντάρης κι ἔπιασε τοὺς γιαλοὺς μὲ τὴ μικρή του ψαρόβαρκα τὴ «Μαχὼ»—τῆς μοναχοκόρης του τ' ὄνομα—, δὲν ἄλλαζε ὅλα τὰ καλὰ τοῦ κόσμου μὲ τὴ μοναξιά του. Ἔτσι τοῦ κόλλησε καὶ τὸ παρανόμι.

Ὁ Στρατὴς τὸ Στοιχειὸ μὲ τ' ὄνομα. Ὡστόσ' ὁ Στρατὴς δὲν ἤτανε καὶ τόσο μονάχος στὴ μοναξιά του. Εἶχε τοὺς συντρόφους του. Κι ἂν δὲν τοὺς ἔβλεπε ὁ κόσμος τὶ τάχα ; Ὁ Στρατὴς γελοῦσε ἀπὸ μέσα του. «Τὰ μάτια τοῦ κόσμου, σὰ δὲν εἶναι στραβά, ἀλλοιθωρίζουν», ἔλεγε κάποτε μὲ τὸν ἑαυτόν του. «Λίγα πράγματα βλέπουμε μὲ τὰ μάτια μας. Κι ὅσα δὲ βλέπουμε, εἶναι τὰ περισσότερα» Καὶ σὰν ἄκουγε τὸ παρανόμι του ἔλεγε μέσα του περήφανος : «Στοιχειὸ καὶ μὲ τὰ στοιχειὰ ζῶ».

Ὁ Στρατὴς στὴ μοναξιά του εἶχε τοὺς καλύτερους συντρόφους τοῦ κόσμου. Καὶ πῶς ἀλλιῶς ; Ἄνθρωπος δὲ στάθηκε, ποὺ νὰ μπορῇ νὰ ζήσῃ μοναχός του. Οὔτε τὰ στοιχειά, τ' ἄλη θινὰ στοιχειά. Κι ὁ πιὸ ἔρημος ἀκόμα, καὶ στοῦ βουνοῦ τὴν κορφὴ καὶ στὴν μέση τοῦ πελάγου νὰ τὸν βάλῃς, κάθε ψυχή, κάθε ἀγρίμι στοῦ λόγγου τὰ βαθιά, καὶ τὸ καψαλισμένο δένδρο καταμεσῆς τοῦ κάμπου, βρίσκει τὸ σύντροφό του. Πολλὲς φο-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ρὲς ἔκανε μὲ τὸ νοῦ του τὴ συλλογὴ τούτη ὁ Στρατὴς τὸ Στοιχειό, ὅταν ἄκουγε ἀπὸ πίσω του τὰ λόγια τοῦ κόσμου. Μὰ ὁ κόσμος εἶναι στραβός, ἔλεγε. Μὲ ὅτι βλέπει μιλάει.

— Μοναχὰ μέσα στοὺς ἀνθρώπους μπορεῖ νὰ βρεθῆ κανένας ἀληθινὰ ἔρημος, συλλογιζότανε. Τέτοια μοναξιὰ μπορεῖ νὰ σοῦ φέρη τρέλλα ! Μακριὰ ἀπ᾽ τοὺς ἀνθρώπους, βρίσκει πάντα κανένας τὸ σύντροφό του. Καὶ τάχα μοναχὰ οἱ ἄνθρωποι εἶναι σύντροφοί μας ; Ἕνα ζωντανό, ἕνα σκυλί, ἕνα γατί, ἕνα πετούμενο, εἶναι κάποιες φορὲς καλύτεροι συντρόφοι ἀπ τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ μονάχα τοῦτα ; Ἕνα δένδρο, ἕνας βράχος, ἕνα κούτσουρο ἀκόμα, τοὺς μιλᾷς καὶ σοῦ μιλοῦνε. Τ᾽ ἀγαπᾷς καὶ σ᾽ ἀγαποῦνε.

Ὡστόσο ὁ Στρατὴς τὸ Στοιχειὸ μήτε τέτοιο σύντροφο δὲν εἶχε κανένα. Οὔτε σκυλί, οὔτε γατί, οὔτε ζωντανό, οὔτε ἕνα κούτσουρο ἀκόμα.

Τὸ κορίτσι του, τὴ Μαχώ, τὴ μονάκριβή του, τὴν εἶχε ἀπὸ μικρὴ σὲ μιὰ γερόντισσα, ποὺ τὴν εἶχε ἀναθρέψει ὀρφανούλα. Στὴ χάση καὶ στὴ φέξη τὴν ἔβλεπε, τὰ πόδια του δὲ βαστούσανε ν᾽ ἀνεβαίνη συχνὰ ἀπάνω στὸ χωριὸ καὶ τὸ ψωμί του ἤτανε στὸ γιαλό. Μὰ ἡ ἀγάπη κι ἡ λαχτάρα της ἤτανε πάντα μαζί του. Καὶ μ᾽ αὐτὴ βαστιότανε στὸν κόσμο.

Κι ἡ ἀγάπη κι ἡ λαχτάρα σύντροφοί μας εἶναι, ἔλεγε μοναχός του. Κι οἱ καλύτεροί μας συντρόφοι. Αὐτοὶ κι ὁ Στρατής. Τὸν ξέρω καὶ μὲ ξέρει. Τοῦ μιλῶ καὶ μοῦ μιλεῖ. Μαλλώνομαι καὶ ἀγαποῦμε. Ὥσπου νὰ κλείσωμε τὰ μάτια καὶ νὰ χωρίσωμε γιὰ πάντα.

Ἔτσι κάθε βράδυ, σὰ μαγείρευε κανένα ψαράκι μὲς τὴ βάρκα του καὶ τραβοῦσε καὶ τὴν τσότρα του, ἔβαζε κέφι ὁ Στρατὴς μὲ τὸ Στρατὴ καὶ ξαπλωμένος ἐπάνω στὸ πρυμνιὸ σκαμνὶ ἀνάσκελα κοίταζε τ᾽ ἄστρα τ᾽ οὐρανοῦ κι ἄρχιζε τὴν κουβέντα μὲ τὸν ἑαυτό του καὶ μὲ τὶς ἔγνοιες του. Καὶ περνούσανε οἱ ὧρες χωρὶς νὰ τὶς καταλαβαίνη Κι ὅταν κατέβαινε γλυκὰ ὁ ὕπνος ἀπὸ τ᾽ ἄστρα καὶ γλυκοσφαλοῦσε τὰ μάτια, ἔκανε τὸ σταυρό του κι ἀποχαιρετοῦσε τὸ φίλο του : «Πολλὰ εἴπαμε, Στρατή. Ὥρα γιὰ ὕπνο, καληνύχτα». Ἔπαιρνε μιὰ βαθειὰ ἀναπνοὴ κι ἔχανε τὸν κόσμο. Τὰ κυματάκια τὸν νανουρίζανε μὲ τὰ φιλιά τους : «Καληνύχτα, Στρατή, καληνύχτα. ...»

Ἕνα μαγιάτικο βράδυ, χαρὰ Θεοῦ, ποὺ τ᾽ ἀστέρια εἴχανε

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πληθύνει στὸν οὐρανό, μυριάδες ἄστρα εἶχανε προβάλει ἐκεῖνο τὸ βράδυ ἀπ' ὅλες τὶς μεριὲς καὶ στριμώνονταν τρελλὰ τὸ ἕνα κοντὰ στὸ ἄλλο νὰ χαροῦνε τὴν ὄμορφη νύχτα, ὁ Στρατὴς εἶχε γλέντι σὰν πάντα.

Καλὰ περάσαμε καὶ σήμερα, Στρατή.

Δόξα σοι ὁ Θεός!

Γιὰ κοίτα τ' ἀστέρια, Στρατή. Γεμίσανε τὰ οὐράνια. Κι ὅλα φανερώνονται καινούργια. Ὅλο βγαίνουνε καὶ τελειωμὸ δὲν ἔχουνε.

— Λὲς κι ἔχει πανηγύρι στὰ ψηλὰ ὁ Θεός. Ὅλα του τ' ἀστέρια τά βγαλε ἔξω, δὲν ἄφησε κανένα ἀπόψε.

Καιρὸς γι' ἀρμένισμα, Στρατή. Σὰν ἔχεις τέτοια ἀστροφεγγιά, τί νὰ τὸ κάνῃς τὸ φεγγάρι; Ἄπιστο πρᾶμα. Σοῦ ρίχνει στάχτη στὰ μάτια. Σοῦ μπερδεύει τὶς στεριές, σοῦ ἀνακατεύει ὅλα τὰ πάντα. Λὲς καὶ κάνει μάγια ἀπάνω στὶς θάλασσες καὶ μαγεύει τοὺς θαλασσινούς. Ἀνάθεμά το! Δυὸ φορὲς ναυαγήσαμε μὲ τὸ φεγγάρι. Στρατή, τὸ θυμᾶσαι;

Τὸ θυμᾶμαι, λέει; Ἡ θύμηση μᾶς ἀπόμεινε... Καὶ δὲν εἶναι, ποὺ θὰ σὲ φᾶνε τὰ ψάρια, μόνο θὰ σοῦ ποῦνε καὶ τύφλα. Καὶ θὰ γελάῃ τὸ φεγγάρι ἀπὸ πάνω σου. Εἶδες ἀλήθεια πῶς γελάει τὸ φεγγάρι καμιὰ φορά;

Τὸ φεγγάρι; Δυὸ πῆχες ἀνοίγει τὸ στόμα του Στρατή, σὰ θέλει νὰ γελάσῃ.

Ὁ Στρατὴς τέντωσε τὰ χέρια του καὶ θυμήθηκε τὰ χρόνια, ποὺ περάσανε. Μιὰ ζωὴ ἀπάνω στὴ θάλασσα σαράντα χρόνια. Μὲ τὸ χουλιάρι ἔπιε τὴ θάλασσα. Φουρτοῦνες, μπουνάτσες, καραβοτσακίσματα, πέλαγα, ὠκεανοί, πολιτεῖες, χαρές, λύπες, λαχτάρες, ἐπιθυμίες, χαροπαλαίματα καὶ πανηγύρια. Ἕνα κουφάρι παλαίβοντας σαράντα τόσα χρόνια ἀνάμεσα στεριὰ καὶ θάλασσα, καὶ χωρὶς ἀναπαμό, χωρὶς ἀνάσα. Νὰ τὰ συλλογίζεσαι καὶ νὰ σοῦ γυρίζῃ τὸ κεφάλι.....

— Καὶ τί ἀπολάψαμε, Στρατή; Τίποτε.

— Καὶ ποιὸς ἀπόλαψε τίποτα στὸν ψευτόκοσμο. Εἴτε καὶ γυρίζεις σὰν τὸν ἄνεμο εἴτε καὶ μένεις καρφωμένος στὸ χῶμα σὰν τὸ δεντρὶ τὸ ἴδιο ἀπόλαψες. Χαρὲς καὶ λύπες μιὰ στιγμὴ ἕνα γίνονται. Καὶ δὲν τὶς ξεχωρίζεις τὴν μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη...

— Σὰν παραμύθι, Στρατή, σὰν ξένο παραμύθι.

— Καὶ σὰν πάρῃ τέλος τὸ παραμύθι, τί σοῦ ἀπόμεινε;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

῞Ενας καημὸς γιὰ τὰ καλὰ τοῦ κόσμου κι ἕνας καημὸς γιὰ τὰ κακά του.

— Ὥς ποὺ νὰ κλείσουμε τὰ μάτια, Στρατή.

— Πὲς καὶ πῶς τά χω κλεισμένα. Τί βγαίνει ; Ὡστόσο πρὶν τὰ κλείσω κάτι καρτερῶ νὰ δῶ ἀκόμα. Δὲ μ᾿ ἀξίωσε ὁ Θεὸς νὰ τὸ δῶ. Σὰ μ᾿ ἀξιώση τότε θὰ πῶ κι ἐγώ : «Νῦν ἀπολύοις τὸν δοῦλόν σου Δέσποτα». Θὰ τὸ πῶ μὲ τὴν καρδιά μου σὰν τὸ Γερο Συμεών, ποὺ λένε τὰ γράμματα.

— Ὁ Θεὸς νὰ δώση Στρατή.

— Πάει νὰ μαραθῆ τὸ καημένο τὸ κορίτσι ! ῞Ενα ποὺ μ᾿ ἄφησε ἡ μάννα του, σὰν ἔφυγε. Μαζὶ φύγαμε στὸ ταξίδι. Ἐγὼ ξαναγύρισα κι ἐκείνη Θεὸς σχωρέστην ! —δὲν ξαναγύρισε πιά. Βρῆκε καλύτερα καὶ μᾶς ἄφησε. Τί νὰ γίνη ; Εἶπα κι ἐγὼ νὰ μ᾿ ἀξιώση ὁ Θεὸς νὰ τὸ παντρέψω, νὰ πιάσω παιδὶ ἀπὸ τὰ χέρια του, νὰ χαρῆ κι ἐκείνη ἐκεῖ, ποὺ βρίσκεται. Δὲν ἤτανε θέλημα Θεοῦ. ῞Ολα τὰ κορίτσια παντρευφτήκανε, βρήκανε τὴν τύχη τους, ἀκουμπήσανε τὸ κεφάλι τους. Εἴχανε μαννάδες αὐτά. Τὰ ὀρφανὰ ὅμως ; Αὐτὰ τὰ φυλάει, λέει, ὁ Χριστός. Ἄς εἶναι ! Σὰν τὸν κρίνο στὴ γλάστρα μαράθηκε τὸ Μαχώ. Κι ἡ ἔγνοια του μοῦ δίνει ζωὴ ἐμένα.

— Ἔχει ὁ Θεός, Στρατή . . . Ποῦ ξέρεις ἀκόμα ; Καθένας μὲ τὴν τύχη του. Μὴν τὸ βάζεις μαράζι. «Ἀργόπαντρεμένη, καλοπαντρεμένη ! » τὸ λέει κι ἡ παροιμία . . . Τ᾿ ἀστέρια λαμπυρίζανε βουβὰ στὸν οὐρανὸ καὶ τὰ κυματάκια, ποὺ φλοισβίζανε στὰ πλευρὰ τῆς βάρκας, ἀποκοιμήθηκαν κι αὐτά. Λὲς κι ὁ Θεὸς κουρασμένος ἀπ᾿ αὐτὴ τὴν ἀγρύπνια εἶχε κλείσει τὰ μάτια του μέσα στὰ οὐράνια κι οἱ ἄγγελοι στάζαν ἀφιόνια πάνω σὲ στεριὰ καὶ θάλασσα καμιὰ φωνὴ νὰ μὴν ξυπνήση τὸν Κύριο.

Ὁ Στρατὴς σήκωσε τὰ μάτια του πονετικά.

— Ἡ πούλια ἔγιρε νὰ βασιλέψη, εἶπε σιγὰ σιγὰ κλείνοντας τὰ μάτια. Ἔγνοιες μου κοιμηθῆτε νὰ ξυπνήσωμε πάλι τὴν αὐγή . . .

«Καληνύχτα, Στρατή, καληνύχτα.

* * *

῞Ολη τὴν ἡμέρα — ἀνήμερα τοῦ Χριστοῦ — ἡ «Μαχὼ» ἡ βάρκα τοῦ Στρατῆ, σάλευε μοναχή της δεμένη στὸν ξύλινο μῶλο. Ὁ Στρατὴς τὸ Στοιχειὸ δὲν εἶχε φανῆ καθόλου στὸ γιαλό. Δὲν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἤτανε ἡ μεγάλη σκόλη, ποὺ τὸν κράτησε μακριὰ ἀπὸ τὴ βάρκα του, οὔτε ἀπόκρια, οὔτε Λαμπρή, οὔτε ἄλλη μεγάλη γιορτὴ τὸν ξελόγιασε ποτέ του. Μονάχα τοῦ Χάρου τὰ πανηγύρια τὸν ξελογιάσανε τὸ Στρατή. Κι ἤτανε τὸ τελευταῖο τοῦτο, ἀνήμερα τοῦ Χριστοῦ.

Βράδυ βράδυ κατὰ τὸ σούρπωμα φάνηκε ὁ Στρατὴς τὸ Στοιχειὸ κατεβαίνοντας στὸ γιαλό. Σκυφτός, σκεβρωμένος, μὲ τὸ κομπολόγι κρεμασμένο πίσω ἀπὸ τὰ δεμένα χέρια του περπατοῦσε τρικλίζοντας σὰ μεθυσμένος. Μὲ τὸν κοῦκο κατεβασμένον ὥς κάτω στὰ μάτια γιὰ νὰ μὴ βλέπη τὸν κόσμο, μ᾽ ἕνα μαῦρο πουκάμισο, ποὺ τοῦ πνιγε σὰ θηλειὰ τὸ λαιμό, κατέβαινε παραπατώντας ἀπάνω στὰ ξερολίθαρα. Ψυχὴ δὲν ἤτανε στὴν ἀκρογιαλιά.

Ὁ ἥλιος εἶχε βασιλέψει ἀφήνοντας χρυσάφια πίσω του καὶ τὸ φεγγάρι εἶχε ψηλώσει στὸν οὐρανὸ γεμίζοντάς τον ἕνα γαλάζιο φῶς.

Ἕνα πανηγύρι κάνανε στὸν οὐρανὸ τὰ σμιγμένα χρώματα, σὰν νὰ καλούσανε ὅλες τὶς ψυχὲς στὸ γλυκὸ ξεφάντωμα. Ὁ Στρατὴς μὲ τὸ κεφάλι σκυμμένο κάτω δὲν ἔβλεπε ἄλλο ἀπὸ τὸ μουντὸ χῶμα. Ἕνας λάκκος νεοσκαμμένος δίπλα σ᾽ ἕνα περιβόλι τοῦ φερε στὰ ρουθούνια μιὰ μυρωδιὰ παράξενη ἀπ᾽ τὰ σπλάγχνα τῆς γῆς, ποὺ φάνηκε γλυκειὰ σὰν παρηγοριὰ καὶ σὰν κάλεσμα νὰ πέση καὶ νὰ κοιμηθῆ ἕναν ἀξύπνητον ὕπνο.

Ἔφτασε σιγὰ σιγὰ κάτω στὸ γιαλὸ καὶ πέρασε τὴν ξύλινη σκάλα. Ἡ «Μαχώ», ἡ βάρκα του, τὸν περίμενε γλυκοσαλεύοντας παραπονεμένα ἀπάνω στὰ νερά. Σὰν πέσανε τὰ μάτια του ἀπάνω της τοῦ ρθανε τὰ κλάματα. Στάθηκε καὶ κούνησε τὸ κεφάλι του, τὸ γέρικο κεφάλι, μὲ τ᾽ ἄσπρα μαλλιά, τὸ κούνησε τὸ κεφάλι του λυπητερὰ καὶ κατάπιε μέσα του τὰ δάκρυά του. Ἔλυσε τὸ σχοινὶ καὶ πήδησε μέσα ὅπως πάντα. Οὔτε ὁ ἴδιος δὲν ἤξερε σήμερα τί ἔκανε. Ἔπιασε τὰ κουπιά, ἀλαργάρησε λιγάκι καὶ φουντάρησε. Σὰν ἔσβησε ὁ κρότος τῆς ἄγκυρας μέσα στὴν ἡσυχία τοῦ δειλινοῦ, στάθηκε στὴ μέση τῆς βάρκας σὰ χαμένος. Ποτὲ δὲν εἶχε πέσει τόσο βαθιὰ ἡ ἄγκυρα στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ νεροῦ. Στάθηκε πολλὴν ὥραν ἔτσι σαστισμένος. Ὕστερα ἔκανε τὸ σταυρό του νὰ πέση νὰ κοιμηθῆ. Μὰ πάλι τοῦ ἦρθε νὰ σηκώση τὴν ἄγκυρα νὰ ζυγώση στὸ μῶλο καὶ νὰ βγῆ στὴ στεριά. Τὸν ἔπνιγε κάποια στενοχώρια. Πρώτη φορὰ ἔνοιωθε

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πὼς ἤτανε μοναχός του μέσα στὸν κόσμο καὶ μοναχός του μέσα στὴ βάρκα. Ἀληθινὸ στοιχειό! Κι ὁ κόσμος τοῦ φάνηκε τώρα δυὸ φορὲς πιὸ μεγάλος κι ἡ βάρκα του καράβι τρικάταρτο, ποὺ βρισκότανε μέσα μοναχός του κι ἔρημος, μικρὸς μικρός. Καμιὰ φωνὴ δὲν ἀποκρινόντανε τώρα σὰν τὶς ἄλλες φορὲς στοὺς στοχασμούς του. Οἱ ἔγνοιες του εἴχανε πεθάνει κι αὐτές. Καὶ τοῦ ἦρθε φόβος. Ξανάκαμε τὸ σταυρό του καὶ καθὼς δὲν τὸν βαστούσανε τὰ πόδια, ἔγιρε καὶ ξαπλώθηκε χάμου σὰ ζαλισμένος.

Τὰ γέρικα στήθια του ἀνεβοκατεβαίνανε, σὰν νὰ τὰ τάραζε φουρτούνα, τὸ κεφάλι του σάλευε, τὸ ἄσπρο κεφάλι, σ᾽ ἕνα μοιρολόγι παράξενο χωρὶς δάκρυα.

Στὸ καλό, Μαχώ, στὸ καλό, παιδί μου! Σὲ βλόγησα καὶ σὲ πάντρεψα, Νυφούλα μὲ τ᾽ ἄσπρα σὲ προβόδησα, Μαχώ, μὲ τὸν γαμπρὸ τὸν καβαλάρη, Στὸ καλό, Μαχώ, καὶ στὴν καλὴ τὴν ὥρα. Αὐτὸ καρτερούσανε νὰ δοῦνε τὰ μάτια μου. . .

Ἕνα ποτάμι δάκρυα χύθηκε ξαφνικὰ ἀπ᾽ τὰ μάτια του... σὰν μπόρα, ποὺ ξεσπάει μὲς τὴν ἄψη τῆς κουφόβρασης.

Στὸ καλό, Μαχώ μου. Σὲ βλόγησα καὶ σὲ πάντρεψα. Αὐτὸ καρτερούσανε τὰ μάτια μου. Ἔφυγες καὶ πῆρες μαζί σου τὶς ἔγνοιες μου καὶ τὶς λαχτάρες μου. Τὸ Στρατὴ μαζί σου τὸν πῆρες. Κι ἀπόμεινα ἕνα ξερὸ κουφάρι, μονάχος κι ἀπομόναχος. Ἕνα κουφάρι γιὰ πέταμα, ποὺ οὔτε νὰ τὸ πετάξῃς δὲν ἀξίζει. Στοιχειὸ τοῦ στοιχειοῦ. Αὐτὸ καρτερούσανε τὰ μάτια μου. Ἂς μοῦ τὰ κλείσῃ τώρα ὁ Θεός. . .

Ἔκλεισε τὰ μάτια του καὶ δὲν τ᾽ ἄνοιξε πιά. Καμιὰ φωνὴ δὲν τὸν καληνύχτησε τώρα.

Κι οἱ συντρόφισσές του οἱ ἀχώριστες, οἱ ἔγνοιες κι οἱ λαχτάρες, τὸν ἀφήσανε κι αὐτὲς καὶ φύγανε μακριά. Τὰ κυματάκια μόνα φλοισβίζανε στὰ πλευρὰ τῆς βάρκας:

— Καλή νύχτα, Στρατή, καληνύχτα . . .

ΕΜ. ΛΥΚΟΥΔΗ

3. ΜΑΡΑΣΜΟΣ

Ἦταν σ᾽ ἕνα λιμάνι τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου ἀπάνω στὴ ρουμελιώτικη ἀκτή, σὲ μιὰ σκάλα, ὅπου ἀνάρια καθρεφτίζονται στὸ γιαλὸ σὲ μιὰ γραμμὴ τὰ σπίτια κι ἀγναντεύεις ἄντικρυ τὸ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μωριά, πού στεφανώνουν ψηλά οἱ κορυφὲς τῆς Ζίριας, θέλεις πὲς πῶς ἦταν ἡ Βιτρινίτσα, θέλεις ἡ Ἰτιά.

Καμιὰν ἑκατοστὴ ὀργιὲς ἀνοιχτὰ ἦταν ἀραγμένη μιὰ μπρατσέρα ὄμορφη, καινούριο καραβάκι, πού ὅτι λὲς κι εἶχε ξεγλυστρήσει ἀπὸ τὰ σκαριὰ τοῦ Γαλαξιδιοῦ.

Ἦταν ἕτοιμο νὰ πριμάρῃ.

Ἄξαφνα βλέπω νὰ λύσουν τὴ φελούκα του ἀπὸ τὴν πρύμη καὶ νὰ τὴν στέλνουν ἔξω. Ἕνας μονάχα ναύτης ἦταν στὸ πρυμνιὸ κουπὶ μοναχὸ στριφογυρίζοντάς το σὰν ἕλικα βαποριοῦ καὶ στὴν κουπαστὴ μπροστὰ ὁλόρθο ἕνα μαῦρο καραβόσκυλο, πού οὔρλιαζε λυπητερά,

Ἀκοστάρει ἡ βάρκα στὴν ἀμμουδιά, μπρὸς στὰ μαγαζειὰ τοῦ γιαλοῦ, καθαυτὸ μάλιστα μπροστὰ σὲ μιὰ σκιάδα, πού εἶχαν στημένα μὲ πάλους ἀπάνω στὴ θάλασσα γιὰ νὰ παίρνουν ἐκεῖ μὲ τὸν μπάτη τὸν ἀργιλέ τους οἱ θεριακλῆδες.

Κι ἐκεῖ πού ἀκοστάρισε βλέπω τὸ ναύτη ν' ἁρπάξῃ τὸ μαῦρο τὸ σκυλί, ἔτσι σὰν τραγὶ ἀπὸ τὸ σβέρκο καὶ ἀπὸ τὴ ράχη καὶ νὰ τὸ πετάξῃ μὲ δύναμη στὴν ξηρά. Κι ὅτι τὸ πέταξε λάμνοντας μὲ δυνατὲς κουπιὲς ἀνοίχτηκε ἀμέσως καὶ τράβαγε μὲ βία κατὰ τὴν μπρατσέρα.

Μὰ τὸ σκυλὶ ἐρρίχτηκε στὴ θάλασσα κυνηγώντας τὴ βάρκα καὶ κολύμπαε οὐρλιάζοντας λυπητερά· ἔλαμνε ὁ ναύτης μὲ τὸ μοναχὸ κουπί, μὰ καὶ τὸ σκυλὶ ἀπελπισμένο ἐκτύπαε,ὅσο μποροῦσε μὲ τὰ ποδάρια τὸ νερὸ καὶ τό φτασε τὸ φελούκι.

Τότε ὁ ναύτης μὲ ἄγριο θυμὸ σηκώνει τὸ κουπὶ καὶ τὸ χτυπᾷ τὸ ἄμοιρο στὸ κεφάλι.

Τότε οὔρλιασε τὸ ἔρημο πλιὸ θλιβερά, θέλεις ἀπὸ τὸν πόνο, θέλεις ἀπὸ καημό. Δὲν ἐγύρεψε νὰ ἀκολουθήσῃ πλιὰ τὴ βάρκα, ἀλλὰ χαχλάκιζε μὲ τὰ ποδάρια τὰ νερὰ χωρὶς σκοπό, χωρὶς νόημα, μόνε μόνε ὅσο νὰ μὴ βουλιάξῃ.

Εἶδα τότε τὴ φελούκα νὰ ἀκοστάρῃ τὴν μπρατσέρα· ὁ ναύτης τὴν ἔδεσε στὴν πρύμη καὶ ἐσαλτάρησε ἀπάνω. Καὶ ἡ μπρατσέρα ὅλο καὶ νὰ σαλπάρῃ. Φυσοῦσε καλούτσικο μαϊστράλι καὶ στὴ στιγμὴ ἐπῆραν τὰ πανιά· κι ἐχύθηκε σὰ χέλι ἀπάνω στὰ νερὰ ἡ μπρατσέρα ἀφήνοντας πίσω ἀπὸ τὴν πρύμη χοχλάτο αὐλάκι καὶ τραβώντας γοργὰ κατὰ τὸ Αἴγιο.

Τὸ σκυλὶ ὅλο καὶ οὔρλιαζε χτυπώντας μὲ ἀπελπισία τὴ θάλασσα καὶ τραβώντας κατὰ τὸ πέλαγος. Ἀλλὰ ἐμάκραινε ὁλοένα

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γοργὰ ἡ μπρατσέρα καὶ στὸ τέλος ἀπελπίστηκε. Ἐγύρισε τὸ κεφάλι κατὰ τὴ στεριὰ καὶ μὲ κόπο πολὺ καὶ ἀγωνία ἔφτασε νὰ βγῆ καὶ νὰ πέση σὰν ψόφιο ἀπάνω στὶς τοῦφες ἀπὸ τὰ φύκια, ὅπου εἶχε σωριάσει ὁ μπάτης ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὴ σκιάδα, εἶδος ἐξέδρας, ποὺ σᾶς εἶπα, ποὺ εἶχε στήσει μὲ παλούκια ἀπάνω στὸ νερὸ ὁ καφετζῆς ἀκουμπώντας την στὸ μουρ' γιο.

Ὅτε ἔφτασε ἐσηκώθηκε ὁλόρθο καὶ τεντώνοντας τὸ λαιμὸ ὅλο καὶ οὔρλιαζε σπαραχτικὰ ἀγναντεύοντας τὰ ἄσπρα λατίνια τῆς μπρατσέρας, ποὺ χώνευαν θολὰ στὴν καταχνιὰ τοῦ πελάγου· κι ἐφούσκωνε κι ἐμάζευε στὴ βαρειά του τὴν ἀνασανιὰ σὰ φυσερὸ ἡ κοιλιά του καὶ τουρτούριζε παγωμένο, ἐνῶ ἐστράγγιζε ἀπὸ πάνω του τὸ ἁρμυρὸ νερό.

***

Τὸ ἔβλεπα ἐκεῖ τρεῖς μέρες καθισμένο πάντα στ' ἀκρογιάλι νὰ ἀγναντεύη τὸ πέλαγος. Δὲν ἐσάλευε ἀπὸ κεῖ.

Τοῦ πήγαινα ἀπὸ κάτω ἀπὸ ἐκείνη τὴν ἐξέδρα τοῦ γιαλοῦ ψωμί, κόκκαλα, μὰ τοῦ κάκου. Δὲν ἐννοοῦσε οὔτε νὰ μυρίση τροφή. Κι ὅλο κι ἐσούρωνε καὶ ἐπερδουκλώνουνταν ἀπὸ τὴν ἀδυναμία τὰ πόδια του, ὅταν ζητοῦσε νὰ κινηθῆ καὶ τὰ παγίδια του ἐμετριόντουσαν ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ πετσί του.

Τὰ παιδιὰ τοῦ ἔκαναν μαρτύρια, γιατὶ δὲν εἶχε ἀφέντη· ἦταν ἔλεγαν, σκυλὶ τοῦ δρόμου· βροχὴ ἔπεφταν ἀπάνω του οἱ πέτρες· τὸ κούτσαναν κι ὅλα γιὰ καλά. Ἀλλ' αὐτό, πρᾶγμα παράξενο, δὲν ἐννοοῦσε νὰ φύγη. Ἐκεῖ ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὶς σανίδες τῆς σκιάδας, πάντα ἐκεῖ. Τί ξέρεις ; τοῦ ἐφαίνονταν ἴσως πὼς ἦταν ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὴν κουπαστὴ τῆς μπρατσέρας του, τοῦ σπιτιοῦ του. Καὶ ὅμως τοῦ ἔκαναν τόσα τὰ παιδιά, ὅπου κι ἐγὼ ἀπορῶ, πῶς δὲν τὸ εἶχαν τελειωμένο.

Μιὰ μέρα, ἀφοῦ τὸ χάϊδεψα πολύ, τοῦ ἔδεσα τὸ λαιμὸ μὲ ἕνα μαντήλι κι ἐζήτησα νὰ τὸ πάρω μαζί μου στὸ σπίτι, ποὺ εἶχα στὸ γιαλὸ κοντά. Μὲ ἀκολούθησε χωρὶς ἀντίσταση κουνώντας τὴν οὐρά του. Ἅμα ἔφθασα στὸ σπίτι τὸ ἔλυσα καὶ τὸ ἐχάϊδεψα πολύ. Μὲ τήραγε μὲ τὰ τίμια μάτια τοῦ σκυλιοῦ, ὅλο εὐγνωμοσύνη καὶ συμπάθεια, μάτια ποὺ ἂν καὶ ζῶο, ἐζωγραφίζονταν ἀπάνω τους ὅλος ὁ βαθὺς καημός του, ποὺ τοῦ σπάραζε τὴν ψυχὴ καὶ γλύφοντάς μου τὰ χέρια ἔφυγε ἀργὰ ἀργά. Σὲ λίγο

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐγύρισε τὸ κεφάλι καὶ κουνώντας τὴν οὐρὰ μ' ἐκοίταξε πάλι μὲ τὰ πονεμένα μάτια του καὶ ἐτράβηξε. Τὸ ἔνοιωσα τὸ δυστυχισμένο. Δὲν ἤθελε νὰ τὸ παρεξηγήσω. Ἄλαλο ἦταν τὸ στόμα του, ἀλλὰ ἐκείνη ἡ θλιβερὴ ματιά του, μοῦ ἐφάνηκε πὼς μοῦ ἔλεγε :

—Μὴ μὲ πάρῃς γι' ἀχάριστο· ἀλλὰ θέλω ἐκεῖ ἀπὸ κάτω, ποὺ μοιάζει τόσο τὸ καράβι μου, νὰ ξεψυχήσω ἐκεῖ ἀγναντεύοντας τὸ πέλαγος καὶ ρουφώντας τὴν ἁρμύρα, ποὺ φέρνει ὁ μπάτης.

Καὶ ὅμως τοῦ αὔξαινε τὰ μαρτύριά του αὐτὸς ὁ μπάτης! Ἐκεῖ ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ μουράγιο, ποὺ εἶχε κρυφθῆ, ὅταν ἤτανε ρήχη μὲ τραβηγμένα τὰ νερά, ἄφηνε δυὸ σπιθαμὲς τόπο ἡ θάλασσα· ἔφτανε τὸν τοῖχο τοῦ μουράγιου καὶ τὸ ἐσκέπαζε ὀρθὸ ὥς τὴν κοιλιά.

Ἀλλὰ ἐκεῖνο δὲν τὸ ἐκουνοῦσε ἀπὸ κεῖ κάτω. Μονάχα, ὅταν ἄκουε τὴν ἁλυσίδα τοῦ ἀγκουρέτου κανενὸς καΐκιοῦ, ποὺ ἄραζε, ἐσηκώνουνταν, ἔβγαινε ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὴ σκοτεινὴ τρύπα του καὶ ἀγνάντευε τὴ θάλασσα μυρίζοντας τὸν ἀέρα· καὶ ὅταν ἀκοστάριζε στὸ γιαλὸ κανένα βαρκὶ καΐκιοῦ, ἐσούρνονταν ὥς ἐκεῖ, κουνώντας τὴν οὐρά του στοὺς ναῦτες. Ἀλλὰ τὸ ἔδιωχναν μὲ πετριές, γιατὶ εἶχε ὅλα τὰ σημάδια τῆς λύσσας τὸ παλιόσκυλο· τὰ γουβιασμένα μάτια του ἐγυάλιζαν, χώρια ποὺ εἶχε πάντα τὴν οὐρά του ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὰ σκέλια.

Στὸ τέλος, ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν τὰ μαγαζειὰ στὸ γιαλό, ἀποφάσισαν νὰ τοῦ δέσουν μιὰ πέτρα νὰ τὸ φουντάρουν ἀπὸ τὴν ἄκρια τῆς ξυλένιας σκάλας τοῦ λιμανιοῦ, γιατὶ οὔρλιαζε πολὺ τὴ νύχτα καὶ θὰ ἔπαιρνε κανένα ὁ χάρος μὲ τὴ γρουσουζιά του. Εἶδα κι ἔπαθα νὰ τοὺς ἀλλάξω τὴ γνώμη μὲ πολλὰ παρακάλια· τοὺς ἔλεγα πὼς ἔκλαιγε ἀπὸ τὸν καημὸ τῆς ἐρημιᾶς του, μὰ ποῦ ν' ἀκούσουν. Ἐκεῖνο, ποὺ τοὺς ἡσύχασε, ἦταν, ὅταν τοὺς εἶπα πὼς αὐτὸ τὸ σκυλὶ δὲν τρώει τίποτα καὶ σὲ δυὸ μέρες τὸ πολὺ θὰ ψοφήσῃ μοναχό του. Τὴν περασμένη εἶχε ἔρθει μιὰ γαλαξιδιώτικη γολέτα καὶ τὸ ξημέρωμα, κοντὰ τρεῖς ἀπ' τὰ μεσάνυκτα, ἔρριχνα μὲ τὴ βάρκα της τὰ παραγάδια.

*
* *

Εἴχαμε ἀνοιχτῆ ἀρκετὰ μακριὰ καὶ ὅμως ἐκεῖ, ποὺ ἐκιαλάριζα, τὸ στεριανὸ τ' ἀγέρι, ποὺ ἔβγαναν τὴν ὥρα ἐκείνη οἱ ξέρες, μοῦ ἔφερνε ἀδύνατο ξεψυχισμένο τοῦ σκύλου τὸ οὔρλιασμα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Σὲ λίγο ἂν κι ἐπέσαμε πολὺ πλιὸ γιαλὸ δὲν τ' ἄκουγα πλιά. Θὰ ἦταν ἀπάνω κάτω ἡ ὥρα, ποὺ ἐπρόβαλε ἐκεῖ ἀπὸ τὰ βουνὰ ὁ αὐγερινός.

Δὲν τὸ θυμήθηκα πλιὰ τὸ σκυλὶ καὶ ψάρευα ὅσο, ποὺ βγῆκεν ὁ ἥλιος. Ὅταν στὸ τέλος ἐπήραμε ἀπάνω καὶ τὰ παραγάδια, ἐτραβήξαμε κατὰ τὸ γιαλό.

Ἐκεῖ στὴν ἀμμουδιὰ ἄκρη ἄκρη, ἦταν ξαπλωμένο τὸ σκυλὶ σὰν καθιστό, ὅπως ζωγραφίζουν τὶς Σφίγγες, μὲ τὰ πόδια ἐμπρός, μὲ τὸ λαιμὸ τεντωμένο ἀγναντεύοντας τὸ πέλαγος.

Ἀλλὰ ἦταν νεκρό. Σβυσμένα, γουρλωμένα, τὰ ὀρθάνοιχτα μάτια του, ξυλιασμένο τὸ κορμί του.

Τότε τὸ μικρὸ ναυτόπουλο, ποὺ μοῦ κρατοῦσε τὰ κουπιά :

— Μπά, εἶπε, ὁ κουτσάφτης. Τὸ κακόμοιρο τὸ σκυλί. Τὸ εἶπαν καὶ τό καμαν οἱ ἄπονοι.

Πολλὴ βαθειὰ συμπάθεια γιὰ τὸ ναυτόπουλο, μὲ ἔκαμαν νὰ αἰσθανθῶ τὰ πονετικά του λόγια γιὰ τὸ δυστυχισμένο ζῶο.

— Τὸ γνωρίζεις, παιδί μου, αὐτὸ τὸ σκυλί ;

— Ἀμ δὲν τὸ γνωρίζω ; Εἶναι ὁ κουτσάφτης· ἀπὸ πατριώτικο καράβι, ἀπ' τὴ μπρατσέρα τοῦ Νικολοῦ τοῦ Σταμπᾶ. Εἶχαν πεῖ πὼς θὰ τὸ διώξουν καὶ τό διωξαν.

— Καὶ γιατί τό διωξαν παιδί μου ;

— Νά, δὲν ἦταν διόλου κακό. Ὅσα κι ἂν τοῦ καναν, καὶ ξύλο καὶ δέσιμο σφιχτὸ γιὰ νὰ ἀγριέψῃ αὐτὸ τίποτα. Ἕνα καραβόσκυλο, ξέρεις κύριε, πρέπει νὰ εἶναι ἄγριο, κακό, νὰ γαυγίζῃ δυνατὰ καὶ νὰ δείχνῃ πάντα τὰ δόντια. Αὐτὸ ἦταν γεννημένο ἥμερο καὶ καλό· ὅσοι κι ἂν ἐζύγωναν στὸ καράβι, τοὺς κουνοῦσε τὴν οὐρά του.

Δὲν ἐλόγιαζε κανέναν γιὰ κλέφτη, δὲν ἔβαζε μὲ τὸ νοῦ του κακὸν ἄνθρωπο.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Β΄. ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ

Δ. ΒΙΚΕΛΑ

Ι. ΠΟΙΗΤΙΚΑΙ ΑΠΑΡΧΑΙ

(Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν αὐτοβιογραφίαν «ἡ Ζωή μου»)

[Ὁ Δ. Βικέλας εἰς ἡλικίαν 16 ἐτῶν, ὅτε ἦτο εἰς τὴν Σῦρον εἰς τὸ Λύκειον Εὐαγγελίδου, μετέφρασεν ἐμμέτρως τὴν τραγῳδίαν τοῦ Ρακίνα «Ἐσθὴρ» παρασταθεῖσαν ὑπὸ τῶν μικρῶν μαθητῶν ἐν ἑορτῇ τοῦ σχολείου. Τὸ περιστατικὸν τοῦτο ἀφηγεῖται ὁ Β. εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς «Ζωῆς του» «ΠΟΙΗΤΙΚΑΙ ΑΠΑΡΧΑΙ».]

Ἡ ἔμμετρος μετάφρασίς μου τῆς Ἐσθὴρ δὲν ἦτο κατὰ πολὺ ἀνωτέρα τῶν πεζῶν μεταφράσεων, ὅσας πρὸ πέντε ἢ ἓξ ἐτῶν ἐξεφουρνίζαμεν εἰς Μπαλταλιμάνι ὁ Μιχαλάκης κι ἐγώ. Ὁπωσδήποτε, ἡ ὑπερπήδησις τῶν δυσκολιῶν τῆς μεταφορᾶς τοῦ Γαλλικοῦ κειμένου εἰς στίχους ὁμοιοκαταλήκτους καὶ ἡ ἐπιμονή μου νὰ φέρω τὸ ἔργον εἰς πέρας, ἐμαρτύρουν προσόντα ὄχι ἀνάξια ἐνθαρρύνσεως. Ἡ ἐνθάρρυνσις δὲν ἔλειψεν. Ἀπεναντίας νομίζω ὅτι ὑπερέβη τὰ ὅρια. Εἶχα πρὸ παντὸς ἀνάγκην κριτῶν περὶ ἐμὲ αὐστηρῶν πρὸς χειραγώγησίν μου. Εἶχα ἀνάγκην νὰ ἐννοήσω ὅτι ἡ μετάφρασίς μου ἦτο ἀτελὲς παιδικὸν γύμνασμα, ὅτι ἡ στιχουργία εἶναι τέχνη πολύπλοκος, ὅτι ἀπῃτεῖτο ἐργασία προκαταρκτικὴ πολλὴ προτοῦ δυνηθῶ νὰ ἐπιχειρήσω ποιητικὴν μετάφρασιν. Ἀντὶ τούτου μὲ περιέβαλεν ἡ μητρικὴ στοργὴ καὶ ἡ εὐμένεια κριτῶν ἀναρμοδίων. Ἦτο φυσικὴ ἡ ὑπερηφάνεια τῆς καλῆς μου μητρὸς διὰ τὴν πρώϊμον φιλολογικὴν παραγωγὴν τοῦ υἱοῦ της, ἀλλὰ τὴν ὑπέτρεφε πέραν τοῦ δέοντος ἡ ὑπερβολικὴ διὰ τὸ ἔργον μου ἐπιείκεια τοῦ Εὐαγγελίδου. Ἀποδίδω εἰς μόνην τὴν φιλίαν του πρὸς τὴν μητέρα μου καὶ πρὸς ἐμὲ τὴν ἰδέαν, τὴν ὁποίαν συνέλαβε περὶ παραστάσεως τῆς Ἐσθὴρ εἰς τὸ Λύκειόν του. Ἡ συγκατάθεσις τῆς μητρός μου ἐδόθη προθύμως, ἐγὼ δέ, ἐννοεῖται, δὲν ἀντέστην· ὥστε

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀπεφασίσθη ἡ παράστασις, διενεμήθησαν τὰ πρόσωπα τοῦ δράματος μεταξὺ τῶν ἁρμοδιωτέρων πρὸς τοῦτο μαθητῶν τοῦ Λυκείου. Ταυτοχρόνως ἡτοιμάζοντο αἱ ἐνδυμασίαι, τὸ εὐρύχωρον ὑπνωτήριον τοῦ σχολείου μετεβάλλετο εἰς θέατρον, ἐζωγραφίζοντο σκηνογραφίαι, ἐρράπτετο ἡ αὐλαία, ἐν ἑνὶ λόγῳ τὸ Λύκειον ἔγινε ἄνω κάτω· τὰ μαθήματα ἔμειναν ἐξ ἀνάγκης ὀπίσω, ὁ νοῦς τῶν μαθητῶν ἦτο εἰς τὴν Ἐσθὴρ καὶ ὄχι εἰς τὰ βιβλία των ! Ἀλλ' ὅμως ἐξ ἄλλου, ὁποῖος θρίαμβος διὰ τὸ Λύκειον !

Ἡ τιμὴ ἦτο ἤδη μεγάλη διὰ τὸν μεταφραστήν. Ἀλλ' ὁ ἀγαθὸς Εὐαγγελίδης δὲν ἠρκέσθη εἰς τὴν παράστασιν. Συνέλαβε καὶ ἄλλην ἰδέαν : τὴν διὰ τοῦ τύπου δημοσίευσιν τῆς Ἐσθήρ, —καὶ ὄχι μόνον τῆς Ἐσθήρ, ἀλλὰ καὶ ἄλλων ὁμοῦ στιχουργημάτων μου. Πρὸς ὑπερνίκησιν τῶν δισταγμῶν τῆς μητρός μου καὶ τῶν ἰδικῶν μου ἐνδοιασμῶν ἀνέλαβεν ἐκεῖνος τὴν ἠθικὴν εὐθύνην τῆς δημοσιεύσεως. Δι' ἐπιστολῆς του πρὸς ἐμὲ τῆς 12ης Ἰανουαρίου 1851 δημοσιευθείσης εἰς τὸ βιβλίον ἐν εἴδει προλόγου ἔλεγεν ὅτι, ἐπειδὴ ὑπῆρχε χρεία πολλῶν ἀντιγράφων χάριν τῆς παραστάσεως, «ἐνέκρινε νὰ τὴν δώσῃ εἰς τὸν Κον Μελισταγῆν νὰ τὴν τυπώσῃ· προηγουμένως ὅμως θέλει νὰ γνωρίσω τὴν ἐπιθυμίαν του ταύτην». Προσέθετε δὲ ὅτι «καλὸν ἤθελεν εἶσθαι ὁμοῦ μὲ τὴν τραγῳδίαν νὰ δημοσιευθοῦν καὶ ἄλλα τινὰ ποιήματά μου». Προλαμβάνων δὲ τὸν κίνδυνον ἐπικρίσεων αὐστηρῶν μὲ παρεκίνει δῆθεν νὰ μὴ κοπιάζω καθὸ ἀσθενῶν, ἀλλὰ νὰ περιμείνω μέχρις οὗ γίνω δεκαεπτὰ ἢ δεκαοκτὼ ἐτῶν. Δηλαδὴ ἐχρησίμευεν ὡς ἐκ τῶν προτέρων ἀπολογία τὸ ἀνήλικόν μου. Ἀλλ' ἀφοῦ οἱ στίχοι μου ἦσαν παιδικοί, δὲν ἦτο ἁπλούστερον καὶ ὀρθότερον νὰ μείνουν ἀδημοσίευτοι ; Ἡ βάσις τῆς ἀπολογίας ἦτο σαθρά. Μετὰ τὴν εἰσαγωγικὴν ἐπιστολὴν ἠκολούθει εἰς τὸ ἐκτυπωθὲν βιβλίον ἡ ἔμμετρος ἀφιέρωσίς μου :

Εἰς τὸν κόσμον νὰ φανῶ πρῶτος μὲ παρακινεῖτε,
ὦ διδάσκαλε ! Δεχθεῖτε
τώρα σεῖς τὰς ἀπαρχὰς τῶν νεανικῶν μου στίχων
καὶ τῶν πρώτων στοχασμῶν.
Μ' ἔφυγαν ἀπ' τὴν ψυχὴν εἰς διάστημα ἡσύχων
καὶ ἀθώων ἡμερῶν.

Φαντάζομαι μᾶλλον ἢ ἐνθυμοῦμαι τὴν συγκίνησιν, μὲ τὴν ὁποίαν παρηκολούθουν καὶ τὴν τύπωσιν τῶν στίχων μου καὶ τὰς προπαρασκευὰς τῆς παραστάσεως. Μεγαλυτέρα τῶν δύο εὐχαρι-

στήσεων ἦτο, νομίζω, ἡ τῆς διορθώσεως τῶν τυπογραφικῶν δοκιμίων. Τὴν προσδοκίαν τῆς παραστάσεως ἐπεσκίαζεν ἡ ἔμφυτος δειλία μου, Ἐφοβούμην τότε καὶ ἀπέφευγα τὰς συναθροίσεις, αἱ συναναστροφαὶ μὲ ἐτρόμαζαν, ἤλλαζα δρόμον διὰ νὰ μὴ διασχίσω τὸ πλῆθος εἰς τὸν περίπατον. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς λαοφοβίας εἶναι σύνηθες εἰς τοὺς νέους, τουλάχιστον εἰς τοὺς μὴ ἀπεκδυθέντας προώρως τὴν νεανικὴν σεμνότητα,—ἀλλ' ἐγὼ τὴν εἶχα καθ' ὑπερβολήν, ἤργησα δὲ πολὺ νὰ τὴν ὑπερνικήσω. Πῶς τότε, εἰς ἡλικίαν δεκαὲξ ἐτῶν, ν' ἀψηφήσω τὰ βλέμματα τόσων θεατῶν στρεφόμενα πρὸς ἐμέ, τὸν πρωταγωνιστήν; Εὐτυχῶς εὑρέθη διέξοδος. Ἐσώθην ἐκ τοῦ κινδύνου ἀναλαβὼν τὸ ἔργον ὑποβολέως. Εἰς τὸ βάθος τοῦ ὑπνωτηρίου ὑψώθη ἰκρίωμα ἁρμόδιον διὰ τὴν σκηνήν, δὲν ἔλειπε δὲ οὔτε ἡ τρύπα τοῦ ὑποβολέως. Κρυμμένος ἐκεῖ, στρέφων τὰ νῶτα πρὸς τὸ ἀκροατήριον, δὲν ἔβλεπα εἰ μὴ τοὺς ἐπὶ τῆς σκηνῆς συμμαθητάς μου καὶ δὲν ἐφαινόμην.

Ἡ παράστασις ἔγινεν ἐπὶ τέλους, ἡ δὲ ἐπιτυχία ἦτο πλήρης. Τὸ πρᾶγμα ἦτο πρωτοφανὲς καὶ πρωτάκουστον εἰς τὴν Σῦρον: Διδασκαλία θεατρικὴ εἰς τὸ σχολεῖον! Οἱ νεαροὶ ἠθοποιοὶ ἐπίστευσαν ὅτι ἐξετέλεσαν λαμπρῶς τὸ μέρος των, τὰ χορικὰ ᾄσματα ἐχειροκροτήθησαν ἐνθουσιωδῶς, οἱ θεαταὶ ἀνεχώρησαν εὐχαριστημένοι, ὁ διευθυντὴς τοῦ Λυκείου ἐγαυρία διὰ τὴν λάμψιν, ἡ ὁποία ἐκ τῆς ἑορτῆς ἀντενακλᾶτο εἰς τὸ σχολεῖόν του, ὁ δὲ μεταφραστὴς ἐκινδύνευεν ὁ δυστυχὴς νὰ πιστεύσῃ ὅτι ἦτο ἤδη ποιητής!

Τὸν κίνδυνον ἐπέτεινεν ἡ σύγχρονος δημοσίευσις τοῦ βιβλίου μου,—βιβλίου εἰς 8ον ἐκ σελίδων ἑκατὸν καὶ τριῶν μὲ τὴν ἐπιγραφήν: «Ἐσθήρ, τραγῳδία τοῦ Ρακίνα, καὶ ἄλλα διάφορα ποιήματα, ὑπὸ Δημητρίου Βικέλα, ἐν Ἑρμουπόλει, τύποις Γ. Μελισταγοῦς, 1851».

Ἐπροσπάθησα κατόπιν νὰ περιορίσω τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀντιτύπων τῆς Ἐσθὴρ καταστρέψας, ὅσα ἠδυνήθην ν' ἀνεύρω. Ἀλλ' ἀτυχῶς τὰ τότε κυκλοφορήσαντα καὶ τὰ μέχρι σήμερον, μετὰ ἥμισυν αἰῶνα, περισωθέντα μένουν τεκμήρια τρανὰ τοῦ γενομένου λάθους. Διότι ἦτο λάθος ἡ πρόωρος ἐκείνη δημοσίευσις. Δὲν ἔλειψαν καὶ ἔπαινοι πρὸς ἔξαψιν τῆς παιδικῆς μου κενοδοξίας. Ἰδίως ἐπῃνέθη τὸ ποίημα «ὁ Ἐξόριστος».

Ἡ «Ἐφημερὶς τῶν Ἀγγελιῶν» τῆς Ἑρμουπόλεως μὲ ἐχα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ρακτήρισεν ὡς «νέον εὐφυῆ καὶ ἱκανῶς κατηρτισμένον περὶ τὴν νοητικὴν ἀνάπτυξιν», ἡ δὲ «Ἀμάλθεια» τῆς Σμύρνης ἐδημοσίευσε κρίσιν ἐκτενῆ καὶ εὐμενεστέραν ἔτι. Τὰ πρῶτα ἐκεῖνα ἄρθρα ἐφημερίδων ἀναφέροντα εὐφήμως τὸ ὄνομά μου μὲ ἐπροξένησαν εὐχαρίστησιν, τὴν ὁποίαν δὲν ἐμετρίαζε, φοβοῦμαι, ἡ σκέψις ὅτι καὶ ὁ δημοσιογράφος τῆς Σύρας καὶ ὁ συντάκτης τῆς Ἀμαλθείας Σαμιωτάκης, φίλοι προσωπικοὶ τοῦ Εὐαγγελίδου, ἐπῄνουν τὸν μαθητὴν ἁπλῶς καὶ μόνον διὰ νὰ εὐαρεστήσουν τὸν διδάσκαλον.

Μόνον ὁ θεῖος τῆς μητρός μου Κωνσταντῖνος Βασιλείου, ὁ εἰς Ρωσσίαν διαπρέψας ὡς διπλωματικὸς ὑπάλληλος, λαβὼν τὸ βιβλίον μου ἀπήντησε δι᾿ ἐπιστολῆς, ὅπου τὰς ἐνθαρρυντικὰς ἐκφράσεις συνεκέρασε μὲ συμβουλὴν σοφὴν καὶ σωτήριον. «Μὴ σπεύδῃς, ἔγραφε, εἰς δημοσίευσιν. Γράφε, ἀλλ᾿ ἄφηνε τὸ »γραφὲν νὰ κοιμηθῇ ἐπὶ ἓν ἢ δύο ἔτη. Λησμόνει το καὶ ὅταν »τὸ ἐπανίδῃς θὰ κρίνῃς καλύτερον περὶ τῆς ἀξίας του καὶ περὶ »τῶν διορθώσεων, ὅσων εἶναι ἐπιδεκτικόν». Ἐννόησα τὴν εἰς τὴν συμβουλὴν ὑποκρυπτομένην ἐπίκρισιν καὶ ἀπεδέχθην εὐγνωμόνως καὶ τὴν ἐπίκρισιν καὶ τὴν συμβουλήν. Εὐτυχῶς δὲν μὲ εἶχε τυφλώσει ἡ ἀπατηλὴ ἐπιτυχία τόσον, ὥστε νὰ μείνῃ ἀνωφελὲς τὸ μὲ τόσην λεπτότητα δοθὲν μάθημα. Ἡ εὐεργετικὴ ἐντύπωσις τῆς ἐπιστολῆς τοῦ θείου μου ἴσως θὰ ἐξηλείφετο, ἐὰν ἔμενα διαρκῶς εἰς τὴν Σῦρον. Περιστοιχούμενος ὑπὸ ἐκτιμητῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἀγάπη ἐξημένιζε τὴν κρίσιν, στερούμενος ἀφορμῶν ἁμίλλης πρὸς καλυτέρους μου, ἴσως ἐξηκολούθουν νὰ γράφω στίχους ὁμοίους πρὸς τὰ πρωτόλειά μου καὶ νὰ θεωρῶ τὸν στενὸν ἐκεῖ ὁρίζοντα ἀρκετὰ εὐρὺν πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς φιλοδοξίας μου. Ὅτε μετέβην εἰς Λονδῖνον, ἤνοιξα τοὺς ὀφθαλμούς. Ἐκεῖ συνῃσθάνθην τὴν μικρότητά μου, τὸ ἀσθενὲς τῶν φιλολογικῶν μου ἐφοδίων, τὸ ἀτελὲς τῆς προπαρασκευῆς μου καὶ τὴν ἀνάγκην μελέτης καὶ ἐργασίας.

Καὶ ὅμως τὸ πρῶτόν μου ἐκεῖνο παιδικὸν δημοσίευμα ἐχρησίμευσεν ἴσως κατὰ τοῦτο : ὅτι ἐπέβαλλεν εἰς ἐμὲ τὴν ὑποχρέωσιν τρόπον τινὰ νέων ἀγώνων πρὸς παραγωγὴν ἔργων καλυτέρων. Ἐὰν δὲν εἰσήκουα τὴν πρόωρον παρακίνησιν τοῦ διδασκάλου μου «εἰς τὸν κόσμον νὰ φανῶ», ἴσως ἡ ζωή μου ἐλάμβανε δρόμον διάφορον καὶ ἐπέφερε πλήρη φιλολογικὴν ἀδράνειαν καὶ ἀφάνειαν ἡ ἐνασχόλησίς μου εἰς τὰ τοῦ ἐμπορίου.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἀλλ' ἐξ ἄλλου νομίζω ὅτι αἱ τοιαῦται κλίσεις εἶναι ἔμφυτοι, ὅτι ἐκ γενετῆς ἢ καὶ ἐκ καταγωγῆς, ὁ προορισμός μου ἦτο νὰ γίνω ἄνθρωπος τῶν γραμμάτων. Δευτέρου λόγου ζήτημα, ἐὰν ἐπέτυχα ἢ ἀπέτυχα ἀκολουθῶν τὴν ἔμφυτον κλίσιν μου. Ὁπωσδήποτε δὲν μέμφομαι τὸν Διευθυντὴν τοῦ Λυκείου, ἔτι δὲ ὀλιγώτερον τὴν μητέρα μου, διὰ τὴν παράστασιν τῆς Ἐσθὴρ ἢ τὴν δημοσίευσιν τοῦ πρώτου ἐκείνου βιβλίου μου. Τὸ κάτω κάτω χάρις εἰς τὴν δημοσίευσίν του εἶμαι σήμερον εἷς τῶν ἀρχαιοτέρων, ἐὰν ὄχι ὁ ἀρχαιότερος τῶν ζώντων Ἑλλήνων λογίων. Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος, ἐὰν ἀκόμη ζῶ, θὰ συμπληρώσω τὴν πεντηκονταετηρίδα μου ὡς συγγραφεύς.

Δ. ΒΙΚΕΛΑ

2. ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΣ ΜΟΥ

[Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν αὐτοβιογραφίαν «ἡ Ζωή μου»]

Ἐπὶ τρία σχεδὸν ἔτη διέκοψα τὴν συνέχειαν τῶν Ἀναμνήσεών μου. Ὅλην μου τὴν ἐργατικότητα, ὅλας μου σχεδὸν τὰς ὥρας ἀφιέρωσα κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο εἰς τὴν ἵδρυσιν καὶ τὴν διεύθυνσιν τοῦ «Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων». (1)

Ἡ περὶ αὐτοῦ φροντὶς δὲν ἔπαυσεν, ἀλλ' ὁ νοῦς καὶ ἡ ψυχή μου ἐπαναφέρονται σήμερον πρὸς τὰ ὀπίσω τόσον μᾶλλον, καθόσον ὁ μέγας κρίκος, ὁ ὁποῖος μὲ συνέδεε πρὸς τὸ παρελθὸν ἐκόπη. Ἡ μήτηρ μου ἀπέθανε τὴν 13 Ἀπριλίου 1901.

Πολλοὶ θέλοντες νὰ μὲ παρηγορήσουν μ' ἐνθυμίζουν τὴν γεροντικήν της ἡλικίαν. Ἀλλὰ δὲν ἐννοοῦν ὅτι καθόσον τὰ ἔτη παρήρχοντο ἐγίνετο στενώτερος ἔτι καὶ στερεώτερος ὁ μεταξύ μας δεσμός· δὲν σκέπτονται ὅτι ὅσον παλαιοτέρα ἡ ἀγάπη τόσον πικρότερος ὁ πόνος τοῦ χωρισμοῦ· καὶ δὲν γνωρίζουν ὅτι

---

(1) Ὁ σύλλογος οὗτος ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Δροσίνη δρᾷ καὶ τώρα λίαν ἐπωφελῶς.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καθὼς εἰς τὴν παιδικήν μου ἡλικίαν, οὕτω σχεδὸν καὶ τώρα, ὅτε συνεγηράσαμεν καὶ οἱ δύο, ἡ μήτηρ μου ἦτο ὁ πολικὸς ἀστὴρ ὁ διευθύνων καὶ ρυθμίζων τὰ βήματά μου εἰς τὸν δρόμον τῆς ζωῆς, ὅτι ἦτο τὸ κέντρον περὶ τὸ ὁποῖον ἐστρέφετο ἡ ὕπαρξίς μου. Τὸ αἴσθημα τοῦτο δὲν δύναται νὰ συμμερισθῇ οὔτε νὰ κατανοήσῃ ὁ ἔχων ἰδικήν του οἰκογένειαν, ὁ γενόμενος κέντρον καὶ αὐτὸς κύκλου ἐξαρτωμένου ἀπὸ τὴν ὕπαρξίν του. Ἀλλ' ὁ διερχόμενος τὴν ζωὴν μόνος καὶ ἔχων μητέρα ὡς τὴν ἰδικήν μου εἰς αὐτὴν προσκολλᾶται ὡς εἰς τελευταῖον καταφύγιον. Παραβάλλομαι πρὸς πλοῖον στερεῶς ἄλλοτε ἐλλιμενισμένον ἐπὶ δύο ἀγκυρῶν καὶ τώρα σαλευόμενον ἐπὶ τῶν κυμάτων χωρὶς ἄγκυραν. Ἡ πρώτη ἔσπασεν, ὅτε ἀπέθανεν ἡ σύζυγός μου, ἡ τελευταία ἐχάθη, ἀφοῦ ἔχασα τὴν μητέρα μου.

Ἀλλὰ δὲν εἶμαι ἀγνώμων· δὲν εἶμαι ἀναίσθητος πρὸς τὴν ἀγάπην, ἡ ὁποία καὶ ἐκ τοῦ πλησίον καὶ μακρόθεν μὲ περικυκλώνει. Ἔλαβα κατ' αὐτὰς παρεκτὸς τῶν τυπικῶν συλλυπητηρίων ἐπιστολὰς τόσον πλήρεις ἀληθοῦς φιλίας, ὥστε βαθέως μὲ συνεκίνησαν. Ὁ ἔχων φίλους δὲν μένει μόνος. Ἡ φιλία εἶναι μέγα στήριγμα·—τὸ μόνον ἐφεξῆς στήριγμά μου.—Ὄχι τὸ μόνον. Ἐνόσῳ δύναταί τις ἐργαζόμενος νὰ φρονῇ ὅτι ἡ ἐργασία του δὲν εἶναι ἄσκοπος καὶ ἄχρηστος,—καὶ ἂν ἔτι ἀπατᾶται ὡς πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς χρησιμότητός της,—δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ θεωρῇ βάρος τὴν ζωήν.

Καὶ οὔτε εἶναι αὐτὰ μόνα.

Ἐνῷ γράφω, ὁ ἄνεμος σείει μίαν μεγάλην λεύκην ἄντικρυ τοῦ παραθύρου μου εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τῆς Κηφισιᾶς. Διακόπτω τὸ γράψιμον καὶ βλέπω τοὺς κλώνους της ἁρμονικῶς κινουμένους. Καὶ ἀστράπτουν ὑπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου τὰ δίχροα φύλλα της. Καὶ ἀκούω τὸν συριγμόν των, ἄλλοτε ἠχηρὸν καὶ ἄλλοτε σιγηλὸν ἀναλόγως τῆς πνοῆς τοῦ ἀνέμου. Καὶ ἐνθυμοῦμαι παλαιὰν ἐπιστολὴν γέροντος θείου μου, τοῦ ἀδελφοῦ τῆς μάμμης μου. «Ἐνόσῳ ἔγραφεν, εὑρίσκω τέρψιν εἰς τὸ θέαμα τῆς φύσεως ἢ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν καλοῦ βιβλίου, αἰσθάνομαι ὅτι ἡ ζωὴ ἀξίζει τὸν κόπον νὰ τὴν διέλθῃ τις, ὅσον καὶ ἂν ἐπλήρωσεν ἀκριβὰ τὰ διόδιά της».

Διατὶ εἰς τὰς ἀπολαύσεις αὐτὰς νὰ μὴ προστεθῇ καὶ ἡ ἀπόλαυσις τῶν ἀναμνήσεων, ἔστω καὶ ὅταν εἶναι ἀναμνήσεις ὀδύνης καὶ θρήνων ;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μεταξὺ τῶν ὀλίγων πραγμάτων τῆς μητρός μου, ὅσα ἔκρυπτεν ὡς ἱερὰ κειμήλια, εὑρέθη παλαιὰ φωτογραφία τοῦ νεκροῦ τῆς θυγατρός της Εὐφροσύνης,—ἐκείνης τὴν ὁποίαν τόσον ἐθρήνησε πρὸ πεντήκοντα ἐτῶν.—Ἡ εἰκὼν παριστᾷ τὴν νεκρὰν εἰς τὸ φέρετρόν της μὲ στέφανον ἀνθέων εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ μὲ τὰς νεκρικὰς λαμπάδας ἑκατέρωθεν. Καθὼς ἔκρυπτεν ἡ μήτηρ μου τὰς σελίδας (1), ὅπου ἔχυσε τότε τὸν πόνον τῆς ψυχῆς της, οὕτω ἔκρυπτε καὶ τὴν εἰκόνα, μολονότι κατὰ τὰ τελευταῖά της ἔτη δὲν τὴν ἔβλεπον πλέον οἱ τυφλοὶ ὀφθαλμοί της. Τὴν εἶχε τυλιγμένην ὁμοῦ μὲ μίαν ξανθὴν πλεξίδα τῆς ἀγαπητῆς θυγατρός της ἐντὸς μαύρου πενθίμου ὑφάσματος. Ἡ μητρική της καρδία διετήρησε πάντοτε ζωντανὴν τὴν μνήμην τοῦ πένθους της. Ἀλλ᾽ ὁ χρόνος δὲν κατεπράϋνεν ἆρά γε τὸν πόνον της; Ὅταν ἤνοιγε τὸ ἱερόν της ἐκεῖνο περιτύλιγμα,—ἐνόσῳ ἀκόμη ἔβλεπε,— δὲν ἀνεμιγνύετο αἴσθημα γλυκὺ εἰς τὰς θλιβεράς της ἀναμνήσεις; Ἡ ἀνάμνησις συμφορᾶς παρελθούσης δὲν ἦτο ἀπόλαυσις διὰ τὴν μητέρα μου;

Ἀπέθανε πλήρης ἡμερῶν. Ἀλλ᾽ ὁ νοῦς της ἦτο τόσον ἀκμαῖος, τόσον τρυφερὰ ἡ καρδία της καὶ τόσον εὔρωστος ἡ κρᾶσίς της, ὥστε δὲν ἐφανταζόμην ἀναχωρῶν ὅτι ἐκεῖνος ὁ χωρισμός μας θὰ ἦτο ὁ τελευταῖος. Μόλις εἶχα φθάσει πρὸ τεσσάρων ἡμερῶν εἰς τὰ Παρίσια, ὅτε ἔλαβα τηλεγράφημα τοῦ ἀδελφοῦ μου ὅτι ἀσθενεῖ βαρέως. — Διατὶ δὲν ἦλθεν ἀνώδυνον τὸ τέλος της;

Ἔφθασα εἰς Ἀθήνας ὀλίγας ὥρας πρὸ τοῦ θανάτου της. Αἱ φράσεις της ἦσαν διακεκομμέναι, αἱ λέξεις ἐξήρχοντο συγκεχυμέναι ἀπὸ τὰ χείλη της. Ἀλλὰ μοῦ ἔσφιγγε τόσον τὴν χεῖρα! Εἶμαι βέβαιος ὅτι μὲ ᾐσθάνετο πλησίον της.

4 Ἰουνίου 1901.

---

(1) Ἐπιστολάς της.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Γ΄. ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΑΝΔΡ. ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑ

1. ΔΥΟ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

[πρὸς τὸν Ch. Dietrich ***καθηγητὴν Πανεπιστημίου Μονάχου]***

Ἀθήνα 10 τοῦ Γενάρη 1898.

Φίλτατέ μου,

Σᾶς εὐχαριστῶ γιὰ τὶς μεγάλες εὐχὲς καὶ τὶς ἄφταστες ἐλπίδες, ποὺ μοῦ δίνετε. Δὲν θὰ σᾶς φιλονεικήσω πάλιν καὶ τὰ ὅσα μοῦ γράφετε στὸ γράμμα σας. Ἐγὼ ἕνα μόνον παρακαλῶ τὴν Τύχη, νὰ κατορθώσουν καὶ στὸ μέλλον τὰ ἐλάχιστα ἔργα μου νὰ σᾶς σύρουν τὴν προσοχὴ καὶ τὴν φιλικὴ ἐπίκριση. Καὶ αὐτὸ τοὺς φθάνει.

Σᾶς ζητῶ συγχώρηση, ποὺ ἄργησα νʼ ἀπαντήσω στὸ γράμμα σας. Εἶχα κάτι δουλίτσες. Λυποῦμαι, ποὺ δὲν ξέρω τί νὰ σᾶς εὐχηθῶ κι ἐγώ. Ἔχω, ἄλλως τε, τόση ἀβεβαιότητα στὶς εὐχές μου ! . . .

Χαίρετε

Α. Καρκαβίτσας

Ἀθήνα 21 τοῦ Μάη 1905.

Φίλε Κάρολε,

Ἔλαβα τὸ γράμμα σου ἀπὸ τὸ φίλο μας Χατζόπουλο (1) μόλις ἦρθα. Ἔλειπα στὴ Θεσσαλία γιὰ ὑπηρεσία. Μέσα ἐδῶ θὰ βρῇς ὅτι μοῦ ζητᾷς. Σʼ εὐχαριστῶ ὥς τόσο πολὺ γιὰ τοὺς κόπους, ποὺ βάνεις νὰ μὲ κάμῃς παγκόσμιο συγγραφέα. Θὰ ξέρῃς ὅμως, ἀφοῦ μὲ γνώρισες, πὼς τὰ φτερὰ τὰ δικά μου δὲν ἀνοίγουνται τόσο μακριά. Μεγάλη μου θὰ ἦταν ἡ χάρη, ἂν γινόμουν ἄξιος νὰ λέγωμαι ἕλληνας γραφιάς. Γιὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀρχαιολόγος, μʼ ὅλα τὰ ψεγάδια, ποὺ τοῦ βρίσκεις καὶ σὺ κι ἄλλοι ἐδῶ, σὲ μένα ἀρέσει περισσότερο ἀπʼ ὅλα μου τὰ ἔργα.

---

(1) Κ. Χατζόπουλος λογοτέχνης (1868—1928).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Γιατὶ κάτι λέει στὸ δυστυχισμένο αὐτὸ ἔθνος μου, γιὰ νὰ τὸ βάλῃ στῆς ἀλήθειας τὸ δρόμο, τὸ δρόμο τοῦ Θεοῦ. Σὲ μᾶς ἐδῶ, τὸ ξέρεις πιστεύω, δὲν εἶναι ἀκόμη καιρὸς νὰ τραγουδοῦμε ἀφρόντιστα. Πρέπει καὶ νὰ δασκαλεύουμε. Γιὰ τοῦτο καὶ τὸν Ἀρματωλό μου, ἂν καὶ τὸν ἔχω ἕτοιμο, δὲ μοῦ κάνει καρδιὰ νὰ τοῦ δώσω τὸ τελευταῖο χέρι. Δὲ θέλω πιὰ νὰ δώσω ἀφορμὴ στοὺς συγχρόνους μου νὰ περηφανευθοῦν μὲ τοὺς προγόνους. Βούνευρο θέλω νὰ κρατῶ, βούνευρο καὶ νὰ τοὺς δίνω.

Ἀπὸ τὸ γράμμα, ποὺ ἔστειλες στὸ Χατζόπουλο, εἶδα νὰ εἶσαι καὶ σὺ βουτηγμένος στὴν ἀπογοήτεψη· σὰ νὰ πάσχῃς. Τί ἔχεις δὲν ξέρω· μὰ εἶναι κρῖμα νὰ πάσχετε καὶ σεῖς αὐτοῦ. Τί σᾶς λείπει;

Σὲ φιλῶ, δικός σου
Ἀ. Καρκαβίτσας

ΑΔΑΜ. ΚΟΡΑΗ

2. ΕΠΙΣΤΟΛΗ

[πρὸς τὸν Γ. Ριζάρην, ἐθνικὸν Εὐεργέτην].

Ἐκ Παρισίων 5 Μαΐου 1825

Τιμιώτατε Κύριε Γεώργιε Ριζάρη,

Ἡ ἐπιστολή σου τῆς 23 Μαρτίου μὲ ἀναγκάζει νὰ σὲ δώσω μᾶλλον τὸν εἰς πολλὰ ὀλίγους πρέποντα τίτλον χρησιμώτατος, ἐπειδὴ ἀποφασίσατε καὶ σὺ καὶ ὁ μακαρίτης ἀδελφός σου νὰ κατασταθῆτε χρήσιμοι εἰς τὴν πατρίδα ἀφήνοντές την κληρονόμον εἰς ὅλην σας τὴν περιουσίαν.

Τοιαύτη γενναία καὶ ὄντως Ἑλληνικὴ ἀπόφασις, πάντοτε ἐπαινετή, εἰς τὰς παρούσας ὅμως χρείας τῆς κοινῆς ἡμῶν μητρὸς καὶ πατρίδος γίνεται ἀσυγκρίτως ἐπαινετωτέρα, διότι συνεργεῖ εἰς τῶν ἀδελφῶν μας Ἑλλήνων τὴν παιδείαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἄλλο ὠφελιμώτερον, ὡς ὀρθῶς κρίνεις καὶ λέγεις, δὲν εἶναι, διότι ἡ παιδεία μόνη δύναται νὰ φυλάξῃ τὴν μὲ τόσα αἵματα καὶ κόπους ἀποκτηθεῖσαν Ἐλευθερίαν.

Ἡ γνώμη σας, χρησιμώτατε φίλε, εἶναι νὰ χρησιμεύσετε εἰς τὴν μερικήν σας πατρίδα τὸ Ζαγόρι συσταίνοντες ἐκεῖ σχολεῖον εἰς παιδείαν τῶν νέων. Ἀλλ᾽ ἀναγκαζόμενος ἀπὸ τὰς περιστάσεις νὰ ἀναβάλῃς τοῦ ἱεροῦ τούτου σκοποῦ τὴν πλήρωσιν, κλί-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νεις εἰς τὴν γνώμην νὰ δανείσῃς τὴν περιουσίαν σας εἰς τὴν κοινὴν πατρίδα, διὰ νὰ φροντίσῃ αὐτὴ νὰ καταστήσῃ τὸ σχολεῖον ἢ εἰς τὸ Ζαγόρι ἢ ὅπου ἀλλοῦ κριθῇ χρησιμώτατον. Φρόνιμος καὶ ἡ προτίμησις τῆς μερικῆς σου πατρίδος, φρονιμωτέρα καὶ ἡ συγκατάθεσις εἰς ὅτι ἀποδείξουν αἱ περιστάσεις χρησιμώτερον εἰς τὴν κοινὴν πατρίδα.

Μὴν ἀμφιβάλλῃς, φίλε, ὅτι ὠφελῶν τὴν κοινὴν πατρίδα ὠφελεῖς ἐν ταὐτῷ καὶ τὴν μερικὴν καὶ γίνεσαι τῷ ὄντι χρηστὸς καὶ χρήσιμος εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα.

Εἰς τὰς προσταγάς σου πρόθυμος

Α. Κοραῆς

Α. ΒΑΛΑΩΡΙΤΟΥ

3. ΕΠΙΣΤΟΛΗ

[πρὸς τὸν Ἰωάννην Σταματέλον ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ νεαροῦ αὐτοῦ υἱοῦ].

Μαδουρῇ τῇ 3 Ἰανουαρίου 1875

Δυστυχισμένε μου φίλε,

Μόλις παρῆλθον ὀλίγαι ἡμέραι, ἀφ᾽ ὅτου συνδιαλεγόμενος μετ᾽ ἐμοῦ μακρόθεν ἔχαιρες βλέπων ἐπαξίως ἐκτιμωμένους τοὺς κόπους σου καὶ ἰδοὺ ἐκ μιᾶς θανατηφόρου ἐπιφέρει κατὰ τῆς κεφαλῆς σου κτύπημα ἡ ἄσπλαγχνος χεὶρ τοῦ θανάτου.

Ποίαν μοι ἐνεποίησεν ἐντύπωσιν ἡ ἀπροσδόκητος αὕτη συμφορά σου, μόνος σύ, ὅστις γνωρίζεις πόσον ἡ καρδία μου συνδέεται μετὰ τῆς ἰδικῆς σου, δύνασαι νὰ τὸ ἐννοήσῃς.

Ἀλλ᾽ ὁ φιλόσοφος ὁ ἔχων ἀείποτε ὑπ᾽ ὄψιν τὸ μυστηριῶδες δρᾶμα τοῦ ἀνθρωπίνου βίου μόνον ἐν ἑαυτῷ εὑρίσκει παρηγορίαν ἀνάλογον πρὸς τοιαῦτα τραύματα, διότι μόνος συναισθάνεται ὅτι ἐν τῇ μεγάλῃ ἀναγεννήσει, τῇ διὰ τῆς κολυμβήθρας τοῦ τάφου παρασκευαζομένῃ, ἀδιακρίτως περιλαμβάνονται καὶ εἰσάγονται νέοι μετὰ γερόντων καὶ ἰσχυροὶ μετ᾽ ἀδυνάτων, διότι μόνος γινώσκει ὅτι οὐδεμίαν ἔχει σημασίαν ὁ χρόνος ἐνώπιον τῆς αἰωνιότητος, οὐδὲ τὸ πεπερασμένον ἐνώπιον τοῦ ἀπείρου.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Στὸν πολυτάραχο γιαλὸ τοῦ κόσμου μιὰν ἡμέρα
διαβάτης ἀνυπόμονος περνᾷ σὰν τὸν ἀγέρα.
Τὸ πάτημά του ἐφάνηκε στὸν ἄμμο τὴν αὐγή,
ἄγριο τὸ κῦμα διάβηκε τὴ νύχτα καὶ τὸ σβεῖ.

Ὡς ἀδελφὸς

Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης

Φ. ΣΚΟΥΦΟΥ

4. ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Πρὸς τὸν εὐγενῆ ἄνδρα Ν...

Εἰς Κεφαλληνίαν

Ἠξεύρω καλὰ πῶς ὁ παμπόνηρος κόσμος θέλει εἰς τὰς ὕβρεις νὰ ἀστράψῃ εὐθὺς τῆς δίκης ἡ μάχαιρα, ἀμὴ ὁ Θεός, ὁποὺ μᾶς ἔπλασε, θέλει καὶ προστάσσει τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἀγάπην μὲ τὸν ἐχθρόν. Ἀκαρτερῶ τώρα νὰ ἰδῶ, ἂν ψηφᾷς πλέα, ὦ χριστιανικωτάτη ψυχή, τὸν ἀνόητον τοῦτον κόσμον, ἤγουν ὀλίγους πονηροὺς καὶ μιαιφόνους ἀνθρώπους, παρὰ τὸν πλάσαντά σε δεσπότην. Ὁ πρωτομάρτυρας Στέφανος, ἀφοῦ ἐσυγχώρησεν ἐκεινῶν, ὁποὺ μὲ σκληροκάρδιον καρδίαν τὸν ἐλιθοβολοῦσαν, εὐθὺς εἶδεν, ὡς μαρτυρᾷ ἡ θεία γραφή, ἀνεφγμένους τοὺς οὐρανούς. Ὅθεν ὅποιος βάρβαρος καὶ σκληροκάρδιος δὲν θέλει νὰ συγχωρήσῃ, τί ἄλλο ἠμπορεῖ νὰ ἐλπίσῃ εἰς τὸν θάνατον παρὰ νὰ ἰδῇ ἀνεφγμένα τὰ καταχθόνια βάραθρα διὰ νὰ τὸν ρουφήσουν ; ἄλλαξε λοιπὸν γνώμην, ὦ φίλε, δὸς τὴν ἀγάπην, συγχώρησε μὲ ὅλην σου τὴν καρδίαν τῷ ὑβρίσαντί σε, διατὶ ἔτσι ὄχι μόνον θέλεις κάμει ἕνα ἔργον ὄντως ἡρωϊκὸν καὶ ἄξιον τοῦ εὐγενικοῦ σου προσώπου καὶ καταπατώντας σαρκὸς τὰς θελήσεις, θέλεις ἀναγκάσει καὶ τὸν ἀθλοθέτην Θεὸν νὰ σοῦ δώσῃ εἰς ἀνταμοιβὴν τοὺς ἀστέρας· ἀναμένω σου τὴν χριστιανικὴν ἀπόφασιν καὶ σὲ ἀσπάζομαι.

Φ. Σκοῦφος

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πρὸς τὸν εὐγενῆ καὶ φιλομαθῆ νέον
Φραγκῖσκον Σπαθοφύραν

εἰς Ἀγκῶνα

Ἡ ἀρετὴ δὲν ἀποκτίζεται ἔτσι εὐθύς, ἀμὴ μὲ τὴν ὑπομονὴν καὶ μὲ πολὺν ἵδρωτα τοῦ προσώπου, ὡς καὶ ἡ φύσις δὲν πετάει ἐν τῷ ἅμα καὶ εἰς μίαν ροπὴν καιροῦ ἀπὸ τὰ σκότη εἰς τὸ καθαρὸν φῶς τῆς ἡμέρας, οὔτε ἕνα μάρμαρον ἔλαβε ποτὲ τὴν μορφὴν καὶ τὸ κάλλος ἀπὸ τὸν λιθοξόον τεχνίτην εἰς τὴν πρώτην πληγὴν τοῦ σιδήρου. Ζεῦξις καὶ Ἀπελλῆς δὲν ἐφάνησαν διδάσκαλοι τῆς ζωγραφικῆς τέχνης παρὰ ὕστερα, ὁποὺ ἔχυσαν πλέα ἵδρωτα ἐπάνω εἰς τὰς εἰκόνας παρὰ βαφές· καὶ Δημοσθένης ἐκεῖνος ὁ κορυφαῖος καὶ στολὴ τῶν ρητόρων, πρὶν νὰ φθάση εἰς τὸ ἄκρον, ὁποὺ ἔφθασε τῆς εὐγλωττίας καὶ τῆς δόξης, ἐχάλασε πλέα ἔλαιον εἰς τοὺς λύχνους διὰ τὴν σπουδὴν παρὰ οἶνον εἰς τὲς τράπεζες διὰ τὴν τρυφήν. Εἰς βραχυλογίαν κανεὶς δὲν γεννᾶται Ἀριστοτέλης φέρνοντας τὴν μάθησιν ἀπὸ τὴν κοιλίαν τῆς ἴδιας του μητρός, ἀμὴ εἶναι χρεία νὰ τὴν ἀποκτήση μὲ πολλοὺς κόπους καὶ νὰ τὴν ἀγοράση ὡς πολύτιμον θησαυρὸν μὲ τοὺς μαργαρίτας, ὁποὺ στάζουν ἀπὸ τὸ μέτωπον. Λογιάζω νὰ μὲ ἐκατάλαβες, ὅθεν κάνοντας τέλος σὲ ἀσπάζομαι.

Φ. Σκοῦφος

Δ΄. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ Κ.Λ.Π.

ΜΙΧ. ΜΗΤΣΑΚΗ

1. ΤΟ ΦΙΛΗΜΑ

1725

Εἰς τὸ Μανιάκι ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου ἐκ τῶν τριακοσίων μαχητῶν δὲν ἀπέμεινεν οὔτε ἕνας ζωντανός. Ὁ ἥλιος προβάλλων ἀπὸ τὰς χιόνας τῶν βουνῶν τοὺς ἐχαιρέτισεν ὀρθίους ὅλους, ἐφώτισε τὰς λευκάς των φουστανέλας, ἐχάϊδευσε τὰς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μαύρας κόμας των, ἀπήστραψεν εἰς τοὺς φλογερούς των ὀφθαλμούς, κατωπτρίσθη εἰς τὸν χάλυβα τῶν σπαθιῶν των, ἐχρύσωσε τῶν ἁρμάτων των τὰς λαβάς. Καὶ τώρα δύων ἐκεῖ κάτω μέσα εἰς τὸ πέλαγος τοὺς ἀποχαιρετίζει λυπημένος νεκρούς, σκορπισμένους ἐπάνω εἰς τὸ χῶμα καὶ χάνεται ἀργὰ ἀργὰ ὡς μέγα κλειόμενον ἐρυθρὸν ὄμμα, ὅπερ σβῆνον θέλει ἀκόμα νὰ ρίψῃ τελευταῖον βλέμμα πρὸς τοὺς γενναίους. Ὅλην τὴν ἡμέραν ἄσιτοι καὶ ἄποτοι ἐπάλαισαν πρὸς τὴν θύελλαν τῶν σφαιρῶν, ἀντέστησαν εἰς τὴν χάλαζαν τῶν βομβῶν, κατῄσχυναν τὴν βροχὴν τῶν μύδρων ἐχλεύασαν τὴν ὁρμὴν τῆς ρομφαίας καὶ τῆς λόγχης τὴν βίαν. Καὶ ἀφοῦ ἔφαγαν τὴν μπαρούτην μὲ τὴν φούχταν, ἀφοῦ καὶ τὸ ἔσχατον σπειρί της ἐσώθη μέσα εἰς τὶς παλάσκες των, ἀφοῦ ἐρραγίσθη καὶ τοῦ τελευταίου ὅπλου των ἡ κάννα, ἀφοῦ καὶ τὸ ὕστατον γιαταγάνι ἔσπασε μέσα εἰς τὸ χέρι των ἔπεσαν χαμαί· ἄψυχοι ναί, ἡττημένοι ὄχι. Κι ἐν τῷ μέσῳ των ὁ Παπαφλέσσας, πρῶτος ἀρχίσας τὴν σφαγὴν καὶ τελευταῖος σταματήσας, πελιδνός, ξαπλωμένος, μὲ πλατεῖαν πληγὴν ἐπὶ τοῦ στήθους, κρατεῖ ἀκόμη τὸ θραυσμένον τμῆμα αἱμοστάζον μὲ σφικτὰ τὰ δάκτυλα ἐν σπασμῷ ἔρωτος καὶ λύσσης.

Καὶ ὁ Αἰγύπτιος ἀνέρχεται ἐν καλπασμῷ ἵππων καὶ κλαγγῇ ξιφῶν, ἐν ἤχῳ τυμπάνων καὶ σαλπίγγων βοῇ, ἐνῶ τὰ μπαϊράκια του ἀναπεπταμένα φρίσσουν εἰς τὸν ἄνεμον τῆς ἑσπέρας καὶ τὰ μισοφέγγαρα ἀστράπτουν ἐπὶ τοῦ καθαροῦ ὁρίζοντος τῆς δύσεως. Μυρμηκιᾷ ἀνὰ τὴν πεδιάδα καὶ τὰ πρανῆ ὁ συρφετὸς καὶ βαρὺ ἀκούεται τὸ βῆμά του. Ἐπὶ τῆς ὑγρᾶς ἐκ τοῦ λύθρου γῆς οἱ Ἄραβες βαδίζουν ἐπιμόχθως, τῶν ἀλόγων τὰ πέταλα γλυστροῦν. Ἀλλ' ἡ χαρὰ ἐπὶ τῇ ἀνελπίστῳ νίκῃ εἶναι τόση, ὅση εἶναι ἡ μετὰ τὸν φόβον ἡδονή, ὥστε φέρει αὐτοὺς ταχεῖς πρὸς τὸν ἀνήφορον, ταχεῖς φέρει αὐτοὺς ἐπὶ τὴν ράχιν. Ἤδη ὁ ἀρχηγός των ἔφθασεν εἰς τὴν ὀφρὺν τοῦ λόφου, ἀνέβη καὶ ἐπ' αὐτῆς ἐστάθη, περιέφερε τὸ βλέμμα, ἐκοίταξε τὸ κοκκινίσαν ἔδαφος, ὅπερ πίνει λαιμάργως τὸ αἷμα τῶν ἀνδρείων, ἐπεσκόπησε τὸν ἀνερχόμενον στρατόν, εἶδε κύκλῳ τοὺς πεσόντας.

Καὶ μ' ἀνοικτὸν τὸ ὄμμα, ἔκπληκτον, ἀναμετρᾷ τοὺς ὑψηλοὺς κορμούς των, τὰ εὐρέα στέρνα των καὶ τοὺς βραχίονάς των τοὺς νευρώδεις, τὰς ὡραίας των μορφάς, τὰ μέτωπά των τὰ ἀγέρωχα. Καὶ ἐπὶ τὴν τραχεῖαν ὄψιν του, ὡς νέφος τι διέρχεται,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὸ βλέμμα του θολοῦται ἐλαφρῶς, ἀδιόρατος παλμὸς συσπᾷ τὰ χείλη του.

— Κρῖμα νὰ χαθοῦν τέτοιοι λεβέντες!

Καὶ βλέπει, βλέπει γύρω, βλέπει θαυμάζων, βλέπει ἀπορῶν, ὡσὰν νὰ μὴ πιστεύῃ πῶς ἐχάθησαν τοιοῦτοι ἄνδρες, ὅτι κεῖτονται ἀναίσθητοι καὶ δὲν κοιμῶνται μόνον διὰ νὰ ξυπνήσουν πάλιν φοβερώτεροι, πῶς καὶ ὁ ἴδιος ὁ θάνατος ὑπῆρξε ἰσχυρότερος αὐτῶν.

— Ποῖος εἶναι ὁ Παπαφλέσσας;

Οἱ ὁδηγοί του ἔσπευσαν, προσέδραμον, ἔδειξαν τὸ πτῶμα λάσιον, διάβροχον, περιρρεόμενον ἐκ τοῦ ἱδρῶτος τοῦ ἀγῶνος, κατερρακωμένον τὰ φορέματα, μαῦρον ἀπὸ τὸν καπνόν.

— Σηκῶστέ τον, μωρέ· πάρτε τον!... Πάρτε τον· πλύντε τον!... Πλύντε τὸ παλικάρι!...

Δύο ἄνδρες ἔλαβον αὐτὸν ἀπὸ τῶν μασχαλῶν, τὸν ἤγειραν, τὸν ἔστησαν ἐπάνω εἰς τοὺς πόδας του καὶ ἐβάδισαν διευθυνόμενοι πρὸς παραρρέουσαν πηγήν. Ἐκεῖ τοῦ ἔπλυναν τὰς χεῖρας καὶ τὸ πρόσωπον, ἐξέτριψαν τὸν πηλὸν καὶ τὸν ἱδρῶτα, τὸν ἐκαθάρισαν ἐκ τοῦ κονιορτοῦ καὶ τῆς ἀσβόλης, τοῦ καπνοῦ καὶ ἰχῶρος, τὸν ἐσπόγγισαν, διευθέτησαν τὰ ξεσχισμένα του ἐνδύματα, κι ἐγύρισαν ὀπίσω φέροντές τον.

— Στῆστέ τον ἐκεῖ ἀπὸ κάτω!

Οἱ ἄνδρες κρατοῦντες ἑκατέρωθεν αὐτὸν ὥδευσαν πρὸς τὸ δειχθὲν δένδρον, τὸν ἀπέθηκαν παρὰ τὴν ρίζαν του, τὸν ὕψωσαν καὶ τὸν ἀκούμβησαν, τὸν ἐστερέωσαν εἰς τὸ στέλεχος αὐτοῦ, τὸν ἰσορρόπησαν ὡσανεὶ ζῶντα. Ἔπειτα ἐτραβήχθησαν, ἀπεμακρύνθησαν καὶ τὸν ἀφῆκαν μόνον βασταζόμενον διὰ τῆς ἰδίας του δυνάμεως. Τὸ Πτῶμα ἐναπέμεινεν ἀκίνητον, εὐθύ, στηρίζον ἐπὶ τοῦ κορμοῦ τὴν ράχιν, τὸν θώρακα προτεταμένον καὶ κρεμάμενα τὰ χέρια, μὲ ἀναπόσπαστον τὸ τμῆμα τοῦ σπασμένου χαντζαριοῦ, τὰ σκέλη διεστῶτα, ὑψηλὰ τὴν κεφαλήν. Τότε ὁ Ἰμπραήμης πλησιάζει βραδέως, πλησιάζει πρὸς τὸ δένδρον, ἵσταται καὶ προσβλέπει σιγηλὸς ἐπὶ μακρὸν τὸ ἔκπνουν πτῶμα τοῦ ἀντιπάλου καὶ ὑπὸ τὸ φῶς τῆς σελήνης, ἥτις ἀνέτελλε τὴν ὥραν ἐκείνην αἱματόχρους ὡσεὶ βαφεῖσα καὶ αὐτὴ ἐκ τοῦ λύθρου τοῦ χυθέντος κατὰ τὴν μάχην, ὑπὸ τοὺς σειομένους κλάδους, οἵτινες ἀνέφρισσον πενθίμως, φιλεῖ παρατεταμένον φίλημα τὸν ὄρθιον νεκρόν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΑΛ. ΒΑΛΑΩΡΙΤΟΥ

2. ΛΑΜΠΕΤΗΣ ΑΣΤΡΑΠΟΓΙΑΝΝΟΣ

Ἐκ τῶν ὡραιοτέρων ἐπεισοδίων, δι᾽ ὧν πενθηφοροῦσαι κοσμοῦνται αἱ αἱμοσταγεῖς σελίδες τῆς ἱστορίας τοῦ μεσαιωνικοῦ ἀρματωλισμοῦ, ἀφ θως δύναταί τις νὰ ὑποστηρίζῃ ὅτι τὰ περὶ Ἀστραπόγιαννου καὶ Λαμπέτη δίδουσιν ἀκριβῆ ἰδέαν τῶν αἰσθημάτων, ὑφ᾽ ὧν ἐνεπνέοντο αἱ ψυχαὶ τῶν ἀκαταδαμάστων ἐκείνων πολεμιστῶν.

Κατήγετο ὁ Ἀστραπόγιαννος ἐκ τοῦ χωρίου Ἁγίας Εὐθυμίας καὶ ἤκμασε περὶ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Ὑπηρέτησε κατὰ πρῶτον ὡς ἁπλοῦς κλέφτης ὑπὸ τὴν σημαίαν τῶν ἀδελφῶν Λάμπρου καὶ Μήτρου Τσεκούρα καὶ Βλαχομάρτα Βέργου. Μετὰ τὸν σκληρὸν θάνατον τούτων συνεκρότησεν ὁ Ἀστραπόγιαννος ἴδιον σῶμα.

Πρωτοπαλίκαρον αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ Λαμπέτης ἐκ Βουνιχώρας. Ἔν τινι δὲ συμπλοκῇ θανατηφόρως πληγωθεὶς ὁ Ἀστραπόγιαννος ἐστράφη πρὸς τὸν πιστὸν τοῦτον συναγωνιστὴν καὶ ἐξητήσατο παρ᾽ αὐτοῦ νὰ ἀποκόψῃ τὴν κεφαλὴν καὶ ἀπαλλάξῃ αὐτὴν ἀπὸ τῶν ὕβρεων τῶν πολεμίων. Ὑπακούσας ὁ φίλος ἐξετέλεσε τὴν σκληρὰν διαταγὴν καὶ λαβὼν τὴν προσφιλῆ τοῦ ἀρχηγοῦ του κεφαλὴν κατέθεσεν αὐτὴν ἐντὸς δισακκίου καὶ ἐσώθη φεύγων. Διωκόμενος ἀκαταπαύστως ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν καὶ μὴ στέργων νὰ παραιτήσῃ τὴν πολύτιμον παρακαταθήκην ἔτρεχεν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐν μέσῳ κρημνῶν καὶ βράχων ζητῶν ἀπόκεντρον καὶ ἄγνωστόν τινα κρύπτην, ὅπως ἀσφαλῶς ἐνταφιάσῃ τὸ πεφιλημένον λείψανον.

Κατὰ τὴν νεκρώσιμον ταύτην περιοδείαν ὁσάκις ὁ Λαμπέτης ἀσθμαίνων, κεκμηκώς, ἀνεπαύετο παρὰ ταῖς πηγαῖς ἢ ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν δένδρων, ἐτοποθέτει ἀπέναντι αὐτοῦ τὴν τάλαιναν κεφαλὴν καὶ ἀφοῦ τὴν περιέβρεχε διὰ τῶν δακρύων του, ἐδιχοτόμει τὸν ἐπιούσιον αὐτοῦ ἄρτον καὶ ἀπένειμεν εἰς τὸν νεκρὸν τὸ σιτηρέσιον, ἐδρόσιζε τὰ ἄφωνα χείλη διὰ καθαροῦ ὕδατος, τὴν κατέθετε πάλιν ἐντὸς τοῦ σάκκου καὶ ἐβάδιζεν. Ἡ ἀκατανόητος αὕτη καὶ ὑπεράνθρωπος καρτερία παρετάθη μέχρις οὗ αἱ σάρκες ἤρξαντο καταρρέουσαι ὑπὸ σήψεως καὶ ἀπογυμνοῦσαι τὸ κρανίον.

Τότε ὁ Λαμπέτης, ἀλλὰ τότε μόνον, ἀπεφάσισε νὰ χωρισθῇ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀπὸ τοῦ νεκροῦ καὶ φθάσας εἰς Παλάτια ἄνωθεν τοῦ χωρίου Πέντε Ὁρίων ἀνέσκαψε τὴν γῆν παρὰ τοὺς πόδας ἀποτόμου πέτρας καὶ ἐνεταφίασε τὴν κάραν. Ἐκεῖ καθ' ἑκάστην πορευόμενος ἠσπάζετο τὸ χῶμα καὶ διελέγετο πρὸς τὸν φίλον.

Ἀλλὰ φονευθέντος τοῦ Ἀστραπόγιαννου διωρίσθη ἁρματωλὸς καὶ πληγωθεὶς καιρίως ἐπὶ τοῦ ὄρους Τρικόρφου, ἤδη ἐπιθανάτιος ὤν, διῆλθεν ἕρπων ἀπὸ θάμνου εἰς θάμνον μακρὰν καὶ δίσβατον ὁδόν, μέχρις οὗ φθάσας ἐπὶ τοῦ προσφιλοῦς μνήματος καὶ ἐπιθέσας τὸν τελευταῖον ἀσπασμὸν ἐξέπνευσεν ὁ λεοντόκαρδος.

Εἶναι ἀδύνατον, νομίζω, τὸ αἴσθημα τῆς φιλίας νὰ λάβῃ ποτὲ εὐρυτέραν ἀνάπτυξιν καὶ ποιητικωτέραν ἐκδήλωσιν.

Π. ΝΙΡΒΑΝΑ

3. Ο ΕΛΛΗΝ ΝΑΥΤΗΣ

Δὲν εἶναι τὰ δένδρα τὰ ὑψηλὰ καὶ τὰ βαθύσκια, δὲν εἶναι τῶν ἀνθέων ὁ κόσμος ὁ μοσχοβόλος, δὲν εἶναι τὰ ἐράσμια εἰδύλλια τῶν ἀγρῶν, οὔτε τῶν στεριανῶν πουλιῶν τὰ κελαδήματα, κανὲν ἀπὸ τὰ θαύματα τῆς γῆς, καὶ ἀπὸ τῶν δασῶν τὰ μυστήρια καὶ ἀπὸ τῶν βουνῶν τὰ μάγια, κανένα δὲν εἶναι ὁ μαγνήτης, ποὺ σύρει τὸν μικρὸν μελλοναύτην. Εἶναι ἡ θάλασσα ἡ μεγάλη, εἶναι οἱ χαμένοι ὁρίζοντες, εἰς τὰ βάθη τῶν ὁποίων περνοῦν αἱ λευκαὶ σκιαὶ τῶν πλοίων, εἶναι τὰ ἀφρούφαντα ἄνθη, μὲ τὰ ὁποῖα στεφανώνεται τὸ γαλανὸν κῦμα, εἶναι τὰ βάλσαμα τοῦ μπάτη τὰ δροσίζοντα τοὺς ἡσύχους αἰγιαλούς, εἶναι τῶν βοτσάλων ἡ μουσική, εἶναι οἱ χαριτωμένοι πτεροπαλμοὶ τῶν θαλασσίων πτηνῶν καὶ εἶναι, ὢ! πρὸ πάντων εἶναι, τὰ ὑψηλὰ ἐξάρτια, ποὺ κινοῦνται καμαρωτὰ εἰς τὴν ἀμμουδιὰν ἐμπρός, τὰ μπρίκια καὶ τὰ μπρικατίνια καὶ αἱ γαβάραι καὶ αἱ γολέται ποὺ τινάζουν ἀνυπόμονα τὰ πρυμνήσια, ὡς νὰ θέλουν νὰ σπάσουν τὰ δεσμά των καὶ νὰ ριφθοῦν εἰς τὴν μέθην τοῦ ταξιδιοῦ. Ἐκεῖ σιμά των, ἐκεῖ εἰς τὸ πλάϊ των ἀναστρέφεται ὁ ταμένος τοῦ πελάγους. Εἰς τὴν ἀπέραντον ἀμμουδιὰν τοῦ νησιοῦ τὸν εὑρίσκει ὁ ἥλιος κάθε ἡμέραν. Εἰς τὸν ἀνήσυχον ταρσανὰν ἀνάμεσα εἰς τοὺς ναυπηγούς, εἰς τοὺς μαστόρους, εἰς τοὺς πριονιστάς, καλαφάτας, εἰς τοὺς πελεκητάς, μέσα εἰς τὰ πριονί-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σματα, ἐπάνω εἰς τὰ βουνὰ τοῦ κερεστέ, ὑπὸ τὰς ὑψηλὰς ἐσχάρας δίπλα εἰς τοὺς πελωρίους σκελετοὺς τῶν ναυπηγουμένων πλοίων, μέσα εἰς τὴν καπνιὰ τοῦ βράζοντος κατραμιοῦ, ἔρχεται νὰ τὸν ζητήση ἡ μητέρα του, ὅταν τὸν χάνη ἀπὸ τὸ σπίτι. Καὶ ὁ δάσκαλός του, ὁ ἀσπρογένης παπάς, τοῦ ὁποίου αἱ χονδραὶ παλάμαι πρὶν ἁγιασθοῦν ἀπὸ τὸ ἀργυροῦν δισκοπότηρον ἐκράτουν, ἀκόμη χθές, τὸ ἀτίθασσον τιμόνι τῆς μπρατσέρας του, ὅταν τὸν χάση ἀπὸ τὸ βιβλίον του ὁ παπάς, ἠξεύρει ὅτι μέσα εἰς τὸ κύτος τῆς ναυπηγουμένης γολέτας παίζει τὸ κρυφτὸ ὁ υἱὸς τοῦ ναύτου ἢ γυμνὸς καὶ ἡλιοκαὴς ἐπάνω εἰς τὸ ὑψηλὸν δοράτιον καμιᾶς ξεφορτώτου γαβάρας εἶναι ἕτοιμος νὰ βουτήση δι᾿ ἑκατοστὴν φορὰν εἰς τὰ δροσερὰ νερά. Ἀλλ᾿ εἶναι ἐπιεικὴς ὁ διδάσκαλος. Γνωρίζει ἐκ πείρας αὐτὸς ὅτι ἐκεῖ εἰς τὸ ὁμιχλῶδες βάθος τοῦ ὁρίζοντος ὀπίσω ἀπὸ τὰ βουνὰ καὶ ὀπίσω εἰς τὰ νέφη χαμογελᾷ διὰ τὰ παιδιὰ τῶν θαλασσινῶν μία ἄγνωστος γῆ τῆς ἐπαγγελίας, τὴν ὁποίαν συχνὰ καταρῶνται αἱ γυναῖκες τῶν ναυτικῶν καὶ αἱ παρθένοι τῶν νήσων, ἀλλὰ τῆς ὁποίας ὁ μαγνήτης εἶναι τόσον ἰσχυρὸς διὰ τοὺς μικροὺς νησιώτας. Γνωρίζει ὁ ἀσπρογένης ὁ παπὰς ὅτι ἡ γοητεία τοῦ Ὀκτωήχου καὶ τοῦ Ψαλτηρίου εἶναι ἀνίσχυρος διὰ νὰ πνίξη τὴν δίψαν τοῦ πελάγους μέσα εἰς τὸν ὀργανισμόν, τὸν ὁποῖον βρέχει αἷμα ποτισμένον ἀπὸ τὴν ἁλμύραν τοῦ κύματος. Καὶ εἰς τὰς πρώτας ἀνταρσίας τοῦ ἀνυποτάκτου μαθητοῦ καταλαμβάνει ὅτι ἔχει ἐμπρός του τὸ μπαρκαρόλι τῆς αὔριον.

Τὸ μπαρκαρόλι! . . . Εἶναι ἡ γλυκυτάτη προσωνυμία, τὴν ὁποίαν θὰ τοῦ ἀποδώσουν αὔριον εἰς τὸ πρῶτόν του πανηγυρικὸν μπαρκάρισμα οἱ παλαιοὶ ναῦται. Εἶναι ὁ κατηχούμενος τοῦ ναυτικοῦ βίου, ὁ τρυφερὸς ἀκόμη ναυτόπαις. Τώρα θὰ ὑποστῇ τὴν δοκιμασίαν τὴν κρίσιμον εἰς τοὺς τραχεῖς ἀγῶνας τῆς ναυτικῆς ζωῆς. Μὲ ποῖον καμάρι ἐναυτολογήθη, μὲ ποῖον ἐνθουσιασμὸν ἐπάτησε ναύτης σωστὸς τώρα, μὲ τοὺς πρώτους ἰούλους εἰς τὰς παρειάς, τὸ κατάστρωμα τοῦ συγγενικοῦ πλοίου! Καὶ ἡ μητέρα μὲ δάκρυα χαρᾶς καὶ λύπης τοῦ ἑτοίμασε τὴν κασέλαν του, τοῦ ἔβαλε μέσα τὰ ροῦχά του, ποὺ τὰ εἶχε ράψει μὲ τὰ χέρια της, καὶ τὰ κουλούρια καὶ τὰ γλυκύσματα, ποὺ μόνη της τοῦ ἐζύμωσε καὶ τὸν ἐφίλησεν εἰς τὰ μάγουλα καὶ τοῦ ἔδωκε τὴν εὐχήν της . . . «Ὥρα καλὴ τὸ μπαρκαρόλι! Ὥρα καλὴ καὶ καλορίζικος!» ἐφώναζεν ὅλο τὸ νησί. Καὶ ἡ ὑψηλή, ἡ καμα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ρωτὴ γολέτα μὲ τὰ ὑπερήφανα ἐξάρτια, βράδυ βράδυ μόλις ἐφύσησεν ὁ ἀπόγειος, ἐγλύστρησε μαλακὰ μαλακὰ ἐπάνω εἰς τὰ σκιερὰ νερά. Καὶ τὸ μπαρκαρόλι ἀμάθητον ἀκόμη ἐτυλίχθη μέσα εἰς τὸν πλατὺν μουσαμὰν καὶ κάμνει τὴν πρώτην του βάρδια ἐπάνω εἰς τὸ κατάστρωμα μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους ναύτας τῆς φυλακῆς, μαθητὴς ἀκόμη ἀνίδεος εἰς τὸ δύσκολον καὶ βασανισμένον ἀλφαβητάρι τῆς ναυτικῆς τέχνης. Καὶ ἐνῶ πρίμα τώρα σχίζει πλησίστιον τὰ νερὰ καὶ τὰ σκότη τὸ πρωτοτάξιδο καράβι, συλλογίζεται τὴν πόλιν, τὴν ὀνειρευτὴν γῆν, τὴν ὁποίαν θὰ πατήσῃ διὰ πρώτην φορὰν αὔριον μεθαύριον, καὶ σχεδιάζει τὰ πρῶτα δῶρα, τὰ ὁποῖα θὰ ψωνίσῃ διὰ τὸ σπίτι, ἕνα σάλι βαρὺ διὰ τὴν μητέρα του, ἕνα δακτυλίδι διὰ τὴν ἀδελφήν του καὶ ἕνα θυμιατήρι, ἕνα ὡραῖον σκαλιστὸν θυμιατήρι διὰ τὸν Ἅγιον, τὸν παλαιὸν Ἅγιον, ὁ ὁποῖος ψηλὰ ἀπὸ τὸ εἰκονοστάσι του ἐπροστάτευσε καὶ ἔσωσε τόσες φορὲς τὸ σπίτι του, πάππον πρὸς πάππου. Καὶ κοιτάζει μὲ πόθον ἐμπρὸς τὸ μυστηριῶδες φῶς τοῦ φάρου ἐπάνω εἰς τὴν μαύρην σκιὰν τῆς ἐρημονήσου καὶ κοιτάζει μὲ νοσταλγίαν ὀπίσω, κρυφὴν νοσταλγίαν, ὡς ἔγκλημα, ἓν ἄλλο φῶς, ποὺ τρεμοσβήνει λυπητερὰ εἰς τὴν ἀκρογιαλιὰν τοῦ νησιοῦ του.

* *

Νησιὰ καταπράσινα, ὦ νησιὰ σεῖς, ποὺ σᾶς βρέχουν ἑλληνικὰ κύματα καὶ σᾶς δροσίζουν ἐλεύθεραι αὖραι καὶ σᾶς σκεπάζει ἐλεύθερος οὐρανὸς καί, ὦ νησιὰ σεῖς, ποὺ σᾶς βαρύνει ἡ καταχνιὰ τῆς δουλείας, σεῖς εἶσθε ἡ πατρὶς τοῦ Ἕλληνος ναύτου, σεῖς τὰ ὁρμητήρια τῆς κυανολεύκου καὶ σεῖς τὴν σκορπίζετε ὑπερήφανον καὶ ἐλπιδοφέρον εἰς τὰ πέρατα τῶν θαλασσῶν, εἰς τὰ πολυκάραβα νερὰ τοῦ Εὐξείνου καὶ τῆς Ἀζοφικῆς καὶ εἰς τὰ γαλανὰ πλάτη τῆς Μεσογείου καὶ εἰς τὰς ὁμίχλας τῶν Βρεττανικῶν ἀκτῶν καὶ εἰς τὰ θερμὰ παράλια τῆς Τριπολίτιδος, τὰ ὁποῖα πλημμυροῦν αἱ πλουτοφόροι σακολέβαι τῶν Ἑλλήνων δυτῶν. Αἱ ὡραῖαί σας γυναῖκες μὲ τοὺς μεγάλους μαύρους ὀφθαλμούς, αἱ γυναῖκές σας γεννοῦν τοὺς δαμαστὰς τοῦ κύματος, τοὺς βασιλεῖς τοῦ πηδαλίου, τοὺς ἥρωας τῶν θυελλῶν, τοὺς ἀδόλους χριστιανοὺς τῶν ἐφεστίων θεῶν. Καὶ τῶν γυναικῶν σας τὰ στήθη τὰ μαρμάρινα τρέφουν μὲ τὸ «γάλα τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς ἐλευθεριᾶς» τοὺς ἄνδρας, οἱ ὁποῖοι θὰ ταχθοῦν μίαν ἡμέραν ὑπὸ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὴν ναυτικὴν σημαίαν τοῦ πολέμου, τὴν κυματίζουσαν ἐπὶ τῶν σιδηροβλήτων σκαφῶν, οἱ ὁποῖοι θὰ γεμίσουν τὰ πυροβολεῖα τῶν θωρακωτῶν καὶ θὰ κρατήσουν μὲ ἄτρομον χέρι τὸ πηδάλιον εἰς τοὺς σοφοὺς ἑλιγμοὺς τῶν θαλασσίων μαχῶν.

Ἀπὸ τὰ σπλάγχνα σας τὰ καταπράσινα, ὦ νησιὰ τοῦ ἀλυ-

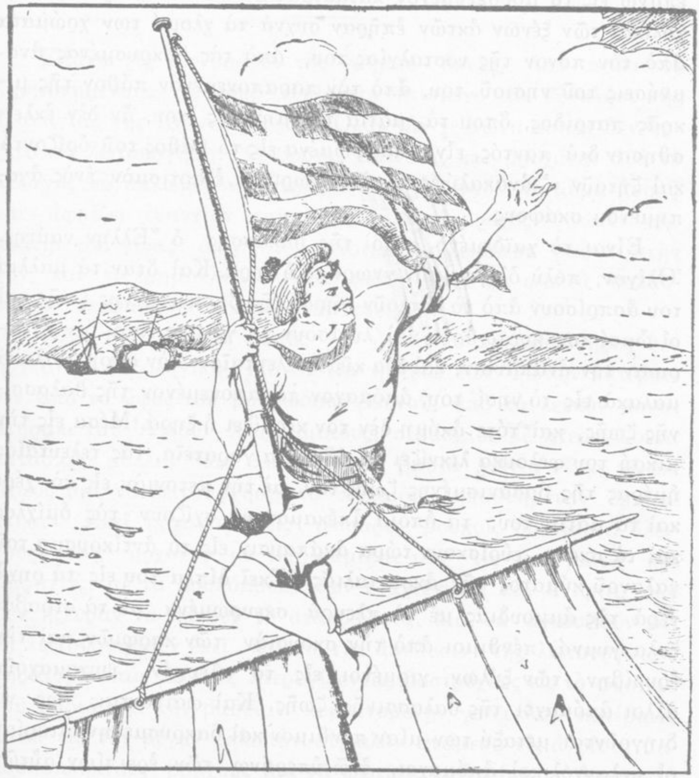

«. . . ὁ Ἕλλην ναύτης!»

τρώτου Ἀρχιπελάγους, καί, ὦ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου, καί, ὦ Σποράδες μαγευτικαί, καί, ὦ Ἑπτάνησα ἡλιόλουστα, ἀπὸ τὰ ἴδικά σας σπλάγχνα γεννᾶται τὸ εὐγενέστερον τέκνον τῆς Ἑλληνικῆς πατρίδος, ὁ Ἕλλην ναύτης!

Τὸν γνωρίζουν καλὰ αἱ θάλασσαι. Τὸν εἶδαν μέσα εἰς τὴν πάλην τῶν στοιχείων γαντζωμένον ἐπάνω εἰς τὰς ἀνεμοδαρμένας

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κεραίας καὶ ᾐσθάνθησαν τὴν δύναμιν τοῦ τιμονιοῦ, τὸ ὁποῖον σφίγγουν τὰ τραχέα του δάκτυλα. Καὶ αἱ νύκτες τοῦ πελάγους, αἱ νύκτες αἱ σκοτειναὶ καὶ μανιασμέναι καὶ αἱ νύκτες αἱ βαθυγάλανοι καὶ ἀσπροφωτισμέναι, τὸν ἐσκέπασαν μὲ τὴν μανίαν των καὶ τὰ θέλγητρά των ἐπάνω εἰς τὸ σαλευόμενον σκάφος. Αἱ αὐγαὶ τῶν μακρυσμένων ὠκεανῶν τὸν ηὗραν πολλάκις ἄγρυπνον ἐπάνω εἰς τὸ μουσκευμένον κατάστρωμα καὶ αἱ δύσεις αἱ μελαγχολικαὶ τῶν ξένων ἀκτῶν ἐπῆραν συχνὰ τὰ χλομά των χρώματα ἀπὸ τὸν πόνον τῆς νοσταλγίας του, ἀπὸ τὰς δακρυσμένας ἀναμνήσεις τοῦ νησιοῦ του, ἀπὸ τὸν παραπονεμένον πόθον τῆς μικρᾶς πατρίδος, ὅπου τὰ μάτια τῆς μητέρας του, ἂν δὲν ἐκλείσθησαν διὰ παντός, εἶναι καρφωμένα εἰς τὸ βάθος τοῦ ὁρίζοντο καὶ ζητοῦν ν' ἀνακαλύψουν τὸν γνώριμον ἐξαρτισμὸν ἑνὸς ἀγαπημένου σκάφους.

Εἶναι τὸ χαϊδεμένο παιδὶ τῆς θαλάσσης ὁ Ἕλλην ναύτης. Ὀλίγον, πολὺ ὀλίγον, τὸν γνωρίζει ἡ ξηρά. Καὶ ὅταν τὰ μαλλιά του ἀσπρίσουν ἀπὸ τὸ διπλοῦν γῆρας τῆς βασανισμένης ζωῆς καὶ οἱ ὦμοί του κυρτωθοῦν καὶ λυγίσουν τὰ γόνατα, ποὺ δὲν ἐγνώρισαν τὴν ἀνάπαυσιν, καὶ ἕνα κῦμα τελευταῖον τὸν φέρῃ μαλακὰ μαλακὰ εἰς τὸ νησί του, ἀπόμαχον παραπονεμένον τῆς θαλασσινῆς ζωῆς, καὶ τότε ἀκόμη δὲν τὸν κερδίζει ἡ ξηρά. Μέσα εἰς τὴν μικρή του φελούκα λικνίζει τὰ ἀδύνατα γηρατεῖα, τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς βασανισμένης ζωῆς του, μὲ τὴν πετονιὰν εἰς τὸ χέρι καὶ τὰ μάτια του, τὰ ὁποῖα ἀπέκαμαν νὰ σχίζουν τὰς ὁμίχλας καὶ τὰ σκότη, εὑρίσκουν τώρα ἀνάπαυσιν εἰς τὸ ἀντίκρυσμα τοῦ γαλανοῦ κύματος τῆς ἀκρογιαλιᾶς. Ἐκεῖ δίπλα του εἰς τὰ ρηχὰ νερὰ τῆς ἀμμουδιᾶς μὲ τὰ πλευρὰ σκευρωμένα, μὲ τὰ στραβόξυλα γυμνά, πένθιμοι ἀπὸ τὴν σκουριὰν τῶν καρφιῶν καὶ τὴν ἐρυσίβην τῶν ξύλων, γιρμένοι εἰς τὸ πλευρόν, ψυχομαχοῦν ἄλλοι ἀπόμαχοι τῆς θαλασσινῆς ζωῆς. Καὶ φαίνονται, ὡς νὰ διηγοῦνται μεταξύ των μίαν πένθιμον καὶ δακρυσμένην ἱστορίαν οἱ μελαγχολικοὶ ἀπόμαχοι, ἐνῷ ὑπεράνω τῶν ἐρειπίων αὐτῶν ὑπερήφανα, ὑψηλὰ ἐπάνω εἰς τὰ σκαριά των, ἀνατριχιάζουν εἰς τὸ φύσημα τοῦ μπάτη τὰ νέα, τὰ ἀταξίδευτα καράβια καὶ τὰ παιδιὰ τῶν θαλασσινῶν ἀναρριχῶνται καὶ παίζουν εἰς τὰ πλευρά των. Καὶ ἡ θάλασσα μὲ τὸ ἴδιον, μὲ τὸ αἰώνιον τραγούδι της ἀποχαιρετᾷ τοὺς παλαιούς της γνωρίμους, τοὺς πενθίμους σκελετοὺς τῶν παλαιῶν καραβιῶν καὶ τὰ σκευρωμένα σώματα τῶν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

παλαιῶν θαλασσινῶν καὶ προσκαλεῖ, αἰωνίως γαλανὴ καὶ αἰωνίως νέα, τὰ νέα καράβια καὶ τοὺς νέους θαλασσινούς.

Α. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

4. Τ' ΑΓΝΑΝΤΕΜΑ

Ἐπάνω εἰς τὸν βράχον τῆς ἐρήμου ἀκτῆς, ἀπὸ παλαιοὺς λησμονημένους χρόνους εὑρίσκετο κτισμένο τὸ ἐξωκλήσι τῆς Παναγίας τῆς Κατευοδώτρας. Ὅλον τὸν χειμῶνα παπὰς δὲν ἤρχετο νὰ λειτουργήση. Ὁ βοριὰς μαίνεται καὶ βρυχᾶται ἀνὰ τὸ πέλαγος τὸ ἁπλωμένον μαυρογάλανον καὶ βαθύ, τὸ κῦμα λυσσᾷ καὶ ἀφρίζει ἐναντίον τοῦ βράχου. Κι ὁ βράχος ὑψώνει τὴν πλάτην του γίγας ἀκλόνητος, στοιχειὸ ριζωμένον βαθιὰ στὴν γῆν, καὶ τὸ ἐρημοκλήσι λευκὸν καὶ γλαρὸν ὡς φωλεὰ θαλασσαετοῦ στεφανώνει τὴν κορυφήν του.

Ὅλον τὸν χρόνον παπὰς δὲν ἐφαίνετο καὶ καλόγηρος δὲν ἤρχετο νὰ δοξολογήση. Μόνον τὴν ἡμέραν τῶν Φώτων κατέβαινεν ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ βραχώδους βουνοῦ, ἀπὸ τὸ λευκὸν μοναστηράκι τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους, σεβάσμιος μὲ πτερυγίζοντα κάτασπρα μαλλιὰ καὶ κυματίζοντα βαθιὰ γένεια ἕνας γέρων ἱερεὺς διὰ νὰ λειτουργήση τὸ παλαιὸν λησμονημένον ἐρημοκλήσι. Ἐκεῖ ἤρχοντο τρεῖς τέσσαρες βοσκοί, βουνίσιοι, ἀλειτούργητοι, ἤρχοντο μὲ τὶς φαμίλιες των τὶς ἀνέβγαλτες καὶ ἄπραχτες, μὲ τὰ βοσκόπουλά των τ' ἀχτένιστα καὶ ἄνιφτα, ποὺ δὲν ἤξευραν νὰ κάνουν τὸ σταυρό τους, διὰ νὰ ἁγιασθοῦν καὶ νὰ λειτουργηθοῦν ἐκεῖ καὶ εἰς τὴν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας ὁ γηραιὸς παπὰς μὲ τοὺς πτερυγίζοντας βοστρύχους εἰς τὸ φύσημα τοῦ βοριᾶ καὶ τὴν βαθεῖαν κυμαινομένην γενειάδα, κατέβαινε κάτω εἰς τὸν μέγαν ἁπλωτὸν αἰγιαλὸν ἀνάμεσα εἰς ἀγρίους θαλασσοπλήκτους βράχους διὰ νὰ φωτίση κι ἁγιάση τ' ἀφώτιστα κύματα.

Τὸν ἄλλον καιρὸν ἤρχοντο, συνήθως τὴν ἄνοιξιν, γυναῖκες ναυτικῶν καὶ θυγατέρες κάτω ἀπὸ τὴν χώραν μὲ σκοπὸν ν' ἀνάψουν τὰ κανδήλια καὶ παρακαλέσουν τὴν Παναγίαν τὴν Κατευοδώτραν νὰ ὁδηγήση καὶ κατευοδώση τοὺς θαλασσοδερμένους συζύγους καὶ τοὺς πατέρας των. Ὡραῖες κοπέλες μὲ ὑπο-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κάμισα κόκκινα μεταξωτά, μὲ τραχηλιὲς ψιλοκεντημένες, ἤρχοντο νὰ ἱκετεύσουν διὰ τὰ ἀδερφάκια των, ποὺ ἐθαλασσοπνίγοντο δι᾿ αὐτάς, διὰ νὰ τοὺς φέρουν προικιὰ ἀπὸ τὴν Πόλιν, στολίδια ἀπὸ τὴν Βενετίαν, κειμήλια ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. «Πάντα νά ῥχωνται, πάντα νὰ φέρνουν». Νεαραὶ γυναῖκες ρεμβάζουσαι καὶ μητέρες συλλογιζόμεναι ἤρχοντο διὰ νὰ καθήσουν καὶ ἀγναντέψουν.

Ἅμα εἶχαν φωτισθῆ τὰ νερὰ ἢ ὀψιμώτερα, ἀφοῦ εἶχαν περάσει κι αἱ ἀπόκρεῳ, συνήθως περὶ τὴν δευτέραν ἑβδομάδα τῶν Νηστειῶν, ἀφοῦ εἶχαν γευθῆ πλέον ἀχινοὺς καὶ στρείδια ἀρκετά, οἱ ναυτικοί μας ἐπέβαι αν εἰς τὰ βρίκια, εἰς τὶς σκοῦνες των καὶ ἐμίσευαν, ἐπήγαιναν νὰ ταξιδέψουν. Τὸν καιρὸν ἐκεῖνον καράβια καὶ γολέτες «ἔδεναν», μεσοῦντος τοῦ Φθινοπώρου. Οἱ θαλασσινοί μας ἀγαποῦσαν πολὺ τῆς ἑστίας τὴν θαλπωρήν, τὸν καπνὸν τοῦ μελάθρου. Καὶ ὅταν ἐπανήρχετο ἡ ἄνοιξις εἰς τὴν γῆν, τότε αὐτοὶ ἐπέστρεφαν εἰς τὴν θάλασσαν.

* *
*

Ἐσηκώνοντο στὰ πανιὰ τὰ αἱμωδιασμένα καὶ ναρκωμένα ἀπὸ τὴν μακρὰν ῥαστώνην σκάφη ἀνὰ δύο ἢ τρία τὴν αὐτὴν ἡμέραν καὶ ἡ σκούνα ἔφερε βόλτες εἰς τὸν λιμένα, ἐὰν ἦτο ἐνάντιος ἢ καὶ οὔριος, ἐὰν ἦτο ὁ ἄνεμος. Ἡ βάρκα ἐπερίμενε διπλαρωμένη ἔξω εἰς τὴν προκυμαίαν. Ὁ καπετάνιος δὲν ἐτελείωνε τοὺς ἀποχαιρετισμοὺς εἰς τὴν οἰκίαν καὶ ὁ λοστρόμος ἐμάκρυνε τὶς μπενετάδες εἰς τὰ καπηλειά. Κι ἡ βάρκα ἐπερίμενε καὶ ὁ μοῦτσος ἔχασκεν ἐπάνω εἰς τὸ κεφαλόσκαλον. Καὶ ὁ νεαρὸς ναύτης, ὅστις εἶχεν ἔλθει μὲ τὸν μοῦτσον τώρα ἀπὸ τὴν σκούναν, ποὺ ἦσαν στὰ πανιά, ἐγένετο ἄφαντος. Δύο ἄλλοι σύντροφοι περασμένοι στὰ χαρτιά, ναυτολογημένοι, ἔλειπαν. Κανεὶς δὲν ἤξευρε ποῦ ἦσαν. Καὶ μέσα εἰς τὸ πλοῖον, ὅπου ἔφερνε βόλτες βόλτες κι ἐστρέφετο ὡς δεμένον περὶ κέντρον ἀόρατον—τὸ κέντρον ἦτο μέσα εἰς τὰς καρδίας καὶ εἰς τὰς ἑστίας τῶν ναυτικῶν—ἄλλος δὲν ἦτο εἰμὴ ὁ πηδαλιοῦχος, ὁ μάγειρος κι ἕνας ἐπιβάτης ξένος κι ἔρημος, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχαν εἰπεῖ: «τώρα στὴ στιγμή, νὰ τώρα θὰ φύγωμε», κι εἶχε μπαρκάρει ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ δώδεκα ὥρας πρίν!

Ὁ πλοίαρχος ἔπρεπε νὰ βάλῃ ἐμπρὸς τὴν καπετάνισσαν,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

αὐτὴ ὤφειλε νὰ προπορευθῆ, ἐπειδὴ ἦτο τυχερὴ βέβαια, κι ἔτσι ἀπεφάσιζε νὰ μπαρκάρη. Τέλος ἐσυμμαζεύετο ὁ λοστρόμος, ἀνεκαλύπτοντο οἱ δύο ἀπόντες σύντροφοι, ἐξεκολλοῦσεν ὁ πλοίαρχος, ἔπεφταν τρομπόνια ἀπὸ τὸ πλοῖον, τρομπόνια ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ τὸ σκάφος ἔβαλε πλώρην πρὸς βορρᾶν.

Τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ τὰς ἄλλας ἡμέρας τῆς ἀρχῆς τοῦ ἔαρος καραβάνια γυναικῶν, ὁμάδες ὁμάδες, ὁρμαθοὶ γυναικῶν ἀνεῖρπον, ἀνέβαινον, ἀνήρχοντο, ἐπάνω στὴν ρεματιάν, τὸ ρέμα, τὸν ἑλικοειδῆ δρομίσκον, ὅστις διαχαράσσεται ἀνὰ τοὺς λόφους τοὺς τερπνοὺς μὲ τὰς χιλιάδας τῶν ἐλαιοδένδρων, τὸν ἀληθῆ πρασινόφαιον στολισμὸν τῆς μεγάλης κοιλάδος μὲ τὰς ράχεις, μὲ τὰς κορυφάς, μὲ τὰς ἐσοχὰς καὶ ἐξοχάς, ἀνετώτερον ἀπὸ τὴν κυματίζουσαν ποδιὰν τῆς βοσκοπούλας τοῦ βουνοῦ, πολυπτυχώτερον ἀπὸ τὴν χρυσοκέντητον ἐσθῆτα τῆς νύμφης. Ἐπάνω εἰς τὸν βράχον τῆς ἐρήμου βορινῆς ἀκτῆς, πλησίον εἰς τὸ λησμονημένο παρεκκλήσι τῆς Παναγίας τῆς Κατευοδώτρας, ἐκεῖ ἐγίνετο τὸ μάζεμα τῶν γυναικῶν, ἡ σύναξις ἡ μεγάλη.

Τότε ἔλαμπον οἱ μεγάλες φωτιές, τὰ κανδήλια τῆς Παναγίας τῆς Κατευοδώτρας. Ἡ γραῖα Μαλαμίτσα, ἡ κλησάρισσα τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἔβαλε τὶς φωνές, ἔκανε τὸ κακό... ἐμάλωνε μὲ ὅλες τὶς γυναῖκες. Αὐτὴ ἐπῆρε τὸ καλαθάκι της, τὴν ρόκαν της, τ' ἀδράχτι της καὶ ἦλθεν ἀπὸ τὸν Ἅγιον Νικόλαον ἐπίτηδες, κατὰ παραγγελίαν τοῦ κυρ Ἀγγελῆ τοῦ ἐπιτρόπου... διὰ νὰ μαλώση τὶς εὐλαβητικὲς (ἀλίμονον· ἡ εὐλάβειά μας εἶναι γιὰ τὸ συμφέρον, ἔλεγε σείουσα τὴν κεφαλήν) νὰ μὴν τὸ παρακάνουν καὶ χύνουν λάδια πολλὰ καὶ λαδώνουν τὸ ἔδαφος τοῦ ναοῦ καὶ τὰ στασίδια καὶ τὸ ἀναλόγι καὶ τὰ δύο τρία παμπάλαια βιβλία, ποὺ ἦσαν ἐκεῖ, καὶ τὰ μανάλια καὶ τὸν τοῖχο καὶ τὸ τέμπλεον καὶ τὶς ποδιὲς καὶ αὐτὰς τὰς ἁγίας εἰκόνας. Ἀλλ' οἱ γυναῖκες δὲν τὴν ἄκουαν. Τί χρειάζονται τόσες φωτιὲς σὰν πυροφάνια, ἐφώναζεν ἡ γριὰ Μαλαμίτσα. Αὐτὴ εἶχε μάθει ἀπ' τὸν γέροντά της τὸν παπα Γεράσιμον ὅτι οἱ φωτιὲς τῶν κανδηλιῶν πρέπει νὰ εἶναι μικρές, τόσες δά, σὰν λαμπυρίδες. Τοῦ κάκου. Κανεὶς δὲν τὴν ἤκουεν.

Οἱ ὁρμαθοὶ τῶν γυναικῶν, ὁμάδες ὁμάδες, συγγενολόγια, διεσπείροντο εἰς μικροὺς ὄχθους, εἰς πτυχὰς τοῦ βράχου, ἀνάμεσα εἰς θάμνους καὶ χαμόκλαδα, εἰς μέρη ὑψηλὰ καὶ εἰς μέρη ὑπήνεμα, ἤρχοντο μὲ τὰ καλαθάκια τους, μὲ τὰ μαχαιρίδιά

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τους ... διότι πολλαὶ ἐξ αὐτῶν ἠσχολοῦντο νὰ βγάλουν ἀγριολάχανα ... μὲ τὰ προγεύματά τους τὰ σαρακοστιανά, καὶ ἀφοῦ εἶχον ἀνάψει τὰ κανδήλια τῆς Παναγίας, ἀφοῦ εἶχον κάνει μετάνοιες πολλὲς στρωτές, ἐστρώνοντο ἐκεῖ εἰς τὴν δροσερὰν χλόην κι ἀγνάντευαν κατὰ τὸ πέλαγος.

*
* *

Τὰ βοσκόπουλα ἐκεῖνα τ' ἄγρια κι ἀχτένιστα κι ἁπλοϊκά, ποὺ τὶς ἔβλεπαν ἀπὸ μακρὰν σὰν σκιασμένα, ἀποροῦσαν κι ἔλεγαν :

— Κοίτα της ! στὰ μάτια ἔκαμαν.

Ὥς τόσον οἱ γυναῖκες τῶν θαλασσινῶν ἀγνάντευαν.

Ἰδοὺ τὸ βρίκι τοῦ καπετὰν Λιμπέριου τοῦ Λιμνιοῦ εἶχε σηκωθῆ στὰ πανιὰ ἀργὰ τὴ νύκτα· μὲ τὸ ἀπόγειο τῆς νυκτὸς ηὗρε τὸ ρέμα καὶ ἀπεμακρύνθη κι ἐχώνεψε. Κατευόδιο καλό ! Ἡ προσευχὴ τῶν μικρῶν παιδιῶν του ἂς εἶναι ὡς πνοὴ στὰ πανιά, στὰ ξάρτια τοῦ καραβιοῦ σας· στὸ καλό, στὸ καλό !

Ἰδοὺ τὸ καράβι τοῦ καπετὰν Σταμάτη τοῦ Σύραχου. Ὑπερήφανα, καμαρωμένα, ἀδελφωμένα τὰ δυό, αὐτὸ κι ὁ πλοίαρχός του, πᾶνε νὰ μᾶς φέρουν καλά, νὰ μᾶς φέρουν στολίδια. Στὸ καλό, πουλί μου, στὸ καλό !

Ἰδοὺ καὶ ἡ γολέτα τοῦ καπετὰν Μανώλη τοῦ Χατζηχάνου... Ἡ ψυχή μου, ἡ πνοή μου, νὰ εἶναι πάντα στὰ πανιά σου ὡσὰν λαμπάδα τοῦ ἐπιταφίου, νὰ διώχνῃ τὰ μαῦρα τὰ κατακόκκινα τελώνια, πρὶν προφτάσουν νὰ κατακαθήσουν στὰ πανιά σου. Σῦρε, πουλί μου, στὸ καλὸ καὶ στὴν καλὴ τὴν ὥρα ! Στὸ καλό !

Νὰ καὶ ἡ σκούνα τοῦ καπετὰν Ἀποστόλη τοῦ Βιδελνῆ, καινούργιο σκαρί, ἡ τετάρτη ἢ ἡ πέμπτη, τὴν ὁποίαν κατορθώνει ἐντὸς δεκαετίας νὰ σκαρώσῃ μ' ὅλην τῆς τύχης τὴν καταδρομήν. Ἔπεσε πολὺ γιαλό, δὲν τὴν ηὗρε κατὰ τὸ ἀπόγειο κι ἄργησε. Διακρίνεται τὸ πλήρωμα, οἱ ἄνθρωποι, ποὺ πηδοῦν ἐμπρὸς καὶ πίσω στὴν κουβέρτα. Δούλευέ τα, καπετάνιο μου ! Ἡ Παναγιὰ μπροστά σας ! Στὸ καλό, στὸ καλό !

*
* *

Ὁ ἥλιος ἐχαμήλωσε κατὰ τὸ βουνόν, τὰ πρῶτα πλοῖα εἶχαν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γίνει ἄφαντα πρὸ ὥρας καὶ ἡ τελευταία γολέτα μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐχώνευεν εἰς τὸ μέγα πέλαγος. Τὰ συγγενολόγια καὶ τὰ καραβάνια τῶν γυναικῶν μὲ τὰ καλαθάκια καὶ τὰ μαχαιράκια τους διεσπάρησαν ἀνὰ τοὺς λόφους κι ἔβγαζαν καυκαλῆθρες καὶ μυρόνια κι ἔκοφταν φτέρες κι ἀγριομάραθα. Σιγὰ σιγὰ κατέβη ὁ ἥλιος στὸ βουνὸν καὶ αὐταὶ κατῆλθον εἰς τὴν πολίχνην.

Ἡ νυκτερινὴ αὔρα ἐσύριζε, τὰ δένδρα καὶ οἱ λογισμοὶ τῶν γυναικῶν ἐπετοῦσαν μαζί της κι ἔστελλον πολλὰς εὐχὰς εἰς τὰ κατάρτια, εἰς τὰ πανιὰ καὶ εἰς τὰ ἐξάρτια τῶν καραβιῶν. Καὶ βαθιὰ εἰς τὴν σιωπὴν τῆς νυκτὸς τίποτε ἄλλο δὲν ἠκούσθη εἰμὴ τὸ λάλημα τοῦ νυκτερινοῦ πουλιοῦ καὶ τὸ ᾆσμα μιᾶς τελευταίας συντροφιᾶς ναυτικῶν, οἵτινες ἐπρόκειτο ν' ἀναχωρήσωσιν αὔριον : «Σῦρε, πουλί μου, στὸ καλὸ καὶ στὴν καλὴ τὴν ὥρα ! »

Α. ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑ

5. ΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΒΛΑΧΩΝ

('Απόσπασμα ἀπὸ τὸν 'Αφωρεσμένον)

[Ὁ Δημήτρης Νουλάς, πτωχὸς ἐργάτης ἐκ Λεχαινῶν, ἐφιλοξενεῖτο εἰς τὴν καλύβην τοῦ βλαχοποιμένος Νάσου. Οἱ βλάχοι τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς τοῦ δήμου Βουπρασίων Ἠλείας ἐγερθέντες τὴν νύκτα τοῦ μεγάλου Σαββάτου ἡτοιμάζοντο διὰ τὴν Ἀνάστασιν. Ὁ Νάσος ἐγερθεὶς καὶ ἐξελθὼν τῆς καλύβης του παρακολουθεῖ τὴν Ἀνάστασιν μαζὶ μὲ τὴν οἰκογένειάν του καὶ τὸν γέροντα Δημήτρην Νουλάν...]

— Παππού ! Ἔ, παππού ! ἐφώναξεν ὁ Νάσος θίγων αὐτὸν διὰ τοῦ ποδός.

— Τί ναι ;

— Σήκω νὰ ἰδοῦμε τὴν Ἀνάστασι....

Ὅτε ἐξῆλθον τῆς καλύβης ἠκούοντο καθ' ὅλην τὴν κοιλάδα καὶ τὰς πέριξ ῥάχεις φωναὶ συγκεχυμέναι. Οἱ βλάχοι ὅλοι τῆς περιφερείας ἐκείνης ἦσαν ἐπὶ ποδὸς στολισμένοι μὲ τὰ κηρία εἰς χεῖρας ἀναμένοντες τὴν Ἀνάστασιν.

Ὅλη ἐκείνη ἡ περιφέρεια ἐκ λοφίσκων κυματοειδῶν καὶ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μικρῶν κοιλάδων πλουσία εἰς βλάστησιν καὶ εἰς νερὰ κατέχει τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν τοῦ δήμου Βουπρασίων. Οἱ βλάχοι ἔχουν κατασκηνώσει ἐκεῖ πολυάριθμοι, ἄλλοι εἰς μικροὺς συνοικισμούς, ἄλλοι μεμονωμένοι κατὰ οἰκογενείας καὶ ἄλλοι ἀναμὶξ μετ᾽ ἐντοπίων κατοικοῦντες μικρὰ χωρίδια ἐκ δέκα ἕως εἴκοσιν οἰκίσκων ἕκαστον.

Οἱ βλάχοι ἔρχονται ἐκεῖ καὶ ξεχειμάζουν, ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου δὲ μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου μὲ τὰς οἰκογενείας καὶ τὰ ποίμνιά των ἀναχωροῦν διὰ τὰ βουνά, ὅπου ξεκαλοκαιριάζουν. Δὲν εἶναι δυνατὸν διὰ τοῦτο ν᾽ ἀπαντήσῃ τις καθ᾽ ὅλην ἐκείνην τὴν ἔκτασιν ἐκκλησίας παρὰ μικρὰς μόνον ὡς κελία εἰς τὰ πέριξ χωρίδια.

Τὰ χωρίδια ὅμως αὐτά, ἂν ἔχουν ἐκκλησίας, δὲν ἔχουν ἱερεῖς· διότι οἱ χωρικοὶ ἀνθρακεῖς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ ὑλοτόμοι εἶναι τόσον πτωχοί, ὥστε μόλις νὰ ἐξαρκοῦν εἰς τὴν πενιχρὰν τροφήν των καὶ τὴν πενιχροτέραν ἐνδυμασίαν των.

Ἵνα μὴ λησμονήσουν ὅμως καθόλου τὸν Θεόν, ἐσυμφώνησαν ὅλοι ἀπὸ κοινοῦ καὶ ἐκάλεσαν ἕνα ἱερέα, ὁ ὁποῖος ὑποχρεοῦται εἰς κάθε ἑορτὴν νὰ λειτουργῇ κατὰ σειρὰν καὶ εἰς ἓν χωρίδιον. Καὶ οἱ βλάχοι τῶν πέριξ συνοικισμῶν συνεισφέρουν, ἐφ᾽ ὅσον καιρὸν μένουν ἐκεῖ καί, ὁπόταν ὁ ἱερεὺς λειτουργῇ εἰς τὸ πλησιέστερον χωρίδιον, πηγαίνουν ὅσοι θέλουν καὶ λειτουργοῦνται.

Ἀλλ᾽ ἡ Ἀνάστασις πρέπει νὰ τελῆται εἰς ὅλους ταυτοχρόνως καὶ νὰ μετέχουν ὅλοι τῆς ἱερωτέρας καὶ μεγαλυτέρας ἑορτῆς τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Διὰ τοῦτο, ἵνα μὴ ἐγείρωνται παράπονα προτιμήσεως καὶ ἵνα μετέχουν ὅλοι καὶ οἱ πλέον ἀπομεμακρυσμένοι τῆς ἱερᾶς τελετῆς, τελοῦσιν αὐτὴν ἔξω εἰς τὸ ὕπαιθρον ὑπὸ τὸν διάστερον οὐρανὸν καὶ τὸν εὐρὺν ὁρίζοντα.

* *
*

Ἤδη εἶχε πλησιάσει ἡ ὥρα. Ὁ αὐγερινὸς φεγγοβολῶν ἀνήρχετο εἰς τὰ ὕψη ὡσεὶ μέγας μυσταγωγὸς τοῦ χριστιανισμοῦ φέρων εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν.

Οἱ βλάχοι μὲ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδία των ἵσταντο ἕτοιμοι, ἕκαστος ἔξω τῆς καλύβης του· οἱ χωρικοὶ ἀπὸ τὰ πέριξ χωρίδια εἶχον ἀνέλθει εἰς τὰ ὑψώματα, νέοι ἀκμάζοντες καὶ ζωηροί, γέροντες λευκόμαλλοι, παιδιά, γυναῖκες νέαι καὶ γραῖαι,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὅλοι προσηλωμένους ἔχοντες τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ ὁρίζοντος, ὅπου ἐγνώριζον ὅτι ἐν τῷ μέσῳ τοῦ σκότους ὑψοῦτο ὑψηλὴ ράχις, ἐπὶ τῆς ὁποίας θ᾿ ἀνεφαίνετο ὁ ἱερεὺς μὲ τὴν λαμπάδα εἰς χεῖρας κηρύσσων εἰς τοὺς πιστοὺς τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος. Αἱ μεγάλαι πυραὶ ἐλαμπάδιζον εἰς τὰ ὕψη ἐπιρρίπτουσαι ροδόχρουν χροιὰν ἐπὶ τῶν προσώπων καὶ τῶν καθαρῶν ἐνδυμάτων καὶ ποικίλλουσαι μὲ πολυχρώμους λάμψεις τὰ πολύτιμα γκιορτάνια καὶ τοὺς ἀργυροὺς παφτάδες τῆς ζώνης τῶν γυναικῶν.

Ἡ καρδία ὅλων ἐβροντοκτύπα ἀνυπόμονος εἰς τὴν ἐγγίζουσαν μεγάλην καὶ ἱερὰν δι᾿ αὐτοὺς στιγμήν. Κάθε ἄστρον, τὸ ὁποῖον προέκυπτεν ἀπὸ τὴν ράχιν, ἐξελάμβανον ὡς τὴν λαμπάδα τοῦ ἱερέως καὶ ἀνεκραύγαζον καὶ ἀνεπήδων οἱ νεώτεροι μετὰ χαρᾶς.

— Γιά το, ἐφάνηκε!

— Ἀμ ποῦ ἀκόμη!...

— Θ᾿ ἀσπρίση τὸ μάτι σου γιὰ νὰ τὸ ἰδῇς....

Καὶ ἐπειράζοντο μεταξύ των καὶ διηγοῦντο εὐάρεστα ἀνέκδοτα καὶ οἱ γεροντότεροι παραμύθια διὰ νὰ περάση ὁ καιρός.

—Γιά το! Γιά το! Ἐκειὸ εἶναι, ἐφώναξέ τις αἴφνης περιχαρής. Τῷ ὄντι πρὸς ἀνατολὰς ἐφάνη φῶς λαμπάδος τρεμοσβῆνον εἰς τοῦ ἀνέμου τὴν πνοήν. Διέσχιζε τὴν σκοτίαν καὶ ἐπέρριπτε παρήγορον καὶ ἐλαφρὰν τὴν λάμψιν του πέριξ ὡς ἡ ἰδέα τοῦ Χριστιανισμοῦ, τὴν ὁποίαν ἐξεπροσώπει τὴν ὥραν ἐκείνην, ἥτις διέλυσε τὰ ἄγρια σκότη τῆς ἀμαθείας καὶ βαρβαρότητος.

Οἱ βλάχοι ὅλοι καὶ οἱ χωρικοὶ ἀπ᾿ ὅλα τὰ μέρη πέριξ συνεκέντρωσαν ἐκεῖ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἔτεινον τὴν ἀκοήν των.

— Χριστὸς ἀνέστη, παιδιά!

Ἡ φωνὴ ἠκούσθη ἀπὸ τὴν ράχιν ἔντονος καὶ παρατεταμένη. Ἀναπαλλομένη ἔφθασεν εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀξέστων ἀκροατῶν ὅλων καὶ ἐπέχυσεν ἐπ᾿ αὐτῶν γλυκύτητα καὶ συγκίνησιν.

— Χριστὸς ἀνέστη, παιδιά!

Ἡ φωνὴ ἤχησεν ἐντονωτέρα. Οἱ βλάχοι ὅλοι καὶ οἱ χωρικοὶ ἔκλινον τὴν κεφαλὴν καὶ ἔκαμαν τὸν σταυρόν των. Ὅλη ἐκείνη ἡ ἐκτεταμένη περιφέρεια ἦτο κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην εὐρύτατος ναός, ὅπου ἐδοξάζετο τὸ μεγαλεῖον τοῦ Θεοῦ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

— Χριστὸς ἀνέστη, παιδιά!

Ἡ φωνὴ ἤχησεν ἐκ τρίτου. Συγχρόνως παρὰ τὸ φῶς τῆς λαμπάδος ἐφάνη ἀναλαμπὴ πυρολίθου καὶ μετὰ μίαν στιγμὴν διεχύθη ἀνὰ τὴν ἔκτασιν βαρὺς βρόμος πυροβόλου. Ὁ ἱερεὺς ὀλίγον διαφέρων κατὰ τὴν παίδευσιν τῶν πέριξ ἀκροατῶν του, ἀφελής, ὅπως αὐτοί, δοξολογῶν τὸν θεόν του, ὅπως καὶ οἱ ποιμένες καὶ οἱ ὑλοτόμοι καὶ οἱ ἀνθρακεῖς, μὲ τοὺς ὁποίους ἔζησε καὶ ἀνετράφη, ἔδιδεν ἀπ᾿ ἐκεῖ πρῶτος μετὰ τὸ ἄγγελμα τῆς Ἀναστάσεως τὸ σύνθημα τῶν πυροβολισμῶν καὶ τῆς χαρᾶς.

Εὐθύς, ὡσεὶ ὅλη ἐκείνη ἡ ἔκτασις κατείχετο ὑπὸ πολυαρίθμου στρατοῦ παραμονεύοντος καὶ ἐπιπίπτοντος αἴφνης κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, πλεῖστοι ἐξῆλθον πυροβολισμοὶ φωτίσαντες δι᾿ ἀστραπιαίας ταχύτητος χλοαζούσας ράχεις, λαγκάδια καθαρά, δένδρα καὶ καλύβας, πρόβατα καὶ μανδριά. Οἱ βλάχοι ἐν ἐξάλλῳ ἐνθουσιασμῷ μετέδιδον πρὸς ἀλλήλους τὴν εὐχάριστον εἴδησιν τῆς Ἀναστάσεως.

— Χριστὸς Ἀνέστη, ἀδέρφια!...

— Ἀληθινῶς ἀνέστη!... ἀληθινῶς ἀνέστη!...

— Ζῇ καὶ βασιλεύει!... Ζῇ καὶ βασιλεύει!...

Ἤδη πολυάριθμα μικρὰ φῶτα ἐπλανῶντο κατὰ διαφόρους διευθύνσεις· τὰ βλαχόπουλα ἔσπευδον προθύμως νὰ μεταφέρουν εἰς τοὺς ἄλλους τὸ ἅγιον φῶς, ὅπερ ἔλαβον ἀπὸ τὴν λαμπάδα τοῦ ἱερέως.

Ἀπὸ ἑκάστης καλύβης τὰ καριοφίλια καὶ αἱ ἀσημοπιστόλαι ἤστραπτον καὶ ἐβρόντων καὶ αἱ σφαῖραι διεσταυροῦντο εἰς τὰ ὕψη συρίζουσαι. Τὰ ἐντὸς τῶν μανδριῶν πρόβατα ἐβέλαζον καὶ ἐπήδων φοβισμένα ἐκ τῶν κρότων· οἱ σκύλοι ὑλάκτουν, οἱ ἵπποι ἐχρεμέτιζον καὶ ὅλη ἡ ἔκτασις ἦτο πλήρης συμμιγοῦς καὶ ἀκαταλήπτου θορύβου.

Ἡ ράχις, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἀνεφάνη τὸ πρῶτον τὸ φῶς τῆς Ἀναστάσεως, ἦτο ἤδη κατάφωτος. Εἴκοσιν ἕως εἰκοσιπέντε βλάχοι ἀσκεπεῖς μὲ τὴν λαμπάδα ἀνημμένην εἰς χεῖρας ἐγονυπέτουν πέριξ τοῦ ἱερέως, ὁ ὁποῖος ὄρθιος ἐκίνει τὴν λαμπάδα του ἄνω καὶ κάτω, δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ψάλλων τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη» καταλαμπόμενος ὑπὸ τοῦ φωτός, ὡς Θεὸς μέσῳ τῶν ἀστραπῶν τοῦ Σινᾶ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΜ. ΛΥΚΟΥΔΗ

6. ΑΛΗΘΙΝΕΣ ΑΔΕΛΦΕΣ

[Εἰς τὰς 6 Ἰουλίου 1854 ἡ Κυβέρνησις ἐγνώριζε εἰς τὸν λαὸν ὅτι ἐνεφανίσθη ἡ ἐπιδημία χολέρα εἰς τὸν Πειραιᾶ· Τὴν 29 Σεπτεμβρίου ἰδίου ἔτους ἡ ἐπιδημία ἀνέβη εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐπροξένησε μεγάλην καὶ ἀγρίαν φθοράν. Εἰκόνα τῶν δραματικῶν της σκηνῶν μᾶς δίνει ὁ Λυκούδης εἰς τὸ διήγημά του «Ἡ Ξένη τοῦ 1854». Ἀπ' αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ ἑξῆς ἀπόσπασμα.]

. . . Καὶ ποιὸς νὰ τὸ πιστέψῃ ! Ἡ ἐπίσημη ἐξουσία τοῦ θανάτου παράλυσε καὶ ἐνάρκωσε καὶ νόμους καὶ ἀσφάλεια καὶ κάθε ἀνθρώπινη ἐξουσία καὶ ἐξεθάρρεψε ὅλα τὰ κακοῦργα ἔνστικτα, ὅσα ὡς τότε ἔκρυβε τοῦ Νόμου ὁ φόβος. Τὴ φυλακὴ νὰ φοβηθῇ τώρα ὁ κλέφτης, ὁ βιαστής, ὁ φονιάς ; καὶ ποιὰ ἀρχὴ θὰ τὸν ἀνακαλύψῃ καὶ ποιὸς θὰ προφτάσῃ νὰ τὸν κυνηγήσῃ ; ἀλλ' αὐτὸς ὁ ἴδιος ἴσως τὴν ἴδια μέρα θὰ ξοφλήσῃ μὲ τὸ Χάρο ! Γιὰ τοῦτο ὑπασπισταὶ τῆς Ἐπιδημίας ἔτρεχαν κατόπι της οἱ κακοῦργοι σὰν ἐκεῖνα τὰ ἀνθρώπινα τσακάλια, ποὺ σέρνονται πίσω ἀπὸ τοὺς στρατοὺς καὶ τὴ νύχτα στὴ σιωπὴ τοῦ θανάτου, ποὺ ἀκολουθεῖ τὴ μάχη, στὴν ἐρημιά, ποὺ ἁπλώνει τὸ σκοτάδι, γυμνώνουν τοὺς σκοτωμένους. Ἔτσι σὰν τὰ ὄρνια τὸ ψοφίμι ἐμυρίζονταν σὲ ποιὸ σπίτι ἔστησε ἀφιλονείκητη τὴν ἐξουσία του ὁ Θάνατος, σὲ ποιὸ ἡ ἀγωνία παράλυε κάθε ἀντίσταση· ἔμπαιναν καὶ κάθε λογῆς κακουργήματα, ποὺ φρίττει ὁ λογισμός, ἦταν τοῦ χεριοῦ τους.

Ἀλλὰ ἂν ἐξεκλώσσαε φίδια ἡ φλογερὴ πνοὴ τοῦ κακοῦ μέσα σ' αὐτὸ τὸ χαλασμό, ἐσήκωνε ἐπίσης τὸ μέτωπο περήφανο, φωτισμένο ἀπὸ ἅγιο στεφάνι λαμπερό, ἡ ἀφοσίωση, ἡ παλικαριά. Καὶ ἔβλεπες ξένους νὰ μπαίνουν στὰ σπίτια τῆς δυστυχίας, νὰ βοηθοῦν, νὰ παρηγοροῦν, νὰ σταυρώνουν τὰ χέρια, νὰ κλείνουν μάτια γυαλωμένα ἀπὸ τὸ θάνατο, νὰ ἀνάβουν κεράκια, νὰ καῖνε νεκρολίβανο στὰ μαρμαρωμένα λείψανα. Θὰ ἔχῃ, ναί, πάντα καὶ ἡ Ἀρετὴ τοὺς στρατιώτας της.

Ἔτσι στοὺς δρόμους ἐγύριζαν καὶ ἔμπαιναν στὰ σπίτια τῶν φτωχῶν καὶ οἱ Νυφάδες τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Ἐλέους οἱ Ἀληθινὲς Ἀδελφές.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Εισαγωγή μυρίας διατήρησι θ φύσις

Νὰ τὶς ἐβλέπατε τὶς ἡρωϊκὲς γυναῖκες, μεθυσμένες ἀπὸ τὴν ἅγια μέθη, ποὺ δίνει ἡ ἀγάπη, ἡ θυσία, ἡ ἐλεημοσύνη, πῶς ἔτρεχαν καὶ ἔδιναν ἀλλοῦ, ποὺ πρόφθαναν, τὴ ζωή, ἀλλοῦ τὴν παρηγοριὰ καὶ τὴν ἐγκαρτέρηση. Πόσοι ἐκοιμήθηκαν τὸν τελευταῖο ὕπνο γλυκά, ἀνώδυνα, μὲ ἀκουμπισμένο τὸ κεφάλι στὰ χέρια τους κοιτάζοντας τὶς ἅγιες μορφές τους, ποὺ τοὺς ἔδειχναν τὸν οὐρανό, ἐνῶ τὰ στήθη τους ἄφοβα ἐδέχοντο τοὺς φονικοὺς ἐμέτους τῆς χολέρας, ἐνῶ μὲ ἅγιο παρηγορητικὸ χαμόγελο ἐσκούπιζαν τὸν ἱδρῶτα τοῦ θανάτου ἀπὸ τὰ παγωμένα μέτωπα, ἀπὸ τὰ δακρυσμένα μάτια, ποὺ ἐστυλώνονταν ἄξαφνα θολά, γυαλωμένα!

Καὶ ὅπου ἡ Ἐπιδημία ξεκληρίζοντας τοὺς μεγάλους ἄφηνε ἔρημα κλωσσόπουλα μικρὰ παιδάκια, ἔλυναν τοῦ Ἐλέους οἱ Ἀδελφὲς δέματα μὲ μαῦρα φουστανάκια, ποὺ εἶχαν μαζί τους, τὰ ἔντυναν καὶ ἔπειτα ἄλλα στὴν ἀγκαλιά, ἄλλα ἀπὸ τὸ χέρι τὰ ἐμάζευαν στὸ ἄσυλό τους.

Ἀλλὰ γιατί, ἅγιες Νύμφες τοῦ Χριστοῦ, νὰ ντύνετε μὲ μαῦρα τσίτια τὰ τρυφερὰ πεντάμορφα παιδάκια; Γιατὶ τὸ κεφαλάκι τοῦ μικροῦ κοριτσιοῦ, ὅπου τὰ μαλλάκια του δὲν φθάνουν ἀκόμα νὰ σμίξετε τὴν πρώτη τους πλεξίδα, τὸ σκεπάζετε μὲ αὐτὰ τὰ μαῦρα, τὰ σκοτεινὰ μαντήλια; Ἀλίμονο! Τί τὰ θέλει τὰ μαῦρα τὸ παιδί, ποὺ δὲν θ' ἀκούση πλιὰ τὴ φωνὴ τοῦ πατέρα, ποὺ δὲν θὰ ἰδῇ τὴ γλυκειὰ τῆς μάνας μορφή; Ἄχ τοῦ μικροῦ ὀρφανοῦ ὄχι τὸ κορμάκι, ἄλλα ἡ ἴδια ἡ ψυχὴ γιὰ πάντα εἶναι ντυμένη στὰ μαῦρα!

Πολλὰ ἀπὸ τὰ ἔρημα τὰ γύρεψαν ἔπειτα συγγενεῖς καὶ τὰ μάζωξαν, ἀλλὰ συγκέντρωσε ἡ φιλανθρωπία εἰς τὸ «Ἀμαλίειον», τὸ ὁποῖον αὐτὰ πρῶτα ἐπερίθαλψε...

ΣΠ. ΜΕΛΑ

7. ΣΑΡΩΝΙΚΟΣ

Μέγα καὶ θελκτικὸ παγώνι τῆς δημιουργίας ἡ θάλασσα καμαρώνει ἀντίκρυ μας μὲ μύρια νάζια. Στοὺς ἀμμουδεροὺς κολπίσκους ἀνοίγει ἀναρίθμητες βεντάλιες, φανταστικές, ὅλο μπριλάντι κι ἀφράτο πούπουλο. Αἴγλη αὐτοκρατορικὴ τῆς χαρί-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ζει ὁ ἥλιος· κι ὁ ἄνεμος τὴ στολίζει μ' ἑκατομμύρια λοφία οὐσάρων σ' ἀτέλειωτη παρέλαση. Ἡ κίνησή της, ποὺ χάνεται στὰ βάθη τοῦ ὁρίζοντα, μουσικὴ ἀπερίγραπτη, παιᾶνας ἀχανής, ἐπιβλητικός, πρὸς δόξαν Κυρίου. Κάτω ἀπὸ τὴν ἁπλωμένη φτερούγα τοῦ πεύκου, ἀπὸ τὴν πλαγιὰ ψηλά, χαζεύω τὰ ἔργα του, ἐμβρόντητος σὰν ἀνθρωπάκος τοῦ λαοῦ, ποὺ βλέπει νὰ καῖνε σπάνια πυροτεχνήματα. Ἀλλὰ δυὸ μάτια εἶναι λίγα· ἡ ἀπέραντη σοφία του δὲν ἠθέλησε νὰ μᾶς δώση παραπάνω γιὰ νὰ μὴ χορταίνουμε, φαίνεται, ποτὲ καὶ νὰ φεύγουμε ἀπὸ τὸν κόσμο μὲ τὸν καημὸ τῆς ὀμορφιᾶς. Τὸ πανόραμα τοῦ Σαρωνικοῦ εἶναι ἀπ' αὐτὲς τὶς ἀξέχαστες ὀμορφιές. Κανένας ὄγκος δὲν πλακώνει τὰ στήθη σας. Τὰ βουνὰ ἕνα γύρω ἀπὸ τ' ἀχνογάλαζα τοῦ Μωριᾶ πέρα μακριὰ ὥς αὐτὰ τὰ πιὸ σκοῦρα τῆς Ἀττικῆς, ἔργα τέχνης σκαλισμένα μὲ γλύφανο, ὑποταγὴ τῆς πραγματικότητος στὸ ζυγὸ τῆς ἰδέας, πανάλαφρο ἀρχιτεκτονικὸ σύνολο, τελειώνουν τὸν πίνακα, ἐνῶ σᾶς ἀφήνουν νὰ μαντεύετε βάθος ἄπειρο. Οἱ ἀκτὲς κάτω ἔχουν μέγα ὕφος. Εἶναι ἀμμουδιὲς ἀπὸ ἐλαφρότατο μπέζ, ὅπου οἱ πράσινες κηλῖδες τοῦ κέδρου καὶ τῆς ἐρείκης εἶναι ζωγραφισμένες ἀπὸ τεχνίτη· καὶ οἱ σκιὲς τῶν πεύκων γραμμένες, νομίζετε, μὲ μελάνι κινέζικο. Εἶναι γλῶσσες ἀπὸ κοκκινόχωμα, ποὺ μπαίνουν βαθιὰ στὴ θάλασσα μ' ἕνα περίγραμμα τόσο καθαρό, ποὺ θυμίζουν γεωδαιτικὸ χάρτη· καὶ εἶναι στολισμένες μὲ τὶς βαθυπράσινες τοῦφες τῶν σχοίνων, τόσο περιποιημένες, ποὺ θαρρεῖτε πὼς τὶς πέρασε τὸ ψαλίδι Ἄγγλου κηπουροῦ.

Μὰ πάλι ὁ τεχνίτης γιὰ νὰ ξεφύγη ἀπὸ τὴ μονοτονία τοῦ κανονικοῦ φυτεύει ἄξαφνα ἕνα πευκάκι πλάγιο, σκυφτό, π' ἁπλώνει τὰ κλαριὰ πρὸς τὰ νερὰ σὰν κολυμπιστής, ποὺ εἶναι ἕτοιμος νὰ πάρῃ τὴ βουτιὰ στὸ κῦμα, δὲν τὸ ἀποφασίζει ὅμως ποτέ.

Εἶναι ἀκρογιαλιές, ποὺ τὸ ὁλόασπρο χαλίκι φέγγει κάτω ἀπ' τὰ ζαφείρια τῶν νερῶν σὰ βουλιαγμένη λεωφόρος πλατειὰ καὶ πεντακάθαρη, ποὺ πάει σὲ παλάτια γιὰ γοργόνες καὶ ἄλλα πνεύματα θαλασσινά. Καὶ εἶναι πάλι σπηλιὲς ἀπὸ πουρί, μ' ἀψῖδες λαξευτὲς μὲ φαντασία, ὅπου τὶς νύχτες ἔρχεται τὸ κῦμα καὶ καταλαγιάζει, κουρνιάζει μαζὶ μὲ τὰ πουλιά. Κι εἶναι παντοῦ χυμένη μιὰ εὐρυθμία σπάνια, ποὺ ἀποφεύγει κάθε τὸ συνθλιπτικὸ καὶ κάνει ἀνθρώπινα, πολὺ δικά σας, ὅσα χωρεῖ τὸ μάτι σας. Ἀπὸ τὶς κόχες τοῦ γαλάζιου τριγώνου τῆς Αἴγινας, ἀπὸ κά-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

βους καὶ καβάκια, ξεμπουκάρουν στὸ πέλαγο πλῆθος ἄσπρα πανιά. Ἀλκυωνίζουν ἀλαφριές, χαρούμενες, οἱ ψαροποῦλες καὶ τὰ τρεχαντήρια· καὶ τοὺς βάζω στοίχημα - χωρὶς νά χουν εἴδηση — ποιὸ θὰ ξεπεράση τ' ἄλλο. Ποὺ καὶ ποὺ καμιὰ γολέτα μὲ τὴ μεγάλη της στολὴ παίρνει ὅλο τὸν ἀέρα στὰ χιονάτα φτερά της καὶ τ' ἀφήνει νὰ παιδεύωνται μὲ τὸ φωτερὸ αὐλάκι, ποὺ χαράζει ὁ δρόμος της. Ὅταν κατεβαίνη ὁ ἥλιος νὰ βυθίση φλογόχρυσο ποτάμι χύνεται ἀπὸ τὰ πόδια τοῦ βουνοῦ ὥς τὰ βαθιὰ τῆς θάλασσας. Καὶ κάποιες φορὲς παράξενες μπάλες σὰν ἀπὸ φλόγα κυλιοῦνται στὰ νερά, ὥς ποὺ ὁ δίσκος τοῦ ἡλίου νὰ σκαλώσῃ στὰ πράσινα κλαδιὰ τῶν πεύκων, πελώριο γιαπωνέζικο φανάρι ὁλοπόρφυρο. Αἰθέριοι μενεξέδες ραντίζουν ἀπὸ τὰ οὐράνια ὅλο τὸ μέρος τῆς ἀνατολῆς. Ἄξαφνα τὸ φανάρι ξεσκαλώνει, γλιστράει ἀνάμεσα στὰ κλαριὰ καὶ πάει. Τότε τὸ πέλαγος γεμίζει φῶτα. Ὁλόκληρες πολιτεῖες ξεφυτρώνουν ἀπὸ τὰ νερὰ μὲ πάμφωτες προκυμαῖες. Δὲν εἶναι οὔτε Καστέλες, οὔτε Φάληρα, οὔτε Γλυφάδες. Αὐτὲς οἱ προκυμαῖες κολυμπᾶν, ἀρμενίζουν, ταξιδεύουν, χαλιῶνται καὶ ξαναφτειάνονται, ἀλλάζουν τόπο καὶ παράταξη κάθε στιγμὴ καὶ μποροῦν νὰ κάμουν τοὺς ἐμπειρότερους καπεταναίους μερικὲς φορὲς νὰ χάσουν τὸν μπούσουλα. Εἶναι τὰ κοπάδια τῶν «γκρὶ—γκρὶ», τῶν μικρῶν πλοίων, ποὺ ψαρεύουν μὲ δυνατὲς λάμπες βενζίνης. Οἱ ἀστραφτερὲς ρομφαῖες τους σπαθίζουν τὰ νερὰ ὥς τὸ πρωί.

ΜΙΧ. ΜΗΤΣΑΚΗ

8. ΤΟ ΠΑΡΑΠΟΝΟ ΤΟΥ ΜΑΡΜΑΡΟΥ

Μὲ τὰ πόδια σπασμέν' ἀπὸ τὸ γόνατο, μὲ τὰ χέρια κομμένα ἀπὸ τὸν ἄγκωνα, κείτεται μέσα στὸ μουσεῖον τὸ παλικάρι τὸ ἀρχαῖο. Μισοπεσμένο στὸ δεξί του πλευρό, γέρνοντας ζερβὰ λίγο τὸ κεφάλι, εἶναι ξαπλωμένο ὁλόβολο ἀπάνω στὸ ξύλινο στήριγμά του καὶ φαίνεται ὡσὰν νὰ κοιτάζη τὸ ἴδιο του τὸ κορμί. Ἀκέριο ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τὸ σῶμα του τεντώνεται σὰν κατάλευκο ὀνειροφάντασμα ὡραιότητος καὶ γεροσύνης. Τῆς γλυκειᾶς, τῆς παλικαρίσιας ὡσὰν ἥρωα μορφῆς του τὸ ἀλαφρὸ σήκωμα, βαστοῦνε τοῦ ἐξαίσιου λαιμοῦ του οἱ χαριτωμένες γραμμές.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἀπὸ τὸ σβέρκο του, ποὺ σκύβει λιγάκι, φεύγουνε πίσωθε ἀνοιχτὲς οἱ δυνατὲς πλάτες του. Ἡ ράχη του μακριά, ἴσια, κατεβαίνει χωρισμένη μὲ αὐλάκι βαθὺ καὶ τυλίγει, λὲς καὶ τὸ βλέπεις, ἀποκάτου ἀπὸ τὸ δέρμα τὸ κανονικώτατο φκειάσιμο τῶν κοκκάλων καὶ τὸ ἀξεχώριστο δέσιμό τους. Ἁπαλὴ μὲ τὰ πλευρὰ πλεγμέν' ἁρμονικά, τό να μὲ τ' ἄλλο λυγίζεται ἡ μέση του ἡ λεπτή. Λαμποκοπάει γυαλιστερὴ σὰν καθρέφτης ὅλη μὲ ἀνεπαίσθητες ζάρες ἐδῶ κι ἐκεῖ ἡ κοιλιά του ἡ πλατειὰ καὶ ἡ σύμμετρη ἀντάμα. Ἀκμαῖα, γενναῖα, τορνευμένα, στρογγυλώνονται τὰ μεριὰ καὶ τραβοῦν κατὰ κάτου ὁμαλά, εὐθύγραμμα γιὰ νὰ βροῦν τὰ κορδωμένα ντικλίνια. Δῶθε καὶ κεῖθε δίπλα στὸ κορμὶ ξεφυτρώνουν ἀπὸ τοὺς ὤμους του τὰ νευροδύναμα μπράτσα του κι ἀπάνω τους χωρισμένοι, καθαρὰ καθαρὰ καθένας ἀπὸ τὸν ἄλλον, μά κι ἑνωμένοι ἀξεκόλλητοι ἐν τούτοις, ἥσυχοι, ἀξέννοιαστοι, ὡσὰν ν' ἀναπαύωνται μὲ ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη στὸν ἑαυτό τους, προβάλλουνε οἱ μυῶνες καμαρωτοὶ καὶ περήφανοι. Ἀλλὰ κεῖ, ποὺ μὲ τὸν ἀγκῶνα ἡ πήχη θὰ ἐκαρφωνότανε στερεὰ στὸ μπράτσο κεῖ, ποὺ ἡ πανώρια καμάρα τῆς ἄντζας θὰ ἐκολλοῦσε σφιχτὰ μὲ τὴν ἰσάδα τὴν τολμηρὴ τοῦ μεριοῦ, σὰ μιὰ πληγὴ ἀνώμαλη καὶ βαθειὰ μὲ ἀπότομα τὰ ξεπεταχτά της τὰ χείλια μονάχη δείχνει, ποῦ θὰ ἤντουσαν τὰ στιβαρὰ χέρια τὰ ἐπιδέξια νὰ ρίχνουν τὸ λιθάρι ἢ νὰ κατεβάζουν τὴ γροθιά, ποῦ θὰ ἤντουσαν τὰ πόδια τὰ φτερωμένα, τὰ πόδια τὰ ἄφθαστα εἰς τὸ τρέξιμο καὶ τὰ ἀσύγκριτα εἰς τὸ πήδημα. Σὰν νὰ τὴν ἔχῃ δομένη παλάμη ἄγνωστη, ὅπου νὰ προμελέτησε τὸ χτύπημα, ποὺ νὰ ἐπροσχεδίασε τὸ ἄδικο, τ' ἅρπαξε χέρια καὶ πόδια, καθὼς κατέβηκε ἡ βαθειὰ πληγὴ καὶ λείπουνε παρμένα. Ὅλο τὸ ἄλλο του τὸ σῶμα ἀπείραχτο κι ἀνέγγιχτο καὶ ἔμψυχο παρουσιάζεται ἐμπρός σου μονομιᾶς, σὰν νὰ τοῦ χάρισαν, λὲς δὲν ἐπέρασε ἀκόμη στιγμή, τὸ δῶρο τῆς ὕπαρξης, σὰν νὰ ἐφύσηξαν μέσα του, λὲς καὶ δὲν εἶναι στιγμὴ ἀκόμη, τὴν πνοὴ τῆς ζωῆς.

Ἀπὸ τὰ σκέλια ἕως τὰ μαλλιά, ἀπὸ τὴν κορφὴ ἕως τὰ ντικλίνια, τίποτε δὲ θολώνει τὸ φάντασμα τοῦ θαυμαστοῦ του κορμιοῦ, τίποτα δὲν ἀτιμάζει τὴ μαγική του τὴν ὄψη, τίποτα δὲν ντροπιάζει τὴν ὄψη του τὴ λαμπρή. Οὔτε τὸ μικρότερο τρίψιμο, οὔτε τὸ ἁπλούστερο ράγισμα, οὔτε τὸ ἐλάχιστο χάλασμα, δὲ ζημιώνει καθόλου τοῦ παλικαριοῦ τὴ θωριά, ποὺ σὲ θαμπώνει. Ἀλλὰ τῶν μπράτσων του ἡ πληγή, μὰ ἡ πληγὴ τῶν μεριῶν του,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

προβάλλει καὶ χάσκει ἄσπλαχνη, φρικτὴ καὶ κόβει μὲ κακία στὴ μέση τὸ κατάλευκ' ὀνειροφάντασμα καὶ ξυπνάει τὸ μάτι ἄξαφνα ἀπ' τὸ μεθύσι του τὸ γλυκό. Θά λεγες πὼς μοῖρα κρυφή, θά λεγες πὼς ἐκδίκηση μυστική, ποὺ ἦ ἐφθόνησεν ἡ ἴδια τὸ τέλειο, τὸ μοναδ.κὸ κορμί, ἢ θέλησε νὰ δουλέψῃ τὸ ἄγριο μῖσος ἐχθροῦ ζηλι ρη, ἐπίτηδες ἅπλωσ' ἐπάνω του τὸ βαρὺ χέρι της, τὸ χέρι της τὸ ἀλύπητο, κι ἐπίτηδες τ' ἄφησε ἀνέγγιχτο τ' ἄλλο κι ἐπίτηδες τοῦ κοψε μονάχα τὰ ἄκρα του γιὰ νὰ τοῦ πάρῃ τὴ δύναμη νὰ κινιέται, γιὰ νὰ τὸ κάμῃ ν' ἀπομείνῃ, νὰ σέρνεται τὸ φτωχό, πεντάμορφο, κολοβωμένο, γιὰ νὰ τὸ κάμῃ νὰ βλέπῃ ὡσὰν κατάδικος τὸν ἑαυτό του παράλυτο, γιὰ νὰ τὸ κάμῃ νὰ παρασταίνῃ ἀντάμα καὶ τὴ μεγαλύτερη ὀμορφιὰ καὶ τὴ μεγαλύτερη ἀσχήμια.

Καὶ ὁ νέος κείτεται τώρα ἔτσι ἐκεῖ πέρα, δίχως νὰ μπορῇ, οὔτε στὰ χέρια του νὰ βασταχθῇ, οὔτε τὰ ποδάρια του νὰ στηρίξῃ, δίχως νὰ μπορῇ νὰ σηκωθῇ σὰν σακάτης σὲ κρεββάτι ἀρρώστιας. Τὴν ἀσπράδα τὴν ἄγγιχτη τοῦ κορμιοῦ του θλιβερὰ ἀγκαλιάζει ἡ μαυρίλα τοῦ ξύλου, ποὺ εἶν' ἁπλωμένος κι ἀποκάτω του ἕνα ψηφίο φανερώνει τὴ σειρά, ποὺ τὸν ἔχουν βαλμένον. Ἀπ' τῶν παραθυριῶν τὰ ὑψηλὰ τζάμια πέφτει χάμου θαμπὸ τὸ φῶς καὶ σκορπίζει πένθιμη λάμψη. Γύρω τριγύρω του συντρόφια του εἰς τὴ συφορά του, σὰ νὰ τὰ σώριασε ἡ ἴδια μοῖρα κι αὐτὰ κεῖ πέρα παρόμοιας κατάρας θύματα, ἄθλια χαλάσματα τῆς ζωῆς, ὁποὺ γυρεύουν ἡσυχίαν ἀπὸ τὰ πάθη, λείψανα τέτοιας τύχης, ὅπου βρῆκαν λιμάνι γιὰ νὰ φύγουν τὶς μπόρες, νὰ γλυτώσουν τὰ βάσανα τρομαγμένης ὑπάρξεως μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, ἀπαράλλαχτ' ἀπάνω στὰ ξύλινα, ἀπάνω στὰ μαῦρα στηρίγματά τους, σὰ σὲ κρεββάτια ξαπλώνονται, γεμίζουν ὅλο τὸν τόπο, κοψοπόδαρα ἢ κουλὰ ἢ ραγισμένα ἢ μισοσπασμένα ἢ κατατσακισμένα σὰ σὲ νοσοκομείου ζωγραφιά, λὲς καὶ ἀκαρτεροῦν τὸ χειροῦργο νὰ ἰδῇ τὶς πληγές τους, ἕνα σωρὸ κι ἄλλα κορμιὰ σὰν αὐτόν, ὡσὰν αὐτὸν κι ἄλλα κουφάρια ἕνα σωρό.

Μέσα στὴν κρύα τὴ σάλα, τὴ στρωμένη μὲ πλάκες ἡ σιωπὴ εἶναι ἀπόλυτη· ἀνέκφραστο παράπονο βασιλεύει καὶ μισοπεσμένο στὸ δεξί του πλευρὸ γέρνοντας ζερβὰ λίγο τὸ κεφάλι τὸ παλικάρι τὸ ὡραῖο φαίνεται σὰ νὰ βλέπῃ τὸ ἴδιο του τὸ κορμὶ καὶ σὰν σύννεφο λύπης, ποὺ μόλις διακρίνεται, νὰ σκεπάζῃ τὴν καλή του μορφή, τὴν παλικαρίσια καὶ τὴ γλυκειά. Ἄχ, δὲν ἐφανταζό-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τανε ποτὲ βέβαια αὐτὴν τὴν τύχη, ὅταν λεβέντης καμαρωμένος, ἐσιργιανοῦσε εἰς τὶς στοὲς καὶ τὰ γυμναστήρια τῆς παλαιᾶς πόλεως τὴν ἀνεκδιήγητη δόξα τῶν ἀψεγάδιαστων μελῶν του. Ἄχ, δὲν ἐφανταζότανε βέβαια αὐτὴν τὴν τύχη, ὅταν στεφανωμένος ἀγωνιστὴς ἔρριχνε τὸ λιθάρι στὸ Στάδιο ἢ ἐνικοῦσε στὸ πάλαιμα, ἢ κουβέντιαζε μὲ τοὺς φιλοσόφους, ἢ ἀνέβαινε στὴν Ἀκρόπολη μπροστὰ μπροστὰ στὰ ἱερὰ πανηγύρια. Δὲν ἐφανταζότανε ποτὲ βέβαια αὐτὴν τὴν τύχη, ὅταν ἔβγαινε ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ γλύπτη του, ὅταν ἄστραφτε μέσα στ' ἀργαστήρι του ἀποκάτω ἀπ' τὸν ὁλάνοιχτο οὐρανὸ τῆς Ἀθήνας, ἀποκάτω ἀπ' τοῦ ἥλιου τὴν ἀσκίαστη λάμψη, ἀνατριχιάζοντας ὅλος ἀπὸ δύναμη κι ἀπὸ ἀντρειά. Καὶ δὲν ἐφανταζότανε, ἄχ, ποτὲ βέβαια! αὐτὴν τὴν τύχη, ὅταν θνητὸς αὐτὸς ἔβλεπε νὰ τὸν στηλώνουνε στὸ ναὸ γιὰ νὰ παραστήσῃ τοῦ Ἀπόλλωνα ἢ τοῦ Ἑρμῆ τὸ ἀθάνατο τὸ εἴδωλο. Καὶ σὰν νικημένος πολεμιστὴς μὲ σπασμένα τὰ πόδι' ἀπὸ τὸ γόνατο, μὲ κομμένα τὰ χέρι' ἀπὸ τὸν ἄγκωνα, εἶναι ξαπλωμένο ὁλόβολο ἀπάνω στὸ ξύλινο στήριγμά του.

Ἀκίνητο μὲ τὰ μάτια του σταθερὰ θά λεγες ὅμως πὼς τριγυρνάει τὸ βλέμμα του ἀπὸ τοὺς ὤμους του τοὺς νευρώδεις εἰς τὰ τορνευμένα του τὰ μεριά, ἀπὸ τὴ λυγερὴ μέση εἰς τὸ φούσκωμα τῶν στηθῶν του. Καθὼς σκύβει ἐλαφρὰ τὸ λαιμό του, λὲς κι ἐξετάζει μονάχος του τὸ σῶμα του καὶ μελετάει τοὺς μυῶνες του καὶ σπουδάζει τὸ φκειάσιμό του. Καὶ κάπου κάπου στὸν κρυφό του περίπατο τὸ βλέμμα του φαίνεται, σὰ νὰ καρφώνεται βαρὺ βαρὺ καὶ εἰς τῶν γονάτων του τὶς ἀπότομες λαβωματιὲς καὶ εἰς τὶς σκληρὲς τῶν ἀγκώνων του τὶς πληγές. Κι ἂν τὸν κοιτάξῃς ὥρα πολλὴ πολλὴ πεσμένον ἔτσι μὲ τῆς λύπης τὸ σύννεφο τὸ ἄφαντο, ὅπου σκεπάζει τὸ μέτωπό του, θαρρεῖς πώς, ὅτι τάχα σὲ γελάει τὸ μάτι σου, σιωπηλὸ δάκρυο λαμποκοπάει κάπου κάπου μὲς ἀπ' τὰ πέτρινα ματόφυλλά του.

Σταυροπούλου
Αικατερίνη
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ε΄. ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

Τ. ΜΩΡΑΪΤΙΝΗ

1. ΕΚΔΡΟΜΗ

Ἐκδρομὴ εἰς ὅλας τὰς γλώσσας τοῦ κόσμου θὰ πῇ νὰ σηκωθῇς ἀπὸ τὴν καρέκλα, ποὺ κάθεσαι καὶ νὰ πᾷς σὲ μιὰ ἔξοχή. Καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι δύσκολον· δὲν ἀπαιτεῖ οὔτε σχέδια ἐπὶ σχεδίων οὔτε πολυώρους συζητήσεις. Ἀρκεῖ νὰ βρῇς τὸν καλὸν σύντροφον. Εἰς τὸν τόπον μας ὅμως τὰ πράγματα δὲν ἔχουν οὕτω. Ἡ λέξις ἐκδρομὴ ἐνταῦθα σημαίνει κίνημα, ἐπανάστασιν σπιτιοῦ, καφενείου ἢ ὁλοκλήρου συνοικίας. Ἐκεῖνος ποὺ θὰ ρίψη πρῶτος τὴν ἰδέαν εἰς τὸν οἰκογενειακὸν ἢ τὸν φιλικὸν κύκλον θὰ θεωρηθῇ εἰς τὴν ἀρχὴν ὡς ἐχθρὸς τῆς ἡσυχίας καὶ τῆς τάξεως.

— Πᾶμε τὴν Κυριακὴ εἰς τὴν Πεντέλην!

Ἡ παρέα ἐρωτᾷ ἔντρομος ὡς νὰ ἤκουσε ἀπειλήν.

— Ποῦ ; . . .

— Στὴν Πεντέλη.

Δυὸ τρεῖς τὸν ἀγριοκοιτάζουν, ὁ τέταρτος βρέχεται μὲ κρύον ἱδρῶτα. Ὁ πέμπτος ξεροβήχει. Τέλος ὁ ἕκτος ἀπαντᾷ ξηρά :

— Ὄχ ἀδερφέ !

— Δὲν βαριέσαι, προσθέτει τότε καὶ ὁ πέμπτος.

— Ὄρεξη ποὺ τὴν ἔχεις, λέει ὁ τρίτος.

Ὁ ὑποβαλὼν τὴν πρότασιν σιωπᾷ. Ἔπειτα, ἀφοῦ περάση ἡ πρώτη ἐντύπωσις, ἀρχίζει ἡ παρέα νὰ ὑποχωρῇ.

— Δηλαδή, λέγει ὁ πέμπτος, δὲν εἶναι καὶ ἄσχημη ἡ ἰδέα· ἀλλά, βρὲ ἀδερφέ, πῶς νὰ πᾷς ;

— Καλὲ δὲ βαριέστε, λέγει ὁ τέταρτος.

— Ὄχι, κάτι μποροῦσε νὰ γίνῃ ἐπεμβαίνει ὁ δεύτερος, ἀλλ' ὁ σκοπὸς εἶναι νὰ γίνῃ σωστό.

Ὁ τρίτος :

— Ἐγὼ δὲν ἔχω ἀντίρρηση. Ἂν θέλετε, πᾶμε. Ἀλλὰ μὴ νομίζετε πὼς θὰ διασκεδάσουμε. Θὰ ταλαιπωρηθοῦμε.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

— Ἐγὼ λέγει τότε ὁ ἕκτος, ποτὲ δὲν εὐχαριστήθηκα σὲ ἐκδρομές. Πάντοτε ἐγύρισα δυσαρεστημένος. Ἀλλ' ἂν θέλετε ... δὲν ἐπιμένω...

Ἀπόφασις : Ἡ παρέα θὰ ἐκδράμη, Ἀλλὰ ποῦ θὰ πάη ; Καὶ πότε ; Καὶ μὲ ποιὸ μέσον ; Ἰδοὺ ζητήματα τρομερά. Οἱ μὲν θέλουν τὴν Πεντέλην ὡς τόπον, τὴν Κυριακὴν ὡς ἡμέραν καὶ τὸ αὐτοκίνητον ὡς μέσον, Ἄλλοι προτιμοῦν τὴν Ἐλευσῖνα, τὴν Δευτέραν καὶ τὸν σιδηρόδρομον. Ἄλλοι προτείνουν τὸν Πόρον, τὴν Πέμπτην καὶ τὸ ἀτμόπλοιον. Αἱ προτάσεις συζητοῦνται κατ' ἄρθρον. Ἐν τῷ μεταξὺ ἕνας ἀδιαθετεῖ καὶ ἀναχωρεῖ. Τοῦτον ἀκολουθεῖ ἕτερος κληθεὶς ὡς μάρτυς εἰς μίαν δίκην. Μένουν ἐπομένως τέσσαρες. Περνοῦν δέκα ἡμέραι καὶ οἱ τέσσαρες ἐξακολουθοῦν νὰ συζητοῦν περὶ τοῦ τόπου καὶ τοῦ τρόπου. Ὅλαι αἱ ἐξοχαὶ τῆς Ἀττικῆς ἐξετάζονται, ἐρευνῶνται, μελετῶνται. Στὸ ἕνα μέρος ἀνακαλύπτονται κουνούπια, στὸ ἄλλο δύσβατος δρόμος. Ἡ Βαρυμπόμπη δὲν ἔχει νερό, ἡ Πεντέλη δὲν ἔχει σκιά, τὸ Τατόϊ παρὰ ἔχει, ἡ Ραφίνα εἶναι μακριά, τὸ Χαλάνδρι εἶναι κοντά.

Ἔρχεται ἡ δευτέρα ἑβδομάς.

— Θὰ γίνῃ ἐπὶ τέλους ἢ δὲ θὰ γίνῃ ;

— Βρὲ ἀδερφέ, νὰ γίνῃ ἀλλὰ ποῦ καὶ πῶς !

— Λοιπὸν ἀπεφασίσθη. Θὰ πᾶμε μὲ τὰ πόδια στὸ Σκαραμαγκά.

— Τί, μὲ τὰ πόδια ;

— Μὰ αὐτὸ ἀξίζει.

Ἕνας κάλος φυτρώνει ἀμέσως εἰς τὸ δεξὶ πόδι τοῦ ἑνός.

— Εἶναι ἀδύνατον νὰ βαδίσω, κύριοι. Δὲν μπορῶ.

Κατήφεια...

Ἐπὶ τέλους ἔρχεται ὁ ἑξῆς συμβιβασμός :

Νὰ πᾶνε μὲ τ' αὐτοκίνητο καὶ νὰ γυρίσουν μὲ τὰ πόδια. Θὰ ὑπάρχῃ φεγγάρι. Θὰ εἶναι ἕνας μαγευτικὸς περίπατος.

— Σύμφωνοι λοιπόν ;

— Σύμφωνοι.

— Καὶ ποιὰ ὥρα ;

— Στὰς ἑπτά.

— Στὰς ἑπτὰ ἀδύνατον, δὲν μπορῶ νὰ ξυπνήσω· $7^1/_2$.

Ὁ πρῶτος τότε ἀρχίζει ν' ἀγανακτῇ. Ὑβρίζει τοὺς Ἕλληνας, τοὺς ἀποκαλεῖ ὀκνηροὺς καὶ εἰς τὸ τέλος βγάζει τὸ συμπέρασμα ὅτι θὰ ἀποτύχῃ τὸ δάνειον.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἐπὶ τέλους ὁρίζεται ἡ ὀγδόη ὥρα καὶ ὡς τόπος συναντήσεως ἡ πλατεῖα Συντάγματος, κατόπιν πολλῶν ἀντιρρήσεων, διότι μερικοὶ ἤθελαν τὴν πλατεῖαν Κάνιγγος καὶ ἕνας ἐπέμενε διὰ τὴν πλατεῖαν τῆς Ὁμονοίας.

Ἀποχωροῦν ἐνωρὶς διὰ νὰ κοιμηθοῦν.

— Λοιπὸν στὰς ὀκτὼ ἀκριβῶς φωνάζουν.

— Ὀκτὼ καὶτέταρτο· ἀκούεται ἀπὸ μακριὰ μιὰ φωνή.

Στὰς ὀκτὼ καὶ τέταρτο οἱ ἐφημεριδοπῶλαι τῆς πλατείας τοῦ Συντάγματος βλέπουν δύο ἀνθρώπους νὰ σουλατσάρουν ἐπάνω κάτω καὶ νὰ παρατηροῦν διαρκῶς τὰ ὡρολόγια τους.

— 8 καὶ 25!

Ἂς εἶναι· θά ρθουν, δὲ μπορεῖ νὰ μὴν ἔρθουν· 9½ ἡ ὥρα. Οἱ δύο ἄνθρωποι περιμένουν ἀκόμη·

10 καὶ 20′. Περιμένουν. 12. Περιμένουν...

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Π Ο Ι Η Μ Α Τ Α

1. ΕΠΙΚΟΛΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

ΑΡ. ΒΑΛΑΩΡΙΤΟΥ

1. ΑΣΤΡΑΠΟΓΙΑΝΝΟΣ

«Λαμπέτη, ἐδείλιασα !...Τὰ σωθικά μου
ἄσπλαχνο ἐθέρισε βόλι πικρό.
Νεκρὰ στὸ σκάνδαλο τὰ δάχτυλά μου
βλέπεις ἐπάγωσαν...Δός μου νερό...

Λαμπέτη, ἐσβήστηκα !...Ὥραν τὴν ὥρα
φεύγει ἀνυπόμονη, πετᾶ ἡ ψυχή.
Στὰ κρύα τὰ χείλη μου στέκεται τώρα,
Σκύψε καὶ πιέ τηνε μ' ἕνα φιλί.

Μόχτα κι ἐπλάκωσαν σὰν ἄγριοι σκύλοι
γιὰ τὸ κεφάλι μου...τί καρτερεῖς ;...
Φορτώσου τ' ἅρματα, τὸ καριοφίλι,
κόψε με γρήγορα...μὴ μ' ἀρνηθῇς.

Χτύπα, Λαμπέτη μου !...Ἅπλωσε, πιάσε,
σφίξε στὰ δάχτυλα τ' ἄσπρα μαλλιά...
Τὰ χέρια ἐσταύρωσα...Μὴ μὲ φοβᾶσαι...
Κόψε με...πάρε με στὴν ἀγκαλιά».

Ὁλόρθο ἐπέταξε τ' ἄξιο λεπίδι,
τ' ἀγέρι ἐξέσχισε, παίρνει φτερό.
ἄστραψ', ἐσφύριξε γοργὸ σὰν φίδι,
τὸ δένδρο ἐλύγισε στὴ γῆ νεκρό;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Σπρώχνει στὴ θήκη κόκκινο τὸ γιαταγάνι ὁ κλέφτης,
κι ἁρπάζει τὸ δισάκι του ! Στὴ μιὰ μεριὰ φορτώνει
τὸ κρίθινό του τὸ ψωμί, στὴν ἄλλη ματωμένο
τὸ λείψανό του τ᾽ ἀκριβό. Τὸ δάχτυλό του βάφει
στὸ αἷμα, π᾽ ἄφριζε στὴ γῆ, σταυρώνει τὸ κουφάρι
καὶ χάνεται στὴ λαγκαδιά...Καπνὸς ὁ πεζοδρόμος.

Τρέχουνε πίσω του ξαγριωμένοι,
πενήντα Λιάπηδες, τὸν κυνηγοῦν.
Ὁ ἥσκιος ἔφευγε, πετᾷ, διαβαίνει...
Ἡ νύχτα ἐπλάκωνε, λυσσομανοῦν.

Ἀγριοπρίναρα, παλιούρια, βάτοι
τὴ σάρκα τοῦ τρωγαν, ὅθε διαβῇ.
Τὸ αἷμα του ἔβαφε τὸ μονοπάτι
ἐμπρὸς τρισκότειδο καὶ πίσω ἐχθροί.

Στὸ χιόνι ἐβάλτωνε τὸ παλικάρι
τὴ γλῶσσα τοῦ φρυγε δίψα σκληρή,
νύχτα θεότυφλη χωρὶς φεγγάρι
καὶ δὲν ἀπόσταινε, πάντα πατεῖ.

Περνοῦν μεσάνυχτα καὶ ἡ πούλια σβιέται
τὰ πλάγια ἀσπρίζουνε, σιμών᾽ ἡ αὐγή.
Στέκει. . . ἀκουρμαίνεται . . . δὲν ἀγρικιέται
κανένα πάτημα. . . παντοῦ σιγή.

Ξυπνοῦνε οἱ πέρδικες στὸ χαραμέρι
στὸ λόγγο ἐρρίχτηκε, γύρω θωρεῖ. . .
Γνωρίζει ἀνέλπιστα παλιὸ λημέρι,
τὴ βρύση ἐξάνοιξε, πού τρεχ᾽ ἐκεῖ.

Τοῦ φάνηκε ὅτι ἐξέφυγε . . . Ἐμέτρησ᾽ ἕνα ἕνα
τ᾽ ἅρματα τ᾽ Ἀστραπόγιαννου, δὲν ἔχασε κανένα
τὸ μαῦρο τὸ κλεφτόπουλο στὸ φοβερό του δρόμο.
Σιμὰ στὴ βρύση ἐκάθησε, κατέβασε ἀπ᾽ τὸν ὦμο
τὸ ἔρμο τὸ δισάκκι του . . . Τὸ μάτι του ἔχει ἀντάρα.
Ἁπλώνει μὲς στὸ σάβανο τὸ χέρι μὲ λαχτάρα . . .
Σφίγγει τὰ κρύα τὰ μαλλιά. Ὁ νοῦς του ἀνεμοζάλη . . .
Ξεσέρνει τὸ κεφάλι.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μ᾽ ἀνατριχίλα τὸ θωρεῖ. Στὰ χόρτα τὸ καθίζει,
παίρνει στὴ φούχτα του νερό, τὸ νίβει, τὸ χτενίζει,
ζερβιὰ τοῦ βάνει τὸ σπαθί, δεξιὰ τὸ καριοφίλι,
πλαίνει τὸ στόμα τὸ βουβὸ καὶ στὰ νεκρὰ τὰ χείλη
βρίσκει ὁ Λαμπέτης ἄσβεστο σὰν νά ταν πετρωμένο,
τοῦ γέρου τὸ χαμόγελο γλυκαποκοιμημένο.
Τότε ἐξαλάφρωσε ἡ καρδιά, τότε ἕνα δάκρυ πέφτει
στὸ πρόσωπο τοῦ κλέφτη.

Ἔνοιωσ᾽ ὅτ᾽ εἶχε τὴν εὐχὴ τ᾽ ἀρματωλοῦ μαζί του
καὶ ξεσυγνέφιασε μὲ μιᾶς ἡ θολερὴ ψυχή του.
Τοῦ φάνηκε ὁλοζώντανος ἐκεῖ μὲ τ᾽ ἅρματά του.
ὁ γέροντάς του νηστικὸς ὅτ᾽ ἔστεκε σιμά του.

Κόβει βλαστάρια τρυφερά, τὴ φτέρη ξεφυλλίζει,
παίρνει ἕνα κρίθινο ψωμί, στὴ μέση τὸ χωρίζει
καὶ τὴ μιὰ σφῆνα ἀπὸ τὶς δυὸ τὴ δίνει στὸ κεφάλι
κι αὐτὸς κρατεῖ τὴν ἄλλη.

«Ξύπν᾽, Ἀστραπόγιαννε, γλυκοχαράζει·
γιατὶ ἐκοιμήθηκες τόσο βαριά;
Ξύπνα, ὁ Λαμπέτης σου γλυκὰ σὲ κράζει
νὰ ἰδῇς τὰ φράξα σου τὰ κρύα νερά.

Τὰ μάτια ἄνοιξε, ψυχοπατέρα,
νὰ ἰδῇς ποῦ σ᾽ ἔφερα σὲ μιὰ βραδιά.
Μὲς στὸ λημέρι σου μ᾽ εὕρηκ᾽ ἡμέρα,
τό χω, Ἀστραπόγιαννε, κρυφὴ χαρά.

Ξύπν᾽, Ἀστραπόγιαννε, καὶ κοίταξέ με,
φάγε μ᾽ ἐμένανε λίγο ψωμί,
φόρεσε τ᾽ ἅρματα, χαιρέτησέ με,
ξύπνα, ζωντάνεψε, κι ἦρθ᾽ ἡ αὐγή».

Κι ἐκεῖ, ποὺ ὁ δύστυχος μοιρολογοῦσε
μὲ μιᾶς αὐτιάζεται . . . κι ἕνα σκυλὶ
μακριὰ τοῦ φάνηκε σὰν κι ἁλυχτοῦσε,
κούφια σὰν κι ἄκουσε πυδοβολή.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Σκύφτει, ἀκουρμαίνεται . . . σιμών' ἡ ἀντάρα . . .
Τοῦ βραν τὸ πάτημα στὸ χιόνι οἱ ἐχθροί.
῾Αρπάζει τ' ἅρματα, κρύβει τὴν κάρα,
πετᾷ, ἀναλήφτηκε σὰν ἀστραπή.

1

Πόσες μέρες καὶ ποῦ τρέχει
πόσες νύχτες δὲ μετρᾷ
μέσα ὁ νοῦς του πάντα βρέχει
στὴν ψυχή του συγνεφιά.

2

Μὲς τὸ λόγγο, ἂν σταματήσῃ
γιὰ νὰ πάρῃ ἀνασασμό,
κάποιος λύκος θὰ χουμήσῃ,
γιὰ ν' ἁρπάξῃ τὸ νεκρό.

3

Καλιακοῦδες καὶ κοράκοι
τὸ κεφάλι κυνηγοῦν,
μὲ τὰ νύχια ἀπ' τὸ δισάκκι
νὰ τὸ κλέψουν πολεμοῦν.

4

᾿Ανδρειεύεται ἡ καρδιά του
τρέχει ἀκόμα λίγο ἐμπρός,
μιὰ κρυφὴ βρίσκει σπηλιά του
μέσα ρίχνεται ὁ φτωχός.

5

Ξεφορτώνεται, δειλιάζει,
γέρνει ἀναίσθητος στὴ γῆ,
κλεῖ τὰ μάτια του, πλαγιάζει
καὶ τὸ λείψανο κρατεῖ.

6

Κι ἐκεῖ, πού εἶτανε θαμμένος
μὲς στοῦ ὕπνου τὴ νυχτιά,
στὸ πλευρό του ὁ σκοτωμένος
ἀνταριάζεται, ξυπνᾷ.

Στέκει ἐμπρός του ... Τὰ δυὸ μάτια
κούφια χάσκουνε πλατιά.
Πέφτ' ἡ σάρκα του κομμάτια,
τὰ δυὸ χείλη λαγκαδιά.

«Παιδί μου, ἐγέρασε τὸ λείψανό μου
τόσα μερόνυχτα χωρὶς ταφή·
ὁ Χάρος ἔφαγε τὸ πρόσωπό μου,
δός μου, Λαμπέτη μου, μιὰ φούχτα γῆ.
Βλέπεις, μυρίστηκαν τὸ σκοτωμό μου
ὄρνια ἀνυπόμονα, μαῦρα πουλιὰ
πρὶν μὲ ξεσχίσουνε στὸ σάβανό μου,
παιδί μου, κρύψε με στὴ γῆ βαθιά.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τώρα, πού μέ φερες ὥς τὰ Παλάτια,
σκάψε τὸ λάκκο μου σ' αὐτὴν τὴ γῆ.
Ἐδῶ δὲ φτάνουνε τοῦ ἐχθροῦ τὰ μάτια,
δὲν ἀνεβαίνουνε παρὰ ἄιτοί.

Λαμπέτη, χῶσε με μὲ τ' ἄρματά μου
ὀλόρθα στῆσε τα δεξιὰ ζερβιὰ
νά ναι στὸ μνῆμα μου κεροδοσιά μου
πρωτοπαλίκαρα στὴν ἐρημιά.

Ξυπνᾶ, ἀλαφιάζεται, ὁ νοῦς του ἀνάφτει,
βουβὸς ἐπέρασε μιὰ λαγκαδιά,
Βρίσκ' ἕν' ἀπόγωνο, τὸ χῶμα σκάφτει,
τὰ χείλη ἐπέτρωσαν, πάντα βουβά.

Τὸ νύχι αἱμάτωνε μὲς στὸ στουρνάρι,
ἔχωσε τ' ἄρματα καὶ τὸ ψωμί,
στὸ λείψανο ἔστρωσε χλωρὸ γριπάρι
τὸ μνῆμα ἐσφράγισε, σκύφτει, φιλεῖ.

Βαστᾶ τὸ δάκρυ του, τὸ καταπίνει,
δὲν ἐξανάσαινε μὴν προδοθῇ·
κοιτάζει ὁλόγυρα, πετιέται, χύνει,
τρέμει στὸν πόλεμο μὴ δὲ βρεθῇ.

Βλέπει τὸ Τρίκορφο, σφίγγεται, φτάνει·
τὸ λιανοτούφεκο πέφτει πυκνό.
Σέρνει στὰ δόντια του τὸ γιαταγάνι,
ρουφᾶ ἀνυπόμονα φλόγα, καπνό.

Δὲν τὸν ἐπρόφταιναν... Τὸν ἀνακράζουν,
δὲν ἀποκρίνεται διαβαίνει ἐμπρός.
Τὰ χέρια του ἄκοπα χτυποῦνε, σφάζουν.
σκορπᾶ, ἀνταριάζεται, φεύγει ὁ ἐχθρός.

Στὸ δρόμο του ἄξαφνα τοῦ λυέται ἡ χαίτη,
στὴν πλάτη ἀνέμισε σὰ δυὸ φτερά·
τότε τοῦ φώναξαν : «Στάσου, Λαμπέτη,
ἄφησε κι ἕνανε γι' ἄλλη φορά».

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κι αὐτὸς δὲν ἔνοιωθε ποιὸς τόνε κράζει,
πάντα ἐσαλάγαγε τὴ Λιαπουριά,
τ' ἀγέρι ἐθόλωσε, ξεμοναχιάζει...
Ἄστραψ', ἐβρόντησε μιὰ πιστολιά.

Τὸν ἐλαβώσανε... Στὸ χῶμα γέρνει,
τὸ βόλι ἐχώνεψε μὲς τὰ πλευρά.
Πέφτει τ' ἀπίστομα, σιγὰ ξεσέρνει,
σὰ φίδι κρύβεται μὲς στὰ κλαριά.

Διαβαίνει ἀνήφορους καὶ μονοπάτια,
βράχους ἀπάτητους, νεροσυρμές,
ἐξημερώθηκε μὲς τὰ Παλάτια,
ἐψυχομάχησε χίλιες φορές.

Τὸ μνῆμα ἐπρόσμενε... Λιγάκι ἀκόμα
νὰ φτάση τοῦ λειπε... πετιέται ὀρθός,
πηδᾶ ἀνδρειεύεται... τὸ ἔρμο χῶμα
σφίγγει στὰ δόντια του, πέφτει νεκρός.

Τὸ βράδυ ἀνέλπιστα πιάνει τὸ χιόνι
κι ὁ τάφος κρύβεται βαθιὰ βαθιά.
Λὲς κι ἐσαβάνωσαν σ' ἕνα σεντόνι
τὰ δυὸ τὰ λείψανα σφιχτὰ σφιχτά.

---

2. ΠΑΡΑΛΟΓΕΣ

[Οἱ παραλογὲς εἶναι δημοτικὰ τραγούδια—δημοτικὴ μπαλλάντα—ποὺ πλησιάζουν πρὸς τὸ ἔπος· εἶναι ἐπύλλια. Οἱ παραλογές, ἂν ἀφαιρέση κανεὶς τὸν 15σύλλαβον δεσμόν, δὲν ἔχουν κανένα ἄλλον περιορισμὸν ἐξωτερικῆς μορφῆς (ὁμοιοκαταληξίαν, στροφὰς κλπ.) Ποία ἡ προέλευσίς των καὶ κατὰ ποῖον χρόνον ἔγιναν δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένον. Πάντως προϋποθέτουν ποιητικὴν ὡριμότητα, ποιητικὴν παράδοσιν καὶ τέχνην, εἶναι δὲ παλαιόταται, ὅπως τὸ μαρτυρεῖ ἡ ἐξάπλωσίς των καὶ εἶναι προϊὸν τοῦ ἀνατολικοῦ ἑλληνισμοῦ.

Οἱ παραλογές μας ἔχουν μεγάλην συγγένειαν πρὸς τ' ἀκρι-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τικὰ τραγούδια καὶ ἔχουν θέματα ἢ τέλεια πλαστὰ ἢ θέματα, ποὺ στηρίζονται εἰς τὰς παραδόσεις καὶ τοὺς θρύλους καὶ θίγουν συνήθως τὰ εὐγενέστερα συναισθήματα τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Οἱ παραλογὲς διακρίνονται διὰ τὴν ποικιλίαν τῆς φαντασίας, διὰ τὴν ἀρρενωπὴν τόλμην καὶ τραχύτητα περὶ τὴν ἔκφρασιν, διὰ τὴν ἀφέλειαν καὶ γραφικότητα καὶ συντομίαν καὶ δραματικότητα περὶ τὴν διήγησιν, τὴν ὁποίαν πολλάκις ποικίλλει ὁ διάλογος, ποὺ ξεσπᾷ εἰς ἐπιγραμματικὰς στιχομυθίας ἱκανὰς νὰ δώσουν τὴν λύσιν ἢ τὴν περιπέτειαν τοῦ δράματος. Ἡ περιπέτεια καὶ ἡ ἀναγνώρισις εἶναι στοιχεῖον ἀνελλιπὲς καὶ δραματικώτατον εἰς «τὶς παραλογὲς» καὶ ἄλλοτε δίνει λύσιν εὐτυχῆ (βλέπε : ὁ Γυρισμὸς τοῦ Ξενιτεμένου) καὶ ἄλλοτε δεινὴν (βλέπε : τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ—Τοῦ Ἀνδρούτσου τοῦ πραματευτῆ)].

ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ

1. ΤΟΥ ΝΕΚΡΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ

[Ἀπὸ τὰ καλύτερά μας δημοτικὰ τραγούδια εἶναι καὶ «Τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ» ἢ «ὁ βρυκόλακας». Τὸ δημοτικὸν αὐτὸ τραγούδι, κοινότατον εἰς ὅλον τὸν ἑλληνισμόν, ποὺ πεθαμένος ἀδελφὸς σηκώνεται ἀπὸ τὸν τάφον διὰ νὰ τηρήσῃ τὸν λόγον του, ποὺ ἔδωκε εἰς τὴν μητέρα του, δηλαδὴ νὰ τῆς φέρῃ τὴν ξενιτεμένην μόνην ζωντανὴν κόρην της, εἶναι διαδεδομένον καὶ εἰς ὅλους τοὺς λαοὺς τοῦ Αἵμου. Μ' αὐτὸ πολὺ ὁμοιάζει τὸ ποίημα τοῦ Γερμανοῦ ποιητοῦ Βύργερ «Ἐλεονώρα», ποὺ ὡραῖα τὸ μετέφρασε ὁ Λ. Μαβίλης. (Ἅπαντα Μαβίλη ἔκδ. ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 19 2 σελ. 90).]

Μάννα μὲ τοὺς ἐννιά σου γυιοὺς καὶ μὲ τὴ μιά σου κόρη,
τὴν κόρη τὴν μονάκριβη τὴν πολυαγαπημένη,
τὴν εἶχες δώδεκα χρονῶ κι ἥλιος δὲ σοῦ τὴν εἶδε !
Στὰ σκοτεινὰ τὴν ἔλουζε, στ' ἄφεγγα τὴ χτενίζει,
στ' ἄστρι καὶ τὸν αὐγερινὸ ἔπλεκε τὰ μαλλιά της.
Προξενητάδες ἤρθανε ἀπὸ τὴ Βαβυλῶνα
νὰ πάρουνε τὴν Ἀρετὴ πολὺ μακριὰ στὰ ξένα.
Οἱ ὀχτὼ ἀδερφοὶ δὲ θέλουνε κι ὁ Κωνσταντῖνος θέλει,
«Μάννα μου, κι ἂς τὴ δώσωμε τὴν Ἀρετὴ στὰ ξένα,
στὰ ξένα κεῖ ποὺ περπατῶ, στὰ ξένα ποὺ πηγαίνω,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἂν πᾶμ' ἐμεῖς στὴν ξενιτειά, ξένοι νὰ μὴν περνοῦμε».
«Φρόνιμος εἶσαι, Κωνσταντή, μ' ἄσκημα ἀπιλογήθης.
Κι ἂ μῶρτη, γυιέ μου, θάνατος, κι ἂ μῶρτη, γυιέ μου, ἀρρώστια
κι ἂν τύχη πίκρα γὴ χαρὰ ποιὸς πάει νὰ μοῦ τὴ φέρη;»
— Βάλλω τὸν οὐρανὸ κριτὴ καὶ τοὺς ἅγιοὺς μαρτύρους,
ἂν τύχη πίκρα γὴ χαρά, ἐγὼ νὰ σοῦ τὴ φέρω».
Καὶ σὰν τὴν ἐπαντρέψανε τὴν Ἀρετὴ στὰ ξένα,
κι ἐμπῆκε ὁ χρόνος δίσεχτος καὶ μῆνες ὠργισμένοι
κι ἔπεσε τὸ θανατικὸ κι οἱ ἐννιὰ ἀδερφοὶ πεθάναν,
βρέθηκε ἡ μάννα μοναχὴ σὰν καλαμιὰ στὸν κάμπο.
Σ' ὅλα τὰ μνήματα ἔκλαιγε, σ' ὅλα μοιρολογιόταν,
στοῦ Κωνσταντίνου τὸ μνημειὸ ἀνέσπα τὰ μαλλιά της.
«Ἀνάθεμά σε, Κωνσταντή, καὶ μυριανάθεμά σε,
ὁποὺ μοῦ τὴν ἐξώριζες τὴν Ἀρετὴ στὰ ξένα!
τὸ τάξιμο, ποὺ μοῦ ταξες, πότε θὰ μοῦ τὸ κάμῃς;
Τὸν οὐρανό βαλες κριτὴ καὶ τοὺς ἅγιοὺς μαρτύρους,
ἂν τύχη πίκρα γὴ χαρὰ νὰ πᾷς νὰ μοῦ τὴ φέρῃς»,
Ἀπὸ τὸ μυριανάθεμα καὶ τὴ βαρειὰ κατάρα,
ἡ γῆς ἀναταράχτηκε κι ὁ Κωνσταντὴς ἐβγῆκε.
Κάνει τὸ σύγνεφο ἄλογο καὶ τ' ἄστρο χαλινάρι
καὶ τὸ φεγγάρι συντροφιὰ καὶ πάει νὰ τὴ φέρη.
Παίρνει τὰ ὄρη πίσω του καὶ τὰ βουνὰ μπροστά του,
Βρίσκει την κι ἐχτενίζουνταν ὄξω στὸ φεγγαράκι.
Ἀπὸ μακριὰ τὴ χαιρετᾷ κι ἀπὸ κοντὰ τῆς λέγει·
«Ἄειντε, ἀδερφή, νὰ φύγωμε στὴ μάννα μας νὰ πᾶμε».
—Ἀλίμονο, ἀδερφάκι μου, καὶ τί εἶναι τούτη ἡ ὥρα;
Ἂν ἴσως κι εἶναι πίκρα, πές μου το, νὰ βάλω μαῦρα νά ρθω
—Ἔλα, Ἀρετή, στὸ σπίτι μας κι ἂς εἶσαι ὅπως καὶ ἂν εἶσαι,
Κοντολυγίζει τ' ἄλογο καὶ πίσω τὴν καθίζει·
τὴ στράτα, ποὺ διαβαίνανε, πουλάκια κιλαηδοῦσαν,
δὲν κιλαηδοῦσαν σὰν πουλιά, μήτε σὰ χελιδόνια,
μὸν κιλαηδοῦσαν κι ἔλεγαν ἀνθρωπινὴ ὁμιλία
«Ποιὸς εἶδε κόρην ὄμορφη νὰ σέρνῃ ὁ πεθαμένος!
Ἄκουσες, Κωνσταντῖνε μου, τὶ λένε τὰ πουλάκια;
—Πουλάκια εἶναι κι ἂς κιλαηδοῦν, πουλάκια εἶναι κι ἂς λένε...
Καὶ παρεκεῖ, ποὺ πήγαιναν, κι ἄλλα πουλιὰ τοὺς λένε·
«Δὲν εἶναι κρῖμα κι ἄδικο, παράδοξο μεγάλο,
νὰ περπατοῦν οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ἀπεθαμένους;»

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

—"Ακουσες, Κωνσταντῖνέ μου, τί λένε τὰ πουλάκια,
πῶς περπατοῦν οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ἀπεθαμένους.
—'Απρίλης εἶναι καὶ λαλοῦν καὶ Μάης καὶ φωλεύουν.
—Φοβοῦμαι σ', ἀδερφάκι μου, καὶ λιβανιὲς μυρίζεις.
—'Εχτὲς βραδὺς ἐπήγαμε πέρα στὸν ἅη Γιάννη,
κι ἐθύμιασέ μας ὁ παπὰς μὲ περισσὸ λιβάνι»
Καὶ παρεμπρός, ποὺ πήγαινε, κι ἄλλα πουλιὰ τοὺς λένε·
«Γιὰ ἰδὲς θᾶμα κι ἀντίθαμα, ποὺ γίνεται στὸν κόσμο,
τέτοια πανώρια λυγερὴ νὰ σέρνῃ ὁ πεθαμένος ;»
Τ' ἄκουσε πάλι ἡ 'Αρετή κι ἐρράγισε ἡ καρδιά της.
«"Ακουσες, Κωνσταντάκη μου, τί λένε τὰ πουλάκια ;
—'Αφήσ' 'Αρέτω, τὰ πουλιὰ κι ὅτι κι ἅ θέν' ἂς λέγουν.
»Πές μου ποῦ εἶναι τὰ κάλλη σου καὶ ποῦ εἶν' ἡ λεβεντιά σου
καὶ τὰ ξανθά σου τὰ μαλλιὰ καὶ τ' ὄμορφο μουστάκι ;
—"Εχω καιρὸ π' ἀρρώστησα καὶ πέσαν τὰ μαλλιά μου·
Αὐτοῦ σιμά, αὐτοῦ κοντὰ στὴν ἐκκλησιὰ προφτάνουν.
Βαριὰ χτυπᾷ τ' ἀλόγου του κι ἀπ' ἐμπροστά της χάθη.
Κι ἀκούει τὴν πλάκα καὶ βροντᾷ, τὸ χῶμα καὶ βοΐζει.
Κινάει καὶ πάει ἡ 'Αρετὴ στὸ σπίτι μοναχή της.
Βλέπει τοὺς κήπους της γυμνούς, τὰ δέντρα μαραμμένα,
βλέπει τὸν μπάλσαμο ξερό, τὸ καρυοφύλλι μαῦρο,
βλέπει μπροστὰ στὴν πόρτα της χορτάρια φυτρωμένα.
Βρίσκει τὴν πόρτα σφαλιστὴ καὶ τὰ κλειδιὰ παρμένα
καὶ τὰ σπιτοπαράθυρα σφιχτὰ μανταλωμένα.
Κτυπᾷ τὴν πόρτα δυνατά, τὰ παραθύρια τρίζουν.
»"Αν εἶσαι φίλος διάβαινε κι ἂν εἶσαι ἐχτρός μου φύγε
κι ἂν εἶσαι ὁ Πικροχάροντας, ἄλλα παιδιὰ δὲν ἔχω
κι ἡ δόλια ἡ 'Αρετούλα μου λείπει μακριὰ στὰ ξένα.
—Σήκω, μαννούλα μου, ἄνοιξε, σήκω, γλυκειά μου μάννα.
—Ποιὸς εἶν' αὐτός, ποὺ μοῦ χτυπάει καὶ μὲ φωνάζει μάννα·
—"Ανοιξε, μάννα μου, ἄνοιξε κι ἐγώ εἶμαι ἡ 'Αρετή σου.
Κατέβηκε, ἀγκαλιάστηκαν κι ἀπέθαναν κι οἱ δύο.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ

2. ΤΟΥ ΓΙΟΦΥΡΙΟΥ ΤΗΣ ΑΡΤΑΣ

Σαράντα πέντε μάστοροι κι ἑξήντα μαθητάδες
γιοφύριν ἐθεμέλιωναν στῆς Ἄρτας τὸ ποτάμι.
Ὁλημερῆς τὸ χτίζανε, τὸ βράδυ ἐγκρεμιζόταν
Μοιρολογοῦν οἱ μάστοροι καὶ κλαῖν οἱ μαθητάδες.
«Ἀλίμονο στοὺς κόπους μας, κρῖμα στὶς δούλεψές μας,
ὁλημερῆς νὰ χτίζουμε, τὸ βράδυ νὰ γκρεμιέται».
Πουλάκι ἐδιάβη κι ἔκατσε ἀντίκρυ στὸ ποτάμι,
δὲν ἐκελάηδει σὰν πουλί, μηδὲ σὰν χελιδόνι,
παρὰ ἐκελάηδει κι ἔλεγε ἀνθρωπινὴ λαλίτσα.
«Ἂ δὲ στοιχειώσετε ἄνθρωπο, γιοφύρι δὲ στεριώνει·
καὶ μὴν στοιχειώσετε ὀρφανό, μὴ ξένο, μὴ διαβάτη,
παρὰ τοῦ πρωτομάστορα τὴν ὄμορφη γυναῖκα,
πού ρχεται ἀργὰ τ᾽ ἀποταχύ, καὶ πάρωρα τὸ γιόμα».

Τ᾽ ἄκουσ᾽ ὁ πρωτομάστορας καὶ τοῦ θανάτου πέφτει.
Πιάνει, μηνάει τῆς λυγερῆς μὲ τὸ πουλὶ τ᾽ ἀηδόνι:
Ἀργὰ ντυθῇ, ἀργὰ ἀλλαχτῇ, ἀργὰ νὰ πάῃ τὸ γιόμα,
ἀργὰ νὰ πάῃ καὶ νὰ διαβῇ τῆς Ἄρτας τὸ γιοφύρι.
καὶ τὸ πουλὶ παράκουσε, κι᾽ ἀλλιῶς ἐπῆγε κι εἶπε:
«Γοργὰ ντύσου, γοργὰ ἄλλαξε, γοργὰ νὰ πᾷς τὸ γιόμα,
γοργὰ νὰ πᾷς καὶ νὰ διαβῇς τῆς Ἄρτας τὸ γιοφύρι».

Νά τηνε κι ἐξανάφανεν ἀπὸ τὴν ἄσπρη στράτα.
Τὴν εἶδε ὁ πρωτομάστορας, ραγίζεται ἡ καρδιά του.
Ἀπὸ μακριὰ τοὺς χαιρετᾷ κι ἀπὸ κοντὰ τοὺς λέει.
«Γειά σας, χαρά σας μάστοροι καὶ σεῖς οἱ μαθητάδες,
μὰ τὶ ἔχει ὁ πρωτομάστορας κι εἶναι βαργωμισμένος;
—Τὸ δαχτυλίδι τοῦ πεσε στὴν πρώτη τὴν καμάρα.
καὶ ποιὸς νὰ μπῇ καὶ ποιὸς νὰ βγῇ τὸ δαχτυλίδι νά βρῃ;
— Μάστορα, μὴν πικραίνεσαι κι ἐγὼ νὰ πά᾽ σ᾽ τὸ φέρω,
ἐγὼ νὰ μπῶ, κι ἐγὼ νὰ βγῶ, τὸ δαχτυλίδι νά βρω».
Μηδὲ καλὰ καιέβηκε μηδὲ στὴ μέσ᾽ ἐπῆγε.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

«Τράβα, καλέ μ', τὸν ἅλυσο τράβα τὴν ἁλυσίδα,
τὶ ὅλον τὸν κόσμο ἀνάγιρα καὶ τίποτες δὲν ηὗρα».
Ἕνας πιχάει μὲ τὸ μυστρὶ κι ἄλλος μὲ τὸν ἀσβέστη,
παίρνει κι ὁ πρωτομάστορας καὶ ρίχνει μέγα λίθο.

«Ἀλίμονο στὴ μοῖρα μας, κρῖμα στὸ ριζικό μας!
Τρεῖς ἀδερφάδες εἴμαστε κι οἱ τρεῖς κακογραμμένες,
ἡ μιά χτισε τὸ Δούναβη, κι ἡ ἄλλη τὸν Ἀφράτη
κι ἐγὼ ἡ πλιὸ στερνότερη τῆς Ἄρτας τὸ γιοφύρι,
Ὡς τρέμει τὸ καρυόφυλλο, νὰ τρέμῃ τὸ γιοφύρι,
κι ὥς πέφτουν τὰ δεντρόφυλλα, νὰ πέφτουν οἱ διαβάτες.

«Κόρη τὸν λόγον ἄλλαξε κι ἄλλη κατάρα δῶσε,
πού χεις μονάκριβο ἀδερφό, μὴ λάχῃ καὶ περάσῃ».
Κι αὐτὴ τὸν λόγον ἄλλαξε κι ἄλλη κατάρα δίνει.
«Ἂν τρέμουν τ' ἄγρια βουνά, νὰ τρέμῃ τὸ γιοφύρι,
κι ἂν πέφτουν τ' ἄγρια πουλιά, νὰ πέφτουν οἱ διαβάτες,
τί ἔχω ἀδερφὸ στὴν ξενιτειά, μὴ λάχῃ καὶ περάσῃ».

ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ

3. Ο ΓΥΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΞΕΝΙΤΕΜΕΝΟΥ

[Τρεῖς κυρίως μορφὰς παρουσιάζουν τὰ δημοτικὰ τραγούδια, ποὺ ξενιτεμένος σύζυγος ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τὴν γυναῖκά του, ποὺ τὸν περιμένει. Κατὰ τὴν μίαν ἡ ἀναγνώρισις γίνεται κοντὰ εἰς τὴν βρύσιν. Κατὰ τὰς ἄλλας δύο εἰς τὸ σπίτι Κατὰ τὴν μίαν ὁ σύζυγος κτυπᾶ τὴν θύραν τοῦ σπιτιοῦ του καὶ ἀναγνωρίζεται, κατὰ τὴν ἄλλην ὁ ἀργαλειὸς καὶ τὸ τραγούδι τῆς γυναικός του τὸν φέρνουν σπίτι, ὅπου γίνεται ἡ ἀναγνώρισις. Τὸ θέμα αὐτὸ πραγματεύονται καὶ τὰ τραγούδια τῶν ἄλλων Εὐρωπαϊκῶν λαῶν. Τὸ ἴδιον θέμα μὲ ἀνυπέρβλητον κάλλος τὸ βλέπομεν ἀκόμη καὶ εἰς τὴν Ὀδύσσειαν, ὅπου ἡ πιστὴ Πηνελόπη ἀναγνωρίζει τὸν Ὀδυσσέα.]

Ἐρρόδισε γὴ ἀνατολὴ καὶ ξημερώνει ἡ δύση,
γλυκοχαράζουν τὰ βουνὰ κι ὁ αὐγερινὸς τραβιέται.
Πᾶν τὰ πουλάκια στὴ βοσκὴ κι οἱ λυγερὲς στὴ βρύση.
Βγαίνω κι ἐγὼ κι ὁ μαῦρος μου καὶ τὰ λαγωνικά μου.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Βρίσκω μιὰ κόρη πὤπλαινε σὲ μαρμαρένια γούρνα.
Τὴ χαιρετάω, δὲ μοῦ μιλεῖ, τῆς κραίνω δὲ μοῦ κραίνει.
«Κόρη, γιὰ βγάλε μας νερό, τὴν καλὴ μοῖρα νά χῃς,
νὰ πιῶ κι ἐγὼ κι ὁ μαῦρος μου καὶ τὰ λαγωνικά μου».
Σαράντα σίκλους ἔβγαλε στὰ μάτια δὲν τὴν εἶδα
κι ἀπάνω στοὺς σαρανταδυὸ τὴ βλέπω δακρυσμένη.
«Γιατί δακρύζεις, λυγερή, καὶ βαριαναστενάζεις ;
Μήνα πεινᾷς, μήνα διψᾷς, μὴν ἔχῃς κακὴ μάννα.
— Μήτε πεινῶ, μήτε διψῶ μήτ᾽ ἔχω κακὴ μάννα ;»
Ξένε μου, κι ἂν ἐδάκρυσα κι ἂν βαριαναστενάζω,
τὸν ἄντρα χω στὴν ξενιτειὰ καὶ λείπει δέκα χρόνους
κι ἀκόμη δυὸ τὸν καρτερῶ, τοὺς τρεῖς τὸν παντυχαίνω,
κι ἂ δὲν ἐρθῇ, κι ἂ δὲ φανῇ, καλόγρια θὰ νὰ γίνω.
Θὰ πάγω σ᾽ ἔρημα βουνὰ νὰ στήσω μοναστήρι
καὶ στὸ κελὶ θὰ σφαλιστῶ, στὰ μαῦρα θὲ νὰ βάψω,
ἐκειὸν νὰ τρώγῃ ἡ ξενιτειὰ κι ἐμὲ τὰ μαῦρα ράσα.
Κόρη μου, ὁ ἄντρας σου πέθανε, κόρη μου, ὁ ἄντρας σου χάθη,
τὰ χέρια μου τὸν κράτησαν, τὰ χέρια μου τὸν θάψαν,
ψωμί, κερὶ τοῦ μοίρασα κι εἶπε νὰ τὰ πλερώσῃς.
— Ψωμί, κερὶ τοῦ μοίρασες διπλὰ νὰ σὲ πλερώσω.
— Κόρη μου, ἐγώ εἶμαι ὁ ἄντρας σου, ἐγώ εἶμαι κι ὁ καλός σου
— Ξένε μου, ἂν εἶσαι ὁ ἄντρας μου, ἂν εἶσαι κι ὁ καλός μου,
δεῖξε σημάδια τῆς αὐλῆς καὶ τότες νὰ πιστέψω.
— Ἔχεις μηλιὰ στὴν πόρτα σου καὶ κλῆμα στὴν αὐλή σου
κάνει σταφύλι ραζακὶ καὶ τὸ κρασὶ μοσκάτο
κι ὅποιος τὸ πιῇ δροσίζεται καὶ πάλι ἀναζητᾷ το.
— Αὐτὰ εἶν᾽ σημάδια τῆς αὐλῆς, τὰ ξέρει ὁ κόσμος ὅλος.
Διαβάτης ἦσουν, πέρασες, τά εἶδες καὶ μοῦ τὰ λέεις.
Πές μου σημάδια τοῦ σπιτιοῦ καὶ τότες νὰ πιστέψω.
— Ἀνάμεσα στὴν κάμαρα χρυσὸ καντήλι ἀνάφτει,
καὶ φέγγει σου, ποὺ γδύνεσαι καὶ πλέκεις τὰ μαλλιά σου,
φέγγει σου τὲς γλυκὲς αὐγές, ποὺ τὰ καλά σου βάζεις.
— Κάποιος κακός μου γείτονας σοῦ τά πε καὶ τὰ ξέρεις.
Πές μου σημάδια τοῦ κορμιοῦ, σημάδια τῆς ἀγάπης.
— Ἔχεις ἐλιὰ στὰ στήθη σου κι ἐλιὰ στὴν ἀμασκάλη.
— Ξένε μου, ἐσύ εἶσαι ὁ ἄντρας μου, ἐσύ εἶσαι κι ὁ καλός μου.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ζαφειρίου Ρηγοπούλου

3. ΜΠΑΛΛΑΝΤΕΣ

[Μπαλλάντα — Χορωδή, τραγούδι χορευτικὸν — εἶναι εἶδος ποιήσεως παγίας μορφῆς. Μπαλλάντας ὑπάρχουν δύο κατηγορίαι. Ἡ πρώτη κατηγορία εἶναι ἐκείνη, ποὺ ἔχει ὡς γνώρισμά της ὡρισμένην στιχουργικὴν μορφήν. Ἡ δευτέρα εἶναι ἐκείνη, ποὺ δὲν γνωρίζει στιχουργικοὺς περιορισμούς, ἀλλὰ μοναδικόν της γνώρισμα ἔχει τὸ περιεχόμενόν της. Ἡ Μπ. λοιπὸν τῆς πρώτης κατηγορίας πρέπει νὰ ἔχῃ παγίαν μορφήν, ἄλλως δὲν δύναται νὰ νοηθῇ ὡς τοιαύτη. Στοιχεῖα τῆς παγίας αὐτῆς μορφῆς εἶναι :

1) ***Ὁ ἀριθμὸς τῶν στροφῶν, ποὺ εἶναι τρεῖς*** μὲ 8—12 στίχους ἑκάστη καὶ ποὺ κάθε μία στροφὴ ἔχει τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν στίχων, τὸ αὐιὸ μέτρον καὶ τὴν αὐτὴν ὁμοιοκαταληξίαν.

2) ***Ἡ Ἐπῳδὸς—Γύρισμα***—, ἡ ἐπανάληψις δηλαδὴ τοῦ τελευταίου ἢ τῶν τελευταίων στίχων τῆς πρώτης στρεφῆς αὐτουσίων καὶ εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν, καὶ εἰς τὰς ἄλλας στροφὰς καὶ εἰς τὸ ἐπιμύθιον (envoi—ἀτοστολήν), ὅπως ὀνομάζεται εἰς τὴν γαλλικὴν ποίησιν. Ἡ ἐπῳδὸς εἶναι τὸ πρῶτον κοινὸν τυπικὸν μουσικὸν στοιχεῖον τῆς Μπαλλάντας. Πολλάκις ὅμως ὑπάρχει καὶ δευτέρα ἐπῳδὸς πρὸ τοῦ μέσου τῆς στροφῆς, ὁπότε εἶναι μεσῳδός. (Βλέπε Χριστούλαν καὶ κυρα Μαριόραν).

3) ***Τὸ ἐπιμύθιον*** (envoi—ἀποστολή). Τὸ ἐπιμύθιον εἶναι ἡ κατακλεὶς τῆς Μπ , μία μικροτέρα στροφὴ 4—6 στίχων μετὰ τὰς κυρίας στροφάς. Τὸ ἐπιμύθιον τερματίζει τὴν Μπ. καὶ καθιστᾷ φανερὸν τὸν σκοπὸν διὰ τὸν ὁποῖον ἐγράφη αὔτη, ἀποτελεῖ δηλαδὴ ὅτι εἰς τὴν ρητορικὴν ὀνομάζομεν ***ἀποστροφήν***.

Ὁ ὅρος «στάλσιμο», ποὺ δίνουν μερικοὶ εἰς τὸ ἐπιμύθιον ἐξηγοῦντες τὸν γαλλικὸν ὅρον envoi, δὲν ἔχει ἀκόμη ἐπικρατήσει.

Πάντα τ᾿ ἀνωτέρω στοιχεῖα μιᾶς ἰδανικῆς Μπαλλάντας δὲν ὁλοκληρώνονται πάντοτε ὡς ὅρος ἀπαράβατος. Ὁ ἀριθμὸς π.χ. τῶν στροφῶν καὶ τῶν στίχων αὐτῶν παρουσιάζει αὐξομειώσεις, ἡ ὁμοιοκαταληξία φθάνει μέχρι παρηχήσεως καὶ ἡ ἐπῳδὸς εἶναι ὅλως στατική, ἀντὶ δὲ ἐπῳδοῦ ἢ ἐπιμυθίου γίνεται ἐπανάληψις λέξεων, φράσεων, στίχων ἢ καὶ νοήματος. Βλέπε : Ἐπαῖ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τις Βιζυηνοῦ κλπ). Εἰς τὴν παλαιοτέραν μάλιστα ἰταλικὴν Μπαλλάνταν δὲν ὑπάρχει ἐπιμύθιον (envoi— ἀποστολή), ἀλλὰ (entrata) εἰσαγωγή. Μπαλλάντες τῆς Α΄ κατηγορίας εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν δὲν ἔχομεν πολλάς.

Ἡ Μπαλλάντα τῆς δευτέρας κατηγορίας μοναδικὸν γνώρισμα ἔχει τὸ περιεχόμενόν της. Τὸ θέμα τῆς Μπ. αὐτῆς εἴτε λαϊκὴ εἶναι (παραλογὴ) εἴτε ἔντεχνος, εἶναι φανταστικὴ δραματικὴ διήγησις ἢ καὶ πᾶσα ἄλλη δραματικὴ διήγησις, ποὺ γίνεται μὲ ἀφέλειαν καὶ χάριν εἰς τόνον λυρικὸν χωρὶς κανένα ἐκ τῶν προτέρων στιχουργικὸν δεσμόν. Μπαλλάντες τῆς Β΄. κατηγορίας εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν ἔχομεν ἀρκετάς.

Ἡ Μπαλλάντα τῆς α΄ κατηγορίας χάνει ὁλονὲν ἔδαφος, διότι ἡ ποίησις ὁσημέραι ἀποτινάσσει τοὺς ἐξωτερικοὺς δεσμοὺς καθισταμένη ἁπλῆ μὲν κατὰ τὴν ἐξωτερικήν της μορφήν, τὴν στιχουργικήν, λυρικὴ δὲ κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν, τὸ περιεχόμενον.]

Γ. ΒΙΖΥΗΝΟΥ

1. Η ΧΡΙΣΤΟΥΛΑ

Ἡ Χριστούλα κλαίει δάκρυα κλαίει αἷμα συχνά !
Ποιὸς τὰ κόφτει τὰ φύλλ᾽ ἀπ᾽ τὸν κρίνο ;
Κλάψε κλάψε τὸν καλόν της ἀπ᾽ τὸν τάφο ξυπνᾷ.
Ἐσεῖς χαίρεσθε ὅλη μέρα !

Μὲ τ᾽ ἀχνὰ δαχτυλάκια κρούει τὴ θύρα τ᾽ ἀργό.
Ποιὸς τὰ κόφτει τὰ φύλλ᾽ ἀπ᾽ τὸν κρίνο !
Σήκω ἄνοιξε, Χριστούλα, νά μβω μέσα κι ἐγώ.
Ἐσεῖς χαίρεσθ᾽ ὅλη μέρα.

Κανενὸς δὲν ἔχω τάξει γιὰ νὰ ρθῇ νὰ τὸν ἰδῶ.
Ποιὸς τὰ κόφτει τὰ φύλλ᾽ ἀπ᾽ τὸν κρίνο ;
Καὶ κανένα δὲν ἀφήνω νά μβῃ μέσα ἐδῶ.
Ἐσεῖς χαίρεσθ᾽ ὅλη μέρα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Σήκω ἄνοιξε, Χριστούλα, πάρε μ' αὐτοῦ, ποὺ εἶσαι σύ.
Ποιὸς τὰ κόφτει τὰ φύλλ' ἀπ' τὸν κρίνο ;
'Εγὼ εἶμ' ὁ ναυτικός σου, ἡ ἀγάπη σου ἡ χρυσή.
'Εσεῖς χαίρεσθ' ὅλη μέρα.

'Εσηκώθηκ' ἡ κοπέλα τότε πλέον μὲ σπουδή.
Ποιὸς τὰ κόφτει τὰ φύλλ' ἀπ' τὸν κρίνο ;
Μ' ἐλαφρὸ χεράκι πιάνει καὶ γυρίζει τὸ κλειδί.
'Εσεῖς χαίρεσθ' ὅλη μέρα.

Τὸν καθίζει σὲ κασέλα, μέσα θησαυροὶ χρυσοί.
Ποιὸς τὰ κόφτει τὰ φύλλ' ἀπ' τὸν κρίνο ;
Μὲ ὁλοκάθαρο τοῦ πλαίνει τὰ ποδάρια του κρασί.
'Εσεῖς χαίρεσθ' ὅλη μέρα.

'Εκαθήσανε στὴν κλίνη καὶ τὰ δυό τους τὴν καλή.
Ποιὸς τὰ κόφτει τὰ φύλλ' ἀπ' τὸν κρίνο ;
Ὕπνο δὲν ἐκοιμηθῆκαν, κουβεντιάζανε πολύ.
'Εσεῖς χαίρεσθ' ὅλη μέρα.

Μ' ἀρχινοῦν τὰ πετεινάρια νὰ φωνάζουν ἀκουστά.
Ποιὸς τὰ κόφτει τὰ φύλλ' ἀπ' τὸν κρίνο ;
Ὁ νεκρὸς ἀπ' ἐδῶ πέρα νὰ πηγαίνει χρωστᾷ.
'Εσεῖς χαίρεσθ' ὅλη μέρα.

'Εσηκώθηκε ἡ κοπέλα στὴ στιγμὴ ἔχει ποδυθῆ.
Ποιὸς τὰ κόφτει τὰ φύλλ' ἀπ' τὸν κρίνο ;
'Απ' τὰ δάση, ποὺ περνάει, τὸ ναυτικὸ ἀκολουθεῖ.
'Εσεῖς χαίρεσθ' ὅλη μέρα.

Φθάνει εἰς τὸ κοιμητήριο, τὸν τηράζ' ἡ κοπελιά.
Ποιὸς τὰ κόφτει τὰ φύλλ' ἀπ' τὸν κρίνο ;
Τὰ χρυσόξανθα ἀρχινοῦνε νὰ τοῦ πέφτουνε μαλλιά.
'Εσεῖς χαίρεσθ' ὅλη μέρα.

Διὲς ἐπρόβαλ' ἐμορφούλα ἡ σελήνη ἡ χλομή.
Ποιὸς τὰ κόφτει τὰ φύλλ' ἀπ' τὸν κρίνο ;
Ὡς νὰ ἰδῇ, ὁ ναυτικός της ἀφανίσθη στὴ στιγμή.
'Εσεῖς χαίρεσθ' ὅλη μέρα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Εἶς τὸν τάφο του καθιζει, δῶ θὰ μείνω ἡ φτωχή.
Ποιὸς τὰ κόφτει τὰ φύλλ' ἀπ' τὸν κρίνο ;
Ὡς νὰ στείλῃ νὰ μοῦ πάρῃ ὁ Θεός μου τὴν ψυχή.
Ἐσεῖς χαίρεσθ' ὅλη μέρα.

Ἐκεῖ μέσ' ἀπ' τὸν λάκκο ἡ φωνή του τῆς λαλεῖ.
Ποιὸς τὰ κόφτει τὰ φύλλ' ἀπ' τὸν κρίνο ;
Εἶς τὸ σπίτι γύρνα πίσω, γύρν' ἀγάπη μου καλή.
Ἐσεῖς χαίρεσθ' ὅλη μέρα.

Καὶ τὴ θλίψη παῦσε πλιά. Ὅταν κλαίῃς θλιβερή.
Ποιὸς τὰ κόφτει τὰ φύλλ' ἀπ' τὸν κρίνο ;
Τὸ κιβούρι μου ἀπὸ αἷμα, κόκκινο αἷμα πλημμυρεῖ.
Ἐσεῖς χαίρεσθ' ὅλη μέρα.

Ὅταν ὅμως τὴ μορφή σου τὴ φαιδρύνῃ ἡ χαρά.
Ποιὸς τὰ κόφτει τὰ φύλλ' ἀπ' τὸν κρίνο ;
Τὸ κιβούρι μου γεμίζει μὲ τριαντάφυλλ' ἀνθηρά.
Ἐσεῖς χαίρεσθ' ὅλη μέρα.

ΣΤ. ΔΑΦΝΗ

2. ΤΟ ΑΙΜΑ ΤΗΣ ΜΕΔΟΥΣΑΣ

Τῶν Ὀλυμπίων θεῶν ὁ ἀγαπημένος
Ὁ ἡμίθεος ὁ Περσέας, ὅλος νιότη,
ξεκίνησε ἀπ' τ' Ἄργος φτερωμένος
καὶ γιὰ τὴν νίκη πάει μακριὰ τὴν πρώτη.
Στὰ πόδια του ὁ Ἑρμῆς φτερὰ ἔχει βάνει
καὶ ἡ Ἀθηνᾶ στὸ χέρι του δρεπάνι.

Ἡ ἀπόφαση φλογίζει τὴν ψυχή του,
σὰν ἄστρο λάμπει, τρέχει στὸν αἰθέρα.
Δὲν ἀντικόβει διόλου τὴν ὁρμή του
τῆς χώρας τῶν τεράτων ἡ φοβέρα,
ποὺ τρίδιπλο τὴ ζώνει ἕνα ποτάμι
ἀπὸ φωτιά, ἀπὸ αἷμα, ἀπὸ κατράμι !

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Εὐοί, Περσέα ! εὐάν ! καλοτυχίζουν
τὸ διάβα σου θεοὶ μαζὶ κι ἄνθρωποι.
Γιὰ σὲ στεφανωμένοι καὶ καπνίζουν
μές στ' Ἄργος οἱ βωμοί, τῆς γῆς σου οἱ τόποι,
καὶ σὲ προσμένουν. Ὅρμα σὰν τὸ γύπα,
γυιὲ τῆς Δανάης, πάτησε καὶ χτύπα !

Στὸ σπήλαιο νά ! οἱ Γοργόνες κοιμισμένες
οἱ ἀθάνατες οἱ δύο, Σθεινώ, Εὐρυάλη,
μὲ τὶς χρυσὲς φτεροῦγες διπλωμένες
γυμνὸ τὸ φιδοπλόκαμο κεφάλι,
καὶ ἡ Μέδουσα ἡ θνητὴ στὴ μέση ἡ ἴδια,
τριγύρω στὸ κεφάλι της τὰ φίδια !

Ἀτρόμητος σηκώνει τὸ δρεπάνι
καὶ τὸ λαιμὸ τῆς Μέδουσας χωρίζει,
τὸ αἷμα της πηδάει σὰν συντριβάνι,
κι ἀπ' τὸ κορμί, ποὺ χάμου σπαρταρίζει
γεννιέται ὁ θεῖος Πήγασος κι ἀντάμα
τ' ἀδέρφι του ὁ Χρυσάορας ἄλλο θάμα !

Πικρὰ τὰ δίδυμ' ἄτια χλιμιντρίζουν
τριγύρω ἀπ' τὴ νεκρή τους τὴ μητέρα,
ξυπνοῦν οἱ δύο γοργόνες, φοβερίζουν
τὸν ἥρωα, ποὺ ὁλοφεύγει στὸν ἀέρα
καὶ πάει κατὰ τῆς Θράκης τ' ἀκρογιάλι
κρατώντας τὸ αἱματόβρεχτο κεφάλι...

Ὅθε διαβῆ ἀπὸ θάλασσα, σηκώνονται
τὰ κύματα καὶ στέκουν φρικιασμένα
σὰν πετρωμένα· κι ὕστερα διπλώνονται
ξωπίσω του καὶ τρέχουν ἀφρισμένα
πικρὰ μοιρολογώντας τὴν Γοργόνα
τὴ φίλη τὴ νεκρὴ τοῦ Ποσειδῶνα.

Κι ὅπου σὲ χῶμα ἢ βράχον, αἷμα στάζει
κάθε σταλιὰ καὶ γίνετ' ἕνα φίδι,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ποὺ δίχαλη τὴ γλῶσσα του ἔξω βγάζει
ἢ τὸ κεντρὶ κουνάει, κακὸ σκορπίδι
κι ἔτσι στεριὰ ἢ πελάου κυνηγημένος
διαβαίνει ὁ γοργοφόνος φτερωμένος.

Στῆς Μέδουσας τὸ ἀσώματο κεφάλι,
ποὺ καὶ σπασμοὶ ταράζουν τὴ μορφή του,
στὸ μέτωπό του ὁ πόνος ἔχει βάλει
τὴ σκοτεινὴ σφραγῖδα τὴ δική του
κι ἕνας θεός, τὴ μοῖρα της ποὺ ξέρει,
σὲ μιὰ σπηλιὰ φυκόστρωτη ὑποφέρει.

Θριαμβευτὴς ὁ ἥρωας κατεβαίνει
στῆς Θράκης τ᾿ ἀκρογιάλι κι ἡσυχάζει.
Ἡ θάλασσα μπροστά του ἡ τρομαγμένη
στὸ ἀντίκρυσμά του ἀκίνητη λουφάζει
καὶ κεῖνος τὸ κεφάλι χάμου ἀφήνει
τὰ ματωμένα χέρια του νὰ πλύνῃ.

Τρεχούμενο, γοργὸ ἀπ᾿ τὰ δάχτυλά του
μὲ τὰ νερὰ τὸ αἷμα της δὲ σμίγει.
Σφιχτό, κρουσταλλωμένο πέφτει κάτου
στὸν πράσινο βυθό, ποὺ ὑγρὸς ἀνοίγει,
στοῦ Ποσειδῶνα φτάνει στὴν ἀγκάλη
καὶ γίνεται τὸ κόκκινο κοράλλι !

Κλωνάτο, μυριοπλόκαμο, θεριεύει,
τοῦ βουτηχτῆ εἶναι πόθος καὶ λαχτάρα,
τὸ πνεῦμα τοῦ νεροῦ τὸ ἀργοσαλεύει
καὶ τὴν προγονική του ζῆ τρομάρα,
γιατὶ ἔχει ζωντανὸ στὸν κάθε κλῶνο.
τῆς Μέδουσας τὴ θλίψη καὶ τὸν πόνο.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Γ. ΒΙΖΥΗΝΟΥ

3. Η ΕΠΑΙΤΙΣ ΤΗΣ ΒΙΖΥΗΣ

1

Τῆς Θράκης τὰ χωριὰ πολλά,
σὰν τὴν Βιζῶ κανένα,
μὲ γειτονιὰ στὰ χαμηλά,
ποὺ Πλάτσα τήνε λένα.
Στῆς Πλάτσας τὴν ἀγελαριὰ
μιὰ πέτρα, ᾿να κοτρώνι,
δίπλα στὴν πέτρα μιὰ γριὰ
τὴν φούχτα της ἁπλώνει :
"Ω, δῶστε μ᾿ εὔσπλαχνη καρδιὰ
ἕν᾿ ἄσπρο καὶ σ᾿ ἐμένα,
νὰ μνημονέψω τὰ παιδιά,
ποὺ μ᾿ ἔχουν σκοτωμένα !

2

᾿Ανεμοζάλες τὴν χτυποῦν
φουρτοῦνες τήνε δέρνουν
καὶ τὰ φακιόλια της ἁρποῦν
καὶ τὰ μαλλιά της σέρνουν.
Μὰ σὰν τὴν πέτρ᾿ αὐτὴ στεριά,
δὲν σειέται, δὲν σαλεύει,
μόνο θλιμμένα καὶ βαριὰ
τὰ χείλη γαργαλεύει.
"Ω, δῶστε μ᾿ εὔσπλαχνη καρδιὰ
ἕν᾿ ἄσπρο καὶ σ᾿ ἐμένα,
νὰ μνημονέψω τὰ παιδιά,
ποὺ μ᾿ ἔχουν σκοτωμένα !

3

῾Η θλίψη ἔσκαψε πολλὰ
στὴν ὄψη της αὐλάκια,
ποὺ τῆς ἐρρεῦσαν τὰ θολὰ
ποτάμι᾿ ἀπ᾿ τὰ ματάκια.
᾿Εχάλασε κι ἔχει σταθῆ
τοῦ νοῦ της τ᾿ ὡρολόγι.
Στὸ καύκαλό του τὸ βαθὺ
γυρνοῦν μόνον οἱ λόγοι :
"Ω, δῶστε μ᾿ εὔσπλαχνη καρδιὰ
ἕν᾿ ἄσπρο καὶ σ᾿ ἐμένα,
νὰ μνημονέψω τὰ παιδιά,
ποὺ μ᾿ ἔχουν σκοτωμένα !

4

Σὰν λυσσασμένα τὰ σκυλιὰ
χυμήσανε, προφθάξαν !
Σὰν φίδια μπῆκαν στὴ φωλιὰ
καὶ μοῦ τὴν ἐρημάξαν !
Σὰν κουκουβάγια μοναχή,
ποὺ μὲς στὸν κάμπο κλαίγει,
μ᾿ ἀφῆκαν μένα τὴν φτωχὴ
χωρὶς ψωμὶ καὶ στέγη !
"Ω, δῶστε μ᾿ εὔσπλαχνη καρδιὰ
ἕν᾿ ἄσπρο καὶ σ᾿ ἐμένα,
νὰ μνημονέψω τὰ παιδιά,
ποὺ μ᾿ ἔχουν σκοτωμένα !

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ερμηνεύστε Αναγνωρίστε

5

Ἐμπρός μου εἶδα ἡ ὀρφανὴ
τό να μου παλικάρι,
πῶς σπαρταροῦσε σὰν ἀρνὶ
μπροστὰ στὸν μακελάρη ;
Τ'ἄλλο τοὺς Τούρκους κυνηγεῖ,
σὰν θαρρετὸ ξεφτέρι . . .
Μιὰ σφαῖρα τό ριψε στὴν γῆ
μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι.
Ὦ, δῶστε μ'εὔσπλαχνη καρδιὰ
ἕν' ἄσπρο καὶ σ' ἐμένα,
νὰ μνημονέψω τὰ παιδιά,
ποὺ μ' ἔχουν σκοτωμένα !

6

Χωρὶς θυμιάμα καὶ κερί,
χωρὶς παπὰ καὶ διάκο,
ἔσκαψα μόν' ἡ θλιβερὴ
στὸν κῆπο μ' ἕνα λάκκο . . .
Δυὸ μ' ἐσκοτῶσαν τὰ σκυλιά,
τὰ δυό μου τ' ἀγοράκια,
μὰ τρία θάψαν ἀγκαλιὰ
τὰ χέρια μ' ἀδελφάκια !
Ὦ, δῶστε μ'εὔσπλαχνη καρδιὰ
ἕν' ἄσπρο καὶ σ' ἐμένα
νὰ μνημονέψω τὰ παιδιά,
ποὺ μ' ἔχουν σκοτωμένα !

7

Τὴν κόρη θέλαν μοναχὴ
γερὴ νὰ τὴν ἁρπάξουν·
νὰ τῆς μολέψουν τὴν ψυχὴ
τὴν πίστη της ν' ἀλλάξουν !
Ποιανοῦ βαστᾷ ποτὲ καρδιά,
ποιὰ μάννα τὸ πομένει,
νὰ διῇ σφαγμένα δυὸ παιδιά,
μιὰ κόρη τουρκεμένη;
Ὦ, δῶστε μ'εὔσπλαχνη καρδιὰ
ἕν' ἄσπρο καὶ σ' ἐμένα,
νὰ μνημονέψω τὰ παιδιά,
ποὺ μ' ἔχουν σκοτωμένα !

8

Βοήθεια ἡ κόρη μὲ ζητᾷ,
βοήθεια μὲ γυρεύει !
Μὲ τὸ θεριό, ποὺ τὴν κρατεῖ,
τοῦ κάκου πιὰ παλεύει !
«Ὦ, μάννα ! Τρέξε στὴν στιγμὴ
καὶ γλύτωσ' μ' ἀπ' τὸ κρῖμα !
Παρὰ γερὴ χωρὶς τιμή,
κάλλιο μ' αὐτὴ στὸ μνῆμα».
Ὦ, δῶστε μ'εὔσπλαχνη καρδιὰ
ἕν' ἄσπρο καὶ σ' ἐμένα
νὰ μνημονέψω τὰ παιδιά,
ποὺ μ' ἔχουν σκοτωμένα.

9

Σὰν μαχαιριὲς οἱ λόγ' αὐτοὶ
τὰ σπλάχνα μοῦ σπαράζουν.
Οἱ σπαραγμοὶ μ' οἱ δυνατοὶ
τὰ σίδερά μου σπάζουν.
Ὁ νοῦς μου μ' ἔχει νταλωθῇ,
γαῖμα παντοῦ ξανοίγω . . .
Τοῦ γυιοῦ μ' ἁρπάζω τὸ σπαθὶ
στὰ στήθη της τὸ μπήγω !

. . . .
. . . .

10

Ἐδῶ τῆς πνίγει τὴν φωνὴ
τῆς λύπης τὸ ποτάμι
καὶ μιὰ τρεμούλα τὴν κλονεῖ
σὰν ξέβαθο καλάμι !
Κι ὥρα πολλὴ μέν' ἡ γριὰ
μὲ κρεμαστὸ κεφάλι
καὶ μὲ νεκρόχλομη θωριά,
καὶ δὲν τολμᾷ νὰ ψάλῃ !
Ὦ, δῶστε μ' εὔσπλαχνη καρδιὰ
ἕν' ἄσπρο καὶ σὲ μένα,
νὰ μνημονέψω τὰ παιδιά,
ποὺ μ' ἔχουν σκοτωμένα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

4. Η ΚΥΡΑ ΜΑΡΙΩΡΑ

(*Σατυρικὴ μπαλλάντα*).

1

Μωρ' κυρὰ Μαριόρα
πείνασ' ἄνδρας Σου.
Σὰν ἐπείνασε καὶ τί ;
κι ὁ χορὸς καλὰ κρατεῖ.
Τὸ ψωμί ναι μές στ' ἀμπάρι,
ἂς τ' ἀνοίξη νὰ τὸ πάρη.

2

Μωρ' κυρὰ Μαριόρα,
δίψασ' ἄνδρας Σου.
Σὰν ἐδίψασε καὶ τί ;
κι ὁ χορὸς καλὰ κρατεῖ.
Τὸ νερό ναι στὸ σταμνί,
ἂς σηκώση νὰ τὸ πιῇ.

3

Μωρ' κυρὰ Μαριόρα
ἀρρώστησ' ἄνδρας Σου.
Σὰν ἀρρώστησε καὶ τί ;
κι ὁ χορὸς καλὰ κρατεῖ.
Ἁγιασμὸς μὲς στὸ καυκὶ
ἂς τὸν πιῇ νὰ γιατρευτῇ.

4

Μωρ' κυρὰ Μαριόρα,
πέθαν' ἄνδρας Σου.
Σὰν ἐπέθανε καὶ τί ;
κι ὁ χορὸς καλὰ κρατεῖ.
Τὰ παπούτσια μου ξεσκιῶ
τὸ χορὸ δὲν παρατῶ.

4. ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

1. ΜΟΙΡΟΛΟΓΙΑ

[Τὰ μοιρολόγια τῶν γυναικῶν μας, θαυμαστὰ ἐλεγειογραφίας ἀριστουργήματα, αὐτόφυτα τῆς ἑλληνικῆς εὐαισθησίας προϊόντα, κινοῦσι τὸν θαυμασμὸν τῶν ποιητῶν καὶ ἐφελκύουσι τῶν γραμματολόγων τὴν προσοχὴν ὅσον οὐδὲν ἄλλο, ἔστω καὶ τὸ ἐντεχνότερον, τῶν λοιπῶν ἐξευγενισμένων καὶ τετορνευμένων ἡμῶν στιχουργημάτων. *Σπ. Ζαμπέλιος*].

Α'.

Ο ΠΟΝΟΣ ΤΗΣ ΜΑΝΝΑΣ

Ἐσύ, παιδί μου, ἐκίνησες νὰ πᾷς στὸν Κάτου κόσμο
κι ἀφήνεις τὴ μαννούλα σου πικρή, χαροκαημένη.
Παιδάκι μου, τὸν πόνο μου ποῦ νὰ τὸν ἀπιθώσω ;
ποὺ κι ἂν τὸν ρίξω τρίστρατα, τὸν παίρνουν οἱ διαβάτες

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κι ἂν τὸν ἀφήσω στὰ κλαριά, τὸν παίρνουν τὰ πουλάκια.
Ποῦ νὰ βαλθοῦν τὰ δάκρυα μου γιὰ τὸν ξεχωρισμό σου ;
Ἂν πέσουνε στὴ μαύρη γῆς, χορτάρι δὲ φυτρώνει.
Ἂν πέσουνε στὸν ποταμό, ὁ ποταμὸς θὰ στύψῃ,
ἂν πέσουνε στὴ θάλασσα, πνίγονται τὰ καράβια
κι ἂν τὰ σφαλίσω στὴν καρδιά, γλήγορα σ' ἀνταμώνω.

B'.

ΤΟΥ ΧΑΡΟΥ

Γιατί εἶναι μαῦρα τὰ βουνά, καὶ στέκουν βουρκωμένα ;
Μὴν ἄνεμος τὰ πολεμᾷ, μήνα βροχὴ τὰ δέρνει ;
Κι οὐδ' ἄνεμος τὰ πολεμᾷ κι οὐδὲ βροχὴ τὰ δέρνει,
μόνε διαβαίνει ὁ Χάροντας μὲ τοὺς ἀποθαμένους.
Σέρνει τοὺς νιοὺς ἀπὸ μπροστά, τοὺς γέροντες κατόπι,
τὰ τρυφερὰ παιδόπουλα στὴ σέλα ἀραδιασμένα.
παρακαλοῦν οἱ γέροντες κι οἱ νέοι γονατίζουν
Καὶ τὰ μικρὰ παιδόπουλα τὰ χέρια σταυρωμένα·
—Χάρε μου, διάβ' ἀπὸ χωριό, κάτσε σὲ κρύα βρύση,
νὰ πιοῦν οἱ γέροντες νερὸ κι οἱ νιοὶ νὰ λιθαρίσουν
καὶ τὰ μικρὰ παιδόπουλα λουλούδια νὰ μαζώξουν.
—Ἀνεὶ διαβῶ νἀπὸ χωριό, ἂν ἀπὸ κρύα βρύση,
ἔρχονται οἱ μάννες γιὰ νερό, γνωρίζουν τὰ παιδιά τους,
γνωρίζονται τ' ἀντρόγυνα καὶ χωρισμὸ δὲν ἔχουν.

---

2. ΤΑ ΤΡΙΑ ΑΛΟΓΑ

Χήρας ὑγυιὸς λατρεύει τρία καλὰ ἄλογα,
τὸ Γρίβα καὶ τὸ Μαύρη καὶ τὸν Πέπανο,
τὸ Γρίβα γιὰ καβάλα καὶ γιὰ λεβεντιά,
τὸν Πέπανο γιὰ μάτια καὶ ξανθὰ μαλλιά,
τὸ Μαύρη γιὰ σεφέρι καὶ γιὰ πόλεμο.

Μὰ πῆγε στὸ σεφέρι κι ἦρθεν ἄδειανό,
καὶ ὁ Γρίβας τὸ μαλώνει καὶ ὁ Πέπανος.
«Βρὲ ποῦ εἶναι, μωρὲ Μαύρη, ποῦ εἶναι ὁ ἀφέντης μας,
ποὺ πῆγες στὸ σεφέρι κι ἦρθες ἄδειανός ;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

—Ἀφῆστε νὰ σᾶς εἰπῶ τὰ τραγούδια μου
καὶ τὸ μεγάλο πόνο τῆς καρδούλας μου.
Ὡσὰν ἐπολεμοῦμε στὸ ρημόκαστρο,
ἔκαμα νὰ περάσω 'πὸ τὸν πόταμο,
κοπήκανε οἱ σέλες καὶ οἱ σκαλωσιές.
καὶ πῆρε τὸν ἀφέντη κι ἦρθα νἄδειανό»

3. ΝΥΦΙΑΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Α΄

Ἄσπρη κατάσπρη βαμπακιά, ὅπού εἶχα στὴν αὐλή μου,
τὴ σκάλιζα, τὴν πότιζα κι εἶχα χαρὰ μεγάλη.
Μά ρθε ξένος κι' ἀπόξενος, ἦρθε καὶ μοῦ τὴν πῆρε.
Ἀχάριανε τὸ σπί τιμου, ἀνόστισε γῆ αὐλή μου,
ἀνόστισ' ἡ δική μου αὐλὴ κι ἐφούμισε τοῦ ξένου.

Εἴκοσι χρόνια πότιζα μηλίτσα στὴν αὐλή μου,
τώρα, ποὺ μοῦ τὴν πήρανε, ἂς πάῃ μὲ τὴν εὐχή μου,

Β΄

Οὖλους τοὺς καιροὺς κι οὖλους τοὺς χρόνους,
οὖλους μέ ἤθελες, γλυκειά μου μάννα.
Τοῦτον τὸν καιρό, τοῦτον τὸν χρόνο
ἔτρως κι ἔπινες καὶ μένα πούλιες.
Κι οὖλο μοῦ λεγες κι οὖλο μοῦ λέεις.
«Σήκω διάβαινε, σήκω περπάτει,
σῦρ' στὸ σπίτι σου καὶ στὶς δουλιές σου».

4. ΤΟ ΝΟΙΚΙ

Ἕνας ἄγουρος κι ἕνας καλὸς στρατιώτης
κάστρο γύρευε, χωριὸ νὰ πάῃ νὰ μείνῃ.
Μάϊδε κάστρο ηὗρε, μάϊδε χωριὸ νὰ μείνῃ·
βρίσκει ἕνα δεντρί, καλοκαρτέρεσέ με
γιὰ νὰ κοιμηθῶ, λίγον ὕπνο νὰ πάρω,
γιατὶ ἀπόστασα στὸν πόλεμο ὁλημέρα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Νὰ κι ἡ ρίζα μου καὶ δέσε τ' ἄλογό σου,
νὰ κι οἱ κλῶνοι μου καὶ κρέμασ' τ' ἄρματά σου,
νὰ κι ὁ ἥσκιος μου καὶ πέσε νὰ πλαγιάσῃς,
καὶ σὰ σηκωθῇς τὸ νοίκι νὰ πληρώσῃς,
μιὰ σταλιὰ νερὸ στὴ ρίζα μου νὰ ρίξῃς».

5. ΧΑΡΗΤΕ

Χαρῆτε νιοί, χαρῆτε νιές, κι ἡ ἡμέρα ὁλοβραδιάζει,
κι ὁ Χάρος τὶς ἡμέρες μας μιὰ μιὰ τὶς λογαριάζει.
Γράβα τὸ χορό κι ἂς πάῃ
μαύρη γῆς θενὰ μᾶς φάῃ.
Δὲν ἔχει ὁ Χάρος διάκριση, δὲν ἔχει ἐμπιστοσύνη,
παίρνει παιδιὰ ἀπὸ τὸ βυζί, γερόντους δὲν ἀφήνει.
Ἂς χορέψουμε, γιατί
ὁ χορὸς καλὰ κρατεῖ.
Χαρῆτε νιοί, χαρῆτε νιές, τὰ δροσερά σας νιάτα,
γιατὶ θενά ρθῃ ἕνας καιρὸς νὰ τὰ πλακώσῃ ἡ πλάκα.
Ἂς χορέψουμε κι ἂς πάῃ,
τούτη ἡ γῆς, ποὺ θὰ μᾶς φάῃ.
Χαρῆτε νιοί, χαρῆτε νιές, τοῦ χρόνου ποιὸς θὰ ζήσῃ;
κι ὁ Χάρος ἔχει ἀπόφαση ψυχὴ νὰ μὴν ἀφήσῃ.
Ἄειντε δῶστε της νὰ πάρῃ,
δῶστε της μὲ τὸ ποδάρι.
Τούτ' ἡ γῆς, ποὺ τὴν πατοῦμε,
ὅλοι μέσα θενὰ μποῦμε.
Τούτ' ἡ γῆς μὲ τὰ χορτάρια
τρώγει νιὲς καὶ παλικάρια·
τούτ' ἡ γῆς μὲ τὰ λουλούδια
τρώγει νιὲς καὶ κοπελούδια·
τούτ' ἡ γῆς, θὰ φάῃ καὶ μένα
ποὺ μ' ἔχει ἡ μαννούλα μ' ἕνα.
Τοῦτ' ἡ γῆς, ποὺ θὰ μὲ φάῃ,
βάρτε την μὲ τὸ ποδάρι.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

5. ΕΠΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Γ. ΜΑΡΚΟΡΑ

1. Ο ΟΡΚΟΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

[Ἀπὸ τὴν κρητικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866 καὶ τὴν ἀνατίναξιν τοῦ Ἀρκαδίου ἔχει πάρει τὸ θέμα του ὁ Μαρκοράς. Ἡ νεαρὰ Κρητικοπούλα Εὐδοκιὰ ἐπανέρχεται μετ' ἄλλων γυναικοπαίδων μετὰ τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν Κρήτην. Ἡ Εὐδ. ἐπισκέπτεται τὰ ἐρείπια, ὅπου ἔπεσε κι ὁ ἀγαπημένος της μνηστὴρ Μάνθος. Τὸ φάσμα τοῦ Μάνθου ἐμφανίζεται εἰς τὴν Εὐδ. καὶ ἀφηγεῖται τὴν μάχην καὶ τὴν ἀνατίναξιν τοῦ μοναστηρίου. Ἡ Εὐδ. τέλος ἀποθνήσκει καὶ ἀναβαίνει μὲ τὸν ἀγαπημένον της Μάνθον εἰς τοὺς οὐρανούς.]

Μὲς στὸ γοργὸ πλεούμενο, ποὺ τὰ νερά σου τρέχει
τώρα, ποὺ ἡ ξάστερη βραδιὰ καμιὰ πνοὴ δὲν ἔχει,
νά ξερες, θάλασσα καλή, μὲ πόση τρικυμία
χτυπάει ψυχὲς ἀδύνατες νύχτα τυφλὴ καὶ κρύα!

Γυρνοῦν τὰ γυναικόπαιδα στὰ ματωμένα μέρη,
ὁποὺ ὁ Σταυρὸς νικήθηκε τοῦ Τούρκου ἀπὸ τ' ἀστέρι·
στὰ κακορίζικα — γιὰ ἰδές! — παρηγοριὰ δὲ δίνει
μήτε οὐρανοῦ χαμόγελο, μήτε πελάου γαλήνη·
ἔχουν ἀκίνητα, στεγνά, σ' ὅλη τὴ φύση ξένα,
στὴν ἄβυσσο τσ' ἀπελπισιᾶς, τὰ μάτια βυθισμένα
καὶ σὰν ἀπάνου στ' ἄπειρο κι ἔρμο στοιχεῖο θωροῦνε,
τὴ μαύρη μοῖρα τους ἀργὰ λὲς καὶ σ' αὐτὸ μετροῦνε.
Φοβᾶται ὁ ναύκληρος νὰ πῇ πὼς αὔριο τὸ καράβι
θ' ἀράξῃ στὴν πατρίδα τους. Κι ἔχουν πατρίδα οἱ σκλάβοι!

Ἐλπίδα θεία, ποὺ ξέμακρα σὲ βάσανα, σὲ πόνους
ἔκαμες πλάσματα ὡς αὐτὰ ν' ἀντισταθοῦν τρεῖς χρόνους,
γύρισε πάλι, ὤ! γύρισε! Στοῦ καραβιοῦ τὴν πλώρη
ἔλα ἡ γυναῖκα νὰ σὲ ἰδῇ, τ' ἀνήλικο κι ἡ κόρη,
ὡς μ' ἕνα πράσινο κλαρὶ ξανοίξανε μιὰ μέρα
τῆς κιβωτὸς οἱ κάτοικοι τὴν ἄσπρη περιστέρα!

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

῞Ελα ! Στὸν ἥσκιο σου ἂς διαβοῦν τὸ νέο τῆς τύχης ρέμα,
ψηλὰ ψηλὰ κοιτάζοντας μὲ θαρρεμένο βλέμμα·
βάλε τὸ χέρι σου γλυκὰ στὰ πονεμένα στήθια,
ποὺ δὲ γυρεύουνε τῆς γῆς ἢ τ᾽ οὐρανοῦ βοήθεια,
κι ἀπὸ τὸν κόρφο τῆς μητρὸς μές στοῦ παιδιοῦ τὸ στόμα,
ἐλπίδα θεία, τὸ γάλα σου κάμε νὰ τρέξῃ ἀκόμα !

᾽Εκεῖ σὲ τόση ἀναισθησιά, ποὺ τοῦ θανάτου μοιάζει,
μιὰ κόρη μόνη ἀντίπερα μ᾽ ἀνησυχία κοιτάζει·
τοῦ μάκρου τὸ κατάστρωμα γοργὰ συχνομετράει,
ἀναστενάζει, κάθεται καὶ πάλι ὀρθὴ πηδάει·
«Γιατί, Χριστέ μου !» τὴν ἀκοῦς καὶ κλαίοντας μουρμουρίζει,
«μὲ τὰ φτερὰ τοῦ πόθου μου τὸ πλοῖο δὲν ἀρμενίζει ;»
Θωρώντας τέτοια ταραχὴ φαντάζεσαι, ποὺ ἡ μαύρη
στὰ κρητικά της χώματα μάννα ἢ πατέρα θά βρῃ
—Δύστυχο τέκνο τῆς ἐρμιᾶς ! πρὶν φύγῃ ἐκεῖθε πέρα,
τῆς εἶχε ἁρπάξει ὁ θάνατος καὶ μάννα καὶ πατέρα.
Τοῦτος ἀτρόμητα, τυφλά, σ᾽ ἐχθροῦ μεγάλο πλῆθος
ὡσὰν τὰ βόλια ἐχύθηκε, ποὺ τ᾽ ἄνοιξαν τὸ στῆθος.
῞Ενα φεγγάρι μεταβιᾶς δυνήθη νὰ ὑπομείνῃ
τοῦ χωρισμοῦ του τὸν καημὸ κι ἐπῆε στὸν ῞Αδη ἐκείνη.

᾽Αλιά ! καὶ ποιὸς θὰ σὲ δεχτῇ καὶ ποιὸς θὰ σ᾽ ἀγκαλιάσῃ
στὰ γονικά σου φτάνοντας, διπλόρφανο κοράσι ;
῾Ο νέος, ποὺ φλόγα σ᾽ ἄναψε μὲς στὴν καρδιὰ μεγάλη,
ἐβγῆκε τάχα ζωντανὸς ἀπὸ τὴν ἄγρια πάλη ;
ὤ ! φανερώνεις ξάστερα καὶ μὲ κλεισμένο στόμα
πὼς τέτοια ἐλπίδα στὴ ζωὴ σφικτὰ σὲ δένει ἀκόμα !
Τί βλάβει ἀνίσως καὶ ποτὲ γιὰ τ᾽ ἄξιο παλικάρι
καμιὰ ν᾽ ἀκούσῃς εἴδηση δὲν ἔλαβες τὴ χάρη ;
Βουβὴ μηνύτρα συφορᾶς εἶναι τοῦ κάκου ἡ Φήμη,
ὅσες φορὲς τὰ λόγια του σοῦ ἀντιλαλοῦν στὴ μνήμη.
—«Μήν, Εὐδοκιά μου, φοβηθῇς, τὴν ὥρα ποὺ στὰ ξένα
σ᾽ ἐκαρτεροῦσαν, ἔλεγε, μὴ φοβηθῇς γιὰ μένα !
᾽Εδῶ βαθιὰ στὸ στῆθος μου, ποὺ τώρα, ἐνῶ σπαράζει
Θρησκεία, Πατρίδα κι ῎Ερωτας, κάθε του χτύπο ἁγιάζει,
λὲς κι ἕνα κάποιο αἰσθάνομαι Πνεῦμα κρυφὸ τοῦ ῾Υψίστου,
ὁποὺ μοῦ στέλνει ἀπὸ ψηλὰ τὸν ἦχο τῆς φωνῆς του,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ λέει : καθώς, ἀγάπη μου, σὲ ξεκινάω γιὰ πέρα.
πῶς ἔχω πάλι νὰ σὲ ἰδῶ, πῶς θὰ μὲ ἰδῇς μιὰ μέρα.
Ἂν σὲ θωράω περίλυπος, ἀνίσως κλαίω καὶ βρέχω
μὲ δάκρυα τοῦτο τὸ φιλί, φόβους ἐγὼ δὲν ἔχω.
Θλιμμένα, ἰδές ! τὰ βλέμματα στὸ φῶς τοῦ ἡλίου γυρνοῦνε,
ἐνῶ οἱ στερνὲς ἀκτῖνες του τὸν κόσμο χαιρετοῦνε,
δίχως ἀνθρώπου λογισμὸς τρόμου ὑποψία νὰ βάλη
πῶς αὔριο τ᾿ ἄστρο τῆς ζωῆς δὲ θὲ νὰ φέξη πάλι.
Ἔχε καὶ σὺ τὸ θάρρος μου ! Μήν, Εὐδοκιά, θελήσης
μὲ τέτοια μαύρη ἀπελπισιὰ νὰ φύγῃς, νὰ μ᾿ ἀφήσῃς !
Τὸ Πνεῦμα, ποὺ κατάκαρδα προφητικὰ μοῦ κραίνει,
σοῦ τάζει πῶς θὰ μείνωμε γιὰ λίγο χωρισμένοι.
Θὲ νὰ γυρίσῃς· θὰ σὲ ἰδῶ· τὸ λέω καὶ θ᾿ ἀληθέψῃ·
ναί ! σοῦ τ᾿ ὁρκίζομαι στὸ φῶς, ποὺ πάει νὰ βασιλέψῃ !»

Τὰ μαῦρα μάτια, π᾿ ἄστραφταν, ἡ κόμη, ποὺ τ᾿ ἀέρι
στὸ μέτωπό του ἀνάδευε, τ᾿ ἀσηκωμένο χέρι,
ὁ ἥλιος, ποὺ τὴν ὄμορφη θωριά του ἀχτινοβόλα,
τὰ μοσχολίβανα τῆς γῆς, ἡ ὥρα, ὁ τόπος, ὅλα
τὸ νοῦ τῆς κόρης ἔφεραν νὰ κρίνη πῶς ἀλήθεια
φώτιση θεία κατέβηκε στ᾿ ἀγαπημένα στήθια.
Πιστεύοντάς το πάει μακριὰ καὶ μὲ τὴν ἴδια πίστη,
ὁποὺ σὲ χίλιες δοκιμὲς ποτὲ δὲν ἐκλονίστη,
πάλι τοῦ μαύρου της νησιοῦ τώρα τὸ κῦμα σχίζει...

Ξένη ἀπὸ τότες μέριμνα στὸ νοῦ της δὲ χωράει.
νὰ ἰδῇ γυρεύει μοναχὰ τ᾿ ἀγόρι π᾿ ἀγαπάει,
ὁποὺ τῆς εἶναι, ὡς ἔχασε κάθε της ἄλλη ἐλπίδα,
μάννα, πατέρας, ἀδελφός, ὁλόκληρη πατρίδα.

*
* *

Πλέει τὸ καράβι ἀδιάκοπα κι ἡ Πούλια ὡστόσο δείχτει
στὸν οὐρανὸ ἀρμενίζοντας πῶς εἶναι μεσονύχτι.
Ὅλα σιγοῦν. Στὴ θάλασσα γλυκοκοιμοῦντ᾿ οἱ ἀνέμοι
καὶ κάθε ἀστέρι, ποὺ ψηλὰ φεγγοβολᾷ καὶ τρέμει,
φαίνετ᾿ ἀγγέλου σπλαχνικοῦ προσηλωμένο βλέμμα
στὸν κόσμο, ποὺ ποτίζεται πάντα μὲ δάκρυα κι αἷμα.

Κάποιο στὰ βάθη τῆς νυχτὸς πνεῦμα καλὸ καὶ θεῖο
μ᾿ ἐλεημοσύνη θά γιρε τὰ μάτια καὶ στὸ πλοῖο,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σὰν ἕνα κούρασμα γλυκὸ κι ὕπνος ἀγάλια ἐχύθη
σὲ τόσα ἐκεῖ, ποὺ λάχτιζαν, ἀπελπισμένα στήθη. . .

[*Περίληψις τοῦ ἑπομένου*. Ἐνῶ ὅλοι κοιμοῦνται μόνον ἡ Εὐδοκιὰ ἀγρυπνᾷ ἐπὶ τοῦ πλοίου. Ἀναπολεῖ γλυκείας τῆς πατρίδος ἀναμνήσεις. Τέλος ἀποκοιμᾶται. Ἡ Εὐδ. ὀνειρεύεται τὴν αὐγὴν τοῦ γάμου της. Ὀνειρεύεται τὶς χαρές της καὶ τὰ στολίδια της. Ὀνειρεύεται ὅμως ἀκόμη ὅτι τὴν νύκτα τῆς αὐγῆς τοῦ γάμου της «στὴν ὑπνοφαντασιά της» ὠνειρεύθη ὅτι ἔγινε προσφυγοπούλα ἕνεκα τοῦ πολέμου. «Ἡ συφορά της ἔγινε ὄνειρο καὶ τοῦ ὀνείρου ἡ πλάνη ἀλήθεια» Ὀνειρεύεται τὸν Μάνθον τὸν ποθητὸν μνηστῆρά της ὅτι «ἐμπῆκε στὴν αὐλή της». Ἔξαφνα ξυπνᾷ]

Εἶχαν ροδίσει τὰ νερά· καὶ καθὼς ὅλη ἡ μέρα
ἔκαμε τ' ἄστρα νὰ σβηστοῦν ἀπάνου στὸν αἰθέρα,
σβησμένα εὐθὺς ὅπ' ἔφεξε τοῦ λογισμοῦ κι ἡ ἀχτῖνα
τὰ ὄνειρά της ἔμειναν, ἄστρα οὐρανοῦ κι ἐκεῖνα.
Ξυπνάει· καὶ τόσα βλέποντας κουφάρια στριμωγμένα
χάμω νὰ κείτωνται ὡς νεκρά, πὼς εἶναι λέει στὰ ξένα,
ὅπου τρεῖς χρόνους μακρινοὺς κοντά της τὰ θωροῦσε
καὶ σὰν ἐξύπναε τὴν αὐγὴ καὶ σὰν κακονυχτοῦσε.
Μὲ φρίκη τὰ ματόφυλλα γοργὰ σφαλίζει πάλι
στὰ δυό της χέρια κλίνοντας τὸ ἀγγελικὸ κεφάλι,
κι ἐνῶ τοῦ κάκου μέσα ἐκεῖ περιμαχάει νὰ κράξῃ
τὰ ὡραῖα χρυσὰ φαντάσματα, πού χαν μακριὰ πετάξει,
ἀκούει μὲ λάχτιση χαρᾶς τὸ κῦμα, ποὺ βογγάει,
στὸ καπνοκάραβο κοντά· τὸ τρίξιμο ἀγροικάει,
ποὺ τὰ πλευρά του κάνουνε, καθὼς μὲ βία κινιέται,
καὶ ξάφνου ὀλόρθη βρίσκεται, κατάπλωρα πετιέται.
Ὢ ! στὰ θεμέλια τ' οὐρανοῦ τί κοκκινίζει ; Ἂν εἶστε
τσ' αὐγῆς δροσάτα σύγνεφα, σύρτε ψηλὰ καὶ ἀφῆστε
νὰ πάῃ τὸ βλέμμα της ἐκεῖ, ποὺ τρέχει κι ἡ ψυχή της !
Δέσποινα θεία ! δὲν φαίνονται σὰν τὰ βουνὰ τῆς Κρήτης ;
Ποιὸ μάτι βλέποντάς τηνε θέ ν' ἀμφιβάλλῃ ἀκόμα ;
γιὰ ἰδές ! ἀχνίζει καὶ μὲ μιᾶς ἕνα παρόμοιο χρῶμα
μ' αὐτό, ποὺ φεύγει ἀπόπερα στὴν ὄψη της ἁπλώνει.
τὰ χέρια ὀλάνοιχτα—γιὰ ἰδές !—μ' ἀγάπη ἀνασηκώνει
κι ἐκεῖ, ποὺ συχνοτρέμουνε σὰ λυγερὸ καλάμι,
λές κι ἀγωνίζεται θερμὰ φτεροῦγες νὰ τὰ κάμῃ.
Θὲ νὰ φωνάξῃ· κατ' αὐτὲς ὁποὺ κοιμοῦνται γέρνει,
καὶ δυνατὰ λεχάζοντας καμιὰ φωνὴ δὲ σέρνει·

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀλλ᾽ ὡς ἡ φλόγα, ποὺ συχνὰ κουφοδρομάει καὶ πέρα
μὲ ὁρμὴ πετιέται ἀκράτητη, σὰν ἔβγῃ στὸν ἀέρα,
τρανή, γιομάτη, ξάστερη, στὰ ἐμπόδια πυρωμένη,
μὲ τῆς πατρίδας τ᾽ ὄνομα ξάφνου ἡ λαλιά της βγαίνει.
Παρόμοιος ἦχος μιὰ φορὰ τὸν Ἅδη θὰ ταράξῃ,
ὡς τ᾽ Ἀρχαγγέλου ἡ σάλπιγγα τοὺς πεθαμένους κράξῃ,
κι ἀπὸ τὸν ὕπνο σὰν αὐτοὺς μ᾽ ἀχνὴ θωριὰ καὶ ζάλη,
γυναῖκες, κόρες καὶ παιδιὰ σηκώνουν τὸ κεφάλι.
«Ἡ Κρήτη!» Δὲν ἐχύθηκε τέτοια φωνὴ τριγύρου;
δὲν εἶναι ἀπάτη λογισμοῦ, δὲν εἶναι πλάσμα ὀνείρου·
ἀκόμα, νά! τῆς Εὐδοκιᾶς ἀχνολογάει τὸ στόμα,
ὁ μαγεμένος ἦχος του δὲν ἀποσβέστη ἀκόμα!
Ὦ! πὼς χουμᾶνε γιὰ νὰ ἰδοῦν τ᾽ ἀγαπημένα μέρη,
ποὺ σημαδεύει ἀκίνητο τῆς κορασιᾶς τὸ χέρι!
Μὲ τὶ φωνὴ ξανοίγοντας μακριὰ τὸν Ψηλορείτη
χίλιες φορὲς νὰ ξαναποῦν «ἡ Κρήτη—ἀκοῦς—ἡ Κρήτη!»
Λὲς ὅτι ἡ φλόγα τῆς αὐγῆς, ποὺ φέγγει ἀπὸ τὴν Ἴδα
τὰ στήθη αὐτὰ ξεπάγωσε μὲ μία της μόνη ἀχτῖδα
καὶ τόσα κλάϋματα χαρᾶς ἐκεῖθε μέσα βγαίνουν,
ὁποὺ τὰ πρῶτα αἰσθήματα σὰ χόρτο ἀναχλωραίνουν.
Χαίρονται οἱ δύστυχες! Καὶ τί στὸν κόσμο θὲ νὰ ἐλπίσουν;
ἄχ! γιὰ τὴν ἔρμη τους χαρὰ κι οἱ ἄγγέλοι θὰ δακρύσουν!
Στὴ γῆ, ποὺ πλῆθος ἔπεσαν σὰ ἀερισμένο στάρι,
ἴσως κανένα θὰ βροῦνε τ᾽ ὀλέθρου ἀπομεινάρι·
ἡ μιὰ χωρὶς τὰ τέκνα της, τὸν ἄκληρο ἀσπρομάλλη,
ἕνα της μόνο ἀδελφό, κάποιο παιδί της ἄλλη.
Στὸ χῶμα ἐκεῖνο, πού βρηκαν τόσοι γενναῖοι τὸ μνῆμα,
νὰ κλάψουνε θὰ δυνηθοῦν ὥς τὸ κομμένο κλῆμα.
Μιὰ μέρα ἐκεῖ τὰ κόκκαλα θέλει κι αὐτὲς ἀφήσουν,
ἄχ! γιὰ τὴν ἔρμη τους χαρὰ κι οἱ ἀγγέλοι θὰ δακρύσουν....

[***Περίληψις τοῦ ἑπομένου.*** **Οἱ ἐπανακάμπτοντες πρόσφυγες ἀπὸ τοῦ πλοίου παρακολουθοῦν τὴν μακρόθεν φαινομένην γνώριμόν τους ἀκτὴν τῆς Κρήτης. Εὐχαὶ καὶ ἐλπίδες πλημμυροῦν τὴν ψυχήν τους. Τέλος ἀποβιβάζονται καὶ «ἀδράζουν στὶς ἀγκάλες τους μιὰν ἀκριβὴν ἀγκάλη».**]

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΣΤΟ ΑΡΚΑΔΙ

Εἶχε νυχτώσει τ' οὐρανοῦ βαθύτατη μαυρίλα
τὴ χλόη τοῦ κάμπου ἐσκέπαζε καὶ τοῦ βουνοῦ τὰ φύλλα·
μαυρολογοῦσαν τὰ νερὰ κι οἱ βράχοι τῆς θαλάσσης,
ἄστρο χλομὸ δὲν ἔφεγγε στὴν ἐρημιὰ τῆς πλάσης
καὶ μόνον ἔκανε κρυφὰ περνώντας τὸ φεγγάρι
μιὰν ἄκρη ἀπὸ τὰ σύγνεφα λάμψη ἀργυρὴ νὰ πάρῃ
Φωνὴ δεν ἄκουες· πούπετα δὲν ἔβλεπες διαβάτη·
εἶχε τὸν ὕπνο ἀποδεχτῆ καλύβι καὶ παλάτι.
Δὲν ἐσπαρνοῦσαν τὰ πουλιά, ποὺ σύσκοτα εἶχαν βάλει
σκέπη θερμὴ τὴν ἴδια τους φτερούγα στὸ κεφάλι.
Ἦταν τὸ χόρτο, τὸ κλαρὶ κι ὁ ἀνθὸς τὴν ὥρα ἐκείνη
τοῦ μαμουδιοῦ προσκέφαλο, τῆς πεταλούδας κλίνη·
τ' ἀρνὶ στὴ μάντρα ἐπλάγιαζε, τ' ἀγρίμι στὴ μονιά του·
ὅλα τὰ πλάσματα, Θεέ, στὸν ἤσκιο σου ἀπὸ κάτου!

Καὶ σὺ βαριόμοιρη Εὐδοκιά, καὶ σὺ ποῦ παραδέρνεις;
πῶς τὸ χωριό σου ἀπάριασες καὶ τ' ἀνηφόρι παίρνεις;
Σταυροκοπήσου· γύρισε, ν' ἀναπαυτῇς, εἶν' ὥρα·
τὸ κρύο τους μνῆμα παραιτοῦν οἱ βρυκολάκοι τώρα·
πάντα στὸ φῶς τὸ πόδι σου, σὰν ἡ ψυχή σου, ἂς τρέχῃ·
ἡ μαύρη νύχτα τίποτε μὲ σὲ κοινὸ δὲν ἔχει.

Ἆ! εὐκολώτερα κανεὶς θ' ἀνάγκαζε μὲ τρόμο
τ' ἀχνὸ φεγγάρι ἀντίστροφα γοργὰ νὰ κόψῃ δρόμο
παρὰ σὲ φόβου γυρισμὸ τὴν Εὐδοκιὰ νὰ φέρῃ.
Ἂν εἶναι γνέφι, ἂν εἶναι φῶς ἢ νύχτα ἢ μεσημέρι,
στὸ τρέξιμό της προσοχὴ καθόλου αὐτὴ δὲ δίνει,
τὸν δρόμο παίρνει ἀδιάκοπα καὶ δρόμο πίσω ἀφήνει.
Ξάστερα βλέπει μὲ τὸ νοῦ τὸ μέρος, ποὺ θὰ πάῃ.
ἐκεῖ τὴ σέρνει ὁ πόθος της, ἐκεῖ τὴν ὁδηγάει
αὐτός, ποὺ κάνει στὴ γλυκειὰ φωλιά της ἀπὸ πέρα
νὰ φτερουγιάσῃ ἀλάθευτα μηνύτρα περιστέρα.
Κάθε ποὺ τ' ἄχαρο κορμὶ τὴν πρώτη βία του παύει
κι ἀργοκινάει γυρεύοντας ἤπατα νέα νὰ λάβῃ,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μέσα ἡ ψυχή της φαίνεται πὼς ξάφνου λέει σ' ἐκεῖνο:
«Δειλὸ κουφάρι, ἀκλούθα με, τί φεύγω καὶ σ' ἀφήνω!»
Τόσο ἀνεπίστευτα μὲ μιᾶς ἡ θέληση νικάει
τ' ἀποσταμένο πόδι της, ποὺ πάλι ὀμπρὸς πετάει.

Σὰν ποῦ θὰ φτάση; ὁ ποταμὸς τρέχει ἀφρισμένος κάτου,
μὲ τὰ νερὰ τῆς θάλασσας νὰ σμίξη τὰ νερά του.
Τὸν οὐρανὸ γοργότατα καταμετράει τ' ἀστέρι
καὶ πέφτει ἐκεῖ, ποὺ σπρώχτηκε τοῦ Ὑψίστου ἀπὸ τὸ χέρι·
αὐτὴ χωρὶς ὀπίσω της καμιὰ ματιὰ νὰ γύρη,
θὰ σταματήση στ' Ἀρκαδιοῦ τὸ μέγα μοναστήρι.

Ὁ κόσμος ὅλος εἶν' ἐκεῖ, μόνον ἐκεῖ γι' αὐτήνε·
στοὺς ἄλλους τόπους ἐρημιὰ καὶ μαῦρος Ἅδης εἶναι,
ἀπὸ τὴν ὥρα πῶμαθε, ποὺ στὴν αἰώνια θέση
τῆς Κρήτης τέκνο ἀληθινὸ κι ὁ Μάνθος εἶχε πέσει
μ' αὐτούς, ὁποὺ ξυπάζοντας τ' ἀφωρεσμένο ἀσκέρι,
ἔκαμαν ξάφνου ἐλευθεριὰ μιὰ σπίθα νὰ τοὺς φέρη.
Καὶ στ' ἅγιο χῶμα σκόρπισαν γυμνὰ τὰ κόκκαλά τους,
ἀπάνου στ' ἄστρα τὶς ψυχές, ὁλοῦθε τ' ὄνομά τους.,.

[*Περίληψις τοῦ ἑπομένου.* Ἡ Εὐδ. κατάκοπη, ἀλλ'ἄφοβη φθάνει εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Μοναστηριοῦ καὶ ἐν μέσῳ τῶν ἐρειπίων πίπτει λιπόθυμος. Ὅταν συνῆλθε βλέπει ἐν ἐκστάσει ὄχι νεκρὸν ἢ νεκροῦ κόκκαλα, ἀλλὰ ζωντανὸν τὸν Μάνθον: «γύρω σκορπάει τὸ στόμα του τῆς Ἄνοιξης τὰ χνῶτα». Μεταξὺ τῆς Εὐδοκιᾶς καὶ τοῦ Μάνθου ἀρχίζει τρυφερὸς διάλογος. Ἡ Εὐδ. ζητεῖ νὰ μὴ τὴν ἐγκαταλείψῃ πλέον καὶ ὁ Μ. λέγει ὅτι κατὰ θείαν προσταγὴν θὰ τὴν πάρῃ μαζί του εἰς τοὺς οὐρανούς· θὰ τηρήσῃ τὸν ὅρκον του. Ἡ Εὐδ. κατ' ἰδίαν αἰσθάνεται ὅτι δὲν εἶναι ἀξία τέτοιας τιμῆς. Ὁ Μ. ἀπαντᾷ ὅτι τὴν καλοῦν «τοῦ πόνου οἱ μάρτυρες» μητέρες ἀπορφανισθεῖσαι, παρθέναι ἀτιμασθεῖσαι κλπ. Ὁ Μ. διηγεῖται κατόπιν τὴν ζωήν του μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῆς Εὐδ. ἐκ τῆς Κρήτης καθὼς καὶ πῶς ἔφθασε εἰς τὸ Ἀρκάδι. Πῶς παρουσιάζεται εἰς τὸν ἡγούμενον Γαβριήλ, ὅστις τοῦ ἀνακοινώνει πῶς σκέπτεται νὰ κάψῃ τὸ Ἀρκάδι καὶ τὸν καλεῖ νὰ φύγῃ διὰ νὰ χαρῇ τὴν ζωὴν καὶ τὴν Οἰκογένειαν. Ὁ Μ. ἀρνεῖται νὰ φύγῃ. Ὁ Μ. κουρασμένος ἀπεκοιμήθη. Εἰς τὸν ὕπνον του ἐν ὀνείρῳ ἡ Εὐδ. τὸν προτρέπει νὰ φανῇ γενναῖος. Ὁ Μ. ξυπνᾷ καὶ «στὴν αὐλὴ πετάχτηκε».]

Ἐδῶ γυναῖκες καὶ παιδιὰ καὶ προεστοὶ κι ἀγόρια
στέκοντας ἄλλοι μαζωχτοί, στέκοντας ἄλλοι χώρια,
τὴ μαύρη ἐκαρτερούσανε στερνή τους ὥρα, κι ὅμως
νὰ κάμη ἀχνὴ δὲν ἔβλεπα μιὰ μόνην ὄψη ὁ τρόμος.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Επνεε τ' ἀγέρι δροσερά· σὲ πλάγια, σὲ πεδιάδες,
τὸ φῶς ἀρχίναε κι ἔδειχνε λουλούδια, πρασινάδες,
πλῆθος νερά, ποὺ ἀνάβρυζαν ἀπὸ βουνίσια βάθη,
παντοῦ χαμόγελα ζωῆς, ἀπ᾽ τὴν ἐλιὰ στ' ἀγκάθι.
Τὰ κορφοβούνια, τὰ ριζά, τὰ ὁλάνοιχτα λιβάδια,
στὸν ἥλιο ἀργὰ ξεβγαίνοντας ἀπὸ πυκνὰ σκοτάδια,
μαγευτικὴ παράστησαν ἀνάστασης εἰκόνα,
ποὺ θάρρος νέο μᾶς ἔδωκε γιὰ τὸ στερνὸν ἀγῶνα.
Τ' ἄρματα εἶν' ἕτοιμα· οἱ καρδιὲς διπλὴ φοροῦν ἀσπίδα
— τὴν πίστη καὶ τὸν ἔρωτα — γιὰ τὴν γλυκειὰ Πατρίδα·
ὅταν ἐκεῖθε, ποὺ τοῦ ἐχθροῦ τὸ κῦμα καταρρέει,
διαλαλητὴς ἀκούεται, ποὺ διαλαλεῖ καὶ λέει :
«Ραγιάδες, προσκυνήσετε! τὴ θύρα τῆς αὐλῆς σας
ξεμανταλώσετε γοργὰ καὶ χάρισμα ἡ ζωή σας·
τί, ἀνίσως τὴν ἀνοίξουνε, καλύτεροί μας φίλοι
τὰ τόπια, ποὺ τὸ Ρέθυμνο μᾶς ἔχει ἀπόψε στείλει,
ἀπ' ἄγριον θάνατον ἀργὸ θὰ πᾶτε, ὅσοι κι ἂν εἶστε·
ραγιάδες, κάτω τ' ἄρματα! ραγιάδες, προσκυνῆστε!»
Ἐκεῖ ποὺ πάει καθένας μας νὰ πῇ τὸ λόγο πὤχει
στὴν ἄκρη ἀπὸ τὰ χείλη του, βροντοφωνώντας : "Ο χ ι !
μὲς στὴν αὐλὴ κι ὁ Ἡγούμενος ἀγάλια κατεβαίνει
μὲ μιὰ σημαία στὸ χέρι του καὶ μ᾽ ὄψη πυρωμένη,
ὅπου, πρὶν στάχτη τὸ κορμὶ σὲ λίγο καταντήσῃ,
ἡ ἀθανασία τὸ φέγγος της ἐπρόβαλε νὰ χύσῃ.
Βουβὸς κινάει· σοῦ φαίνεται πὼς ἡ λαμπρή του ἰδέα
πῆρε γιὰ σάρκα καὶ μορφὴ τὴν ἐθνικὴ σημαία·
αὐτήν, ὅπου κατάγναντα στὸ φῶς, ποὺ τὴν χρυσώνει,
καὶ τὸν γλαυκὸν αἰθέρα της καὶ τὸν Σταυρὸν ἁπλώνει.
Ἐπέσαμ' ὅλοι κατὰ γῆς κι ἐνῷ μᾶς εὐλογοῦσε
μὲ τὸ δεξὶ ὁ τρισέβαστος, κανεὶς δὲν ἀγροικοῦσε
τί λόγια στὸ κεφάλι μας τ' ἁγνά του χείλη ἐκραῖναν,
τόσες οἱ κλάψες ἤτανε, ποὺ ἀπ' τὶς καρδιὲς ἐβγαῖναν.
Γιὰ λίγο ἀκράτητα κι ἐγὼ σὰν καὶ τοὺς ἄλλους κλαίω·
μὲ μιᾶς ὁλόρθος ἔπειτα σηκώνομαι καὶ λέω :
«Ἐμεῖς δακρύζομε, ἀδελφοί, κι ὁ Μουσταφὰς ὡστόσο,
δειλὴ προσμένει ἀπόκριση. Θὰ πάω νὰ τοῦ τὴν δώσω!»
Ρίχνομαι ὁλόγυρα, φιλῶ τ' ἅγιου πατρὸς τὸ χέρι
καὶ τὴ σημαία φουχτώνοντας πετάω σὰν τὸ ξεφτέρι·

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σὲ κάτι λίθους, πού ἤτανε στὴ θύρα ἐμπρὸς βαλμένοι
σὰ μιὰ μεγάλη τροχαλιά, τὸ πόδι μου ἀνεβαίνει.
εὔκολα ἐκεῖθε στὴν κορφὴ τοῦ τοίχου σκαρφαλώνω,
θωράω τὸ μισοφέγγαρο καὶ τὸ Σταυρὸ στηλώνω

Στὴ μιὰ μεριὰ σηκώνεται κραυγὴ χαρᾶς μεγάλη,
πολλὰ τουφέκια ρίχνοντας οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὴν ἄλλη
τρυποῦν τὸ φλάμπουρο, ἀλλ' αὐτὸ στημένο μνήσκει ἀκόμα
σὰ λαβωμένος ἥρωας, ποὺ δὲ λυγάει τὸ σῶμα.
Ἄσειστος ἔμεινα κι ἐγώ. Τὰ βόλια ὁλόγυρά μου
βροχὴ θανάτου ἐμοιάζανε κι ἐσφύριζαν στ' αὐτιά μου·
γιὰ κάθε χίλιες τουφεκιές, ποὺ μὲ διπλὴ μανία
οἱ ἐχθροὶ στρατιῶτες ἔρριχναν, ἀποκρινόταν μία.
Ὤ! μὴν ἀχνίσης, Εὐδοκιά! Μήτε ἡ χαρὰ τοῦ γάμου
τέτοια ἡδονὴ θὰ ἠμπόρουνε νὰ δώση στὴν καρδιά μου.
Δὲν ἤμουν τότε ὁ ραγιάς, ποὺ κάθε ὀργὴ καὶ θλίψη
γιὰ τὰ κακὰ τοῦ τόπου του πολέμαε ν' ἀποκρύψη,
ποὺ τῆς πατρίδας τ' ὄνομα νὰ μουρμουρίση ἀνθρώπου
μόλις ἐκόταε τρέμοντας τ' αὐτιὰ τοῦ κατασκόπου.
Ἐκεῖ στὴν ὄψη τ' οὐρανοῦ, σ' αὐτὸν τὸν τοῖχο ἐπάνου,
ψηφώντας λίγο τ' ἄμετρα κοπάδια τοῦ τυράννου,
δυνόμουν ἄφοβα νὰ πῶ, γερὰ νὰ ξεφωνήσω:
«Ἢ θὰ πεθάνω ἐλεύθερος ἢ ἐλεύθερος θὰ ζήσω!»

Πῶς μοῦ φαινότουν ὀκνηρὸ κι ἀνώφελο τὸ χέρι
γιὰ νὰ τραβήξη, ὡς ἔπρεπε, κι ἀφανισμὸ νὰ φέρη.
Ἄ! ἐποθοῦσα βλέποντας τόσο ἐχθρικὸ τουφέκι,
τὸ μῖσος ποὺ μ' ἐφλόγιζε νὰ γίνη ἀστροπελέκι.

Σὲ τέτοια μέθη τῆς καρδιᾶς ἤθελε ὀμπρὸς πηδήσω,
ἂν ἕνας χεροδύναμος δὲ μ' ἅδραζε ἀπ' ὀπίσω.
Κι ἦταν ὁ Ἡγούμενος, ποὺ ἐκεῖ νεκρὸς ἐπῆε νὰ πέση,
γιὰ νὰ μὲ βγάλη ὁ σπλαχνικὸς ἀπὸ μιὰ τέτοια θέση.
Τὸν εἶδαν οἱ θεόργιστοι καὶ τ' ἅρματά τους ὅλοι
μὲ βία μεγάλη ἀδειάσανε. Τοῦ τόπου τούτου οἱ θόλοι
δὲν ἀντιβουΐσαν μοναχὰ στὸ βρόντο ἀπὸ τὶς σφαῖρες,
ἀλλὰ βρισιὲς γιομίσανε, βλαστήμιες καὶ φοβέρες.
Μὲ τέτοια λόγια οἱ δαίμονες θὰ ἐσκούζανε, τὴν ὥρα
ποὺ τοῦ θανάτου ὁ Νικητὴς ἐπῆε στὴ μαύρη χώρα·
καὶ τότες ὅπου φεύγοντας ἀπὸ μαυρίλα τόση,
τὸν ἀκλουθοῦσαν οἱ ψυχὲς πού χεν ὁ Θιὸς λυτρώσει.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Σκοπὸς οὐράνιος ἔπρεπε τὸ τέλος του νὰ λάβῃ·
γιὰ τοῦτο ἐκατεβήκαμε δίχως καμιά μας βλάβη,
σὰν ὀμπροστά μας τὰ φτερὰ νά χαν ἁπλώσει τότες,
μὲς ἀπὸ τ' ἄστρα φτάνοντας δυὸ τοῦ Θεοῦ στρατιῶτες.

Συνῆρθε ὡστόσο κάθε νοῦς, ὁποὺ τὸν εἶχε ἁρπάξει
τὸ τολμηρό μου ἀνέβασμα καὶ τοῦ Ἡγουμένου ἡ πράξη.

Κι οἱ ἀντρεῖοι παλικαράδες μας, καθὼς ὁρμάει τὸ βόλι,
ὁρμητικὰ χυθήκανε στὶς πολεμίστρες ὅλοι·
ἀγκαλὰ κι ἦταν λιγοστές, τῶν τουφεκιῶν ὁ κρότος
καθόλου δὲν ἐσίγουνε. Τραβάει κι εὐθὺς ὁ πρῶτος
τὴν θέσιν, ὁποὺ εὐτύχησε νὰ πιάσῃ στὴν ὁρμή του,
παραχωράει τοῦ δεύτερου κι ὁ δεύτερος τοῦ τρίτου.
Ποσῶς δὲν στέκουν ἄνεργα τὰ χέρια τὰ γυναίκεια,
ἀντὶς ἀπ' ἄνθια, ὡς μιὰ φορά, δίνουν αὐτοῦ φουσέκια,
ἐνῶ τὰ μάτια, ὅθ' ἔλεγες πὼς ἡ ψυχὴ ἀνθολόγα
κάθε γλυκό της αἴσθημα, πολέμου ἀνάφτουν φλόγα.
Φαίνετ' ὁ Ἡγούμενος παντοῦ μὲ πόδια φτερωμένα
σὲ κάθε μέρος χύνεται· δὲν εἶναι σὲ κανένα·
κι ἐκεῖ ποὺ δίνει συμβουλὲς κι ἐκεῖ ποὺ θάρρος δίνει,
καὶ σὰν ὀμπρὸς τὸ γόνα του στὸ μετερίζι κλίνει,
μιὰ τόση ἀπὸ τὸ πρόσωπο σοῦ δείχνει ἀταραξία,
ποὺ λὲς καὶ κάνει ὁ σεβαστὸς τὴν ἄμωμη θυσία.

Οἱ Τοῦρκοι ἀπ' ἄλλη δύναμη δὲν νοιώθουν παρ' ἐκείνη,
ποὺ ἕνας μεγάλος ἀριθμὸς καὶ στὰ σκουλήκια δίνει,
μὲ τὴ δική μας παίζοντας, χωρὶς νὰ μᾶς θωροῦνε,
λιανὸ μολύβι ἀδιάκοπο ψηλὰ ξερνοβολοῦνε·
λιανὸ μολύβι, ποὺ μακριὰ νὰ πέσῃ πάει καὶ μοιάζει
δαρμένο ἀπὸ τὸν ἄνεμο πυκνότατο χαλάζι.
Παύουν σὲ λίγο οἱ κρότοι τους· ὅλα σιγοῦν τὰ χίλια,
ὁποὺ τοῦ κάκου ἐπέφτανε, μιλιόνια, καριοφίλια.
«Τί νά ναι !» ἀμέτρητοι ρωτοῦν. Ἂν ἤθελε μπορέσει
τὸ κρύο τοῦ φόβου μέσα μας καθόλου νὰ χωρέσῃ,
μιὰ τέτοια πέρα ἐγίνηκε σιγὴ ἀπὸ κάθε ἀντάρα,
ποὺ θὰ προξένα καὶ σ' ἐμᾶς θανάσιμη τρομάρα.
Λειψανεμιὰ φαινότουνε, ποὺ προμηνάει μεγάλη
στὸ πλοῖο, ποὺ σχίζει τὰ νερά, φριχτὴ θαλασσοζάλη·
γι' αὐτὸ ἐδῶ μέσα ὁ ναύκληρος τὸν οὐρανὸ ξετάζει
κι ἀπὸ γυναῖκες καὶ παιδιὰ τὸ περιαύλι ἀδειάζει.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἀκούεται ξάφνου μιὰ φωνὴ καὶ μόλις ἀγροικιέται,
τὸ πρῶτο ἀστροπέλεκο τοῦ κανονιοῦ πετιέται,
ὁπού χτυπάει κατάπυργα καὶ δίχως νὰ περάση
χαλάστρα κάνει καὶ σεισμὸ στὸ μέρος πού χε φτάσει.
Πλὴν ἄλλη σφαῖρα ὁλόγοργα τὴν πρώτη πάει καὶ σμίγει·
ἀπ᾽ τὰ θεμέλια ὥς τὴν κορφὴ τὸ μέρος ἴδιο ἀνοίγει,
καί, καθὼς ηὗρε πίσω του πεντ᾽ ἔξι ἁρματωμένους,
ἐκεῖ σωρὸ τοὺς ἄφηκε νεκροὺς ἢ λαβωμένους.
Πολλοὶ δικοί μας κατ᾽ αὐτοῦ πηδοῦν καὶ ἀκαρτεροῦνε
μὴν ὅθε ὁ πύργος ἔχασκε τ᾽ ἄγρια σκυλιὰ διαβοῦνε·
δὲν ἦταν ὅμως πέρασμα γιὰ ρογιασμένο ἀσκέρι,
ποὺ στιὰ νὰ ρίξῃ ἀκλούθουνε σ᾽αὐτὸ καὶ σ᾽ἄλλα μέρη,
Ἔτρεχαν αἵματα πολλὰ μὲς στ᾽ ἅγιο μοναστήρι·
ἀλλὰ μακριὰ κι οἱ βάρβαροι δὲν εἶχαν πανηγύρι!
μ᾽ ὀργὴ παραπατούσανε σὲ πορφυρένιες γλίστρες,
τί νέες αὐτοὶ μᾶς ἄνοιξαν τριγύρου πολεμίστρες.
Ἐκορυφώθη τέτοια ὀργὴ χωρὶς ν᾽ ἀποτυφλώσῃ,
καθὼς καὶ τ᾽ ἄλλα πνεύματα, τοῦ Μουσταφᾶ τὴ γνώση,
ποὺ σκούζει τὴν αὐλόθυρα γοργὰ νὰ ρίξουν κάτου,
μόνον ἐκεῖ τὰ στόματα γυρνώντας τοῦ θανάτου.
Ἐκεῖ ποὺ κάθε σύνεργο ξολοθρεμοῦ κινοῦσε
κι ἡ γῆ ἀπ᾽ τὸ βάρος ἔτρεμε κι ἀπὸ βαθιὰ βογγοῦσε,
ἀζάλιστος ὁ Γαβριὴλ στὴ ζάλη τέτοιου κρότου,
μαζώνει αὐτούς, ποὺ γνώριζαν τὸ μέγα μυστικό του,
καί, σὰ μᾶς εἶδε ἀνάμερα, στοὺς ἄλλους, ποὺ συφταίνει,
καὶ κράζει ὁλοῦθε γύρω του, τὰ λόγια τοῦτα κραίνει:
«Σκορπῆστε, ἀδέλφια, στὰ κελιά! Παιδιά, γυναῖκες, γέροι.
ἐκεῖ βοήθεια καρτεροῦν ἀπ᾽ τὸ γενναῖο σας χέρι·
πλὴν ὅσο ἐμεῖς τὸ χείμαρρο τοῦ ἐχθροῦ θενὰ βαστοῦμε
ξεκουρασμένοι ἀπὸ σᾶς κι ἐδῶ θὰ πολεμοῦμε,
μὴ τὴ φωνὴ κανένας σας ἀκούσῃ τῆς ψυχῆς του
καὶ ρίξῃ βόλι ἀπὸ ψηλά, γιὰ τ᾽ ὄνομα τοῦ Ὑψίστου!
Ἀλλὰ νὰ φύγῃ κάμετε κρυφὰ ἀπ᾽ τὸ πίσω μέρος
κάθε γυναῖκα καὶ παιδὶ κι ἀσθενημένος γέρος
καὶ βγῆτε σύγκαιρα καὶ σεῖς γιὰ μάχη ἑτοιμασμένοι,
καὶ τὴ φυγή σας βλέποντας χουμήσουν οἱ ὠργισμένοι!»
Τοῦ κάκου αὐτοὶ παρακαλοῦν, τοῦ κάκου γονατίζουν·
θαρρεῖς ποὺ τὸν ἀπόκρυφο σκοπό του ξεχωρίζουν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κι οἱ μεγαλόψυχοι γι᾽ αὐτὸ σὰ διακονιὰ γυρεύουν
τὴν ἴδια τύχη νά βρουνε, ποὺ κάπως προμαντεύουν.
Τοῦ κάκου κλαῖνε˙ ἀσάλευτος ὁ Εὐλογημένος μνήσκει,
καὶ τόση δύναμη φωνῆς καὶ τέτοια λόγια βρίσκει,
ποὺ ἐδῶθε φεύγουν ὅλοι τους θλιμμένοι ἀγάλι᾽ ἀγάλια,
μὲ ταπεινὰ ματόφυλλα καὶ μὲ σκυφτὰ κεφάλια.

Ποτὲ σὲ ἀνθρώπου μέτωπο μὲ δάφνη στολισμένο
τῆς Δόξας δὲν ἐφάνηκε τὸ φῶς περιχυμένο
σὰν εἰς αὐτά, ποὺ γέρνανε τοῦ πόνου ἀπὸ τὸ βάρος,
γιατὶ δὲν τὰ στεφάνωνε μιὰν ὥρα πρῶτα ὁ Χάρος!

Μόλις ὁ Ἡγούμενος μακριὰ τοὺς εἶχε προβοδήσει:
«Τρεχᾶτε!» φώναξε˙ κι ἐδῶ, χωρὶς ν᾽ ἀργοπορήση,
κοντὰ κοντὰ μᾶς ἔστησε στ᾽ ἀθάνατο κελί του,
τοῦ Τούρκου ν᾽ ἀποκρούσωμε τὴν πρώτη ὁρμὴ μαζί του.

Καὶ μὴ δὲν ἤτανε καιρός; Ἡ Κόλαση βροντοῦσε
στὴ θύρα τῆς Παράδεισος. Πότε βαριὰ χτυποῦσε
τὰ μαρμαρόχτιστα πλευρὰ καὶ πότε πέρα πέρα
τρυπώντας τὰ θυρόφυλλα μ᾽ ὁρμὴ πετοῦσε ἡ σφαῖρα,
ποὺ ἐνῶ τὸ δεύτερο φραγμὸ πάει τῆς λιθιᾶς καὶ δέρνει
μακριὰ πολὺ τὰ χώματα καὶ τὰ κοντράκια σπέρνει.

Ἔτρεμαν ὅλα˙ μοναχὰ στὴ γενικὴ ἀντάρα,
ἐδῶ οἱ ψυχὲς ἀπόμνησκαν δίχως καμιὰ τρομάρα,
ὡς ταξιδιάρικα πουλιὰ σὲ βράχο καθισμένα,
ποὺ δὲ φοβοῦνται ἂν ἀγροικοῦν τὰ κύματα ὠργισμένα,
τί ξέρουν ποὺ οἱ φτεροῦγες τους γοργὰ θενὰ τὰ φέρη,
ὅπου εἶν᾽ ἡ γῆ ἀνθοστόλιστη καὶ γλυκοπνέει τ᾽ ἀγέρι.

Ἡ θύρα ὡς τόσο κόντευε στὴ γῆ νὰ πάη κομμάτια
κι εἴχαμε πάντα κατ᾽ αὐτοῦ γιρμένα ἐμεῖς τὰ μάτια,
ποὺ δὲ σπαρνοῦσαν βλέφαρο καὶ ἀπὸ τὸ φῶς τους μία
μία μόνη ἐσπιθοβόλουνε μεγάλη ἐπιθυμία:
νὰ πέση ὁλόβολη μὲ μιᾶς, γιουρούσι ἐδῶ νὰ γένη,
γιὰ μιὰ στιγμὴ τὴν ὄψη μας νὰ ἰδοῦν οἱ ἀφωρεσμένοι
καὶ πλῆθος τούρκικα κορμιά, πρὶν γένουν ὅλα στάχτη,
στὸ διάβα, ποὺ θ᾽ ἀνοίξουνε, μιὰ νέα νὰ κάμουν φράχτη.
Ξακούετ᾽ ὁ πόθος μας. Ἰδοὺ πυροβολοῦν ἀκόμα˙
τοῦ ἀφανισμοῦ τὰ σύνεργα καὶ ὡς λαβωμένο σῶμα
ξεγέρνει ἀντάμα τὸ δεξὶ μὲ τ᾽ ἄλλο παραστάρι
καὶ χάμου τῆς αὐλόθυρας βρυντάει τ᾽ ἀπομεινάρι.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μεγάλο σκούξιμο χαρᾶς γιὰ τέτοια νέα χαλάστρα
τοῦ Ἀγὰρ τὰ τέκνα ἐσύρανε κι ἤθελε φτάσει ὥς τ᾽ ἄστρα
ἀνίσως καὶ τὴν ἄναντρη κραυγὴ τῆς βαρβαρότης
δὲν εἶχε ἡ Κόλαση δεχτῆ σὰ γέννημα δικό της.

Στιγμὴ καμία δὲν ἄργησε τ᾽ ἀσκέρι ὀμπρὸς νὰ τρέξῃ,
κατὰ τὸ ξέφραγο τσ᾽ αὐλῆς· ἀλλά, προτοῦ πέντ᾽ ἔξι
στὸ δρόμο, ποὺ μᾶς χώριζε, πέντ᾽ ἔξι ὀργιὲς νὰ κάμῃ,
ὥς παγωμένο ἐστάθηκε μακρύπλατο ποτάμι·
τὶ ἐδῶθε μέσα μιὰ φωνὴ δὲν ἔφτασε ν᾽ ἀκούσῃ,
ἐχθρὸς δὲν ἀντιβάδιαζε τ᾽ ὁρμητικὸ γιουρούσι,
κι ἐφανταζότουν, ποὺ ἡ σιωπή, σὰν ἕνα ξένο πλάσμα,
τρόμο θανάτου ἐσκόρπουνε τοῦ πύργου ἀπὸ τὸ χάσμα.
Πλὴν κάθε φόβου δισταγμὸ ξάφνου ὁ θυμὸς νικάει
καὶ γνέφι αἱματοχρώματο στὰ μάτια τους περνάει·
ξαναπηδοῦν, ζυγώνουνε, τὰ βόλια μας σφυρίζουν·
στὴν ἀνεπάντεχη φωτιὰ χλωμοὶ καὶ κρύοι ποδίζουν,
ἐνῶ στὰ ρέπια ἐκεῖ τῆς γῆς τ᾽ ἀποσυρτό του ρέμα
ἀφήνει τετραπάνωτα νεκρὰ κουφάρια κι αἷμα·
ὥς ἄγριο κῦμα φουσκωτό, ποὺ σκάει στὸ περιγιάλι,
μ᾽ ἕνα γοργὸ ξανάρεμα τραβιέται ὀπίσω πάλι,
στὸν ἄμμο ἐπάνω τοῦ γιαλοῦ, στὴν ξέρα, στὰ χαλίκια
πολὺν ἀφρὸ ἀπαριάζοντας καὶ σωριασμένα φύκια.

Στέκουν γιὰ λίγο, ἀλλὰ μὲ μιᾶς τὴ χύση ξαναδίνουν
καὶ πάλι ἀπομακραίνοντας θροφὴ κοράκου ἀφήνουν,
πρὶν ὅμως ἔβγῃ ὁ λογισμὸς τοῦ φόβου ἀπὸ τὴ ζάλη
καὶ νὰ μετρήσουν φτάσουνε μιὰ τόσο ἀνόμοια πάλη,
ὁ ρασοφόρος ἀρχηγὸς οὔτε στιγμὴ δὲ χάνει,
ἀλλὰ στὸ διάπλατο κελὶ νὰ ὁρμήσουμε μᾶς κάνει
καὶ σὰν ἀπ᾽ ὅλους ἔρημος ὁ τόπος παραιτιέται,
στερνὸς ἐκεῖθε φεύγει αὐτὸς κι ἡ θύρα ὀπίσω κλειέται.

Ἀκόμη λίγο ἂν ἄργουνε, δυνότουν ἡ γενναία
θεοτική του ἀπόφαση νὰ μείνῃ στεῖρα ἰδέα,
γιατὶ δὲν εἴχαμε καλὰ μὲς στὸ κελί του φτάσει,
ὅπου μ᾽ ὁρμὴ ἀχαλίνωτη στ᾽ ἄγριου θυμοῦ τὴ βράση
ἀδρασκελώντας τὰ κορμιὰ καὶ ὅσα ἄρματα εἶχαν σπείρει,
πελάγωσαν οἱ ἀκάθαρτοι τ᾽ ἁγνό μας μοναστήρι.
Ὤ! σὲ ποιὸ κάστρο ἀπάτητο, ποὺ ξάφνου ἐπαραδόθη,
τέτοια χαρμόσυνη κραυγὴ στ᾽ ἀέρι ἀνασηκώθη,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σὰν τὶς μεγάλες χλαλοές, ὁποὺ ξεράσαν τότες
ἀπ᾽ τὰ αἰσχρὰ λαρύγγια τους οἱ βάρβαροι στρατιῶτες!
᾽Ετραγουδοῦσαν, ἔσκουζαν, ἐπροξενοῦσαν φρίκη...
ποτέ τους ἐνδοξότερη νὰ μὴ γνωρίσουν νίκη!

Στὰ παραθύρια ὡστόσο ἐμεῖς γονατιστὰ βαλμένοι
κατὰ τ᾽ ἀσκέρι τῶν ἐχθρῶν, ὁπ᾽ ὅσο πάει πληθαίνει,
πυκνὸ μολύβι ἐρρίχναμε σὲ ἀγνώριστο σημάδι
τραγούδια κάνοντας πολλὰ ν᾽ ἀποσωθοῦν στὸν Ἅδη.
Δὲν εἶχεν ὅμως δύναμη καὶ τὸ συχνό μας βόλι
νὰ κράξῃ γύρωθεν ἐδῶ τὴν προσοχή μας ὅλη,
ἀνίσως πρὶν ὁ Ἡγούμενος ἀπό να παραθύρι
ὁλόρθος δὲν ἐπρόβαινε, λόγια ὡς αὐτὰ νὰ σύρῃ:
«Ζυγῶστε, ἂν ἔχετε καρδιά! Σᾶς εἶπε ἀλήθεια ἡ φήμη
πὼς μαζωμένο βρίσκεται χρυσάφι ἐδῶ καὶ ἀσήμι·
ἀλλ᾽ εἶμαι φύλακας ἐγὼ στ᾽ ἀμέτρητο λυγάρι,
μήτε ὅσο ζῶ, σκυλότουρκοι, κανεὶς θὰ μοῦ τὸ πάρῃ!»

Μὲ μιᾶς πετοῦν ἀνά ρα βόλια ἐχθρικὰ περίσσα,
τί τοὺς ἀπίστους ἄναψε μιὰ τέτοια ὀργὴ καὶ λύσσα,
ποὺ γιὰ νὰ πνίξουνε γοργὰ τὶς μισητὲς φοβέρες,
θαρρῶ πὼς καὶ τὰ μάτια τους ἤθελε κάμουν σφαῖρες.
᾽Αλλ᾽ οἱ ὠργισμένοι βλέποντας ποὺ ἐμπρός τους πλιὰ δὲν ἔχουν
τέτοιο κυνήγι ποθητό, κατὰ τὴ θύρα τρέχουν·
λὲς καὶ ταράζει μιὰ ψυχὴ τ᾽ ἄπειρου ἐχθροῦ τὰ μέλη·
σωρὸ ἀπὸ σφῆκες μοιάζουνε, ποὺ ὁρμοῦν σὲ μιὰ κυψέλη.
Τοῦ κάκου σβιοῦνται γιὰ πολλοὺς τοῦ θείου φωτὸς οἱ ἀχτῖνες,
τί τρέχουν ἄλλοι καὶ χτυποῦν μὲ πέτρες καὶ μ᾽ ἀξῖνες,
καὶ πάντα σκούζουν ἀπὸ ἀφρὸ γιομίζοντας τὰ χείλη:
«Γιὰ λίγο ἀκόμα κρύβεσαι, γκιαοὺρ Χατζὴ Γαβρίλη!»

Σὲ τόση ἀντράλα ταραχῆς ἀκούω σὰν τ᾽ ὄνομά μου,
στρωνάω καταπὼς ἤμουνα γονατισμένος χάμου
καὶ τὸν Ἡγούμενο θωρῶ! Δαυλὶ ἀναμμένο ἐκράτει,
ποὺ τόσο δὲν ξεσπίθιζε σὰν τοῦ γενναίου τὸ μάτι,
γιατὶ τὸν εὕρηκε πικρό, φαρμακεμένο βόλι
κι ἀπὸ τὴν ὄψη του ἡ ζωὴ σ᾽ ἐκεῖνο ἐπῆγεν ὅλη.
Χλομός, χλομὸς ἐτρέκλιζε κι ἤθελε πέσει κάτου,
ἀνίσως καὶ δὲν ἔτρεχα σὰν ἀστραπὴ κοντά του
τὸν ἀνασήκωσα κι εὐθὺς τὸν ὦμο αὐτὸς μοῦ ἀδράχτει,
καὶ δείχνοντας τὸν ἀνοιχτὸ τοῦ πάτου καταρράχτη:

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

«Προτοῦ», μοῦ λέει, «στὸ σῶμα μου ν' ἀδειάση κάθε φλέβα,
βόηθα τ' ἀδύνατο πλευρό, μαζί μου ἐκεῖ κατέβα».

Μὲς στὸ χαμόϊ σὰν ἔφτασα κι ὥς μοῦ χε παραγγείλει,
τ' ἅγιο κορμί του ἀπόθωκα σὲ μαρμαρένια στήλη·
ἔμειν' ἀκίνητος, βουβός· μὲ μιὰ μεγάλη φρίκη
ἀργὰ τὰ μάτια ἐγύρισα στὴ μαύρην ἀποθήκη.
Ἄχ, μὲ πλακώνανε βαριὰ τοῦ τόπου τὰ σκοτάδια,
κι ὁ νοῦς μου ἀποχαιρέτουνε πέλαο, βουνά, λαγκάδια,
ὅλα τὰ ἐλεύθερα πουλιὰ στ' ἀέρι σκορπισμένα,
τὶς αὖρες ὅλες τ' οὐρανοῦ, τὸ φῶς τοῦ ἡλίου κι ἐσένα!
Γιὰ μιὰ στιγμή, ποὺ διάβηκε σὰν ἀστραπῆς ἀχτίδα,
τὰ χρυσωμένα ὀνείρατα τῆς εὐτυχιᾶς μας εἶδα
καὶ νὰ προφέρω ἤμουν σιμά, στοῦ νοῦ μου τὴν ἀντάρα,
γι' αὐτούς, ποὺ μοῦ τὰ σβήνανε, μιὰ τρομερὴ κατάρα·
πλὴν στὸν Ἡγούμενο μὲ μιᾶς γυρίζοντας τὸ βλέμμα
ἐκεῖ ποὺ ὀρθὸς βαστιότουνε κι ἦταν γιομάτος αἷμα,
ἐκεῖ ποὺ ὡς Μάρτυρας ψηλὰ κατὰ τὰ θεῖα λημέρια
τὸ λογισμό του ἀσήκωνε, τὰ μάτια καὶ τὰ χέρια,
τὴ γῆ ξαστόχησα γοργὰ καὶ κάθε της ἀγῶνα
μὲ συντριβὴ λυγίζοντας ὁ ἁμαρτωλὸς τὸ γόνα.

Στὸ θεῖο χλομό του πρόσωπο δίχως νὰ πνέω τηροῦσα
κι ἐνῶ στὰ βάθη τῆς ψυχῆς τὸν οὐρανὸ ἀγροικοῦσα,
χουμοῦν ἀπάνου οἱ δαίμονες· τὰ πάντα πλημμυρίζουν,
σφαγὴ ἀρχινοῦν ἀλύπητη, καὶ σὰν θεριὰ μουγκρίζουν.
Ὦ! δὲν τοὺς ἄκουσα πολύ! — Τὸ εὐλογημένο χέρι
στὴν κεφαλή μου ὁ Σεβαστὸς δὲν ἄργησε νὰ φέρη.
Καί, σὰν μ' εὐχήθη τ' ἄλλο του, ποὺ τὸ δαυλὶ φουχτώνει,
στὴ μαύρη εὐθὺς κατέβηκε θανατηφόρα σκόνη.

Σύγνεφο μέγα, φλογερὸ κι ἀπὸ βροντὲς γιομάτο
σὲ ἀνοιγοσφάλισμα ὀφθαλμοῦ μᾶς ἅρπαξε ἀπὸ κάτω,
κι ἐδῶ γοργὰ ξανάπεσε κάθε ζεστὸ λιθάρι,
ὁποὺ μ' ἐμᾶς τὸ σκάσιμο τοῦ λαγουμιοῦ εἶχε πάρει.
Ἀλλὰ βαθιά, πολὺ βαθιά, μὲ τὴν ὁρμὴ τὴν ἴδια
μαῦρες τῶν Τούρκων οἱ ψυχὲς ὡσὰν τ' ἀποκαΐδια,
σ' ἄγριο σκοτάδι ἀκούσαμε νὰ βυθιστοῦν καὶ ἀκόμα
θυμοῦ βλαστήμιες εἴχανε στὸ κολασμένο στόμα.

Σὰν ἡ φωτιά, ποὺ μέσα της μᾶς εἶχε ξάφνου ἁρπάξει,
γύρου ἐλαγάρισε ἀπ' αὐτούς, τ' ἀψήλου ἐπῆε ν' ἀράξη,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κι ἐκεῖ καταπὼς ἄνοιξαν ὅλα τὰ οὐράνια βάθη,
μὲ βία στὴ μάννα τοῦ φωτὸς μᾶς ἔρριξε κι ἐχάθη! . . . . .

[Περίληψις ἑπομένου. Ἡ Εὐδ. ἀπὸ τὴν συγκίνησιν τρέμει. Ὁ Μ. προσπαθεῖ νά τὴν ἐμψυχώσῃ. Ὁ Θεὸς ἐντὸς ὀλίγου θὰ τοὺς καλέσῃ καὶ τοὺς δύο πλησίον τῶν ἀγαπημένων γονέων, τοῦ θείου Ἡγουμένου καὶ ὅλων τῶν Κρητικῶν, ποὺ ἐφονεύθησαν διὰ τὴν πατρίδα.*]*

Ἔκλιν' ἡ κόρη τὸ κορμὶ καὶ σ' ὅλα της τὰ κάλλη
ἡ ἀθώα ψυχὴ πετάχτηκε στοῦ Μάνθου τὴν ἀγκάλη·
μόνο ἡ ἀσώματη θωριὰ φαινότουν ζαλισμένη,
σὰν ὁ τυφλὸς ποὺ ἀνέλπιστα τὸ φῶς του ἀναλαβαίνει.
Μὲς στὴν πλεξίδα, ποὺ στὴ γῆ δὲν ἔχει βέβαια ταίρι
ὁ νέος τὸν κρίνο ἐκάρφωσε, ποὺ βάστουνε στὸ χέρι,
στερνά κι οἱ δύο γονάτισαν γιὰ ν' ἀσπαστοῦν τὸ σῶμα,
ποὺ ἀναπαυότανε γλυκὰ στὸ εὐλογημένο χῶμα.
Μὲ μιᾶς ἐκεῖ ἀνυπόμονα πολλὲς ὡραῖες παρθένες,
ποὺ ἀπ' τὸν πόνον ἔλυωσαν ἢ ἐπέσαν σκοτωμένες,
γι' αὐτήν, ὁπ' ἄργιε νὰ φανῇ στὰ οὐρανικὰ λημέρια,
φεγγοβολώντας χύθηκαν, ὡς ροβολοῦν τ' ἀστέρια.
Καὶ σὰν ἐπάτησαν τὴ γῆ δίχως ν' ἀφήσουν χνάρι,
κι ἐκεῖνο ἐκαμαρώσανε τὸ ἐρωτικὸ ζευγάρι,
στὸ νέο ποὺ πρόσμενε ὁ Θεὸς ἁγνότατο ἀγγελούδι,
προτοῦ νὰ φύγουν, εἶπανε τ' ἀκόλουθο τραγοῦδι:

«Νυφούλα, ποὺ μᾶς ἔρχεσαι μὲ μάτια δακρυσμένα,
κάμε καρδιά! στὴ χώρα μας εἶναι τὰ δάκρυα ξένα.
Ἔχυσες ἄμετρα καὶ αὐτὰ νὰ γίνουν ἑτοιμάσου
μαργαριτάρια κάτασπρα γιὰ τὰ χρυσὰ μαλλιά σου.
Ἐδῶ, καθὼς τὴν ἄνοιξη γυρνάει τὸ χελιδόνι,
θὰ ξαναγίρῃς, ποθητή, καὶ δὲ θενά σαι μόνη.
Παιδιά, γυναῖκες, γέροντες, ἀγόρια θὰ γυρίσουν
τραγούδια ἐλεύθερα νὰ ποῦν καὶ νέο χορὸ νὰ στήσουν.
Ναί, τοῦ βουνοῦ σου ὁλόχαρη θὰ κατεβῇς τὸ πλάϊ,
σὰ νύφη ὡραία ποὺ τὶς ὀχτὼ στὰ γονικά της πάει,
μόλις χυθῇ διαβαίνοντας αἱματηρὸ ποτάμι
στὴν Κρήτη τὰ πιστρόφια της κι ἡ Ἐλευθεριὰ νὰ κάμῃ!

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Α. ΒΑΛΑΩΡΙΤΟΥ

2. ΦΩΤΕΙΝΟΣ Ο ΖΕΥΓΟΛΑΤΗΣ

[Ἀπὸ τὴν ἱστορικὴν πραγματείαν τοῦ Χόπφ περὶ Τζώρτζη Γρατσιάνου ἔλαβε τὸ θέμα τοῦ ποιήματός του ὁ Βαλαωρίτης. Οἱ Λευκαδῖται ἐξηγέρθησαν κατὰ τοῦ Φράγκου αὐθέντου Γρατσιάνου Τὸ μικρὸν τοῦτο ἐπεισόδιον ἐκ τῆς μικρᾶς γενεθλίου χώρας τοῦ Φωτεινοῦ ἐξαίρεται εἰς τὴν ἰδέαν τῆς κοινῆς ἑλληνικῆς πατρίδος ὑπὸ τοῦ Βαλαωρίτου.]

Παρ᾽ ἕνα σβῶλο, Μῆτρο,
καὶ διῶξ᾽ ἐκεῖνα τὰ σκυλιά, ποὺ μοῦ χαλοῦν τὸ φύτρο.
Ὁ χερουλάτης ἔφαγε τ᾽ ἄχαρα δάχτυλά μου
καὶ στὴν ἀλετροπόδα, μου ἐλυῶσαν τὰ ἥπατά μου.
Δυὸ μῆνες ἔρρεψα ἐδεδῶ, ἐσάπησα στὴ νώπη
μ᾽ ἀρρώστια, μὲ γεράματα ! Βάσανα, νήστεια, κόποι,
γι᾽ αὐτὸ τὸ ἔρμο τὸ ψωμί. Καὶ τώρα ποὺ προβαίνει
σγουρό, χολάτο ἀπὸ τὴ γῆ, ποὺ πρὶν τὸ φᾶν χορταίνει
τὰ λιμασμένα μου παιδιά, νὰ τὸ πατοῦν ἐμπρός μου
μὲ τόση ἀπίστευτη ἀπονιὰ οἱ δυνατοὶ τοῦ κόσμου !...
Ἐξέχασες καὶ δὲ μ᾽ ἀκοῦς...ἐσένα κράζω, Μῆτρο,
διῶξε, σοῦ λέγω, τὰ σκυλιά, ποὺ μᾶς χαλοῦν τὸ φύτρο...
—Εἶναι τοῦ Ρήγα, δὲν κοτῶ...Γιὰ κοίταξ᾽ ἐκεῖ πέρα
νὰ ἰδῇς τὶ θρός, ποὺ γίνεται, τί χλαλοή, πατέρα !
—Τί Ρήγας, τί Ρηγόπουλα ! Εἶν᾽ ὁ καινούριος κύρης,
ποὺ πλάκωσε μὲ ξένο βιὸ νὰ γίνῃ νοικοκύρης.
Παλιόφραγκοι, ποὺ πέφτουνε σὰν ὄρνια στὰ ψοφίμια,
ἐκεῖνοι πάντα κυνηγοὶ καὶ πάντα ἐμεῖς ἀγρίμια.
Καὶ σὺ τοὺς τρέμεις, βούβαλε ! Παιδὶ μὲς στὴ φωτιά σου,
ποὺ τρίβεις στουρναρόπετρα μ᾽ αὐτὰ τὰ δάχτυλά σου,
πῶχεις τετράδιπλα νεφρὰ καὶ ριζιμιὸ τὰ στήθια,
τοὺς βλέπεις καὶ σὲ σκιάζουνε ! Ὁ δοῦλος, εἶν᾽ ἀλήθεια,
λίπος ποτάζει μοναχά, ψυχὴ κι αἷμα δὲν ἔχει.

. . . .

Κι ὁ γέροντας μ᾽ ἀπίδρομο σὰν παλικάρι τρέχει
κι ἁρπάζει τὴν σφεντόνα του. Ἔχει χολὴ στὰ μάτια.
Μὲ τὸ σφυρί του ἕνα γουλὶ τὸ σπᾷ σὲ δυὸ κομμάτια,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ τὸ σταφνίζει στὸ καυκί. Γοργὰ τὴν ἀνεμίζει,
καὶ τήνε σκάει μὲ δύναμη. Ἀνοίγει τὸ λιθάρι
καὶ θυμωμένο ἕνα σκυλὶ πληγώνει στὸ ποδάρι
κι᾽ ἕν᾽ ἄλλο χτυπάει στὸ κούτελο καὶ τὸ ξαπλώνει χάμου.

. . . .

— Βλέπεις ἐγὼ δὲν τοὺς ψηφῶ, μὲ τὰ γεράματά μου.
— Πατέρα, τ᾽ εἶναι πὤκαμες!
— Περίδρομος, κεφάλα,
μὴ βλαστημήσω τὸ βυζί, ποὺ σὤδωκε τὸ γάλα.
Δὲ νοιώθεις πῶς τοὺς σχαίνομαι! Ὅλην αὐτὴν τὴν ψώρα,
ὁπὤρχεται κάθε φορὰ καὶ μᾶς δαγκάει τὴ χώρα,
ὅπως εἶν᾽ ἕνας ὁ Θεὸς κι ἐγώ μαι Λευκαδίτης,
τὴν ἔπαιρνα ὅλη ἐπάνω μου κι ἐπνίγομουν μαζί της.
Καὶ σύ, τοῦ γέρου Φωτεινοῦ μονάκριβο βλαστάρι,
τοῦ λύκου τ᾽ ἀνυπόταχτου, ἀγγόνι τοῦ Θεοχάρη,
π᾽ ἄλλη τροφὴ δὲν ἔλαβες νὰ φᾶς καὶ νὰ χορτάσῃς
γιὰ νὰ σοῦ βάψῃ τὴν καρδιὰ καὶ νὰ ριζοδοντιάσῃς
παρὰ τὴν ἔχτρα τὴν παλιά, πού ναι θεμελιωμένη,
σκληρή, πατροπαράδοτη, ἄφθαρτη, στοιχειωμένη,
γιὰ κάθε ξένην ἀφεντιὰ βαθιὰ μὲς στὴ γενιά μας,
ἐσύ, θελέσι, στέκεσαι καὶ βλέπεις τὴ σπορά μας
νὰ τὴν πατοῦν οἱ ἀλλόφυλοι καὶ χάσκεις σὰ λουρίτης . . .
Οὔ! νὰ χαθῇς! Μ᾽ ἐντρόπιασες, δὲν εἶσαι Λευκαδίτης . . .
— Μὴ μὲ προπαίρνεις ἄδικα, πατέρα μου, εἶναι τόσοι!
Περνοῦν σὰν μαῦρος σίφουνας σφιχτὰ μᾶς ἔχουν ζώσει.
Ἐπιάσαν ἄλλοι τὰ ριζὰ κι ἄλλοι χτυποῦν τὴ λάκκα·
ξεθεμελιώνουν σχοιναριές, δὲν ἄφησαν ἀσφάκα,
φωνὲς καὶ χλιμιτρίσματα, ἀλαλαγμὸς καὶ χτύποι.
Πᾶνε τοῦ γέρου Δημουλᾶ οἱ παινεμένοι κῆποι,
πᾶνε καὶ φράχτες καὶ λιθιές! Σὰν νά ταν λυσσασμένοι
μὲ τ᾽ ἄλογά τους τοῦ ριχτοῦ ὁρμῆσαν μανιασμένοι
νὰ φθάσουν ἕνα δύστυχο, πατέρα, μισολάγι,
ποὺ τό φεραν κυνηγητὰ οἱ σκύλοι ἀπὸ τὸ πλάγι.
Λὲς κι εἶναι ἀνεμοστρόβιλος! Ἐμπρός . . . ἐμπρὸς ἀπ᾽ ὅλους
ἕν᾽ ἄλογο σιδέρικο σκορπᾷ λιθάρια, σβώλους
καὶ στὴ χρυσὴ τὴ σέλα του βαστᾷ ἕναν καβαλάρη,
ὁποὺ πετᾷ σὰν ἀϊτὸς καὶ ποὺ κρατεῖ κοντάρι . . .

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Πώ! Πώ! πατέρα, χαλασμὸς γιὰ μιὰ νεροχελώνα
δὲν εἶναι μεγαλύτερο . . . πῆρε τὸν ψιλιθρῶνα
καὶ τοῦ χασαν τὸ πάτημα . . . Ὁλόγυρα ἁλωνίζουν
ἀμέτρητα λαγωνικὰ κι ἀναποδογυρίζουν
τ' ἀμπελοφύτια τοῦ Χτενᾶ, τοῦ Κούρτη τὰ λινάρια.
Πῆραν ξελάκου μιὰ κοπὴ καὶ σφάζουν τὰ κριάρια
οἱ σκύλοι τους, ποὺ ἐμάνιωσαν . . . .
— Κι ἀκόμα δὲν τοὺς τρῶμε!
Τὸ βλέπεις, ἂν εἶμαι ἄδικος, ὅταν τοὺς καταριῶμαι.
Πατέρα μου, ἐσταμάτησαν . . . Ὢ δυστυχιά μου! Ἐφθάσαν
καὶ τὰ σκυλιὰ ποὺ ἐλάβωσες! Οἱ κυνηγοὶ τὰ πιάσαν
καὶ τά φεραν στὸν ἀρχηγό . . . Μᾶς εἴδανε πατέρα.
Ἐχούμησαν ἐπάνω μας. . . ἦρθ' ἡ στερνή μας μέρα . . .
— Νὰ μὴ σαλέψης ἀπ' ἐδῶ, μὴν ἀνασάνης λέξη,
νὰ ἰδοῦμε αὐτὸς ὁ πόταμος ὥς πόσο θὰ νὰ τρέξῃ.
Πιάσε τὰ βόϊδια μὴ σκιαχτοῦν . . . Ἆ Μῆτρο, χέρι, χέρι . . .
Μόχτα, μωρέ, κι ἐπλάκωσαν . . . Πρόσεχε τὸ Λευτέρη.

*
* *

Ὁλόρθος μένει ὁ γέροντας, θολὸς στὸ πάτημά του,
καὶ καρτερεῖ τὸ σίφουνα, ποὺ μούγκριζ' ἐμπροστά του.
Κάτασπρο τὸ κεφάλι του, πυκνό, μακρὺ τὸ γένι
στὰ λιοκαμένα στήθια του ἀφράτο κατεβαίνει
σὰν ἀνθισμένη ἀγράμπελη, ποὺ πέφτει ἀπὸ κοτρώνι·
τοῦ χρόνου τ' ἄσπλαγχνο γενὶ καὶ τῆς σκλαβιᾶς οἱ πόνοι
τὸ μέτωπό του αὐλάκωσαν, ποὺ τό χαν κατακόψει.
Ὁ ἥλιος τοῦ φθινόπωρου τοῦ ρόδιζε τὴν ὄψη,
ἐτύλλωνε τὴ φλέβα του, τοῦ πύρωνε τὰ χείλη
σὰν κάποιος νὰ ξεφτύλιζε, ν' ἄναβε τὸ καντήλι
τῆς συντριμμένης του ζωῆς κι ἔρριχνε στὴν καρδιά του
τῆς νιότης ὅλον τὸν θυμὸ καὶ τὰ παλιὰ ὄνειρά του...

. . . .

Τὸν ἔζωσαν τὰ κύματα κι ἔβραζε γύρα γύρα
μελανωμένη, ἀκράτητη ἡ ἀνθρώπινη πλημμύρα
σὰν νάθε νὰ τὸν καταπιῇ. Ἀπάνου του ἐχτυποῦσαν
φοβέρες καὶ περίγελα... Ἐγρούζανε, ἅλυχτοῦσαν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

οἱ σκύλοι μὲς στὰ πόδια του κι αἱμάτωναν τὸ δόντι
εἰς τὴ σκληρὴ τὴ σάρκα του. Καὶ συριγμοὶ καὶ βρόντοι
σὰν νά βραν ἀγριογούρουνο, ποὺ μὲς ἀπ' τὴ μονιά του
ρεύει κομμάτια κατὰ γῆς. Τ' ἄλογα χλιμιτροῦσαν
κι ἀπάνου στ' ἄσπρα του μαλλιὰ βραστοὺς ἀφροὺς σκορποῦσαν
κι ἔδερναν μὲ τὴ γλῶσσά τους τὸ χαλινὸ στὸ στόμα
κι ἐφρύμαζαν κι ἐσκάφτανε τοῦ χωραφιοῦ τὸ χῶμα.
Ἔμεν' ὁ γέροντας βουβός. Τὸ φλογερό του μάτι
ἔγινε μόνο τῆς ψυχῆς ἀπόκρυφο παλάτι
κι ἐκεῖθ' ἀστράφτει ὅλ' ἡ φωτιά, ποὺ καίει τὰ σωθικά του.
Λές κι ἔβλεπε τὸ Γένος του μ' ὅλη τὴ δυστυχιά του,
τὴ φτώχεια, τὰ γεράματα, τὴν καταφρόνεσή του
ὁλόρθο ν' ἀντρειεύεται καὶ μὲ τὴ δύναμή του
τὴν μαγική, τὴν ἄμετρη, γυμνὸ κατακομμένο
νὰ δείχνῃ πάντ' ἀνίκητο τὸ μέτωπο στὸν Ξένο.

. . . .

Μ' αὐτὸν τὸν ἥλιον ἔλαμπε κι αὐτὸς ὁ ἑβδομηντάρης

. . . .

Μέσ' ἀπ' τὴ μαύρη καταχνιὰ βγαίνει ἕνας καβαλάρης
καὶ τ' ἄλογό του σταματᾷ ἐμπρὸς στὸ ζευγολάτη...
—Ἐσὺ μοῦ πετροβόλησες, παλιόγερε χωριάτη,
τὰ δυό μου τὰ λαγωνικά;
—Μόνος ἐγώ κι ὄχι ἄλλοι.
—Μίλει μου ταπεινότερα... Λύγισε τὸ κεφάλι.
προσκύνα τὸν ἀφέντη σου, ξέσκλιαρη, διακονιάρη!

. . . .

—Κι ἐγνώριζες ὅτ' ἤτανε κεῖνα σκυλιὰ δικά μου;
—Τὰ γνώριζα καὶ τά διωξα μὲς ἀπὸ τὴ σπορά μου.
—Ποῦθε κατάγεσαι, μωρέ;
—Ἐδῶθε... Σφακιασάνος.
—Κι ἐγὼ σκουλήκι ἀγνώριστο, ὁ Τζώρτζης ὁ Γρατσιάνος,
ἀφέντης σου παντοτινός, τύραννος, ἄρχοντάς σου.
Αὐτὸ τὸ χῶμα, ποὺ πατῶ, οἱ πέτρες, τὰ νερά σου,
ἥμερο κι ἄγριο κλαρί, τ' ἀγέρι σου, ἡ ψυχή σου,
τὰ ζωντανά σου, τὰ παιδιά, τὸ αἷμα σου, ἡ τιμή σου,
ὅλα δικά μου, μάθε το. Βουνοῦ καὶ λόγγου ἀγρίμι
εἴτ' ἔχει τρίχα, εἴτε φτερό, σιχαμερὸ ψοφίμι,
τὸ διαβατάρικο πουλὶ σὲ μὲ μονάχ' ἀνήκει

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κι ἀξίζει τὸ κεφάλι σου λαγόπουλο ἢ περδίκι.
Γι᾽ αὐτ᾽ ὅθε θέλω θὰ περνῶ κι ἐγὼ καὶ τὰ σκυλιά μου,
τίποτε δὲν ὁρίζετε κι εἶναι κι αὐτὴ σπορά μου.
κι οὔτ ἄλλη τύχη ἀξίζετε. Γενιὰ καταραμένη,
δειλή, κακογεράματη, στὸν κόσμο ἀκόμα μένει
γιὰ νὰ πομπεύῃ τ᾽ ὄνομα καὶ τὴν κληρονομιά της!

. . . .

Καὶ στὰ στερνὰ τὰ λόγια του ἔνοιωσε ὁ ζευγολάτης
ὅτι ἕνα δάκρυ ἐνότιζε τ᾽ ἀσπράδι τοῦ ματιοῦ του
κι ὁλόρθες ἀναδεύονται οἱ τρίχες τοῦ κορμιοῦ του.

. . . .

— Ἂν ἐξεράθη τὸ κλαρί, πάντα χλωρὴ εἶν᾽ ἡ ρίζα
καὶ μένει πάντα ζωντανὸ ἢ ρόδι φάγ᾽ ἢ βρίζα
αὐτὸ τὸ βόϊδι τὸ μανό, π᾽ ὅσο βαθιὰ ρουχνίζει
τόσο εὔκολα μυιγιάζεται κι ἀνεμοστροβιλίζει
καὶ ποὺ τὸ κράζουνε λαό. Θὰ σπάσῃ τὸ καρίκι
καὶ θὰ προβάλῃ μὲ φτερὰ μιὰ μέρα τὸ σκουλήκι.
Τότε, πουλὶ τὸ σερπετὸ ποιὸς ξέρει ποῦ θὰ φτάσῃ!
— Δεῖξε μου αὐτὸ τὸ λείψανο, ποὺ θὰ βρυκολακιάσῃ.
Ἐγώ . . . ὁ φτωχὸς ὁ Φωτεινός, ὁ γέρος ὁ ξεσκλιάρης,
ποὺ ρίχνω ἐδῶ τὸ σπόρο μου γιὰ νὰ μοῦ τόνε πάρῃς,
ἐγώ, ποὺ μὲ τὸν ἵδρωτα τὰ χώματα ζυμώνω
γιὰ νὰ τρώγῃ ἄλλος τὸ ψωμί, ποὺ τρέχω καὶ κεντρώνω
τὴν ἀγριλίδα τοῦ βουνοῦ καὶ ποὺ δὲν ἔχω λάδι
ν᾽ ἀνάφτω τὸ καντήλι μου καὶ ζῶ μέσα στὸν ᾅδη·
ἐγώ, ποὺ μὲ τὰ νύχια μου ἀναποδογυρίζω
τὸ λόγγο καὶ τὰ ριζιμιὰ γιὰ νὰ σᾶς τὰ στολίζω
μὲ κλήματα, ποὺ δὲν τρυγῶ καὶ ποὺ ποτὲ δὲν ἔχω
λίγο κρασὶ κεφαλιακὸ τὴ γλῶσσα μου νὰ βρέχω,
ἐγ᾽ ὁ φτωχὸς ὁ μυλωνάς, ποὺ ζῶ σ᾽ αἰώνια ζάλη
καὶ παίρνω κέρδο, πληρωμή, προσφάγι τὴν πασπάλη,
ποὺ δὲν ὁρίζω τὸ παιδί, ποὺ πάντα ζῶ μὲ τρόμο,
καὶ ποὺ δὲ βρίσκω ἐδῶ στὴ γῆ γιὰ νὰ μὲ κρίνῃ νόμο,
αὐτός, αὐτὸς εἶν᾽ ὁ Λαός. Γ᾽ ἄψυχο τὸ κουφάρι,
αὐτό ναι τὸ καματερό, τὸ ψόφιο τὸ κριάρι.
Μὴ ρίξῃς ἄλλο φόρτωμα στὴν ἔρμη του τὴν πλάτη . . . .

. . . .

— Συμμάζωξε τὴ γλῶσσα σου, τὴ φιδινή, χωριάτη,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μὴ μοῦ ξανάφτῃς τὴ χολή. Γονάτισε ἐμπροστά μου
καὶ ζήτησε συχώρεση γιὰ τὰ λαγωνικά μου . . .
Δὲ θές, ἀντάρτη, δὲν ἀκοῦς . . . .
— Καλύτερα τὸ βρόχο
παρὰ τὰ γόνατα στὴ γῆ . . . Ἄρα κατάρα τό χω·
θ' ἄφηναν λάκκωμα βαθὺ καὶ θά ταν μέγα κρῖμα,
τιμὴ νὰ θάψω κι ὄνομα μέσα σ' αὐτὸ τὸ μνῆμα.
— Τώρα θὰ ἰδῆς, παλικαρά . . . Ἀκοῦστε με, συντρόφοι,
καὶ μὴ θυμῶστε, ἂν λυπηθῶ αὐτὸν τὸν ἄγριο ὄφι . . .
Νὰ μᾶς πλερώσῃ τὰ σκυλιὰ μὲ τὰ καματερά του
καὶ γιὰ τὴν τόλμη, πῶλαβαν τὰ πέντε δάχτυλά του
νὰ σφεντονίσουν κατ' ἐμᾶς, ἐκεῖ στὸ χερουλάτη
νὰ συντριφτοῦν μὲ τὸ σφυρί . . . Σ' ἀρέσει, ζευγολάτη ;

. . . .

Καὶ δυὸ σκιάδες πάραυτα ὡρμήσανε κι ἁρπάξαν
τὰ βόϊδια, πού ἦταν στὸ ζυγό. Δυὸ ἄλλοι τὸν ἀδράξαν
κι ἐδέσανε τὸ χέρι του στὸ φοβερὸ χερούλι
μὲ τὴ σφεντόνα πού βρανε. Ὕστερα μὲ τὴ σκούλη
ἀρχίσαν τοῦ κοντόσπαθου ἀργὰ νὰ πελεκᾶνε
τ' ἀντρειωμένα δάχτυλα καὶ νὰ περιγελᾶνε.
Ὅλο τ' ἀλέτρι ἐβάφτηκε, τὸ μαῦρο τὸ παιδί του
στὸ χῶμα δίπλα ἐμούγκριζε σὰν νά βγαινε ἡ ψυχή του.
Κι ἐκειὸς ὁ γεροδράκοντας χωρὶς οὔτε ν' ἀχνίσῃ
ἐκοίταζε τὸ αἷμα του, ποὺ πότιζε σὰ βρύση
τὴ γῆ του τὴν ταλαίπωρη, καὶ μέσα στὴν καρδιά του
μὲ μιᾶς ἀστράψαν τὰ παλιὰ τ' ἀνδραγαθήματά του
κι ἐσπιθοβόλησε στὸ νοῦ χρυσόφτερ' ἡ ἐλπίδα
μὲ τὴ δική του ἐκδίκηση νὰ σώσῃ τὴν πατρίδα.

. . . .

Τὸ Φραγκολόγι ἐσκόρπισε βουβὸ κι ἐντροπιασμένο.
κι ἀφήνει ἐκεῖ τὸ Φωτεινὸ στ' ἀλέτρι του δεμένο,

. . . .

—Παιδί μου, Μῆτρο, ἀπέθανες ; Πῶς σέρνεσαι στὸ χῶμα ;...
—Πατέρα, οἱ λύκοι ἐφύγανε;...καὶ ζῇς, καὶ ζῇς ἀκόμα ;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

—Σίγα καὶ λύσε με ἀπ' ἐδῶ...Μὴν κλαῖς, ἦταν γραμμένο.

. . . .

Καὶ τὸ παιδί τὸ δύστυχο, παράλυτο, σκιασμένο
ξεδένει τὸν ἀφέντη του, φιλεῖ τὰ δάχτυλά του
καὶ τὸ δεξὶ τὸ χέρι του κρεμᾷ στὴν τραχηλιά του
μὲ τὴ σφεντόνα, πὤσταζεν αἱματοποτισμένη.

. . . .

—Μῆτρο, τὸ βλέπεις ; Τίποτε, τίποτε δὲ μᾶς μένει,
οὔτε ζευγάρι, οὔτε σπορά. Κρέμονται στὰ λουλούδια
ποὺ παραστέκουν μαρτυριά, τὰ νύχια, τὰ μελούδια,
τὸ αἷμα τοῦ πατέρα σου. Καὶ στὰ γεράματά μου
εὑρέθη χέρι ἀνθρώπινο νὰ δείρῃ τὰ μαλλιά μου...
Νοιώθεις βαθιὰ στὰ σωθικὰ τ' ἄσπλαχν' αὐτὰ περόνια ;...
—Δὲ θὰ σβηστοῦν ἀπ' τὴν καρδιά, καὶ ἂν ζήσω χίλια χρόνια.
—Τ' ὁρκίζεις μ' ὅλην τὴν ψυχή ;...Μοῦ τάζεις τὴ σφεντόνα,
ποὺ βράχηκε στὸ αἷμα μου, νὰ τὴ φορῇς εἰκόνα
καὶ φυλαχτὸ παντοτινὸ γιὰ νὰ κρατῇ ἀναμμένο
τὸ πάθος μου τ' ἀκοίμητο, πὤχω γιὰ κάθε ξένο ;...
— Τὸ τάζω...Σοῦ τ' ὁρκίζομαι.
—Σοῦ δίνω τὴν εὐχή μου
δεμένη μὲ τὴν ἔχτρα μου...Πᾶμε ἀπ' ἐδῶ, παιδί μου.
Ἔρριξε ὁ Μῆτρος τ' ὀρφανὸ τ' ἀλέτρι του στὸν ὦμο
σὰν νά ταν κούφια καλαμιὰ καὶ τοῦ χωριοῦ τὸ δρόμο
παίρνει μὲ πάτημα ἐλαφρὸ καὶ μὲ βαρειὰ τὴ φρένα.
Ἀκολουθοῦσε ὁ Φωτεινός. Μὲ μάτια θερμασμένα
κοιτάζει γύρου τὰ βουνὰ καὶ λὲς ποὺ ξεθυμαίνει,
θωρώντας τὴν Ἐλάτη του, ἡ πύρη ποὺ τὸν ψαίνει.

Πόσο ἐμεγάλωσε μὲ μιᾶς ! Περνᾷ μὲ τὴ βουκέντρα
καὶ φαίνεται ψηλότερος ὅτ' εἶναι ἀπὸ τὰ δέντρα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Β. ΚΟΡΝΑΡΟΥ

3. ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΝ

[Ὁ Ρήγας τῶν Ἀθηνῶν Ἡράκλης ἵνα διασκεδάσῃ τὴν στενοχωρημένην κόρην του Ἀρετούσαν προκηρύσσει κονταροκτύπημα μὲ ἔπαθλον χρυσοῦν στέφανον (τζόγιαν), ἀπὸ ἐξέδρας δὲ βασιλικῆς παρακολουθεῖ μετὰ τῆς οἰκογενείας του καὶ τῶν αὐλικῶν τὸν ἀγῶνα. Τοῦ ἀγῶνος μετέχουσιν οἱ ἄριστοι Ρηγόπουλοι καὶ Αὐθεντόπουλοι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ Ἡρ. ἐκλέγει τρεῖς, τὸν Ἐρωτόκριτον, τὸν Κυπριώτην καὶ τὸν Κρητικόν, ἵνα ἀγωνισθῶσι πρὸς τοὺς ἄλλους δέκα, τοὺς ὁποίους καὶ κατανικοῦν. Ἔτσι τελειώνει τὸ Α΄ μέρος τῆς γκιόστρας. Μεταξὺ τῶν τριῶν τούτων διεξάγεται ἤδη ὁ τελικὸς ἀγών. Ὁ Ἐρ. μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Κρητικοῦ εἰσέρχεται εἰς τὸν φόρον διὰ νὰ κονταροκτυπήσῃ μὲ τὸν Κυπριώτη... Βλέπε καὶ λεξιλόγιον : ***Ἐρωτοκρίτου σκελετός.***]

Α΄. ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ ΠΡΟ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

ΜΕΡΟΣ Β΄.

Ἦλθε λαὸς ἀρίθμητος, ἐγέμισεν ὁ φόρος, 517
στὸ ὕστερ' ὁ Ρωτόκριτος ἔφθασεν ἀσπροφόρος.
Σ' ἕνα φαρὶν ὁλόμαυρο, τό να του πόδι εἶν' ἄσπρο,
Καὶ μέσα σ' ὅλους ἔλαμπεν ὡσὰν τζ' ἡμέρας τ' ἄστρο.
Ὅλοι σταθῆκαν νὰ θωροῦν ἔτσιο κορμὶ ἀξιωμένο,
Νιὸν καβαλάρην, ὄμορφον, ἀετὸ ζωγραφισμένο.
Ἄσπρη, φαντή, χρυσάργυρη, ἦταν ἡ φορεσά του,
Καὶ μὲ μεγάλην μαστοριὰ σκεπάζει τ' ἅρματά του.
Καὶ μ' ἔτοια τέχνη ἡ φορεσὰ καὶ μαστοργιὰν ἐγίνη,
Ποὺ ἐφαίνουνταν καὶ τ' ἅρματα, κι ἐφαίνουνταν κι ἐκείνη...

Β΄. ΚΟΝΤΑΡΟΚΤΥΠΗΜΑ

(Γκιόστρα)

Ἐτοῦτ' οἱ δυὸ πομείνασι, κι ὅσοι κι ἂν τζ' ἀγαποῦσι 2281
Πιδέξια τζ' ὀρδινιάζουσι, τὸ κάνει χρειὰ θωροῦσι.
Τὰ σελοσκαλοχάλινα θωροῦσιν ἕνα ἕνα
Καὶ πασπατεύουν τ' ἅρματα ἂν εἶναι ραϊσμένα.
Τὴν τέχνη καὶ τὴ δύναμη παρὰ ποτὲ μαζώνουν
Καὶ ποῦ νὰ κάμουν κοπανιὰ καλύτερη ξαμώνουν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ὀμπρὸς στὸ στῆθος σφίγγουσί τὰ δυνατὰ κοντάρια,
Πατοῦν τσὶ σκάλες δυνατὰ τὰ ὄμορφα παλικάρια . . .
Κεντοῦν, φουσκώνουν τ' ἄλογα κι ὡς ἀστραπὴ χυθῆκαν. 2299
Καὶ σὰν ἀϊτοὶ βρεθήκασι στὸν κάμπο κι ἐσμιχθῆκαν.
Στοῦτο τὸ συναπάντημα, ποὺ κάμα οἱ καβαλάροι
Ἐφάνηκέ σου καὶ σεισμὸς ἤσεισε τὸ πατάρι.
Καὶ τὰ κοντάρια σὰ γιαλιὰ ἐκαταθρουλισθῆκαν,
Χίλια κομμάτια πήγασι, στὰ νέφελ' ἀνεβῆκαν.
Ἄλλα κοντάρια δυνατὰ πιάνουν νὰ δευτερώσουν
Καὶ στά χουσι νὰ κάμουσι, τέλος γοργὸ νὰ δώσουν . . . .
Μικροί, μεγάλοι στέκασι μὲ φόβον καὶ θωροῦσαν, 2349
Καὶ νὰ κερδαίσ' ὁ Ρώκριτος ὅλοι παρακαλοῦσαν.
Ἐπλήθαινε ἡ μάνητα στὸν ἕνα κι εἷς τὸν ἄλλο,
Σὰν ὅντε βγαίνῃ νέφελο ἄγριο καὶ μεγάλο,
Ρίχνῃ χαλάζι μ' ἀστραπή, χώνῃ βαθιὰ τὸν ἥλιο,
Καὶ τὰ κουράδια στὰ βουνὰ γυρεύουν νά βρουν σπήλιο.
Γλακᾷ ὁ βοσκὸς καὶ χώνεται, τρέχει ὁ ζευγὰς καὶ φεύγει
Καὶ πᾶσα εἷς νὰ φυλαχτῇ τόπο νὰ βρῇ γυρεύει.
Βροντοῦν λαγκάδια καὶ βουνά, σιγοτρομοῦν τὰ δάση,
Κι ὅλοι γυρεύουν φύλαξη, τόπο νὰ βροῦν νὰ πᾶσι.
Ἔτσι κι ὅντεν ἐδώκασι τὴν κονταριὰ τὴν ἄλλη,
Σοῦ φάνη κι ἀπ' τσ' οὐρανοὺς ἦρθε βροντὴ μεγάλη.
Μὰ σὰν χαράκι ριζιμιό, π' ἄνεμο δὲ φοβᾶται,
Καὶ μηδὲ σ' ἀστραπὴ δειλιᾷ, μηδὲ βροντὴ ξυπᾶται,
Ἔτσι σταθῆκ' ἀσάλευτοι στὴν κονταριὰν ἐκείνη,
Σ' ἕναν ἀπ' ἄλλο διαφορὰ γιὰ τότες δὲν ἐγίνη,
Οὐδὲ τὸν πλιὰ καλύτερον ἀκόμη δὲν γνωρίζουν,
Κι ὅσο πλιὰ στέκουν δυνατοί, τόσον καὶ πλιὰ μανίζουν.
Στὴ χέραν τους ἀπόμεινε μιὰ πιθαμὴ κοντάρι,
Τ' ἄλογα γονατίσασι κι ἀπάν' οἱ καβαλάροι.
Ὁ Ρήγας εἶχε πεθυμιὰ νὰ τοὺς ἐξεχωρίσῃ,
Κι ἄξιο ἀποστολάτορα πέμπει νὰ τοὺς μηνύσῃ
Νὰ πάψουσι τὴν ὄχθρητα γιὰ τὴν ἡμέρα κείνη,
Κι ὁ εἷς κι ὁ ἄλλος ὡς ταχιὰ μ' ἀγάπη ν' ἀπομείνῃ.
Τὴν νύκτα ν' ἀναπάψουσι τὰ κουρασμένα μέλη,
Κι ὡς ξημερώσῃ, νὰ τὸ δοῦν ἡ τζόγια τίνος μέλλει.
Μὰ τοῦτοι ξαγριέψασι, σ' πλιὰ μάνηταν ἐμπαίνουν,
Καὶ τὸ μαντάτο τοῦ Ρηγὸς δὲ στέκουν ν' ἀναμένουν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μὲ βιὰ γυρίζουν τ᾽ ἄλογα, τὸ τέλος θενὰ δοῦσι,
Μικροὶ μεγάλοι στέκουσι μὲ φόβον καὶ θωροῦσι...
—Ἤρθαν κι οἱ δυὸ μὲ μιὰ καρδιὰ σκύλινη κι ἐκτυπῆσα 2387
Τσὶ κονταριὲς τσὶ δυνατὲς καὶ φοβερὲς περίσσα—
Τοῦ Κυπριώτη τὸ βαρὺ καὶ δυνατὸ κοντάρι,
Στὸν ἴδιον τόπο τοῦ δωκε, ὁπού ἦτον τὸ ψυχάρι.
Κι οὐδὲ ψυχάρ᾽, οὐδὲ κερί, οὐδὲ φωτιὰ οὐδὲ γράμμα
Τοῦ πόμεινε στὴν κεφαλὴ κι ἦτο μεγάλο πρᾶμα,
Νὰ τὰ ξεσκίσ᾽ ἡ κονταριὰ κι ὅλα νὰ σκορπιστοῦσι
Κι ἀπ᾽ τὴ φωτιὰ τοῦ κονταριοῦ καημένα νὰ τὰ βροῦσι.
Πολλὰ ζαλίστ᾽ ὁ Ρώκριτος στὴν κονταριὰν ἐκείνη,
Στ᾽ ἀλόγ᾽ ἀπάνω τὸ λαιμὸ τὴν κεφαλήν του κλίνει.
Καμπόσην ὥραν ἤτονε μὲ τὴ μεγάλη ζάλη,
Μὰ ἡ μοῖρα του τοῦ βόηθησεν εἰς ἔτοια χρειὰ μεγάλη.
Δυό, τρεῖς καὶ τέσσερες φορὲς δείχνει νὰ πέση κάτω
Κι ἡ Ἀρετὴ ἀνεδάκρυωνε, κρυφὰ τὸν ἐλυπᾶτο.
Πούρι ἀνδρειεύθηκε καλά, στὴ σέλα σταματίζει,
Πρὸς τὴν κυράν του μὲ καημὸ τὰ μάτια ἀναντρανίζει.
Κι ἤξαψε ἀπὸ τὴν ἐντροπὴ πλιὰ παρὰ τὸ καμίνι,
Κι ὕστερα πάλι ἐχλόμιανε κι ὡσὰ νεκρὸς ἐγίνη,
Γιατὶ τὸν εἶδ᾽ ἔτσι λογῆς ἐκείνη, ποὺ τὸν κρίνει,
Εἰς τὸ λαιμὸ τοῦ ἀλόγου του τὴν κεφαλὴ νὰ κλίνη·
Μ᾽ ἂς ποῦμε καὶ τὴν κονταριά, ὁπού δωκε κι ἐτοῦτος
Μὲ τὴν ὁποιὰ ἐκέρδαισε τοῦ στεφανιοῦ τὸ πλοῦτος·
Εὕρηκε τὸ Ρηγόπουλο τ᾽ ἀλύπητο κοντάρι
Στὸ κούτελο κι ἐπῆρε του τῆς ἀνδρειᾶς τὴν χάρη.
Χάνει τὲς σκάλες καὶ τὲς δυό, τὸ χαλινάρι ἀφῆκε,
Ἐξάπλωσε τὰ χέρια του κι ἀπὸ τὴν σέλ᾽ ἐβγῆκε.
Καὶ τὶς μπορεῖ νὰ διηγηθῆ ὀγιὰ τὴν ὥρα κείνη
Τοὺς τόσους κτύπους καὶ φωνές, τὴν ταραχή, ποὺ γίνη;
Τότες ἡ σάλπιγγα ζιμιὸ πολλὴ βαβούρα δίδει,
Σημάδι πὼς ἐσκόλασε τῆς γκιόστρας τὸ παιγνίδι.
Πολλὴ χαρὰ κι ἀμέτρητη ἤκαμε στὸ πατάρι
Ὁ Ρήγας μὲ τὴν Ρήγισσα κι ὅλ᾽ οἱ ἀπομονάροι,
Μ᾽ ἀπ᾽ ὅλους τούτους σήμερα ἡ Ἀρετοῦσα εἶν᾽ κείνη,
Ὁποὺ πολλὰ ἀναγάλλιασε κι ὅλο χαρὲς ἐγίνη.
Ἐμέρωσε, ἐσυνήφερε, ἤλαμψ᾽ ἡ ὀμορφιά της
Κι ἐπάψαν οἱ τρομάρες της, ποὺ γροίκαγ᾽ ἡ καρδιά της,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τὰ βούκινα ξαναφυσοῦν, οἱ σάλπιγγες ἐπαῖξαν
Κι ἀπ' ὅλους τὸ Ρωτόκριτο στὸ νῖκος ἐδιαλέξαν.
'Επῆγ' ἐμπρὸς εἰς τοῦ Ρηγός, πεζεύει, γονατίζει
Καὶ τὴ χρυσήν του κεφαλὴ μὲ τζόγια τὴ στολίζει.
Τὴ τζόγια κείνη πιάνοντας ἡ 'Αρετὴ στὴ χέρα
Στολίζει τὸν πολυαγαπᾷ ἐκείνην τὴν ἡμέρα.
῾Ο Ρήγας ἔτσι τό θελε, τὰ γράμματα τὸ λέσι,
Νὰ τήνε δίδ' ἡ γι 'Αρετὴ τὴ τζόγια ὅποιου κερδαίση...
Πολλὴ χαρὰ κι ἀμέτρητην ἐπῆρεν ὅλ' ἡ χώρα, 2443
Πὼς τὸ παιδὶ τοῦ παλατιοῦ ἐκέρδαισε τὰ δῶρα.
῾Ο κύρης του ὁ Πεζόστρατος ὡσὰν γονής του ἐχάρη
Κι ἀποκαμάρωνέ τονε στ' ἄλογο καβαλάρη.
Κι ὡς εἶδε τό χε ἐπιθυμιά, καὶ τό θελεν, ἐγίνη,
Πολλὰ κανίσκια ἐδῶ κι ἐκεῖ δίδει τὴν ὥρα κείνη.
῾Ωσὰν τοῦ βάλαν τὸ χρυσὸ στεφάνι στὸ κεφάλι,
Καὶ δίδει ὁ Ρήγας θέλημα, καβαλικεύει πάλι,
Νὰ τόνε συντροφιάσουνε, εἶν' ὀρδινιὰ τοῦ Ρήγα,
Καὶ μὲ παιγνίδια καὶ χαρὲς στὸ σπίτι τὸν ἐπῆγα.
Μισεύουν κι ἀποχαιρετοῦν οἱ ἄλλοι καβαλάροι.
Κι ὁ Ρήγας ἐκατέβηκε κάτ' ἀπ' τὸ πατάρι
῾Ομάδι μὲ τὴ Ρήγισσα καὶ μὲ τὴ θυγατέρα,
Κι ἀθιβολὲς ἐφέρνασιν ἐκείνην τὴν ἡμέρα.
Λέγουν τὲς τόσες ὀμορφιές, πού χαν οἱ ἀντρειωμένοι,
Κι ἀπὸ τὴ γλῶσσαν ὅλονῶν πολλά σαν παινεμένοι.
Μὰ ἀπ' ὅλους τὸ Ρωτόκριτο παρ' ἄνθρωπο παινοῦσι,
Καὶ τοῦτα μπρὸς στὴν 'Αρετὴ ἄκακα τὰ μιλοῦσι.

Γ'. Ο ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ ΣΩΖΕΙ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ ΗΡΑΚΛΗ

[*Εἰσαγωγή* : ῾Ο βασιλεὺς τῶν Βλάχων Βλαντίστρατος ἐγείρει πόλεμον κατὰ τοῦ Βασιλέως τῶν 'Αθηνῶν ῾Ηράκλη, τοῦ ὁποίου κατακαίει τὴν χώραν καὶ αἰχμαλωτίζει τοὺς ἀνθρώπους. ῾Ο 'Ερωτόκριτος ἀπὸ τὴν Ἔγριπον—Εὔβοιαν, ὅπου ἦτο ἐξόριστος, σπεύδει εἰς 'Αθήνας διὰ νὰ βοηθήση τὴν Πατρίδα του, διὰ μαγικοῦ δὲ ὕδατος λαμβάνει τὴν μορφὴν Σαρακηνοῦ. ῾Ο 'Ερωτόκριτος ἐπιφέρει μεγάλην φθορὰν εἰς τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἐν τῷ κρισίμῳ ἀγῶνι σώζει τὸν ῾Ηράκλην.]

ΜΕΡΟΣ Δ'.

Πᾶν τὰ μαντάτα τὰ πικρὰ εἰς τοῦ Ρηγὸς τὴ χώρα, 993
βοήθεια γλήγορα ζητοῦν, γιατὶ τοὺς βιάζ' ἡ ὥρα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ὁ βασιλιὰς ὁπού τονε στὸ στρῶμα κουμπισμένος,
Πάραυτας ἐσηκώθηκε σὰν ξεπεριωρισμένος.
Σπουδακτικὰ ἁρματώνεται, τς' ἀπομονάρους κράζει,
Ν' ἁρματωθοῦν νὰ τ' ἀκλουθοῦν στὸν πόλεμο τοὺς βιάζει.
Γέρου καρδιὰ δὲν ἤδειξε, μὰ νιότη κοπελάρη,
Καὶ δὲ δειλιᾷ τὸ θάνατο, ὄντε κι ἂν τόνε πάρῃ.
Βγαίν' ἀπ' τὴ χώρα κι ἀκλουθοῦν ὅλοι ἁρματωμένοι,
Πᾶσιν ἐκεῖ, ποὺ ὁ θάνατος κι ὁ Χάρος τς' ἀναμένει.
Ἀνακατώνετ' ὁ λαὸς καὶ τὰ φουσάτα σμίγουν,
Μά τον ἀκόμη σκοτεινὰ καὶ δὲν καλοξανοίγουν.
Δίδουν στὰ βούκινα ἀναπνιά, τὲς σάλπιγγες φυσοῦσι,
Πάει ἡ λαλιὰ στὸν οὐρανό, τὰ νέφ' ἀντιλυλοῦσι.
Μὲ τὴ βαβούρα τὴν πολλὴ καὶ χτύπους τῶν ἁρμάτων,
Ἐγροίκησ' ὁ Ρωτόκριτος, γιατὶ δὲν ἐκοιμᾶτον.
Ἄλλο μαντάτο νὰ τοῦ ποῦν, δὲν στέκει ν' ἀναμένῃ,
Μὲ σπούδα καβαλίκεψε, στὸν κάμπο κατεβαίνει.
Σὰν ὄντε εἶν' καλοκαιριά, μέρα σιγανεμένη,
Κι ἀξάφν' ἀνεμοστρόβιλος ἀπὸ τὴ γῆς ἐβγαίνει,
Μὲ βροντισμὸ καὶ ταραχὴ τὴ σκόν' ἀνασηκώσῃ,
Καὶ πάγει την τόσο ψηλά, ὁποὺ στὰ νέφη σώσῃ,
Ἔτσι κι ὄντεν ἐκίνησε, μὲ ἔτοια ἀντρειὰ περπάτει,
Ὁποὺ βροντὲς καὶ σκονισμοὺς κάνει στὸ μονοπάτι.
Μ' ἔτοια μεγάλη μάνητα ἤσωσε τὸ φουσάτο,
Ὁπ' ὅποιος κι ἂν ἐγλύτωσε μὲ φόβον τὸ δηγᾶτο.
Εἰς σὲ καιρὸν ὁ Ρώκριτος ἤσωσε στὸν λειμῶνα,
Ποὺ οἱ Ἀθηναῖοι φεύγασι κι οἱ Βλάχοι τοὺς ζυγῶνα.
Μὲ φόβον ἐγλακούσανε, βοήθεια δὲν εὑρίσκαν
Καὶ οἱ οἱ ἐχθροὶ τοὺς διώχνανε κι ἀλύπητα βαρίσκαν.
Κι ὡσὰν λιοντάρ' ὀντὲ πεινᾷ κι ἀπὸ μακρὰ γροικήσῃ,
Κι ἔρχεται βρῶμα, ὁπού πασχε νὰ βρῇ νὰ κυνηγήσῃ,
Κι εἰς τὴν καρδιὰ κινᾷ, ὡς τὸ δῇ, ἡ πιθυμιὰ τὴ μάχη,
Τρέχει ζιμιὸν ἀπάνω του κι ἀγριεύει, σὰν τοῦ λάχῃ,
Φωτιὰ πυρὴ στὰ μάτια του ἀνεβοκατεβαίνει,
Καπνὸς ἀπ' τὰ ρουθούνια του μαῦρος βραστὸς ἐβγαίνει,
Ἀφροκοπᾷ τὸ στόμα του, τὸ κοῦφος του μουγκρίζει,
Ἀνασηκώνει τὴν οὐρά, τὸν κόσμον φοβερίζει.
Καταχτυποῦν τὰ δόντια του καὶ τὸ κορμὶ σπαράσσει,
Ἀναχεντρώνουν τὰ μαλλιὰ καὶ τρέχει νὰ τὸ πιάσῃ.

Ἐδέτσι ξαγριεύτηκε γιὰ τὰ κακὰ μαντάτα
Κι ὡσὰν ἀϊτὸς ἐπέταξε κι ἐμπῆκε στὰ φουσάτα.
Βλάχοι κακὸν τὸ πάθετε, εἰς τὰ σᾶς ηὗρ᾽ αἰφνίδια,
Ἐδάλθασι τ᾽ ἀπαρθινὰ κι ἐπάψαν τὰ παιγνίδια.
Ὁπού λαχε νὰ δῇ ποτὲ σύγκλυση νὰ φουσκώση,
Νὰ πνίξ᾽ ἀνθρώπους καὶ θεριά, δενδρὰ νὰ ξεριζώση;
Καὶ νὰ μουγκρίζουν ποταμοὶ κι ὁ κόσμος ν᾽ ἀγριέψη
Κι ἀστροπελέκια ὁ οὐρανὸς χαμαὶ στὴ γῆς νὰ πέψη,
Νὰ τρέμουν ὅσοι τὰ θωροῦν, τὸ πνεῦμα τους νὰ χάνουν,
Νὰ ξεψυχοῦν π᾽ τὸ φόβον τους πρὶν παρὰ ν᾽ ἀποθάνουν.
Ἐδέτσι κι ὁ Ρωτόκριτος κάνει τὴν ὥρα κείνη,
Πολλὰ μεγάλη σύγχυση εἰς τὸ φουσάτο γίνη·
Τίνος τὸν πόδα ἤκοφτε, τίνος τὴν χέρα ρίχτει,
Τίνος ἐκόπ᾽ ἡ κεφαλή, τίνος τὰ στήθ᾽ ἀνοίχτη.
Ποιὸν ἀπ᾽ τὴν μέση χώριζε, τίνος κοιλιὰν ἐτρύπα,
Πάντα κάν᾽ αἷμα ἡ κοπανιὰ ἐκεῖ, ποὺ τὴν ἐχτύπα.
Σὰν κάν᾽ ὁ λύκος εἰς τὰ ἀρνιά, ὅντε πεινᾷ καὶ ράσσει,
Καὶ πνίγει τ᾽ ὅπου κι ἂν τὰ βρῇ καὶ φτάνει τ᾽ ὅπου πᾶσι,
Ἔτσ᾽ ἤκαν᾽ ὁ Ρωτόκριτος ξετρέχοντας τὸ νῖκος,
Οἱ Βλάχοι τρέμουν σὰν τ᾽ ἀρνιὰ κι ἐκεῖνος εἶν᾽ ὁ λύκος.
Ζερβά, δεξιὰ τοὺς πολεμᾷ κι ἀλύπητα σκοτώνει
Καὶ σὰν θεριὸ τσ᾽ ἀπογλακᾷ, σὰ δράκος τοὺς ζυγώνει.
Ἤκοβε μέσες καὶ μεριά, κορμιὰ ᾽πὸ πὰν ὥς κάτω,
Ἤκλαιγ᾽ ἐκεῖνος ὁ λαὸς κι ἤτρεμε τὸ φουσάτο,
Πέφτ᾽ ἀπ᾽ τὴν χέρα τὸ σπαθί, χάνουν τὸ χαλινάρι,
Τὸ θέλαν δεῖ ἀπὸ μακρὰ τοῦτο τὸ παλικάρι.
Ἀποκρυαῖναν οἱ καρδιές, τὴν ἀντρειὰν ἐχάναν,
Ἐφεῦγαν κι ἐγλακούσανε, τὰ μονοπάτια πιάναν.
Παίρνει ψυχὴ καὶ δύναμη τσ᾽ Ἀθήνας τὸ φουσάτο,
Ποὺ τό βρεν ὁλοσκόρπιστο κι ἐγλάκα πάνω κάτω.
Τὸ πρόσωπο γυρίσανε, ποὺ δείχνασι τὴν ράχη,
Κι ὅσο ματώνουν τὰ σπαθιά, τόσον πληθαίν᾽ ἡ μάχη.
Τὶς πέφτει καὶ ψυχομαχεῖ, τὶς πέφτ᾽ ἀποθαμένος.
Καὶ τὶς ὀλίγα, τὶς πολλὰ βρίσκεται λαβωμένος...
Κείτεται τ᾽ ἄλογο, ψοφᾷ στ᾽ ἀφέντη του τὸ πλάγι, 1079
Στρέφετ᾽ ὁ φίλος καὶ θωρεῖ τὸ φίλο πῶς ἐσφάγη.
Σύντροφος μὲ τὸ σύντροφο νὰ ξεψυχοῦν ὁμάδι,
Τὸ αἷμα εἶν᾽ ἡ κλίνη τους κι ἡ γῆς προσκεφαλάδι.

Τὰ αἵματα κινούσανε χειμωνικὸ ποτάμι,
Τῶν σκοτωμένων τὰ κορμιά, πού κείτουνταν ἀντάμι,
Τάφρους ἐκάναν καὶ βουνὰ κι ὁ Ρώκριτος στὴ μέση,
Ἀλύπητα τοὺς πολεμᾷ καὶ πάσχει νὰ κερδαίση.
Κι ὅπου κι ἂν ἐπερπάτηξεν ἐκείνην τὴν ἡμέρα,
Ἦτονε Χάρος τὸ σπαθὶ καὶ Θάνατος ἡ χέρα.
Ἡ γῆς, ὁπού τον πράσινη, μὲ χόρτα στολισμένη,
Ἐγίνηκ᾽ ὁλοκόκκινη τὰ αἵματα βαμμένη.
Ὁ πόλεμος ἐπλήθαινε μὲ ταραχὴ μεγάλη,
Κι ὥρες ἐνίκ᾽ ἡ μιὰ μεριά, κι ὥρες ἐνίκ᾽ ἡ ἄλλη.
Σὰν τοῦ γιαλοῦ τὰ κύματα σ᾽ καιροῦ ἀνακατωμένου,
Ὁποὺ οἱ ἀνέμοι τὰ φυσοῦν καὶ πρὸς τὴ γῆς τὰ πηαίνου.
Κι ὥρες ἀφρίζουν καὶ σκορποῦν ὄξω στὸ περιγιάλι
Κι ὥρες στὸ βάθος τοῦ γιαλοῦ ξαναγιαγέρνουν πάλι·
Ἔτσι καὶ τὰ φουσάτ᾽ αὐτὰ τ᾽ ἄγρια, τὰ θυμωμένα,
Ὥρες ὀπίσω ἐσύρνουνταν κι᾽ ὥρες ἐμπρὸς πηγαῖνα.

* * *

Εἰς τούτους τσ᾽ ἀνακατωμοὺς εἰκοσιδυὸ ἀντρειωμένοι
Εἶχαν ἀπ᾽ τὸ Βλαντίστρατο μιὰν ὀρδινιὰ παρμένη,
Νὰ βροῦν τὸν ἄλλον βασιλιὰ νὰ τόνε πολεμήσουν,
Κι ἂν δὲν τὸν πιάσουν ζωντανό, νεκρὸ νὰ τὸν ἀφήσουν.
Καὶ συντροφιάζει τους κι αὐτὸς κι ὁμάδι συνωδεῦαν,
Κι ἐπάνω κάτω σὰ θεριὰ τὸν Ρήγαν ἐγυρεῦαν.
Εὑρήκασι τὸ γέροντα κι ὡς λιόντας ἐπολέμα,
Μὲ τὸ σπαθὶ ὁλοκόκκινο ἀπὸ τὸ τόσον αἷμα.
Ἐκ᾽ ἦτον κι ὁ Πολύδωρος στὴ συντροφιά του κι ἄλλοι,
Τὸ Ρήγα παραβλέπουσι εἰς ἔτοια χρειὰ μεγάλη.
Ὡς ἤσωσ᾽ ὁ Βλαντίστρατος, ὡσὰ λιοντάρι τρέχει,
Ἀπάνω του μὲ τ᾽ ἄλογο κι ἀπομονὴ δὲν ἔχει:
Κι ὀπίσω του ἄλλ᾽ εἰκοσιδυὸ κι ὡς δράκοντες ἐράσσαν,
Κι ὀκτὼ κοντάρια στοῦ Ρηγὸς τὸ κούτελο ἐσπάσαν.
Ἤπεσεν ἀπὸ τ᾽ ἄλογο ὁ Ἡράκλης κι ἐξαλίστη,
Χαμαὶ στὴ γῆς ἐξάπλωσε, στὰ αἵματα κυλίστη.
Πεζὸς εἶν᾽ κι ὁ Πολύδωρος, μά κανε σὰν λιοντάρι,
Κι ἤβλεπε τὸν ἀφέντη του κανεὶς μὴν τόνε πάρη.
Ἐξεζαλίστ᾽ ὁ βασιλιὰς κι ὀγλήγορα σηκώθη
Κι ἤκραξε τὸν Πολύδωρο, σ᾽ ἐκεῖνον παραδόθη.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μὲ τὸ σπαθὶ στὴν χέρα τους σὰ λιόντες πολεμοῦσι,
Κι ἀπὸ τοὺς Βλάχους ζωντανοὶ πάσχουν νὰ μὴν πιασθοῦσι·
Μά σανε τόσοι οἱ ἐχθροί, ὅπου τοὺς τριγυρίζουν,
Ὁπου κανένα γλυτωμὸ γιὰ τότε δὲν ἐλπίζουν.
Μὲ δυὸ κακὲς λαβωματιὲς στὴν κεφαλή, στὴ χέρα,
Εὑρίσκετ' ὁ Πολύδωρος ἐκείνην τὴν ἡμέρα.
Ὁ ἀφέντης μὲ τὸν δοῦλον του τὸν θάνατο θωροῦσι,
Ὄντε φωνὴ καὶ ταραχὴ παλικαριοῦ γροικοῦσι.
Τούτ' ἡ φωνή κι ἡ ταραχή, τῆς μάχης τὸ σημάδι,
Ἦτονε τοῦ Ρωτόκριτου, π' ὡς εἶδε κι εἶναι ὁμάδι
Ὁ ἀφέντης μὲ τὸν φίλον του σὲ κίντυνο θανάτου,
Τὲς σκάλες ἀντιπάτησε καὶ σφίγγει τ' ἅρματά του.
Ὁ πρῶτος, ποὺ τ' ἀπάντησε, ἦτον δικὸς τοῦ Ρήγα
Τοῦ Βλάχου, καὶ καθημερνὸ σὲ μιὰ βουλὴν ἐσμίγα.
Καὶ δίδει του μιὰ κονταριὰ καὶ τὸ κοντάρι μπήχτει
Εἰς τὸν λαιμὸ ποκατωθιὸ καὶ χάμαι τόνε ρίχτει
Κρυγιόν, νεκρὸ κι ἀσάλευτο καὶ καταματωμένο.
Τὰ μαθημένα τοῦ καμε τὸ χέρι τ' ἀντρειωμένο.
Σκοτώνει καὶ τὸ δεύτερο, τὸν τρίτο ξεσελώνει,
Καὶ τὸ κοντάρι τσάκισε καὶ τότες ξεσπαθώνει
Κι ἤκαμε πράματα φριχτά, καμώματα μεγάλα,
Θάνατο τὸν ἐλέγασι, Χάρο ὄνομα τοῦ βγάλα...
Τόσους νὰ δῆ νὰ πολεμοῦν τὸ φίλο καὶ τὸ Ρήγα, 1179
Ὡσὰ γεράκι χύθηκε κι ὥσὰν πουλιὰ τοῦ φύγα.
Γλυτώνει, ξεγκουσεύγει τους, ἄλογα τοὺς γυρεύει,
Εὑρίσκει τους καὶ δίδει τους κι ὁ Ρήγας καβαλκεύει,
Καὶ τῆς Βλαχιᾶς ὁ βασιλιὰς θωρώντας εἶντα κάνει,
Φεύγ' ἀποκεῖ, γιατὶ θωρεῖ, πὼς στέκει ν' ἀποθάνῃ.
Δὲν θέλει πλι' ὁ Ρωτόκρι ος τ' ἀφέντη νὰ μακρύνῃ,
Πάντα κοντά του πολεμᾷ καὶ σπλαγχνικὸς ἐγίνη.
Ἐμίσεψ' ὁ Πολύδωρος, δὲν στέκει ν' ἀναμένη,
Γιατ' εἶχε δυὸ πληγὲς κακές, καὶ μὲς στὴ Χώρα μπαίνει.
Βαριὰ πολλὰ γροικᾷ τονε, λαβωματιὰ μεγάλη
Εἶχε σιμὰ στὸ κούτελο κι ὀμπρὸς στὸ στῆθος ἄλλη.
Ὁλημερῆς ὁ πόλεμος πολλοὺς θανάτους κάνει,
κι ἐκεῖνος, ὅπου κέρδαινε τὴν μιάν, τὴν ἄλλη χάνει.
Ἐβράδιασε κι οἱ σάλπιγγες ἐπαῖξαν νὰ σκολάσουν,
Οἱ σκοτωμοὶ νὰ πάψουσι, γιὰ τότες νὰ περάσουν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κάθε φουσάτο σύρθηκε στὰ μέρη τὰ δικά του,
Πᾶς ἕνας στέκ᾽ ὁλονυχτῆς ζωσμένος τ᾽ ἅρματά του.
Σὰν ἐσκολάσα οἱ σκοτωμοὶ καὶ γιὰ τὴν ὥρα κείνη
Καὶ τὸν ἐχθρόν του πασανεὶς σ᾽ ἀνάπαψιν ἀφήνει,
Ἤκραξεν τὸ Ρωτόκριτο ὁ Ρήγας καὶ σιμώνει
Καὶ σπλαχνικὰ τοῦ μίλησε, μιλῶντ᾽ ἀναδακρυώνει.
Λέγει του.

Ρήγας. Σὺ μ᾽ ἐγλύτωσες, ποὺ ἀποθαμένος ἤμου,
Καὶ σὺ μοῦ τὴν ἐχάρισες σήμερο τὴ ζωή μου,
Κι ἀπὴ ἔτοιο πρᾶμα ἀπὸ σὲ κι ἔτοιο καλὸ γνωρίζω,
Θέλω καὶ νὰ μοιράσωμε τὲς χῶρες ὁπ᾽ ὁρίζω
Καὶ νά σαι πάντα μετὰ μέ κι ἀπήτης ξεψυχήσω,
Τέκνο καὶ κληρονόμο μου εἰς ὅλα νὰ σ᾽ ἀφήσω.

ΠΟΙΗΤΗΣ

Ὡς ἤκουσ᾽ ὁ Ρωτόκριτος μὲ τάξιν γονατίζει,
Καὶ γνωστικὰ καὶ φρόνιμα ἔτοιας λογῆς ἀρχίζει.

ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ

Ἀφέντη, τὰ ρηγάτα σου κράτει τα μετὰ σένα
Καὶ χρέος κανένα σήμερα δὲν ἔχεις μετὰ μένα.
Ἂν ἦρθα κι ἐπολέμησα γιὰ σὲ καὶ γιὰ τὴ χώρα,
Τό καμα γιὰ τὸ δίκιο σου, ὄχι νὰ θέλω δῶρα.
Ἀπ᾽ ὅταν ἀνεθράφηκα κι ἤπιασα τὸ κοντάρι,
Πάντα τὸ δίκιο ἀγαπῶ καὶ μὴ μοῦ τό χεις χάρι,
Καὶ τ᾽ ἄδικο τοῦ βασιλιᾶ τῶν Βλάχων εἶναι τόσο,
Ὁπ᾽ ἂν μπορέσω θάνατο ξετρέχω νὰ τοῦ δώσω.
Καὶ τὴ ζωὴ προθυμερὸς στὴ ζυγαριὰ τὴ βάνω,
Χαιράμενος κάθε καιρὸν στὸ δίκιο ν᾽ ἀποθάνω. 1218.

---

6 ΛΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

Κ. ΠΑΛΑΜΑ

1. ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ

Κι ἔγιρ᾽ Ἐκεῖνος τὸ ἄχραντο κεφάλι καὶ ξεψύχησε
Στὸ μαῦρο τὸ κορμί του ἀπάνου·
Ἄστρα γινῆκαν τὰ καρφιὰ τοῦ μαρτυρίου του, ἄστραψε
Κι ἀπὸ τὰ χιόνια πιὸ λευκὸς τὰ αἰώνια τοῦ Λιβάνου.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Οἱ καταφρονεμένοι μ' ἀγκαλιάσανε
Καὶ σὰ βουνὰ καὶ σὰ Θαβὼρ ὑψώθηκαν ἐμπρός μου·
Οἱ δυνατοὶ τοῦ κόσμου μὲ κατάτρεξαν,
Γονάτισα στὸν ἥσκιο μου τοὺς δυνατοὺς τοῦ κόσμου.
Τὸν κόσμο ἂν ἐμαρμάρωσα, τὸν κόσμο τὸν ἀνάστησα.
Στὰ πόδια μου ἄγγελοι οἱ Καιροί, γύρω μου σκλάβες οἱ Ὧρες.
Δείχνω μιὰ μυστικὴ Χαναὰν στὰ γαλανὰ ὑπερκόσμια·
Μὰ ἐδῶ πατρίδες πάναγνες εἴσαστ' ἐσεῖς τρεῖς Χῶρες!
Ὦ πρώτη ἐσύ, Ἱερουσαλήμ! τοῦ βασιλιᾶ προφήτη σου
Μικρὴ εἶν' ἡ ἅρπα γιὰ νὰ εἰπῇ τὴ νέα μεγαλοσύνη·
Τοῦ Σολομῶντα σου ὁ ναὸς μὲ ἀντίκρυσε καὶ ῥάγισε·
Καινούργια δόξα ντύθηκαν τῆς Ἰουδαίας οἱ κρίνοι.
Κι ὕστερα ὑψώθηκα σ' ἐσένα, ὦ Πόλη, ἑφτάλοφο ὅραμα.
Κι ἔγινα φῶς τῶν οὐρανῶν τὸ θᾶμα τοῦ Ἰορδάνη,
Τοὺς Κωνσταντίνους φώτισα καὶ τοὺς Ἡράκλειους δόξασα,
Καὶ τρικυμίες δὲν ἔσβυσαν ἐμέ, μηδὲ Σουλτάνοι.
Κι ὕστερα ἐγώ, ταξιδευτής, ἦρθα σ' ἐσένα ἀσύγκριτη,
Ἀθήνα τῶν ὡραίων πηγή, τῶν ἐθνικῶν κορώνα,
Τὸν ἄγνωστο ἔφερα θεὸ καὶ ἀπόκοτος ἀψήφησα
Τὴν Πολεμόχαρη Παλλάδα μὲς στὸν Παρθενῶνα.
Καὶ γνώρισα τοὺς ἱλαροὺς θεοὺς καὶ στεφανώθηκα
Τὴν ἀγριλιὰ τῆς Ἀττικῆς, τὴ δάφνη ἀπ' τὴν Ἑλλάδα,
Καὶ ὦ λόγος πρωταγροίκητος! Τοῦ Γολγοθᾶ τὸ σύγνεφο
Πῆρε τὴν ἄσπρη ὁμηρικὴ τοῦ Ὀλύμπου λαμπεράδα.
Τὰ εἴδωλα τ' ἀφρόντιστα καὶ τὰ πασίχαρα ἔφυγαν,
Ἀλλ' οὔτε πιὰ μεθάει τὴ γῆ τὸ ἀσκητικὸ μεθύσι.

Γ. ΔΡΟΣΙΝΗ

2. ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ

Ἀπ' τὶς μεγάλες τὶς ἀγάπες μου εἶσ' ἐσύ,
Τῆς θάλασσας ἀγάπη!
Κι ὄχι γλυκειὰ καὶ γελαστὴ κι ἀτάραχτη,
Σὰν ἄλλες·
Ξέχωρη ἀπ' ὅλες.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Καὶ στὶς χαρὲς
Καὶ στοὺς καημοὺς
Καὶ στὶς λαχτάρες
Καὶ στὸ ξελόγιασμα.
Καὶ στὸ μεθύσι τοῦ κινδύνου
Καὶ στοῦ χαμοῦ τὴν καταφρόνεση,
Ξέχωρη ἀπ' ὅλες εἶσ' ἐσὺ
Καὶ πρώτη.

Μὲ τὰ κουπιὰ ἀργολάμνοντας,
Πόσες φορὲς
Στῆς βάρκας μου τὸ ἀκρόπλωρο σκυμμένος,
Ὦ γαλανόθωρη,
Καθρέφτισα τὴν ὄψη μου
Στὴν ἀγκαλιά σου τὴ γαληνεμένη!

Καρφώνοντας στὰ διάφανα νερά σου
Τὰ μάτια ἀχόρταγα,
Ζητοῦσα νὰ ξανοίξω
Τοῦ βάθους σου τ' ἀπόκρυφα.
Κι ὅπου ἡ ματιὰ δὲν ἔφτανε,
Στὰ τρίσβαθά σου,
Τὸ λογισμό μου βουτηχτὴ ξαπόστελνα
Νὰ ἰδῇ καὶ νὰ μοῦ φανερώσῃ
Τῶν κοραλλιῶν σου τὸ ἄνθισμα,
Τῶν μαργαριταριῶν τὸ πλάσιμο,
Καὶ τοῦ πανώριου κόσμου σου ὅλου
Τὴ μυριοφάνταστη ζωή.

Τοῦ κάκου!
Ἐσὺ ἀφανέρωτους κρατᾷς
Τοὺς θησαυρούς σου
Στ' ἄφταστα βάθη τῆς ἀγάπης σου,
Γιὰ νὰ τοὺς φανερώσῃς
Μόνον στοὺς διαλεχτοὺς
Τὴν ὥρα, ποὺ ὁλογύρω στὸ λαιμό τους
Πνίχτρα καὶ σώστρα σφίγγεται ἡ ἀγκάλη σου.

Καὶ πόσες νύχτες τοῦ καλοκαιριοῦ,
Σὲ κάποιο ἀπάνεμο λιμιῶνα σου,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τὰ φύκια
Προσκέφαλο ἔβαλα
Στὸ πλάϊ σου...
Καὶ σὺ κοιμόσουν κι ἀγρυπνοῦσα ἐγώ,
Χορταίνοντας τὸ φῶς
Ὅλων τῶν ἄστρων, ποὺ ἔφεγγαν
Ἀπάνωθέ μου στὸν ἀπέραντο οὐρανό !...

Κάποια φορὰ
Πρὸς τὸ ἀκρογιάλι ἁπλώνοντας
Ἀργό, ἁπαλὸ τὸ κῦμα σου
Μὲ σάλεμα χεριοῦ,
Ποὺ φέρνει κάτι,
Μπροστά μου ἀπόθεσες
Ὁλόδροσα, ὁλοπράσινα
Τὰ μούσκλια σου.
Μὴ μὲ πλανέσουν τῆς στεριᾶς τὰ λούλουδα
Φοβήθηκες,
Καὶ νὰ μοῦ δείξῃς θέλησες
Πῶς ἔχεις ἄνοιξη καὶ σὺ
Στοὺς κάμπους σου ;

Τὸ ἀνάσασμά σου !...
Κρασὶ τῆς μαυροδάφνης μὲ ροδόσταμα
Σμιγμένο,
Δὲ φέρνει τὸ γλυκὸ ἀποκάμωμα
Τοῦ Τίποτε.
Τὸ ἀνάσασμά σου !...
Γεννᾷ τὸ ἀνάβρυσμα
Κάθε ζωῆς κρυμμένης στὸ αἷμα μου,
Καὶ μοῦ φτερώνει τό κορμὶ καὶ τὴν ψυχὴ
Πρὸς τὰ μεγάλα κι ἄφταστα
Τὸ ἀνάσασμά σου !

Ὅταν στὰ μαγεμένα περιγιάλια σου,
Κάποια λιοπυρωμένα μεσημέρια,
Τῆς Εὐμόλπης τὰ χέρια,
Τὰ νεραϊδόχερα,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Σέρνουν πάνω στ' ἀκύμαντα νερὰ
Σὰ γλάρου ἀκρόφτερα,
Τὰ δάχτυλά τους.
Καὶ φτάνοντας σ' ἀπόρηχη ἀμμουδιὰ
Κυλοῦν τὰ δροσοστάλαχτα χαλίκια.
Ποιὸ δάσος, ποιὸ λιβάδι, ποιὰ ἀκροποταμιὰ
Μπορεῖ νὰ φτάση
Μ' ὅλων της τῶν πουλιῶν τὸ λάλημα
Τὸ γλυκολάλημά σου ;

Κάποτε μιὰ χαλάστρα δύναμη
Κινώντας ἀπ' τὰ σπλάχνα σου
Λυσσομανᾷ κι ἀφροκοπᾷ
Κι ἀλίμονο
Σ' ἐκεῖνον, ποὺ δειλιάση !
Μὰ καὶ χαρὰ στὸ δυνατό,
Ποὺ θ' ἀντικρύση νικητὴς τὸν κίνδυνο !
Καὶ κάποτε
Μ' ἕνα μετάνοιωμα
Ψυχῆς γυναίκειας
Λυέται ὁ θυμός σου καὶ ξεσπᾷ
Σὲ θρῆνο ἀπαρηγόρητο.

'Απ' τὶς μεγάλες τὶς ἀγάπες μου εἶσ' ἐσύ,
Τῆς θάλασσας ἀγάπη !
Τῆς ὀμορφιᾶς ἀναγεννήτρα ἐσὺ
Στὰ μάτια μου.
Τῆς στεριανῆς ζωῆς παρηγορήτρα ἐσύ,
Κι ἐλπίδα ποθητὴ τοῦ λυτρωμοῦ...
Τῆς θάλασσας ἀγάπη,
Πρώτη μου καὶ στερνὴ εἶσ' ἐσύ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄.

ΠΙΝΑΞ
ΚΑΤ' ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΗΝ ΣΕΙΡΑΝ ΤΩΝ ΑΓΝΩΣΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ ΚΛΠ. ΤΩΝ ΤΕΜΑΧΙΩΝ ΤΟΥ ΤΟΜΟΥ

Α.

Ἀγὰρ τέκνα, οἱ Ἀγαρηνοί, οἱ Μωαμεθανοὶ τὸ θρήσκευμα.
Ἀγκαλά, ἐπίρρ. ὅμως.
Ἁγία Εὐθυμία, θηλ. κώμη τῆς Παρνασσίδος.
Ἁγία Φωτεινή, θηλ. μητρόπολις Σμύρνης ἀποτεφρωθεῖσα τὸ 1922.
Ἀγκουρέτο, οὐδ. μικρὰ ἄγκυρα.
Ἀγναντεύω, ρημ. θεῶμαι ἀφ' ὑψηλοῦ, παρατηρῶ (ἐξ αὐτοῦ τὸ οὐδ **ἀγνάντεμα**).
Ἀγνάντια, ἐπίρρ. ἀφ' ὑψηλοῦ, ἔναντι,
Ἄγουρος, ἀρσ. νέος, (ἄωρος).
Ἀϊβαλί, οὐδ. πόλις τῆς δυτ. Μ. Ἀσίας.
Ἅη Διάς, κατά τινα δημοτικὴν παράδοσιν ὁ Ἅη Λιὰς ναυτικὸς ὢν καὶ βαρυνθεὶς τὴν θάλασσαν κατέφυγεν εἰς ἓν ὕψωμα μακρὰν τῆς θαλάσσης, ὅπου διέμενε πλέον ἀπαρνηθεὶς τὴν θάλασσαν, ἐξ οὗ καὶ τὰ ἐρημοκλήσια του εἶναι πάντοτε εἰς ὑψώματα.
Ἀθιβολή, θηλ. λόγος, ὁμιλία, μνεία.
Ἀκοστάρω, ρ. πλευρίζω εἰς τὸν λιμενοβραχίονα.
Ἀκουρμαίνομαι, ρ. ἀκούω, ἀκροῶμαι.
Ἀλέστα, ἐπίρρ. προσοχή, γρηγορεῖτε.
Ἀλιτζέρι, οὐδ. Ἀλγέριον, πρωτεύουσα τῆς Ἀλγερίας.
Ἀμαλιειον, οὐδ. ὀρφανοτροφεῖον ἐν Ἀθήναις.
Ἀναγιαγέρνω, ρ. ἐπανέρχομαι.
Ἀνατρανίζω, ρ. μεταβ. ἐνατενίζω, ἐμβλέπω.
Ἀναχεντρώνω, ρ. ἀμεταβ. φρίσσουσιν αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς μου.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἀνεμάνθρωπος, ἀρσ. ἄνθρωπος, ποὺ τὸν παίρνει ὁ ἄνεμος, καχεκτικός.

Ἀνεμπαίγνιδο, οὐδ. ἀνεμοπαίγνιδο, παίγνιον τοῦ ἀνέμου, τιποτένιο πρᾶγμα.

Ἀνεπάντεχος, ἐπιθ. χωρὶς νὰ τὸν περιμένῃ τις.

Ἀντάρα, θηλ. ὁμίχλη, μετφ. θόρυβος, ὀχλοβοή, ζάλη.

Ἀνταριάζομαι, ρ. ἀναταράσσομαι, προξενῶ ὀχλοβοήν.

Ἄντζα, θηλ. κνήμη.

Ἀντράλα, θηλ. (ἀντάρα) θόρυβος, βοή.

Ἀντρίτσι, οὐδ. ὑποκορ. ἀντρούλης, ἀνθρωπάκος.

Ἀπανωθιό, ἐπίρρ. ἐπάνω.

Ἀπαρθινός, ἐπιθ. ἀληθινός.

Ἀπαριάζω, ρ. μεταβ. παραιτῶ.

Ἀπίδρομος, ἀρσ. τὸ ὑποχωρεῖν διὰ νὰ ὁρμήσῃ ἢ πηδήσῃ τις

(Ἀ)πιθώνω, ρ. μεταβ. θέτω, τοποθετῶ.

Ἀπή(της), σύνδ. χρονικὸς ἀφοῦ.

Ἀπογλακῶ, ρ. μεταβ. καταδιώκω, ἀποδιώκω, ζυγώνω.

Ἀποκατωθιό, ἐπίρρ. ὑπὸ κάτω.

Ἀπόκοτος, ἐπιθ. τολμηρός, ἀνοήτως τολμηρός.

ἀποκοτῶ, ρ. μεταβ. τολμῶ.

Ἀπομονάρος καὶ ***ἀπομονάρις***, λοιπὸς (ἀπομεινάρι).

Ἀπὸ ταχύ, ἐπιρρ. πρωΐ.

Ἀπόφωνο, οὐδ. στοιχειωμένη φωνή.

(Ἀ)ράσσω, ρ. ἐφορμῶ, ἐπὶ πλοίων προσορμίζομαι.

Ἀργάτης, ἀρσ. βαροῦλκον.

Ἀργολάμνω, ρ. μεταβ. κωπηλατῶ ἀργά.

Ἀρή, ἐπιφ. ἔ, καλέ.

Ἄρκτος, θηλ. ἀστερισμός.

Ἀρματωμένα, μετοχ. τοῦ ρ. ἀρματώνω, μεταφορ. στολισμένα.

Ἄσπρον, οὐδ. κερμάτιον τοῦ τουρκικοῦ νομισμ. συστήματος $^1/_3$ τοῦ παρᾶ, πιθανὸν ἐκ τοῦ λατιν. asper, τραχύ, νεόκοπον.

Ἄσπρος κάβος, ἀρ. ἀκρωτήριον εἰς τὸ Ν. Α. τῆς Σάμου.

Ἀστραπαὶ Σινᾶ, ἐν μέσῳ ἀστρ. ὁ Θεὸς παρέδωκε εἰς τὸν Μωϋσέα τὸν δωδεκάλογον.

Αὐτιάζομαι, ρ. τεντώνω τὰ αὐτιά, ἀνυπομονῶ, ἐξαφνίζομαι.

Ἄφεριμ, ἐπιρ. λ. τουρκική, εὖγε.

Ἀφιὸν Καρὰ Χισάρ, πόλις τῆς δυτ. Μ. Ἀσίας.

Ἄφτουρος, ἐπιθ. ἀνίκανος, ἀχρησίμευτος.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἀχαριαίνω, ῥ. ἀμεταβ. δὲν ἔχω χάριν.
Ἀψεγάδιαστος, ἐπιθ. ἄμεμπτος, χωρὶς ψεγάδι.

Β

Βαβούρα, θηλ. βόμβος, θόρυβος.
Βαθύ, οὐδ. πόλις πρωτεύουσα τῆς Σάμου.
Βαπόρι τοῦ Πάλμερ, β. τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ ἐργοστασίων Πάλμερ.
Βαργωμισμένος, μετοχὴ ῥ. ἀμετάβ. βαργωμίζω, στενοχωρημένος, κουρασμένος (βαρυγνωμῶ).
Βαρδελάνος, ἀρσ. φρουρός, φύλαξ.
Βάρδια, θηλ. φρουρός, φύλαξ, φρουρά, φυλακή.
Βίρα, ἐπίρ. ἐμπρός, ναυτ. παρακέλευσμα.
Βίγλα, θηλ. ἐκ τοῦ λατιν. vigilia, φυλακή, φύλαξις, σκοπιά, σκοπός.
Βιζώ, θηλ. πόλις τῆς βορ. Θράκης (Βιζύη).
Βιτρινίτσα, θηλ. κωμόπολις τῆς Δωρίδος.
Βλαττὶ καὶ **βλαντί,** οὐδ. πολυτελὲς ὕφασμα, πορφύρα.
Βότσαλο, οὐδ. μικρὸς λίθος στρογγυλὸς τῆς παραλίας, χάλιξ.
Βούκινο, οὐδ. βυκάνη, σάλπιγξ.
Βουνιχώρα, θηλ. χωρίον Παρνασσίδος.
Βουρλά, (τὰ) οὐδ. πόλις τῆς δυτ. Μ. Ἀσίας.

Γ

Γαβάρα, θηλ. τρίστηλον ἱστιοφόρον πλοῖον, μπάρκο.
Γαλαξίας, ἀρσ. ἀστρικὸν νεφέλωμα.
Γαλαξίδι, οὐδ. πολίχνη παραλιακὴ τῆς Παρνασσίδος.
Γιαγέρνω, ῥ. ἐπανέρχομαι.
Γιάε, μόριον ἄκλιτον ἐδῶ παρακελ. γιὰ νὰ σοῦ πῶ, γιὰ νὰ δοῦμε.
Γιαταγάνι, οὐδ. λέξ. τουρκ. μακρὰ μάχαιρα ἢ σπάθη βραχεῖα, καμπύλη τὴν λεπίδα.
Γιουρούσι, οὐδ. λέξ. τουρκ. ἐφόρμησις, ἔφοδος.
Γκιορντάνι καὶ **Γιορντάνι,** οὐδ. λέξ τουρκ. περιδέραιον.
Γκιόστρα, θηλ. λεξ. ἰταλ. τὸ κονταροκτύπημα.
Γλακῶ, ῥ. μεταβ. τρέχω.
Γολετὶ καὶ **Γολέτα,** οὐδ. καὶ θηλ. λέξ. γαλλικὴ ἱστιοφόρον δίστηλον, ἡμιολία.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Γουλί, οὐδ. μικρὸς λίθος σφαιροειδής.
Γοργόνες, τέρας τῆς ἑλλην. μυθολογίας. Κατὰ τὸν Ἡσίοδον τρεῖς ἦσαν αἱ Γοργόνες, ἡ Σθεινώ, ἡ Εὐρυάλη καὶ ἡ Μέδουσα ἢ Γοργώ, οἰκοῦσαι εἰς τὰ ἔσχατα τῆς γῆς πρὸς δυσμάς. Τούτων θνητὴ μόνον ἦτο ἡ Μέδουσα, ἀλλὰ ἦσαν πᾶσαι τόσον εἰδεχθεῖς, ὥστε ἀπελίθουν τοὺς βλέποντας. Ὁ Περσεὺς τῇ βοηθείᾳ τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ Ἑρμοῦ μὲ πτερωτὰ πέδιλα καὶ πήραν καὶ κυνῆν καθιστῶσαν ἀόρατον τὸν φέροντα, ἀποστρέψας τὴν κεφαλήν, ἵνα μὴ ἀπολιθωθῇ, ἐκαρατόμησε τὴν κοιμωμένην Μέδουσαν. Ἀπὸ τὴν κεφαλὴν τῆς Μεδ., ἐγκύου οὔσης ἐκ τοῦ Ποσειδῶνος, ἀνεπήδησαν ὁ πτερωτὸς ἵππος Πήγασος καὶ ὁ «μέγας» Χρυσάωρ. Ὁ Περ., ἀφοῦ ἔθεσεν ἐν τῇ πήρᾳ τὴν κεφαλὴν τῆς Μ., ἔφυγε. Τοῦτον ματαίως ἐδίωξαν ἀφυπνισθεῖσαι αἱ Γορ. διότι ἦτο ἀόρατος λόγῳ τῆς κυνῆς. Ὁ Περσεύς, ὅταν ἔφθασεν εἰς τὰ θρακικὰ παράλια, ἔπλυνε τὰς αἱματωμένας χεῖράς του εἰς τὴν θάλασσαν, τὸ δὲ αἷμα τοῦτο ἐκ τῆς κεφαλῆς τῆς Μεδούσης μετεβλήθη εἰς κοράλλια.
Γούρνα, θηλ. λιθίνη σκάφη, λεκάνη, δεξαμενή, ποτίστρα.
Γραι(κ)ολεβάντες, ἀρσ Β. Α. ἄνεμος.
Γροικῶ, (καὶ ἀγροικῶ), ρ. μεταβ. ἀκούω.
Γριπάρι, οὐδ χλόη, χόρτον διὰ τὰ ζῶα.

Δ

Δανάη, θηλ. θυγάτηρ τοῦ βασ. τοῦ Ἄργους Ἀκρισίου, μητέρα τοῦ Περσέως ἐκ τοῦ Διός.
Δὰρ Μπογάζ, τὸ μεταξὺ Σάμου καὶ Μυκάλης θαλάσσιον στενόν.
Διασίδι, οὐδ. τὸ δια σμένο, τακτοποιημένον, νῆμα διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς στημόνι.
Διαφεντεύω, ρ. μεταβ. ὑπερασπίζω. προστατεύω, défendo.
Διόσκουροι, Κάστωρ καὶ Πολυδεύκης, υἱοὶ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Λητοῦς.
Δοιάκι, οὐδ. οἴαξ, τιμόνι.
Δόξα ἐν ὑψίστοις . . . . ἀγγελικὸς ὕμνος.

Ε

Ἐγρούζανε, ρ. γρούζω, ὀνοματοπ. κάνω γροὺ γρού, γρύζω.
Εἶντα, ἐρωτ. ἀντων. τί εἶναι ταῦτα, τί ;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Εἴτε ἔχει τρίχα . . ., ἡ τιμαριωτικὴ φράσις poil ou plume.
Εἰσελεύσομαι εἰς τὸν οἶκόν σου, ἐκ τῶν ψαλμῶν τοῦ Δαυΐδ.
('Ε)καταθρουλισθῆκαν, ρ. ἀμετάβ. κατεθρυμματίσθησαν.
Ἐλάτη, θηλ. ὄρος τῆς Λευκάδος.
Ἐρωτοκρίτου σκελετός. Ὁ Ἐρ. υἱὸς τοῦ αὐλικοῦ Πεζοστράτου ἀγαπᾷ τὴν ὡραίαν Ἀρετούσαν κόρην τοῦ Ρήγα τῶν Ἀθηνῶν Ἡράκλη, ἥτις ἀνταποκρίνεται εἰς τὸ αἴσθημά του. Ὁ Ἐρωτ. ἀπέρχεται εἰς Εὔβοιαν μετὰ τοῦ Πολυδώρου, ὁπόθεν ἐπανέρχεται καὶ νικᾷ εἰς τὸ κονταροκτύπημα – ἐδῶ ἀνήκει τὸ Α΄ ἀπόσπασμά μας.—Ὁ Ἐρωτ. ἐξορίζεται τολμήσας νὰ ζητήσῃ διὰ τοῦ πατρός του εἰς γάμον τὴν Ἀρ. Ὁ Ρήγας καὶ ἡ Ρήγισσα προσπαθοῦν νὰ ὑπανδρεύσουν τὴν Ἀρ. μὲ τὸ Ρηγόπουλον τοῦ Βυζαντίου. Ἡ Ἀρ. ἀρνεῖται καὶ κλείεται ὑπὸ τοῦ πατρός της εἰς τὴν φυλακήν. Ὁ βασιλεὺς τῶν Βλάχων Βλαντίστρατος εἰσβάλλει εἰς τὴν χώραν τοῦ Ρήγα Ἡράκλη. Ὁ Ἐρ. ἐπανέρχεται ἐκ τῆς ἐξορίας ἀγνώριστος· μετέχει τῆς μάχης, πολεμᾷ γενναιότατα καὶ σώζει τὸν Ἡράκλη ἐξ αἰχμαλωσίας —ἐδῶ ἀνήκει τὸ Β΄ ἀπόσπασμά μας.—Φονεύει τέλος τὸν Ἄριστον ἀνεψιὸν τοῦ Βλαντιστράτου ἐν μονομαχίᾳ, αὐτὸς δὲ τραυματίζεται. Ὁ Ἐρ. λαμβάνει σύζυγον τὴν Ἀρετούσαν.
Ἐξούριασε, ρ. μεταβ. ξουριάζω, ἀπωθῶ ἔξω τῶν ὁρίων.
Ἔπαχτος, ἀρσ. πόλις Ναύπακτος γνωστοτάτη διὰ τὴν ναυμαχίαν μεταξὺ χριστιανικοῦ καὶ τουρκικοῦ στόλου τὸ 1571.
Ἐσύφτακαν, ρ. μεταβ. συφταίνω, προφθάνω.
Εὐλογήσω τὸν Κύριον . . ., ᾠδὴ ἐκ τῶν ψαλμῶν τοῦ Δαυΐδ.
Εὐμόλπη, μία τῶν Νηρηΐδων.
Εὐρυάλη, βλέπε Γοργόνες.
Ἐφούμισε, ρ. μεταβ. φουμίζω, καλλωπίζω.

Ζ

Ζεϊμπέκια, οὐδ. ἔνοπλοι ἄτακτοι Τοῦρκοι τῆς δυτ. Μ. Ἀσίας.
Ζιμιό, ἐπιρρ. εὐθύς, ἀμέσως, τότε, λοιπόν.
Ζίρια, ὄρος τῆς Κορινθίας, Κυλλήνη.
Ζωοδόχος πηγή, μονὴ Β. Α. τοῦ Βαθέος Σάμου.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Η΄.

Ἡσυχασταί, μοναχοὶ ἐρημῖται ἀναφανέντες τὸ πρῶτον τὸν ΙΑ΄ αἰ., οἵτινες ἀπομακρυνόμενοι τελείως τῶν ἐξωτερικῶν αὐτῶν καθηκόντων παρέμενον ἐν σιγῇ καὶ ἐρημίᾳ μακρὰν τοῦ κόσμου.

Ἢ τί δώσῃ ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα . . . ρητὸν ἐκ τῆς Κ. Δ. προκειμένου περὶ ψυχῆς καὶ ἐπιγείων ἀγαθῶν.

Θ

Θελέσι, οὐδ. τερατῶδες κτῆνος, μεταφ. ἀνόητος

Θεοχάρης, πενθερὸς τοῦ Φωτεινοῦ.

Θεοτόκε ἡ ἐλπίς, ὕμνος πρὸς τὴν Θεοτόκον.

Θρός, ἀρσ. θροῦς, μικρὸς συνεχὴς θόρυβος.

Ι

Ἰεχωβά, λέξ. ἑβραϊκὴ δηλοῦσα τὸν Θεόν.

Ἰτιὰ (Σκάλα Σαλώνων), θηλ. κωμόπολις τῆς Παρνασσίδος.

Κ

Κάβο Πάπας, ἀρσ. ἀκρωτ. ἐν Ἀχαΐᾳ, Ἄραξος.

Καὶ νίκας κατὰ βαρβάρων δωρούμενος, ὕμνος τοῦ τιμίου Σταυροῦ ἐκ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἡρακλείου.

Καὶ ὠσφράνθη Κύριος...ρητὸν ἐκ τῆς Ἁγίας Γραφῆς.

Καλαφάτης—Καλαφατίζω κλπ. ἀρσ. στυπωτής, ρ. στυπώνω.

Καμιζόλα, θηλ. πλατὺ ναυτικὸν ὑποκάμισον, ἐλαφρὸν γυναικεῖον περικόρμιον.

Κανάλι, οὐδ. λεξ. ἰταλ. αὖλαξ, διῶρυξ, εὐρεῖα θαλασ. δίοδος.

Καναπίτσα, θηλ. χωρίον ἐπὶ τῆς κατὰ τὴν Μυκάλην Ἀσιατικῆς ἀκτῆς.

Κανάρης—Καρὰ—Ἀλῆς, κλπ, βλέπε ἱστορ. Ἑλ. ἐπαναστάσεως.

Καραβάνι τῆς Ἀνατολῆς, οἱ προσκυνηταὶ τῶν Ἁγίων τόπων.

Καρίκι, οὐδ. σκληρὸν ἐξώφλοιον, ἐδῶ τὸ περίβλημα τοῦ βόμβυκος.

Καρυοφύλλι, οὐδ. ἀρωματικὴ βοτάνη.

Κασκαβάλι, οὐδ. λέξις ἰταλική, κασέρι, εἶδος τυροῦ.

Κάστρο, οὐδ. ἡ πόλις Χίος.

Κατάγναντα, ἐπιρρ. εἰς πολὺ περίοπτον μέρος, ἀπέναντι.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κατέχω, ρ. μεταβ. γνωρίζω.
Καυκί, οὐδ. τὸ μέσον τῆς σφενδόνης, εἰς ὃ τίθεται ὁ λίθος.
Κερεστές, ἀρσ. λ. τουρκ. ναυπηγήσιμος ἢ οἰκοδομήσιμος ξυλεία.
Κεροδοσιά, θηλ. κηροπήγιον, μικροστηρίγματα κηρίων.
Κιοῦρκος, ἀρσ. κιοῦρτος ἀρχ. κύρτος, κάλαθος ἁλιευτικῆς.
Κολίγας ἢ ***Κολίγος*** (Κολιγοσύνη), ἀρσ. ἐκ τοῦ λατ. collega, ἐπίμορτος καλλιεργητής, σέμπρος, συνεταῖρος.
Κονάκι, οὐδ λ. τουρκ. κατοικία, κατάλυμα.
Κοντράκι, οὐδ. μικρὸς βράχος, λίθος.
Κοπανιά, θηλ. κτύπημα.
Κοπελ(ι)άρης, ἀρσ. νεανίας.
Κότσικας, ἀρσ. ἀκρωτήριον τῆς Σάμου παρὰ τὸ Βαθύ.
Κόρφος, ἀρσ. κόλπος θαλάσσης, βόρ. ἄνεμος.
Κότερο, οὐδ. ἐλαφρὸν ἱστιοφόρον ἑνὸς ἱστοῦ, πλοῖον ἀναψυχῆς.
Κουβέρτα, θηλ. κατάστρωμα, κλινοσκέπασμα.
Κοὺμ Καλέ, χωρίον τῆς Μ. Ἀσίας κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Ἑλλησπόντου.
Κουμπάνια, θηλ. τρόφιμα, ἐφόδια.
Κουπαστή, θηλ. κωπητήρ, τὸ χεῖλος τοῦ σκάφους.
Κουράδια, οὐδ. πρόβατα, ποίμνιον.
Κουρσάρος, ἀρσ. πειρατής, ληστής.
Κοῦρσες, θηλ. ἐπιδρομαὶ πειρατῶν, ληστῶν.
Κουσάντασι, οὐδ. πόλις τῆς Ἰωνίας, Νέα Ἔφεσος.
Κυχή, θηλ. τὰ ὑπάρχοντα, ἡ περιουσία, τὸ εἶναι.

Λ

Λαγαρίζω, (λαγαρός), ρ. μεταβ. καθαρίζω.
Λαγούμι, οὐδ. φωλεὰ λαγῶν, ὑπόγειος λάκκος, ὑπόνομος
Λάμνω, ρ. μεταβ. κωπηλατῶ.
Λανάρια, οὐδ. ἐργαλεῖον δι' οὗ ξαίνουν τὰ μαλλιά.
Λατίνια, οὐδ. ἱστία τριγωνικά.
Λένα, ρ. γ΄. πληθ. διαλεκτικῶς λέγουσι.
Λάχτιση χαρᾶς, θηλ. λαχτάρα χαρᾶς.
Λεχάζω, ρ. λαχανιάζω, ἀσθμαίνω.
Λιθιά, θηλ. τειχίον λίθινον ἄνευ ἀσβέστου.
Λογάρι, οὐδ. καθαρὸς χρυσὸς ἢ καὶ ἄργυρος.
Λοστρόμος, ἀρσ. (ἰτ. nostromo) ὁ ναύκληρος, ὁ Α΄. τοῦ πληρώματος.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Λουφές, ἄρσεν. λεξ. τουρκ. μισθός, ἀμοιβή.

Μ

Μαγνάδι, οὐδ. ὕφασμα πλεκτὸν καὶ ἀραιόν, μαντήλι, πέπλος.
Μαδέρι, οὐδ. λεξ ἱσπαν. σανὶς παχεῖα.
Μαδουρή, θηλ. νησὶς πρὸς τὸ Α. τῆς Λευκάδος, προσφιλὴς διαμονὴ τοῦ ποιητοῦ Βαλαωρίτου.
Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ῥητὸν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου.
Μακελάρης, ἀρσ. σφαγεύς, κρεοπώλης, μεταφ. θηριώδης.
Μανιάκι, οὐδ. χωρίον τοῦ τέως δ. Βουφράδος Μεσσηνίας.
Μανός, ἐπιθ. χαῦνος, ἀδρανής.
Μαρσίλια, θηλ. Μασσαλία, πόλις τῆς Ν. Γαλλίας.
Μάσκα, θηλ. λ. νεολατ. προσωπεῖον, πλευρὰ πρῴρας ὑπὲρ τὴν ἴσαλον γραμμήν.
Μέδουσα, θηλ. βλέπε Γοργόνες.
Μεσσήνα, θηλ. πρωτ. ὁμωνύμου νομοῦ τῆς Σικελίας.
Μετὰ πνευμάτων . . . μετὰ τῶν ἁγίων . . . νεκρώσιμος ἀκολουθία.
Μετὰ φόβου Θεοῦ, λέγεται πρὸ τῆς θείας κοινωνίας.
Μετερίζι, οὐδ. λεξ. ἀραβ. πρόχωμα.
Μήγαρις, μόριον διστακτικὸν μήπως, μὴν τάχα.
Μι(η)λιόνια, οὐδ. ἓν τῶν ἐμπροσθογεμῶν πολεμικῶν τυφεκίων.
Μισολάγι, οὐδ. μικρὸς λαγός, μισὸς λαγός.
Μίστικο, οὐδ. μικρὸν ἱστιοφόρον τριίστιον ἱσπανικοῦ τύπου.
Μιχαλάκης, πρόσωπον πραγματικόν, ἐξάδελφος τοῦ Δ. Βικέλα.
Μόνε μόνε, ἐπιρρ. μόνον.
Μονιά, θηλ. κρύπτη ἀγρίου ζώου, φωλεά.
Μουράγιο, οὐδ. λ. ἰταλ. τεῖχος, κρηπίς, προκυμαία.
Μούσκλια, οὐδ. ὀνομασία διαφόρων βρύων καὶ φυτῶν.
Μουσταφάς, πασὰς Κεριτλὴς ἐπίτροπος καὶ ἀρχιστράτηγος κατὰ τὴν κρητικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866.
Μουτεσαρίφης, ἀρσ. λεξ. τουρκ. διοικητικὸς ἄρχων.
Μόχτα, προστακτικὴ ῥ. μοχθῶ, σπεῦδε, μόχθει.
Μπαϊράκι, οὐδ. λ. περσικὴ σημαία, σῆμα ὁπλαρχηγοῦ.
Μπάλσαμο, οὐδ. ἀρωματικὴ βοτάνη καὶ ἀρωματικὸν ὑγρόν.
Μπαλταλιμάνι, οὐδ. χωρίον παρὰ τὴν Κων]πολιν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μπάρκο, οὐδ. λ. ἱσπαν. τριίστιον ἱστιοφόρον, μπ. τρικούβερτο, μπ. μὲ τρία καταστρώματα.

Μπασιμπουζοῦκος, ἀρσ. λ. τουρκ. ἄτακτος στρατιώτης, μφ. ἀσύδοτος, ἀπείθαρχος.

Μπὰς ρεΐς, ἀρσ. λεξ. τουρκ. κυβερνήτης τῆς ναυαρχίδος, κυβερνήτης.

Μπαστούνι, οὐδ. λεξ. ἰταλ. δοράτιον τοῦ πλοίου.

Μπογιὰ τῆς Μπουράμπιας, θηλ. χρῶμα εἰδικὸν διὰ χρωματισμὸν τοῦ πλοίου καὶ ἰδίᾳ τῶν ὑφάλων μερῶν αὐτοῦ.

Μπόμπα, θηλ. λ. ἰταλ. βαροῦλκον.

Μπο(υ)γάζι οὐδ. λεξ. τουρκ. πορθμός, στενωπός.

Μπούκα, θηλ. λεξ. ἰταλ. ὀπή, στόμιον.

Μπουκαπόρτες, θηλ. λ. ἰταλ. ἡ θυρὶς τοῦ πλοίου.

Μπούμα, θηλ. τὸ τελευταῖον πρὸς τὴν πρύμνην ἱστίον.

Μπουνάτσα, θηλ. λ. ἰταλ. γαλήνη τῆς θαλάσσης.

Μπρατσέρα, θηλ. ἱστιοφόρον διίστιον, καθαρῶς ἑλληνικὸν ναυπήγημα.

Μπρίκι, οὐδ. λ. ἀγγλ. ἱστιοφόρον δίστηλον, ἀρχ. πάρων.

Μπρούμυτα, ἐπιρρ. μὲ τὸ πρόσωπον κατὰ γῆς, πρηνηδόν.

Μυκάλη, θηλ. ὄρος τῆς Μ. Ἀσίας ἔναντι Σάμου.

Ν

Νέος Νέστωρ, ὅπως ὁ μικρὸς Νέστωρ ἐνθαρρυνθεὶς ὑπὸ τοῦ μεγαλομάρτυρος ἁγ. Δημητρίου κατενίκησε τὸν Λυαῖον, οὕτω καὶ ὁ νέος Ν. ὁ Ἀνδρουλιὸς θὰ κατενίκα τὸν ἐχθρόν.

Νικομήδεια, θηλ. εὐλίμενος πόλις τῆς Δ. Μ. Ἀσίας.

Νταλώνομαι, ρ. ἀμεταβ. ζαλίζομαι.

Ντάπια, θηλ. λ. ἰταλ. προμαχών.

Ντικλίνι, οὐδ. ἰγνύς.

Νώπη, θηλ. ὑγρασία.

Ξ

Ξαμώνω, ρ. μεταβ. ἁπλώνω τὸ χέρι νὰ κτυπήσω, καταμετρῶ διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ.

Ξαρμάτωτος ἐπίθ. χωρὶς ἁρματωσιά, χωρὶς ἐξαρτισμούς.

Ξεγκουσεύ(γ)ω, ρ. μεταβ. ἀπολυτρώνω, ἀπαλλάττω.

Ξεδούλειο, οὐδ. ἡμερομίσθιον, χρήματα ἐξ ἐργασίας.

Ξελάκου, ἐπίρρ. ἐκ βαθέων, ἐπίτηδες

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ξενετάρω, ρ. μεταβ. τελειώνω.
Ξεπεριωρισμένος, ρ. ξεπεριορίζομαι, ἀποβάλλω τὰς φρένας.
Ξεσελώνω, ρ. μεταβ. ρίπτω κάτω ἐκ τῆς σέλας τοῦ ἵππου.
Ξ(ε)ιφτέρι, οὐδ. ἱέραξ, μεταφ. ἄξιος.
Ξυπῶ, ρ. μεταβ. καὶ ξυποῦμαι ἀμετάβ. φοβίζω, τρομάζω.

Ο

Ὀλόβολος, ἐπιθ. ὁλόκληρος, ὅλος.
Ὁμάδι, ἐπίρρ. ὁμοῦ.
Ὄντε, χρον. σύνδεσμος, ὅτε, ὅταν.
Ὀρδινιά, θηλ. τάξις, ἑτοιμασία, διαταγὴ ἐκ τοῦ λατ. ordo.
Ὀρδινιάζω, ρ. μεταβ. διευθετῶ, παρασκευάζω.
Ὀροπέδιον Λαπάθου, ὀροπέδιον ἐν Κρήτῃ.
Ὀρτσάρω, ρ. μεταβ.καὶ ἀμετάβ. (ἰταλ. orzare) προσάγω πρὸς τὸν ἄνεμον.
Οὐσάρος, ἀρσ. λ. οὐγγρ. στρατιώτης ἐλαφροῦ ἱππικοῦ.

Π

Παιγνίδια, οὐδ. ἐγχώρια μουσικὰ ὄργανα.
Παλαμάρι, οὐδ. λ. τουρκ. χονδρὸν σχοινίον, καραβόσχοινο.
Παλάτια, οὐδ. τοποθεσία ἐν Παρνασσίδι.
Πάλος, ἀρσ. (ἐκ τοῦ λατ. palus) πάσσαλος, παλούκι.
Παλιολαζαρίνα, θηλ. ἐμπροσθογεμὲς τυφέκιον.
Πᾶνε στὴν κόκκινη μηλιά, ἀπὸ τὴν λαϊκὴν πίστιν περὶ ἐπιστροφῆς τῶν Τούρκων εἰς τὴν φανταστικὴν «κόκκινη μηλιά», τὸ πρῶτον ὁρμητήριόν των.
Πανελλήνιον, ἀτμόπλοιον τὸ ὁποῖον μετέφερεν ἐξ Ἑλλάδος εἰς Κρήτην ἄνδρας, ὅπλα κλπ. τὸ 1866.
Παραγάδι, οὐδ. πολυάγκιστρος ἁλιευτικὴ συσκευή.
Παραπόλα, θηλ. ἔρημος νησὶς μεταξὺ Ὕδρας καὶ Μαλέα.
Παραστάρι, οὐδ. παραστὰς τῆς θύρας.
Παραστιά, θηλ. ἑστία, γωνιὰ τῆς οἰκίας.
Παρθένος, καθέζεται τὰ χερουβεὶμ μιμουμένη, ῥητὸν γραφόμενον εἰς ἱστορουμένην ἐν τοιχογραφίᾳ εἰκόνα τῆς Θεοτόκου.
Πάρωρα, ἐπιρρ. παρὰ τὴν ὥραν, ἀργά.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Πασπάλη, θηλ. παιπάλη, ἡ κόνις τοῦ ἀλεύρου ποὺ ἐκτινάσσουν οἱ μύλοι.
Πατάρι, οὐδ. ἐξέδρα καὶ μάλιστα ξυλίνη.
Παφτάδες, ἀρσ. ζῶναι, πόρπαι ἀργυραῖ.
Πάχνη, θηλ. δροσόπαγος, δρόσος παγωμένη
Πέκεϊμ, λ. τουρ. εἰς τοὺς ὁρισμούς Σας.
Πέντε Ὅρια, χωρίον ἐν Παρνασσίδι.
Πέπανος, ἀρσ. καλοθρεμμένος, παχύς.
Περιμαχῶ, ρ. μεταβ. ὑπερμαχῶ, προσπαθῶ.
Περσέας, υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Δανάης πρόσωπον μυθολογικόν.
Πῆχυς, ἀρσ. ἀστερισμός.
Πιλότος, ἀρσ. λ. ἰταλ. πλοηγός.
Πιχάω, ρ. μεταβ. ἐπιχύνω.
Πλοκάρω, ρ. μεταβ. ἀποκλείω.
Πολικὸς ἀστήρ, ὁ Α΄ ἀστὴρ τῆς μικρᾶς Ἄρκτου.
Πονέντες, ἀρσ. λ. ἰταλ. δυτικὸς ἄνεμος, ζέφυρος.
Ποντήλια, οὐδ. στηρίγματα, καρφοβελόναι.
Πόστο, οὐδ. λ. ἰταλ. θέσις, θ. ἐπίκαιρος, διαμέρισμα.
Πουγγί, οὐδ. λ. τουρκ. βαλλάντιον.
Πούλια, θηλ. ἀστερισμός, ἀρχ. πλειάς.
Πούπετα, ἐπίρρ. οὐδαμοῦ.
Πούρι, ἐπίρρ. ἐκ τοῦ ἰταλ. pure, μόνον λοιπόν, ὅθεν, βεβαίως, τῷ ὄντι, καὶ ὅμως, ἄραγε, ἀρκεῖ μόνον.
Πρίμα, ἐπιρρ. λέξ. ἰταλ. μὲ οὔριον ἄνεμον, ὡραῖα.
Πριμάρω, ρ. οὐριοδρομῶ.
Προβοδῶ, ρ. μεταβ. προπέμπω.
Προθυμερός, ἐπίθ. πρόθυμος.
Πρόθεσις, μέρος ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ, ἔνθα προτίθενται τὰ τίμια δῶρα καὶ συνεχίζεται ἡ θεία μυσταγωγία.
Προσκομιδή, ἔναρξις τῆς θείας μυσταγωγίας.
Πύρη, θηλ. καύσων.

Ρ

Ράντζο, οὐδ. ναυτικὸν κρεββάτι.
Ράσσω, ρ. μεταβ. ἐφορμῶ, ἐπὶ πλοίων εἰσορμίζομαι.
Ρέπια καὶ ***ρεπιθέμε(ι)λα***, οὐδ. ἐρείπια.
Ριζά, οὐδ. πρόποδες.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ριζιμιό, οὐδ. ὁ ἔχων ρίζαν βράχος, φυσικὸς βράχος.
Ριχτοῦ, ἐπίρρ. μὲ ὁρμήν.
Ρογιασμένος, μετοχ. τοῦ ρογιάζω, ἐδῶ μεταφ. ἀσθενής.
Ρόδη ἢ ***ρόβη,*** θηλ. εἶδος δημητριακῶν τροφὴ τῶν βοδιῶν.
Ρότα, θηλ. γραμμὴ κατευθύνσεως.
Ρυάζομαι, ρ. μεταβ. ὠρύομαι.

Σ

Σακολέβα, θηλ. ἱστιοφόρον ὀξύπρυμνον καὶ ὀξύπρωρον.
Σαλαγάω, ρ. μεταβ. ὁδηγῶ ζῶα, ποίμνια, διὰ φωνῶν, παροτρύνω.
Σάλαγος, ἀρσ. φωνὴ παρακέλευσις πρὸς τὰ ὁδηγούμενα ζῶα, ὀχλοβοή.
Σαλπάρω, ρ. ἀμετάβ. ἀνασύρω τὴν ἄγκυραν (ἰταλ. salpare).
Σαλτάρω, ρ. μεταβ. πηδῶ, ὁρμῶ (ἰταλ. saltare).
Σάλωνα, οὐδ. πόλις Ἄμφισσα πρωτ. τῆς Παρνασσίδος.
Σάματι νά χε τὸ καρφί, παροιμ. φράσις εἰς δήλωσιν ἀνησυχίας.
Σαμδανάκι, οὐδ. κηροπήγιον.
Σαρίκι, οὐδ. λ τουρκ. μανδήλιον, περιτύλιγμα,
Σβούρα, θηλ. βόμβιξ, παίγνιον παιδικόν, μφ. ἐπίρρ. τριγύρω.
Σελοσκαλοχάλινα, οὐδ σέλα, σκάλες καὶ χαλινὸς μαζί.
Σεφέρι, οὐδ. λ. τουρκ. ἐκστρατεία.
Σθεινώ, βλέπε Γοργόνες.
Σιτλὶ Μπαχάρ, χωρίον ἐπὶ τῆς Θρακ. ἀκτῆς τοῦ Ἑλλησπόντου.
Σισανές, ἀρσ. λ. περσικὴ τυφέκιον ραβδωτὸν ἢ αὐλακωτόν.
Σκαντάγιο, οὐδ. λ. ἰταλικὴ βυθόμετρον, βολίς.
Σκαρί, οὐδ. ἐσχάρα, μεταφ. εἶδος, γένος, κατασκευή.
Σκιάδες, ἀρσ. βάναυσοι,
Σκούλη, θηλ. λαβή.
Σκούνα, θηλ. λ. ἀγγλ. ἱστιοφόρον μὲ δύο ἱστούς, ταχύπλουν.
Σοφάς, ἀρσ. λ. ἀραβ. ἀνάκλιντρον χαμηλόν, τράπεζα μὲ μικρὰ πόδια.
Σπαντίδοι, ἀρσ. πειραταί.
Σπαρνῶ, ρ. ἀμετάβ. σπαράσσομαι, σπαρταρῶ.
Στὰ κόντρα, ἐπιρρ. ἐναντίον.
Σταφνίζω, ρ. μεταβ. τοποθετῶ μετὰ προσοχῆς.
Στιά, ἑστία, γωνιὰ τῆς οἰκίας μεταφ. φωτιά, τέφρα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Στιβάνια, οὐδ. λ. ἰταλ. ὑποδήματα ὑψηλά, μπότες.
Στὸ Χριστὸ στὸ Κάστρο, — Στοιβωτὸς κλπ. τοποθεσίαι τοῦ διηγήματος ἐν τῇ νήσῳ Σκιάθῳ.
Στρωνάω, ρ. μεταβ. στρώνω, στρέφω.
Σύγλυση, θηλ. συγκλυσμός, πλημμύρα.
Σφακιασιάνος, κάτοικος χωρίου Σφακιωτῶν τῆς Λευκάδος.
Σφάντσικα, θηλ. δραχμὴ ἐπὶ Ὄθωνος κατά τι μικροτέρα τῆς δραχμῆς.
Σφίγγες, τέρας τῆς ἑλλ. μυθολογίας.
Σώκια, πόλις τῆς Δ. Μ. Ἀσίας.

Τ

Ταρσανάς, ἀρσ. λεξ. τουρκ. ναυπηγεῖον, ναύσταθμος.
Τζόγια, θηλ. λ. Ἑνετικὴ στέφανος, κόσμημα.
Τηγάνι, πόλις εἰς τὰ Ν. Α. τῆς Σάμου.
Τηνιακιά, ὁ περίφημος ἐν Τήνῳ ναὸς τῆς Εὐαγγελιστρίας.
Τίρα κανονιοῦ, ἀπόστασις βολῆς πυροβόλου.
Τόμου, σύνδεσμος χρονικὸς ὅτε.
Τοπσῆδες, ἀρσ. λεξ. τουρκ. πυροβοληταὶ (Τόπι-πυροβόλον).
Τραβῶ πρίμα, οὐριοδρομῶ.
Τραμουντάνα, θηλ. λ. ἰταλ. βορρᾶς ἄνεμος.
Τρατάρης, ἀρσ. λ. ἰταλ. ἄνθρωπος τῆς τράτας, ψαράς.
Τρεχαντήρι, οὐδ. ἱστιοφόρον ἀμφοτερόπρυμνον.
Τρίκορφον, οὐδ. ὄρος ἐν Παρνασσίδι.
Τρισάγιον, τρὶς «Ἅγιος ὁ Θεός».
Τρομπόνι, οὐδ. λεξ ἰταλ. βραχὺ ἐμπροσθογεμὲς πυροβόλον ὅπλον.
Τρουβάς, ἀρσ. λ. τουρκ. δερμάτινος σάκκος ἢ ὑφαντὸς μετὰ σχοινίου πρὸς ἀνάρτησιν κλπ.
Τροχαλιά, θηλ. σωρὸς λίθων, τόπος γεμάτος ἀπὸ λίθους.
Τσακμάκι, οὐδ. τεμάχιον χάλυβος ὅπερ προσκρουόμενον ἐπὶ τοῦ πυρίτου λίθου ἐκβάλλει σπινθῆρας καὶ ἀνάπτει τὸ ἔναυσμα (ἴσκα).
Τσαπράζ(ι)α, οὐδ. λ. τουρκ. ἀργυρᾶ ἢ ἐπίχρυσα κοσμήματα συνήθη εἰς τὰς ἐνδυμασίας τῆς ἠπειρ. Ἑλλάδος καὶ εἶναι: 1) Κιουστέκι, 2) Χαϊμαλί, 3) παλάσκες, 4) φυσεκλίκια, 5) θήκη διὰ τὶς τσακμακόπετρες, 6) τοκάδες ἢ γαντζούδια.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τσεσμελής, ὁ κάτοικος τοῦ Τσεσμὲ πολ. τῆς Δυτ. Μ. Ἀσίας (Ἀρχ. Κρήνη).
Τσιμπούκι, οὐδ. λ. τουρκ. ἐπιστήλιον, καπνοσῦριξ.

Φ

Φάκνα, θηλ. τροφή, χόρτα διὰ τὰ ζῶα.
Φαρί, οὐδ. λ. ἀραβικὴ ἵππος.
Φελούκα, θηλ. λ. ἀραβ. ἐφόλκιον, λέμβος.
Φεργάδα καὶ ***φρεγάδα,*** θηλ. λ. γαλ. τρίστηλον πολεμικὸν πλοῖον.
Φιγούρα, θηλ. λ. ἰταλ. μορφή, εἰκὼν πρῴρας, ἀκρόπρῳρον.
Φλάμπουρο, οὐδ. σημαία πολεμικὴ (ἐκ τοῦ λατ. flammula).
Φλάσκα, θηλ. λ. ἰταλ. δοχεῖον οἴνου ξύλινον ἢ ἐκ κολοκύνθης.
Φλότα, θηλ. λ. γαλ. στόλος.
Φουντάρω, ρ. μβ. καὶ ἀμβ. λ. ἰταλ. ἀγκυροβολῶ, καταποντίζομαι.
Φόρος, ἀρσ. λ. λατιν. ἀγορά, πλατεῖα.
Φοῦρνοι, ἀρσ. νησῖδες εἰς τὰ Ν. Δ. τῆς Σάμου.
Φῶκες, θηλ. πόλις τῆς δυτ. Μ. Ἀσίας.
Φωτεινός, ὁ ἥρως τοῦ ὁμωνύμου ποιήματος τοῦ Βαλαωρίτη.

Χ

Χάλα(β)ρα, οὐδ. βράχοι χαλασμένοι, κατακυλισθέντες.
Χαράκι, οὐδ. πέτρα, βράχος.
Χαντζάρι, οὐδ. λ. τουρκ. εἶδος μακρᾶς μαχαίρας.
Χαραμέρι, οὐδ. χαραυγή, (χαραυγὴ ἡμέρας).
Χερουλάτης, τὸ μέρος τοῦ ἀρότρου τὸ διὰ τῆς χειρὸς κρατούμενον, δι᾽ οὗ ὁ γεωργὸς ὁδηγεῖ αὐτό.
Χολάτος, ἐπίθ. ὁ ἔχων χρῶμα χολῆς, βαθὺ πράσινον.
Χ(ο)υμάω, ρ. μεταβ. χύνομαι, ὁρμῶ.
Χρυσάορας, βλέπε Γοργόνες.

Ψ

Ψηλορείτης, ἀρσ. τὸ ὄρος Ἴδη ἐν Κρήτῃ.
Ψιλλιθρῶνας, τὸ μέρος ἔνθα φύονται ψίλλιθρα, εἶδος πτέριδος.
Ψυχάρι, οὐδ. τὸ ἔντομον λυχνοσβύστης, ὅπερ εἶχε ἱστορημένον εἰς τὴν περικεφαλαίαν του ὁ Ἐρωτόκριτος.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄.

ΣΥΝΤΟΜΟΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΙ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΕΞ ΩΝ ΕΛΗΦΘΗΣΑΝ ΤΑ ΤΕΜΑΧΙΑ ΤΟΥ ΤΟΜΟΥ

Βαλαωρίτης Ἀριστοτέλης. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Λευκάδα τὸ 1824 καὶ ἀπέθανε τὸ 1879 εἰς τὴν νησῖδα Μαδουρήν. Ἐσπούδασε νομικὰ εἰς Γενεύην καὶ Παρισίους χωρὶς νὰ ἐξασκήσῃ τὸ ἐπάγγελμα· ἀφωσιώθη εἰς τὰ γράμματα καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Πατρίδος ἐπὶ Τουρκοκρατίας, τῆς ὁποίας ὕμνησε τοὺς ἀγῶνας μὲ τὴν ποίησίν του ὡς δημιουργὸς ἡρωϊκοῦ ᾄσματος ἀντλῶν ἀπὸ τὴν φύσιν καὶ τὴν ἱστορίαν της τὴν ἐνθουσιώδη ἔμπνευσίν του. Μετὰ τὴν ἕνωσιν τῶν Ἰονίων ἀντεπροσώπευσε τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ πατρίδα ὡς βουλευτής. Ἔργα του: ***Ποιήματα***: Στιχουργήματα, Μνημόσυνα, Κυρὰ Φροσύνη, Ἀθανάσης Διάκος, Ἀστραπόγιαννος, Φωτεινὸς τὸ καὶ ἀρτιώτατον ἀπὸ φιλολογικῆς ἀπόψεως, ἂν καὶ ἔμεινεν ἡμιτελὲς λόγῳ τοῦ θανάτου τοῦ ποιητοῦ· ἐν αὐτοῖς ἐναλλάσσονται εἰκόνες ἡρωϊκαί, σκληραί, φρικιαστικαί, ρωμαντικαί, ἀλλὰ καὶ φίλτρου, συμπαθείας καὶ ἔρωτος. Τὰ ἔργα του ἐξέδωκε ἡ βιβλιοθήκη Μαρασλῆ κ.ἄ.

Βιζυηνὸς Γεώργιος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Βιζύην τῆς Θρᾴκης τὸ 1848 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1896 εἰς τὸ Δρομοκαΐτειον Φρενοκομεῖον. Ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Θεολ. σχολὴν τῆς Χάλκης. Ἔπειτα δαπάναις τοῦ ὁμογενοῦς Ζαρίφη εἰς τὸ Παν]ιον τῶν Ἀθηνῶν φιλολογίαν καὶ κατόπιν εἰς τὴν Γερμανίαν. Ὁ Β. εἶναι ποιητὴς δοκιμώτατος καὶ ὁ πρῶτος Ἕλλην διηγηματογράφος ἀντλῶν τὰ θέματά του ἀπὸ τὴν ζωὴν τῆς πατρίδος του. Τὰ διηγήματά του διακρίνει τεχνικὴ ἀφήγησις μετὰ βαθυτάτης ψυχολογικῆς ἐρεύνης τῶν χαρακτήρων. Ἔργα του: ***ποιητικά:*** Κόδρος, Ἄρες Μάρες Κουκουνάρες. Ἀτθίδες αὖραι κ. ἄ. Πεζά: ***Διηγήματα***: Τὸ ἁμάρτημα τῆς μητρός μου, Τὸ μόνον τῆς ζωῆς του ταξίδιον, Ποῖος ἦτο ὁ φονεὺς τοῦ ἀδελφοῦ μου κ. ἄ. ***Ἐπιστημονικά***: Περὶ καλοῦ, Ἡ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

φιλοσοφία παρὰ Πλωτίνῳ, Λογικὴ καὶ ψυχολογία, Ἀνὰ τὸν Ἑλικῶνα μοναδικὴ μελέτη περὶ βαλλισμάτων (Μπαλλάντας) κ. ἄ.

Βικέλας Δημήτριος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σῦρον τὸ 1835 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1908. Νεώτατος ἐγκατεστάθη χάριν ἐμπορίας εἰς Ἀγγλίαν μέχρι τοῦ 1874 καὶ ἔπειτα εἰς Παρισίους μέχρι τοῦ 1896. Τέλος ἐγκατεστάθη εἰς Ἀθήνας, ὅπου ἀφιερώθη τελείως εἰς τὰ γράμματα καὶ εἰς κοινωνικοὺς σκοπούς. Ἐπρωτοστάτησεν εἰς τὴν ἵδρυσιν τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων δρῶντος λίαν ἐπωφελῶς μέχρι σήμερον καὶ κατόπιν τοῦ Οἴκου τῶν τυφλῶν, τῆς Μπελλενείου προτύπου σκοπευτικῆς σχολῆς καὶ τῆς Σεβαστοπουλείου ἐργατικῆς σχολῆς. Ἔργα του: ***Ποιήματα***: Στίχοι. ***Πεζά***: ***Διηγήματα***: Λουκῆς Λάρας ἱστορικὸν διήγημα ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως μεταφρασθεὶς εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας, Διηγήματα. ***Ἐντυπώσεις***: Ἀπὸ Νικοπόλεως εἰς Ὀλυμπίαν, Διαλέξεις καὶ Ἀναμνήσεις. ***Μελέται***: Γυναικεία ἀγωγή, Σουηδία, Περὶ Βυζαντινῶν κ. ἄ. ***Μεταφράσεις***: ἔργων τοῦ Ρακίνα, τοῦ Ἱσπανοῦ Ἐτσεγαράη καὶ τοῦ Σαικσπήρου. ***Ἀπομνημονεύματα***: Ἡ Ζωή μου.

Δάφνης Στέφανος. Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Θρασυβούλου Ζωϊοπούλου. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Ἄργος τὸ 1882. Διετέλεσε καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν καὶ ἤδη ὑπηρετεῖ ὡς τμηματάρχης ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ. Ἔργα του: ***Ποιητικαὶ Συλλογαί***: Ὁ ἀνθισμένος δρόμος, Ἀνοιχτὸ παράθυρο βραβευθὲν εἰς τὸν Φιλαδέλφειον διαγωνισμόν. ***Πεζά***: διάφορα Διηγήματα, Κριτικαὶ μελέται καὶ Χρονογραφήματα. ***Θεατρικὰ ἔργα***: Πατρικὸ σπίτι, Σπαραγμός, μονόπρακτα δράματα βραβευθέντα εἰς τὸν διαγωνισμὸν τῆς Ἑταιρείας τῶν Ἑλλήνων θεατρικῶν συγγραφέων.

Δροσίνης Γεώργιος. Ἐγεννήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1859· διετέλεσεν ἀνώτατος ὑπάλληλος τοῦ Ὑπ. Παιδείας ἤδη δὲ εἶναι γραμματεὺς τοῦ συλλόγου ὠφελίμων βιβλίων. Ποιητὴς καὶ λογοτέχνης, Ἀκαδημαϊκός. Ἔργα του: ***Αἱ ποιητικαὶ συλλογαί***: Ἱστοὶ ἀράχνης, Σταλακτῖται, Εἰδύλλια, Ἀμάραντα, Γαλήνη, Φωτερὰ σκοτάδια, Κλειστὰ βλέφαρα, Θὰ βραδιάζῃ, Πύρινη ρομφαία, Ἀλκυονίδες, Εἶπε. ***Πεζά***: Ἀγροτικαὶ ἐπιστολαί, Διηγήματα καὶ ἀναμνήσεις, Ἀμαρυλλίς, Τὸ βοτάνι τῆς Ἀγάπης, Διηγήματα τῶν ἀγρῶν καὶ τῆς πόλεως, Ἔρση, Ἡ Πεν-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τάμορφη κ. ἄ. Ἐν τῇ σειρᾷ δὲ τοῦ συλλόγου ὠφελίμων βιβλίων : Τὸ ψάρεμα, Αἱ μέλισσαι, Οἱ τυφλοί, Ὁ κυνηγὸς κ. ἄ. Τὰ ἔργα του διακρίνει λατρεία πρὸς τὴν φύσιν καὶ ἀγάπη πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ζωὴν εἰς τοὺς κόλπους τῶν ὁποίων εὑρίσκει τὴν εὐδαιμονίαν.

Καρκαβίτσας Ἀνδρέας. Ἐγεννήθη εἰς Λεχαινὰ τῆς Ἠλείας τὸ 1866 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀμαρούσιον τὸ 1922· ἰατρὸς τὸ ἐπάγγελμα κατ᾽ ἀρχὰς ὑπηρέτησεν εἰς τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, ἔπειτα δὲ ὡς στρατιωτικὸς ἰατρὸς μέχρι τοῦ θανάτου του, ἀλλ᾽ ἦτο λογοτέχνης καὶ κατ᾽ ἐξοχὴν διηγηματογράφος ἐπικός. ***Ἔργα του*** ; Διάφορα μικρὰ καὶ μεγάλα διηγήματα. Ἡ λυγερή, Διηγήματα, Ὁ Ζητιάνος, Λόγια τῆς πλώρης, Παλιὲς ἀγάπες, Ὁ Ἀρχαιολόγος καὶ ὁ Ἀρματωλὸς μυθιστόρημα, τοῦ ὁποίου μόνον ἡ ἀρχὴ ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ὁ Κ. εἶναι ὁ μάγος, ποῦ μᾶς ἀπεκάλυψεν ὁλόκληρον τὸν Ἑλληνικὸν κόσμον, πραγματιστὴς ἅμα καὶ ἰδανιστής. πραγματιστής, διότι τὰ διηγήματά του εἶναι λαός καὶ ἰδανιστής, διότι πολλάκις οἱ ἥρωές του μεγαλύνονται καὶ καθολικεύονται γινόμενοι τύποι ὑψηλοῦ. Εἶναι ἐπικὸς ψάλτης εἰς τὴν Πατρίδα, τὸν Σπαθόγιαννον, τὴν Θυσίαν, Τὰ καρτέρια, τοὺς Νέους Θεούς. Εἶναι πραγματιστὴς μὲ ὠμὸν νατουραλισμὸν εἰς τὸν Ζητιάνον, τὸν Ἀφωρεσμένον, Τὴν Θάλασσαν.

Κονδυλάκης Ἰωάννης. Ἐγεννήθη ἐν Βιάνῳ τῆς Κρήτης τὸ 1861 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὸ Ἡράκλειον τὸ 1920· δημοσιογράφος ἐκ τῶν ἐκλεκτοτέρων, λογοτέχνης. Ἰσάδελφος τοῦ Ροΐδη ἔχει ἀντικειμενικωτέραν τὴν σάτυραν. Ὑπὸ τὴν πλέον ἀτάραχον διήγησίν του διαφαίνεται τὸ εὐγενὲς σατυρικόν του πνεῦμα ἀπέριττον καὶ φαιδρόν, δι᾽ ὃ δικαίως δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς νεώτερος Λουκιανός. Ἔργα του : ***Μυθιστορήματα*** : ὁ Πατούχας διονυσιακώτατος. ***Διηγήματα*** Ὅταν ἤμουν δάσκαλος, Διηγήματα. ***Συλλογὴ χρονογραφημάτων*** : Ἐν ᾧ διέβαινα. Ὡς ἀρχισυντάκτης καὶ χρονογράφος τοῦ «Ἐμπρὸς» ἐδημιούργησε τὸ χρονογράφημα, λογοτεχνικὸν εἶδος οὐδενὸς ἤδη ὑστεροῦν.

Κοραῆς Ἀδαμάντιος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σμύρνην ἐκ γονέων Χίων καὶ ἀπέθανεν εἰς Παρισίους τὸ 1833. Ἐσπούδασεν ἰατρικὴν εἰς Μομπελιὲ τῆς Γαλλίας καὶ ἐγκατεστάθη ἀπὸ τοῦ 1788 εἰς Παρισίους σύντροφον ἔχων καθ᾽ ὅλον τὸν βίον του τὴν πενίαν. Εἰς Παρισίους ἐπεδόθη εἰς φιλολογικὰς μελέτας

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐκδίδων μάλιστα καὶ ἑρμηνεύων τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας συγγραφεῖς πρὸς φωτισμὸν καὶ παίδευσιν τῶν ὁμοεθνῶν του. Ὁ Κ. κατὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἐγκατέσπειρε τοὺς αὐτοσχεδίους στοχασμούς του, οἵτινες μετὰ τῶν μετὰ θάνατον δημοσιευθεισῶν ἐπιστολῶν του δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς καθαρὰ λογοτεχνικὰ ἔργα. Ἡ ἐθνικὴ ἐργασία τοῦ Κ. εἶναι τοιαύτη, ὥστε θεωρεῖται ὁ πρόδρομος τῆς ἐπαναστάσεως καὶ διδάσκαλος τοῦ Γένους μέγας. ***Ἔργα του : Κριτικαὶ ἐκδόσεις*** τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων εἰς 16 τόμους. Ἐκ τῶν μετὰ θάνατον ἐκδοθέντων ἀπάντων τοῦ Κοραῆ 3 τόμοι εἶναι αἱ ἐπιστολαί του. Ὁ Κ. ἐξέδωκεν ἐπίσης καὶ καθαρῶς ἰατρικὰ ἔργα καὶ μεταφράσεις ἰατρικῶν συγγραμμάτων.

Κορνάρος Ἐρωτόκριτος. Εἰς τὴν λογοτεχνίαν τῆς Κρήτης τὴν πρὸ τῆς καταλύσεως τῆς Ἑνετικῆς κυριαρχίας ἀνήκει ἡ ἐρωτικὴ ἐποποιΐα Ἐρωτόκριτος, τῆς ὁποίας ποιητὴς φέρεται ὁ Κορνάρος Βιτζέντζος. Μεταξὺ ὅμως τῶν νεοελληνιστῶν κριτικῶν καὶ φιλολόγων ἀμφεσβητήθη ὄχι μόνον ἂν συγγραφεὺς τοῦ Ἐρωτοκρίτου εἶναι ὁ Κορνάρος, ἀλλὰ καὶ ἂν ἐποιήθη ἐν Κρήτῃ καθὼς ὑποστηρίζει καὶ ὁ μεσαιωνοδίφης Σάθας. Κατὰ Ξανθουδίδην, ὅστις ἐξέδωκεν ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης τὸ 1915 ἱστορικὴν τοῦ Ἐρωτοκρίτου ἔκδοσιν οὗτος ἐποιήθη ὑπὸ τοῦ ἐκ Σητείας Κρήτης Κορνάρου μεταξὺ τοῦ 1550 καὶ 1669. Ὁ Ἐρωτόκριτος παρὰ τὸ μῆκος ἐνίοτε λόγων ἢ θρήνων ἢ διηγήσεων, εἶναι πλήρης ἐθνικοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ποικιλίας χαρακτήρων, ποιητικῶν εἰκόνων καὶ μεταφορῶν καὶ δραματικῆς συγκινήσεως, θεωρεῖται δὲ ὡς ἀπαρχὴ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας.

Λυκούδης Ἐμμανουήλ. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Ναύπλιον τὸ 1849 καὶ ἀπέθανε τὸ 1924 εἰς τὰς Ἀθήνας. Δικηγόρος, πρώην ἐφέτης, νομικὸς σύμβουλος τοῦ κράτους, συγγραφεὺς ἐπιστημονικῶν ἔργων, λογοτέχνης. ***Ἔργα του :*** Πλεῖστα οἰκονομικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ συγγράμματα ὡς καὶ καθ' αὐτὸ λογοτεχνικὰ ἔργα. ***Πεζά :*** Διηγήματα, Κίμων Ἀνδρεάδης, Τὸ σπιτάκι τοῦ γιαλοῦ, Σελίδες, Ὁδοιπορικαὶ ἐντυπώσεις, Ψαράδικες ἱστορίες, Νέα διηγήματα κ. ἄ.

Μαρκορὰς Γεράσιμος : Ἐγεννήθη εἰς τὴν Κεφαλληνίαν ἐκ Κερκυραϊκῆς οἰκογενείας τὸ 1826 καὶ ἀπέθανε τὸ 1911 εἰς τὴν Κέρκυραν· ἐσπούδασε νομικὰ εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἀλλὰ ἔλαβε δίπλωμα ἀπὸ τὴν Ἰόνιον Ἀκαδημίαν. Διετέλεσεν ἀνώτατος ὑπάλληλος

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐπὶ τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς καὶ μετὰ τὴν ἕνωσιν τῆς Ἑπτανήσου βουλευτὴς Κερκύρας. Ἠσχολήθη μετὰ πολλοῦ ἔρωτος εἰς τὴν ποίησιν ἀνήκων εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Σολωμοῦ μετὰ τῶν συμπατριωτῶν Μαβίλη καὶ Πολυλᾶ. Ἔργα του : ***Ποιήματα*** : Ὁ Ὅρκος ἐπικολυρικὸν ποίημα θεωρούμενον ἀριστούργημα τῆς νεολληνικῆς λογοτεχνίας, Ποιητικὰ ἔργα, Μικρὰ Ταξίδια κ. ἄ.

Μελᾶς Σπύρος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ναύπακτον τὸ 1883· Δημοσιογράφος, δραματικὸς συγγραφεύς, κριτικός, βιογράφος. Ἔργα του : ***Δράματα :*** Ὁ γυιὸς τοῦ ἤσκιου, Τὸ κόκκινο πουκάμισο, Τὸ χαλασμένο σπίτι, Τὸ ἄσπρο καὶ τὸ μαῦρο, Μιὰ νύχτα μιὰ ζωή. ***Ἐντυπώσεις :*** Πολεμικαὶ σελίδες, Τὰ ταξίδια μου. ***Βιογραφίαι :*** Ὁ Γέρος τοῦ Μωριᾶ βραβευθεὶς ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας, Ὁ Μιαούλης κ. α. Ἵδρυσε καὶ διηύθυνε τὸ βραχύβιον «Θέατρον Τέχνης» καὶ συνειργάσθη ὡς σκηνοθέτης εἰς τὴν Ἐλευθέραν σκηνὴν συμβαλὼν οὕτως εἰς τὴν πρόοδον τῆς θεατρικῆς ζωῆς. Ὁ Μ. ὡς συνεργάτης διαφόρων ἐφημερίδων ἐδημοσίευσεν ἐπίσης μυθιστορήματα, διηγήματα, χαρακτῆρας, ἠθογραφίας καὶ χρονογραφήματα, τῶν ὁποίων ἐξεδόθη ἀπάνθισμα μὲ τὸν τίτλον «Σφυρίγματα». Ὁ Μ. θεωρεῖται ὡς εἷς τῶν πρώτων θεατρικῶν συγγραφέων, χρονογράφων, βιογράφων καὶ κριτικῶν τῆς ἐποχῆς μας. Ἤδη ἐκδίδει τὸ περιοδικὸν «Ἰδέα».

Μητσάκης Μιχαήλ. Ἐγεννήθη εἰς τὰ Μέγαρα τὸ 1868 καὶ ἀπέθανε τὸ 1916 εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐνεγράφη εἰς τὴν νομικὴν σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου, ἀλλὰ μετὰ δύο ἔτη ἐγκατέλειψε τὴν ἐπιστήμην. Πολὺ νέος ἤρχισε νὰ δημοσιογραφῇ ὡς συντάκτης διαφόρων ἐφημερίδων καὶ σατυρικῶν φύλλων. Ἀπὸ τὸ 1896 ἔπαυσε νὰ ἐργάζεται, διότι ἔπαθε διατάραξιν τῶν φρενῶν. Ὁ Μ. ὡς δημοσιογράφος ἐδημοσίευσε διηγήματα, ἠθογραφίας, εἰκόνας, περιγραφὰς καὶ μελέτας, τῶν ὁποίων ἐδημοσιεύθησαν δύο τόμοι. Ἀπὸ τὰ διηγήματά του τὸ «Φίλημα» μετεφράσθη Γερμανικά. Τὰ διηγήματά του ἐνέχουν ἑνότητα συλλήψεως, μεγάλην δύναμιν ἐκφράσεως καὶ παραστατικότητα νατουραλιστικήν.

Μωραϊτίδης Ἀλέξανδρος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σκίαθον τὸ 1850 καὶ ἀπέθανε τὸ 1929 περιβληθεὶς ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του τὸ μοναχικὸν σχῆμα· καθηγητής, λογοτέχνης, ὁ ἕτερος ἀστὴρ τῆς Σκιαθικῆς δυάδος. Ὁ κόσμος τῶν γραμμάτων θεωρεῖ δίδυμα λογοτεχνικὰ τέκνα τῆς Σκιάθου τὸν Παπαδιαμάντην καὶ τὸν Μωραϊτίδην, ἀπὸ τὴν ζωὴν τῆς ὁποίας ἀντλοῦν ἀμφότεροι

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὰ θέματά των. Θρησκεία καὶ οἰκογένεια εἶναι οἱ δύο πόλοι περὶ τοὺς ὁποίους στρέφεται τὸ διήγημά των, εἶναι αἱ ἀστήρευτοι πηγαί, ἐξ ὧν ζωγραφίζουν τοὺς πίνακάς των. Ἔργα του *Δράματα*: Καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν, Βάρδας Καλλέργης. ***Μυθιστορήματα :*** Δημήτριος Πολιορκητής, ἱστορικόν. ***Θεολογικὰ*** : Προφήτου Ἐλισσαίου Ἀκολουθία κ.ἄ. ***Διηγήματα :*** Διηγήματα 6 τόμοι. ***Ταξιδιωτικαὶ ἐντυπώσεις καὶ περιγραφαί :*** Μὲ τοῦ βοριᾶ τὰ κύματα 6 τόμ. τυχόντα τοῦ ἀριστείου τῶν γραμμάτων. Τὰ πλεῖστα ἀπὸ τὰ ἔργα του ἐδημοσιεύθησαν πρῶτον εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ καὶ ἔπειτα ἐξεδόθησαν εἰς βιβλία.

Μωραϊτίνης Τῖμος. Ἐγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1875. Δημοσιογράφος, λογοτέχνης. Ἔργα του : ***Θεατρικά :*** Μαραθώνιος δρόμος, Πρωθυπουργίνα, Φθινοπωρινὴ ζωή, Δακτυλογράφος, Αἰωνία Ζωή, Ἱστορία τῆς Ἀθήνας κ. ἄ., πολλὰ τῶν ὁποίων εἶχαν μεγάλην σκηνικὴν ἐπιτυχίαν ***Μυθιστορήματα :*** Ὁλόκληρη ζωή. ***Ποιήματα :*** Φθινοπωρινά. Ὁ Μ. θεωρεῖται ὡς εἷς ἐκ τῶν καλυτέρων θεατρικῶν συγγραφέων τῆς ἐποχῆς μας.

Νιρβάνας Παῦλος. Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ τέως ἀρχιάτρου τοῦ πολεμ. ναυτικοῦ Πέτρου Ἀποστολίδου. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Μαριανούπολιν τῆς Ρωσίας τὸ 1866, ὑπηρέτησεν ὡς στρατ. ἰατρός, ἀπὸ δὲ τοῦ 1928 ἐξελέγη Ἀκαδημαϊκός. Ἔργα του: ***Ποιήματα***: Παγὰ Λαλέουσα. ***Δραματικά :*** Θέατρον τόμ. 2. ***Διηγήματα :*** Τὸ συναξάρι τοῦ παπα Παρθένη, Ἡ βοσκοπούλα μὲ τὰ μαργαριτάρια κ.ἄ.. ***Κριτικαὶ μελέται :*** Ἀρ. Βαλαωρίτης, Θέμος Ἄννινος, Γλωσσικὴ αὐτοβιογραφία κ. ἄ. ***Στοχασμοί :*** Τὸ βιβλίον τοῦ κ. Ἀσόφου. ***Μυθιστορήματα :*** Τὸ ἀγκριολούλουδο, Τὸ ἔγκλημα τοῦ Ψυχικοῦ κ. ἄ. Ὁ Ν. ὡς συνεργάτης ἐφημερίδων δημοσιεύει καθημερινῶς χρονογραφήματα μὲ ἁπλότητα ὕφους καὶ χάριν καὶ εἰρωνείαν θεωρούμενος ὡς εἷς τῶν ἀρίστων χρονογράφων. Μὲ τὸ πραγματικόν του ὄνομα ἐδημοσίευσε προσέτι ἐπιστημονικὰς μελέτας.

Παλαμᾶς Κωστής. Ἐγεννήθη εἰς τὰς Πάτρας τὸ 1859 ἀπὸ οἰκογένειαν ἐκ Μεσολογγίου καταγομένην. Ἐνεγράφη εἰς τὴν Νομικὴν σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου, ἀλλὰ δὲν ἐπεράτωσε τὰς σπουδάς του ἀφοσιωθεὶς εἰς τὴν ποίησιν καὶ ἐν γένει τὰ γράμματα. Ὑπηρέτησεν ὡς γραμματεὺς τοῦ Πανεπιστημίου 1897—1929 καὶ ἀπὸ τὸ 1926 ἔγινε Ἀκαδημαϊκός. Ἔγραψε ποιήματα, διηγήματα, δράματα, ἄρθρα κοινωνικὰ καὶ φιλολογικά, κριτι-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κὰς μελέτας κ. ἄ., θεωρεῖται δὲ ὡς ὁ μεγαλύτερος τῶν συγχρόνων ποιητῶν μας ἐπιδράσας ἐπὶ τῆς ποιητικῆς κατευθύνσεως τοῦ Ἔθνους. Ἔργα του: ***Ποιήματα :*** Τραγούδια τῆς πατρίδος μου, Ὕμνος εἰς τὴν Ἀθηνᾶν, Τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου, Ἴαμβοι καὶ ἀνάπαιστοι, Ὁ τάφος, Οἱ χαιρετισμοὶ τᾶς ἡλιογέννητης, Ἡ ἀσάλευτη ζωή, Ὁ δωδεκάλογος τοῦ γύφτου, Ἡ φλογέρα τοῦ βασιλιᾶ, Ἡ πολιτεία καὶ ἡ μοναξιά, Οἱ καημοὶ τῆς λιμνοθάλασσας, Βωμοί. Τὰ παράκαιρα, Δεκατετράστιχα, Πεντασύλλαβοι καὶ Παθητικὰ κρυφομιλήματα, Δειλοὶ καὶ σκληροὶ στίχοι, Ὁ κύκλος τῶν τετραστίχων, Περάσματα καὶ Χαιρετισμοί. ***Κριτικά :*** Τὸ ἔργον τοῦ Κρυστάλλη, Σολωμός, Γράμματα τ. 2, Ἡρωϊκὰ πρόσωπα καὶ κείμενα, Τὰ πρῶτα κριτικά, Ἀρ. Βαλαωρίτης, Βιζυηνὸς καὶ Κρυστάλλης, Ἰούλιος Τυπάλδος, Πῶς τραγουδοῦν τὸ θάνατο τῆς κόρης, Ἔξοι δρόμοι, Ἡ Ποιητική μου. ***Διηγήματα :*** Θάνατος παλικαριοῦ, Διηγήματα. ***Δράματα :*** Ἡ Τρισεύγενη. ***Μεταφρασμένα :*** Ἑλένη τῆς Σπάρτης τοῦ Βεράρεν. Ξανατονισμένη μουσική.

Παπαδιαμάντης Ἀλέξανδρος : Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σκίαθον τὸ 1851 καὶ ἀπέθανε τὸ 1911. Νέος ἐνεγράφη εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου, ἀλλὰ δὲν ἐπῆρε τὸ δίπλωμά του, διότι ἠναγκάσθη διὰ νὰ ζῇ νὰ γίνῃ μεταφραστὴς καὶ λογοτεχνικὸς συνεργάτης εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά, ὅπου ἐδημοσιεύθησαν τὸ πρῶτον τὰ ἔργα του. Ἦτο δὲ φιλομαθέστατος καὶ πολυμαθέστατος, αὐτοδίδακτος, κάτοχος τῆς γαλλικῆς καὶ ἀγγλικῆς καὶ ἐν μέρει τῆς ἰταλικῆς καὶ γερμανικῆς γλώσσης. Ἀλλὰ προσφιλεστάτη δι' αὐτὸν ἀσχολία ἦτο ἡ περὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἐνασχόλησις· ἡ μυστικοπαθὴς αὐτοῦ ψυχὴ εὕρισκεν ἄρρητον ἡδονὴν εἰς τὸν λίβανον καὶ τὰ ἐξωκλήσια καὶ ἐκκλησίδια, εἰς τὰ ὁποῖα πολλάκις ἔψαλλε μὲ τὸν φίλον καὶ συμπολίτην του Μωραϊτίδην, πρὸ παντὸς δὲ εἰς τὸν παρὰ τὸν Παλαιὸν Στρατῶνα Ἅγιον Ἐλισσαῖον. Μετὰ τοῦ Μωραϊτίδη μᾶς ἔδειξεν εἰς θαυμασίους πίνακας καὶ μάλιστα νησιωτικοὺς τὰς καλλονὰς καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς φύσεως, τὴν λαϊκὴν ψυχὴν εἰς ἤθη καὶ τὰ ἔθιμα, ἀρετὰς καὶ κακίας, ἐλπίδα καὶ ἀποκαρδίωσιν μὲ σπανίαν λιτότητα ὕφους ἀριστοκρατικοῦ, μὲ ζηλευτὸν θέλγητρον ἀφηγήσεως καὶ παραστικωτάτην περιγραφήν. Τὸ ἔργον τῶν διδύμων τέκνων τῆς Σκιάθου τὸ διακρίνει βαθυτάτη οἰκογενειακὴ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ χριστιανικὴ εὐλάβεια. Ἡ γλῶσσα τοῦ Π. ἔχει προσωπικὸν ὕφος ἀπέχουσα καὶ τῆς καθαρευούσης καὶ τῆς λαϊκῆς καὶ φανερώνει γενικὰ μορφὴν βυζαντινοῦ λόγου. Ὁ Π. θεωρεῖται μαζὶ μὲ τὸν Βιζυηνὸν καὶ τὸν Καρκαβίτσαν ὁ δημιουργὸς τοῦ νεοελληνικοῦ διηγήματος. Μετὰ τὸν θάνατόν του ἐξεδόθησαν εἰς τόμους : ***Μυθιστορήματα*** : Οἱ ἔμποροι τῶν ἐθνῶν, Ἡ γυφτοπούλα. ***Διηγήματα*** : διάφορα διηγήματα εἰς 12 τόμ. μὲ τοὺς τίτλους : Χριστουγεννιάτικα, Πρωτοχρονιάτικα, Πασχαλινὰ διηγήματα, Ἡ φόνισσα, Οἱ μάγισσες, Τὰ ρόδινα ἀκρογιάλια, Ἡ νοσταλγὸς κ. ἄ.

Ράδος Κωνσταντῖνος. Ἐγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1862 καὶ ἀπέθανε τὸ 1932. Ἐσπούδασε κατ᾽ ἀρχὰς νομικά, ἀλλὰ ἐνωρὶς ἐπεδόθη εἰς ἱστορικὰς μελέτας γενόμενος διδάκτωρ τῆς φιλολογίας εἰς Παρισίους. Διωρίσθη γραμματεὺς τῆς Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας καὶ καθηγητὴς τῆς ἱστορίας εἰς τὸ Πανε]μιον Ἀθηνῶν (1917). Ἔργα του : ***Διάφοροι ἱστορικαὶ μελέται*** : Γενικὴ ἱστορία τοῦ ναυτικοῦ, Ναυτικὴ τακτικὴ τῶν ἀρχαίων, Ἱστορία τῶν συγχρόνων πολεμικῶν στόλων, La marine greque pendant la guerre de l' independance, La bataile de Salamine, Οἱ ἀρματωλοὶ καὶ οἱ Σουλιῶται κ. ἄ. ***Μεταφράσεις***: Ἱστορία τοῦ ναυτικοῦ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων τοῦ Jourien de la Gravière. ***Διηγήματα*** : Διηγήματα τομ. 2, ἱστορικὰ καὶ ναυτικὰ διηγήματα διακρινόμενα δι᾽ ἁπλότητα ὕφους, ἀλήθειαν, ζωήν, εἰκόνας καὶ χαρακτῆρας μὲ λεπτοτάτην διάκρισιν τόπου καὶ χρόνου, γλωσσικοῦ ἰδιώματος καὶ ψυχογραφίας.

Σκοῦφος Φραγκῖσκος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Κρήτην περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ᾽ αἰ. καὶ ἄγνωστον πότε ἀπέθανε. Ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ φιλοσοφίαν εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ ἔγινε καθηγητὴς τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου Ἑνετίας. ***Ἔργα του*** : Ρητορικὴ τέχνη, κλασικὸν διὰ τὴν ἐποχήν του, Λόγος πανηγυρικὸς καὶ διάφοροι ἐπιστολαί του διακρινόμεναι διὰ τὴν λιτότητα τοῦ ὕφους.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΙΝΑΞ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΤΟΥ ΤΟΜΟΥ Γ΄

ΜΕΡΟΣ Α΄.

Α΄ ΠΕΖΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

1) ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

α) Σχετικὰ μὲ τὴν Θρησκείαν καὶ τὴν οἰκογένειαν.

1) Στὸ Χριστὸ στὸ Κάστρο ***Α. Παπαδιαμάντη*** Σελ. 3

2) Ψυχοσάββατο ***Α. Μωραϊτίδη*** » 24

3) Ὁ παπα Νάρκισσος ***Δ. Βικέλα*** » 35

β) Σχετικὰ μὲ τὴν Πατρίδα καὶ τὴν Ἱστορίαν.

1) Ὁ Κερκέζος ***Ἰ. Κονδυλάκη*** » 49

2) Ὁ πιλότος τοῦ Δὰρ Μπογὰζ ***Κ. Ράδου*** » 55

3) Ἡ μάννα τοῦ Γρίζα ***Δ. Βουτυρᾶ*** » 65

γ) Σχετικὰ μὲ τὴν ἑλλην. φύσιν ἔμψυχον καὶ ἄψυχον.

1) Ἡ θάλασσα ***Α. Καρκαβίτσα*** » 70

2) Νῦν ἀπολύοις ***Π. Νιρβάνα*** » 81

3) Μαρασμὸς ***Ε. Λυκούδη*** » 86

2) ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ

1) Ποιητικαὶ ἀπαρχαὶ ***Δ. Βικέλα*** » 91

2) Ὁ θάνατος τῆς μητρός μου ***Δ. Βικέλα*** » 95

3) ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

1) Δύο φιλολογικὰ γράμματα ***Α. Καρκαβίτσα*** » 98

2) Ἐπιστολὴ ***Α. Κοραῆ*** » 99

3) Ἐπιστολὴ ***Α. Βαλαωρίτη*** » 100

4) Ἐπιστολαὶ δύο ***Φ. Σκούφου*** » 101-02

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

4) ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ

1) Τὸ φίλημα ***Μ. Μητσάκη*** » 102
2) Λαμπέτης Ἀστραπόγιαννος ***Α. Βαλαωρίτη*** » 105
3) Ὁ ἕλλην Ναύτης ***Π. Νιρβάνα*** » 106
4) Τ' ἀγνάντεμα ***Α. Παπαδιαμάντη*** » 111
5) Ἀνάστασις Βλάχων ***Α. Καρκαβίτσα*** » 115
6) Ἀληθινὲς ἀδελφὲς ***Ε. Δυκούδη*** » 119
7) Σαρωνικὸς ***Σ. Μελᾶ*** » 120
8) Τὸ παράπονο τοῦ μαρμάρου ***Μ. Μητσάκη*** » 122

5) ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

1) Ἐκδρομὴ ***Γ. Μωραϊτίνη*** » 126

ΜΕΡΟΣ Β'.

Β' ΠΟΙΗΜΑΤΑ

1) ΕΠΙΚΟΛΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

1) Ἀστραπόγιαννος ***Α Βαλαωρίτη*** » 129

2) ΠΑΡΑΛΟΓΕΣ

1) Τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ ***Δημοτικὸν*** » 135
2) Τοῦ γιοφυριοῦ τῆς Ἄρτας ***Δημοτικὸν*** » 138
3) Ὁ γυρισμὸς τοῦ ξενιτεμένου ***Δημοτικὸν*** » 139

3) ΜΠΑΛΛΑΝΤΕΣ

1) Χριστούλα ***Γ. Βιζυηνοῦ*** » 142
2) Τὸ αἷμα τῆς Μέδουσας ***Στ. Δάφνη*** » 144
3) Ἐπαῖτις τῆς Βιζύης ***Γ. Βιζυηνοῦ*** » 147
4) Κυρὰ Μαριόρα ***Δημοτικὸν*** » 149

4) ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

1) Μοιρολόγια Α. Β. ***Δημοτικὸν*** » 149
2) Τὰ τρία ἄλογα ***Δημοτικὸν*** » 150
3) Νυφιάτικα Α – Β ***Δημοτικὸν*** » 151
4) Τὸ νοίκι ***Δημοτικὸν*** » 151
5) Χαρῆτε ***Δημοτικὸν*** » 152

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

5) ΕΠΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

1) Ὁ ὅρκος *Γ. Μαρκορᾶ* Σελ. 153
2) Φωτεινὸς ὁ ζευγολάτης *Α. Βαλαωρίτη* » 169
3) Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸν Ἐρωτόκριτον *Β. Κορνάρου* » 176

6) ΛΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

1) Τὸ τραγούδι τοῦ Σταυροῦ *Κ. Παλαμᾶ* » 184
2) Χαιρετισμοὶ τῆς θάλασσας *Γ. Δροσίνη* » 185

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ » 189

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ » 203

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Σεβαστή μου μητέρα μάθε
ότι είμεθα καλά το αυτό
ποθούμε και διά σένας μάθε
δε ότι περνούμεν ωραία πολύ
καλά πηγαίνομεν κάθε βρά-
δυ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Η ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ

τοῦ κειμένου εἶναι ἑνιαία καὶ ἔγινε συμφώνως πρὸς τὴν ὑπ' ἀριθ. 3221/15-1-30 ἐγκύκλιον Ὑπουργείου Παιδείας «περὶ διδασκαλίας τῆς γραμματικῆς τῆς δημοτικῆς γλώσσης» καθὼς καὶ τὴν σχετικὴν γνωμάτευσιν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν διὰ τὴν ὀρθογραφίαν τῶν λέξεων : καλωσύνη κλπ. ἀντικρύζω, μαντήλι κλπ. συνηθίζω, χλομός, πίττα, φτειάνω, ξέρω, ἀφήνω, σβήνω κλπ. κείτομαι, ξυπῶ, μοιρολόγι, γλυτώνω, γλιστρῶ, καριοφίλι, μαζί, ἥσκιος, καλύτερος, μεγαλύτερος κλπ. κελαηδῶ, βρύση, σκόνη κλπ. Βασίλης κλπ. φαγί, φιλὶ κλπ. ταξίδι, φίδι κλπ. ἀντικρινός, βραδινὸς κλπ. μαυρομάτης, τυχαίνω, παχαίνω, μαθαίνω, κραίνω κλπ. καλορίζικος, ξεριζώνω κλπ. μυῖγα κλπ. τριγύρω, τώρα κλπ. ἐλαφρὺς κλπ. κοπέλα, κορδέλα κλπ. ὀπερέτα κλπ. ποὺ ἀναφ. ἀντωνυμία, πὼς εἰδικὸς σύνδεσμος, ἀφοῦ, ἐνῶ κλπ. τ' ἀστέρια, τ' ἄγνωστα κλπ. κάποιος, κανένας κλπ. κλπ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

7) Γεώργιος Δεσφύριος
Βησσαριώνος 34
Θήβας

8) Αναστάσια Λυμπέρου
Κορυσού
~~Αθηνά~~ Αττικού

---

9) Παναγιώτης Σαραφίτου
Αγίας Σοφίας 4
Ιστιαία

10) Κωνσταντίνος Αναγνωστόπουλος
Φραντζέσκου [illegible] 27

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἀριθ. { Πρωτ. 41719 / Διεκπ.

Ἀθῆναι τῇ 26 Αὐγούστου 1933.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Πρὸς

τὸν κ. Ν. Κοντόπουλον.

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν ὅτι διὰ ταὐταρίθμου ὑπουργικῆς ἀποφάσεως, ἐκδοθείσης τὴν 1ην Αὐγούστου 1933 καὶ δημοσιευθείσης τὴν 9 Αὐγούστου 1933 εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 78 φύλλον τῆς Ἐφημ. τῆς Κυβερνήσεως, στηριζομένης δὲ εἰς τὸ ἄρθρ. 3 τοῦ νόμου 5045 καὶ τὴν ἀπόφασιν τῆς οἰκείας κριτικῆς ἐπιτροπῆς, τὴν περιλαμβανομένην εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 84 πρακτικὸν ταύτης, ἐνεκρίθη ὡς διδακτικὸν βιβλίον πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῆς Γ' τάξεως τῶν Γυμνασίων διὰ ***μίαν πενταετίαν*** ἀρχομένην ἀπὸ τὸ σχολικὸν ἔτος 1933—1938 τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον **«ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ»** βιβλίον σας, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως συμμορφωθῆτε πρὸς τὰς ὑποδείξεις τῶν εἰσηγητῶν ὅπου οὗτοι συμφωνοῦσι.

Ἐντολῇ τοῦ Ὑπουργοῦ
Ὁ Τμηματάρχης
Ν. ΣΜΥΡΝΗΣ

Ἄρθρον 6ον τοῦ Π. Διατάγματος τῆς 14—9—32
«Περὶ τοῦ τρόπου τῆς διατιμήσεως τῶν ἐγκεκριμένων διδακτικῶν βιβλίων».

Τὰ διδακτικὰ βιβλία τὰ πωλούμενα μακρὰν τοῦ τόπου τῆς ἐκδόσεώς των ἐπιτρέπεται νὰ πωλῶνται ἐπὶ τιμῇ ἀνωτέρᾳ κατὰ 15 % τῆς ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ παρόντος Διατάγματος κανονισθείσης ἄνευ βιβλιοσήμου τιμῆς πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς δαπάνης συσκευῆς καὶ τῶν ταχυδρομικῶν τελῶν, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ μέρους τοῦ ἐξωφύλλου ἢ τῆς τελευταίας σελίδος τούτου ἐκτυποῦται τὸ παρὸν ἄρθρον.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΠΕΖΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

Α΄. ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Α΄) ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΘΡΗΣΚΕΙΑΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΝ

ΑΛΕΞ. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

1. ΣΤΟ ΧΡΙΣΤΟ ΣΤΟ ΚΑΣΤΡΟ

Τὸ Γιάννη τὸ Νταφιώτη καὶ τὸν Ἀργύρη τῆς Μυλωνοῦς ἔκλεισε τὸ χιόνι ἀπάνω στὸ Κάστρο, τ᾽ μ πέρα πάντα στὸ Στοιβωτὸ τὸν ἀνήφορο· τ᾽ ἀκούσατε;

Οὕτως ὡμίλησεν ὁ παπα Φραγκούλης ὁ Σακελλάριος, ἀφοῦ ἔκαμε τὴν εὐχαριστίαν τοῦ ἐξ ὀσπρίων καὶ ἐλαιῶν οἰκογενειακοῦ δείπνου τὴν ἑσπέραν τῆς 23 Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 186. . . Παρόντες ἦσαν, πλὴν τῆς παπαδιᾶς, τῶν δύο ἀγάμων θυγατέρων καὶ τοῦ δωδεκαετοῦς υἱοῦ, ὁ γείτονας ὁ Πανάγος ὁ Μαραγκούδης πεντηκοντούτης οἰκογενειάρχης, ἀναβὰς διὰ νὰ εἴπῃ μίαν καλησπέραν καὶ νὰ πίῃ μίαν ρακιά, κατὰ τὸ σύνηθες εἰς τὸ παπαδόσπιτο· κι ἡ θειὰ τὸ Μαλαμὼ μεμακρυσμένη συγγενής, ἐλθοῦσα διὰ νὰ φέρῃ τὴν προσφοράν της, χήρα ἑξηκοντοῦτις, πρόθυμος νὰ τρέχῃ εἰς ὅλας τὰς λειτουργίας καὶ νὰ ὑπηρετῇ δωρεὰν εἰς τοὺς ναοὺς καὶ τὰ ἐξωκλήσια.

— Τ᾽ ἀκούσαμε κι ἡμεῖς, παπά, ἀπήντησεν ὁ γείτονας ὁ Πανάγος, ἔτσι εἴπανε.

— Τὸ εἶπαν, εἶναι σίγουρο σᾶς λέω, ἐπανέλαβεν ὁ παπα-Φραγκούλης. Οἱ βλοημένοι δὲ θὰ βάλουν ποτὲ γνῶσι. Ἐπῆγαν

17323

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής